

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ
КРАЯТ НА ЛАЛЕЛИЯ

chitanka.info

КРАЯТ НА ЛАЛЕЛИЯ^[0]

Страната, в която се развива действието на романа, е измислена и всяка възможна прилика на героите му с действителни личности е непреднамерена, случайна.

^[0] Забележка. През 1937 год. книгоиздателство „Нов свят“ издава първия роман на Андрей Гуляшки „Дон Кихот от Силвеция“. В „Краят на Лалелия“ са включени мотиви от този роман — в характеристиката на някои от героите му и в сюжетната му постройка. — Бел.ред. ↑

УВОД

1.

СТРАНАТА СИЛВЕЦИЯ

За да не затрудняваме читателя и да не го въвеждаме, без да желаем, в заблуждения, ние намираме за редно да му обясним още в самото начало на нашия разказ за коя Силвеция всъщност става дума. Бездруго ние нямаме предвид древната страна на хилветийските овчари, която великият Цезар присъединил към Империята заради прочутото ѝ алпийско сирене. Нито имаме предвид Силветийската република, сгушена в подножието на Северните Алпи, която великият Наполеон заличил от картата на Европа, понеже намирал за обидно друга държава да се хвали с прочути часовникари. Още по-малко ни иде наум добрата днешна Швейцария, тази „дама, приятна във всяко отношение“ поради чистичките си алпийски поли и стабилния си швейцарски франк; традиция е вече червенобузестата госпожа да ухажват главно международните банкери и скиорите, участници в гигантски слаломии.

Тогава — ще попита с основание читателят — за коя Силвеция отваряте дума? О! — ще отговорим тутакси. — Ние отваряме дума за „Силвеция“ — нали разбирате? За „Силвеция“! Отговаряйки така, ние вежливо намекваме на читателя, че само веднъж и само на това място поставяме Силвеция в кавички. А читателят ще се досети и без наша помощ, че Силвеция, поставена в кавички, означава едно условно име.

Името може да е условно, но страната, за която ще разкажем в тази книга, е реална и в нейната реалност не бива никой да се съмнява; дори за миг. За да се досетят и най-недосетливите, че разказваме за реална страна, ние ще споменем, макар и в телеграфен порядък, някои съвсем конкретни неща. Така например най-напред ще отбележим, че Силвеция е атлантическа държава, а това обстоятелство никак не е маловажно. Напротив! Океанът винаги е играл важна роля в

политическия, икономическия, че и в социалния живот на страната. Освен това Силвеция е страна с *няколко* десетки милиона жители. Народът ѝ, чийто самостоятелен политически живот започва върху още димящите развалини на Римската империя, е дал на човечеството велики писатели и мислители, художници и изобретатели, политици и революционери. Работническата ѝ класа се е вдигала често на революции, някои от които са изиграли всемирна роля за развитието на световния прогрес. Населението от крайните квартали на столицата ѝ е добило завидна сръчност в майсторенето на барикади и в боравенето с павеа в разправиите си със силите на реда. Някои от големите ѝ столични площади и булеварди помнят бурни демонстрации и кръвопролитни кланета. Те и сега стават често арена на драматични сблъсъци, но вече силите на реда не разстрелват манифестантите с топове, а действуват, както и в други атлантически столици, с нагайки и автомати, с бронетранспортъори и сълзотворен газ.

Обикновеният силветийски народ обича песните и веселието, кръчмите и виното. Жените се ползват с особено внимание и най-вече, разбира се, когато са на по-млади години. Преди площадите да се превърнат на паркинги, младежта ги е използвала за забавления; танцували са до среднощ и до главозамайване валсове и други модерни за времето си танци.

Такива глобални явления, каквито са империализмът, демографските взривове и научно-техническата революция, предизвикаха доста промени в душевността на народите, богатите класи си заприличаха едни на други, а националните особености като че ли останаха на съхранение у по-бедняшките прослойки. Това неписано правило важи с пълна сила и за силветийския народ. Супербогатите силветийски фамилии се чувствуват еднакво добре, като в свой дом, навсякъде по света, където бог Ваал, покровителят на богатството, е въздигнат във върховно божество. А обикновеният силветиец обича пламенно своето село, своя град, дори своя квартал; той обича пламенно дори кафененцето, където за пръв път е запалил цигара, и дори градинката, където за пръв път е прегърнал и любил.

Добрият силветийски народ е изпитал на гърба си всичките форми на държавно управление. Някое време е бил управляван дори от консули, като в древния Рим. Доколкото ни е известно, няма друга атлантическа държава, която, макар и за кратко време, да е

възстановявала институции от епохата на античността. Това обстоятелство показва колко силно е развито театралното чувство у силветиеца и че той е готов понякога да ръкопляска на чудновати политически импровизации, стига те да са майсторски изиграни и да му напомнят за истински театър. Но след като удовлетвори театралното си чувство, той кърти павеа, прави барикади и от тях стреля срещу участниците и вдъхновителите на чудноватите импровизации. Накратко, силветиецът е весел човек; и гражданин, на чието търпение не трябва да се разчита много.

Вездесъщ закон в литературата е да се показва, а не да се казва. Но има истини *очевидни*, които не се нуждаят от художествена мотивировка, за да се убеди читателят в тяхната *достоверност*. Например необходимо ли е да се пишат романи (или драми), да се създават галерия от образи и системи от личностни отношения, за да се убеди читателят, да речем, в достоверността на истината, че... богатият живее добре, а бедният — лошо?

Подобна очевидна истина са цифрите, които говорят как са разпределени националните богатства на силветийската държава. Такава очевидна истина са фактите, които *разкриват* кой всъщност управлява силветийския народ. Тия истини са очевидни, затова не се нуждаят от художествена защита.

Силвеция е богатата атлантическа държава, природата я е дарила щедро с надземни и с подземни блага. На север виреят златни пшеници, на юг цъфтят портокали и сладкодайни лозя, безбройни стада из планините дават мляко, което мирише на здравец и бор. Подземните ѝ недра са благословени с всякаква руда, а риболовните ѝ флотилии браздят океана чак до Антарктида. Но като във всички държави, където законът е съобразен с волята на бога Ваал, покровителя на богатствата, сто свръхбогати фамилни (цифрата е приблизителна), сто свръхбогати фамилии владеят *трите четвърти* от посочените богатства; десет хиляди богати фамилии (цифрата също е приблизителна) се разпореждат с половината от останалата четвъртина, другата половина от останалата четвъртинка е предоставена на четиридесетмилионния силветийски народ.

Тези данни са съобразени с показанията на компютрите, които са на служба в Националното статистическо управление на Силветийската република. От само себе си се разбира, че Националното статистическо управление не е дало гласност и няма намерение да дава гласност на тия данни в никакъв специален документ или справочник. Данните, за които става дума, са на разположение на ония лица, които дохождат в управлението с препоръчителна бележка, подписана лично от държавния министър на информацията. И въпреки че такива бележки се издават само веднъж или два пъти в годината, и то на хора, които са абсолютно верни на бога Ваал и се подчиняват безпрекословно на законите му, данните за разпределението на националните богатства са известни на всички и всеки обикновен силветийски гражданин може да ги докаже по най-примитивен начин, със смятане на пръсти, без да обработва морета от статистически материали, както добросъвестно правят електронните изчислителни машини.

Понастоящем Силвеция е република, управлява се от правителство и президент. Правителството се избира от парламентарно мнозинство. А парламентарното мнозинство се образува или от една политическа партия, или от няколко партии, съюзили се помежду си върху обща политическа платформа.

Споменатите „сто“ (цифрата е приблизителна) свръхбогати фамилии съвсем не управляват страната непосредствено. Те възлагат на свои доверени хора да множат богатствата им, а сами живеят безгрижно, пътуват по света със свои яхти и самолети, играят на рулетка в световноизвестни казина и се развличат с префинен разврат. Жените на това общество обикалят бижутерийните магазини по булевард „Република“, устройват концерти, като ангажират най-известни шоу-изпълнители; по-възрастните, със запазена жизненост, си избират любовници-жиголи. Смелчаците мъже пък ходят на лов за лъвове, заобиколени поне от половин дузина професионалисти ловци. Деловите интереси на тия хора се защитават от банки, тръстове и монополи — национални и транснационални; защитават се от дузина закупени вестници и списания; от радиото и от първите канали на телевизията, тъй като „стоте“ притежават основния пакет от акции на Дружеството за разпространение на вътрешна и международна информация.

Ръководителите на банките, монополите, тръстовете и картелите са видни хора, образовани, с вълчи нюх и опит във финансовите битки и в познаването на местните и международните валутни пазари. Те получават огромни заплати, притежават немалка част от акциите на предприятията, които ръководят, затова техните интереси и интересите на „стоте“ образуват едно неразривно цяло. В това „цяло“ те са активната страна, сивото мозъчно вещество, а „стоте“ — те са просто наследници на капитали, паразити.

Но и тези хора не ръководят пряко държавните работи. Те осъществяват волята си в държавните работи посредством своята политическа партия, наречена Национален демократичен съюз. Субсидирана по всевъзможни хитри начини от „стоте“ (чрез банките, монополите и пр.), тази партия разполага с огромни парични средства, с фондове за подкупи, с компании за кинопроизводство и обществена дейност, с щедро платени видни журналисти, професори и учени, с обиграни политически агитатори. Тя се поддържа от богатите, от хората, които се стремят да станат богати, а така също и от всички, които се боят, че ако богатите „паднат“ — комунистите ще сложат ръка на собствеността им.

Ще споменем още две други обстоятелства, които „работят“ за Националния съюз: влиянието на католическата черква и страха от офицерството. Кюретата убеждават селяните, че само Националният съюз можел да съхрани за вечни времена Закона на дедите (правото на първия син да наследява бащиния имот), а по-мекушавите граждани са дълбоко убедени, че висшето офицерство няма никога да позволи на левите сили да дойдат на власт. Тогава има ли смисъл да поддържат левите сили и да гласуват за тях?

Втора по сила партия в Силвеция е Социалистическата. В нея се борят за влияние две крила — дясно и ляво. В критични за Националния съюз моменти дясното социалистическо крило му е оказвало помощ, като е повличало подире си цялата партия. Дясното крило винаги е имало превес, но напоследък силите на двете крила като че ли са изравнени. Каква е разликата помежду им? Дясното крило поощряваше кооперативното движение, бореше се за по-ефикасно медицинско обслужване на заетите в материалното производство и енергично подпомагаше откриването на обществени кухни. Лявото крило обещаваше, че ако дойде на власт, ще осъществи

радикални икономически и социални реформи: национализиране на големите банки и предприятия, допълнително данъчно облагане на богатствата и т.н.

Третата политическа сила в Силвеция е Силветийската комунистическа партия. Тя владее изцяло стохилядният бедняшки квартал в столицата, разположен северно от река Нума. Нейни са миньорските и металургическите селища, а така също и профсъюзът на моряците от търговската флота. Допреди няколко години по време на избори тя съперничеше на Социалистическата партия и често взимаше преднина в изборите. Казваме „допреди няколко години“, защото сега партията е отслабена, група членове на Централния ѝ комитет се стремят да я изместят на еврокомунистически позиции, а другите държат на традиционните марксовски принципи и обявяват „еврокомунистите“ за опортюнисти.

Сред останалите десетина по-малки партии внимание заслужават две — Радикалната партия и Асоциацията на анархистите-синдикалисти. Радикалната партия се поддържа от по-критично настроени буржоа, които ратуват за някои реформи в данъчната система, за държавно регулиране на наемите и за разумно увеличаване на социалните помощи. Асоциацията на анархосиндикалистите е разтурена като партия и никой не знае колко от преминалите в нелегалност анархисти стоят зад нейния водач Георг Трамзен, пришелец от отвъдморските територии на Силвеция, човек с тъмно минало, железни юмруци и горещ нрав. Той пуши скъпи пури, носи идеално чисти бели ризи с колосани яки и вместо обикновена вратовръзка връзва си папийонка, скроена от пъстра змийска кожа. Ако споменаваме партията му, то е заради шумотевицата, която тя вдига с бомбените си атентати. Всеки месец, веднъж или два пъти, избухват някоя и друга бомба в силветийската столица. Те рядко убиват някого, защото атентаторите ги залагат по входовете на големи обществени сгради — най-често банки и акционерни дружества — и избухват като по правило след полунощ. Въпреки че полицията не изпуска Георг Трамзен от очи, тя не успява да го уличи в никакво закононарушение, затова елегантният човек се разхожда свободно по големите булеварди и пие уискито си в прочутото кафене „Сан Суси“, посещавано от силветийски и чуждестранен артистичен и интелектуален свят.

Ние започваме разказа си в един критичен момент за Силветийската република: покачване цената на петрола, покачване на цените на промишлените стоки, неудържима инфлация, рекорден спад в износа на вино и на земеделски произведения на Атлантическия пазар.

В тази нажежена вътрешна обстановка и при все по-нарастващата съпротива на народните маси срещу Атлантическия пазар и Атлантическия съюз месец и половина преди законодателните избори ще се проведат два партийни конгреса с фатално значение — на Социалистическата партия и на комунистическата. На конгреса на Социалистическата партия ще се реши кой да ръководи по-нататък партията — представителят на дясното крило Клод Полен или водачът на лявото — Хораций Йожен. Комунистите пък ще решават дали партията им да излезе с една компромисна листа, обединяваща традиционни марксисти и еврокомунисти, или двете тези течения да се оформят в две отделни партии.

Читателят може всичко да си мисли за предстоящите събития, само не бива да се заблуждава в едно — че Националният съюз, който представлява интересите на „стоте фамилии“ (цифрата е приблизителна), ще очаква по-нататъшния развой на нещата безучастно и със скръстени ръце.

2.

ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА СТОТЕ

Правителството управлява държавата, а четиримата най-могъщи представители на „стоте“ управляват правителството. Те не го ръководят директно, разбира се, такава главоболна работа не им е по вкуса, нито би отговаряла на конституционните разпоредби. Представителите на „стоте“ дърпат конците на вътрешната и външната политика на правителството чрез президента на републиката и някои най-важни хора от министерския съвет.

Кои са впрочем тия най-могъщи представители на „стоте“?

Най-напред трябва да отбележим, че те не са се оградили едни от други с непристъпни стени, а, напротив, „комшулуците“ им са толкова отворени помежду им, че поощряват създаването на роднински връзки

и сключването на бракове, които биха накарали косите на нормалния човек да настръхнат: женят се помежду си братя и сестри, майки и синове. Кръвосмешението между парите не се смята за противоестествено явление, а за нещо, което си е напълно в реда на нещата. От финансовото кръвосмешение не се раждат уродливи младенци, а жизнени отрочета, които за кратко време събират сили и стават жизнеспособни, като млади богове.

Най-могъщият между четирите гиганта представители на „стоте“, подобно на Зевс сред боговете на Олимп, е Банковият консорциум. Той притежава голяма част от парите и доларовите девизи на страната и е основният стълб, на който се крепи Силветийската държавна банка. В него са обединени десетте най-силни силветийски банки начело със „Силветийски кредит“. В тях участвуват със свои капитали чуждестранни банкови сдружения, така че Банковият консорциум представлява по същество една транснационална финансова корпорация. Дъщерни дружества на консорциума са откупили люневилските железодобивни мини, част от металургичния концерн, текстилната индустрия, железниците на Юга и са главни акционери в компаниите за въздушен и морски транспорт. Консорциумът направлява вътрешната и външната политика на държавата чрез министър-председателя и президента на републиката. Президентът на управителния съвет на консорциума Марсел Канотие не е човек *на* „стоте“, а е човек *от* „стоте“. Дори неграмотните селяни от Юга знаят, че „истинският“ президент на републиката е той, а не политическият лидер на Националния съюз, официалният президент, някой си Франсоа Велмон.

Корпорацията „Силветийска стомана“ е обединение на люневилските железодобивни мини и на 6-те най-крупни металургически комбината в Силвеция. Чрез свои дружества и компании, зад които стои непоклатимото бащинско рамо на Банковия консорциум, той владее каменовъглените мини и мините за добив на желязна руда. Той е главният доставчик на желязо за държавата и чрез консорциума участвува в западноевропейския монопол „Евростал“. В директориума му заседава като представител на армията, а и със свой личен пакет акции запасният генерал Жерар Гийом. Стоманеният тръст упражнява влиянието си в правителството чрез министрите на финансите, на строителството и на въоръжените сили.

На трето място би трябвало да споменем акционерното дружество „Силветийски петрол“, но ни се струва, че след отровните пушеци на металургическите заводи миризмата на мазута ще дойде много за читателя. Затова на трето място ще споменем четвъртия гигант „Фрут къмпани“, като сме сигурни, че читателят непременно ще се освежи, поемайки сладкия дъх на една кошница екзотични плодове. „Фрут къмпани“ владее слънчевия Юг, а през тази благословена земя текат на път за океана най-пълноводните силветийски реки. Тук се ширят портокалови, ананасови, бананови плантации, виреят сочни, янтарени лозя от хоризонт до хоризонт, а най-северните части на Юга са зашумени с ябълкови и смокинови градини. Земята на тази част от Силвеция е нашарена със златни, охри и изумрудени цветове, а във въздуха ѝ са разтворени сякаш всичките райски миризми. Половината от описания земен рай принадлежи на „Фрут къмпани“, а другата половина е собственост на два милиона южняшки семейства. „Фрут къмпани“ и двата милиона южняшки семейства владеят по равни части от Юга, затова епископ Доминик, глава на Оксиленската черква, казва, че е грях и чиста демагогия да се противопоставят тия две страни една на друга. Още повече че туй равенство съществува не от днес и вчера, а от римски времена, когато Оксиления е била провинция на вечния Рим. И тогава петдесет патрициански семейства са владеели половината оксиленска земя.

Тъй или иначе, „Фрут къмпани“ е главната (и почти единствена) закупчица на плодовете, които толкова щедро ражда оксиленската земя. Тя определя цените, тя се занимава с износа, тя решава какво и колко да се хвърли в морето, за да се поддържа на високо равнище световната пазарна цена. Тя упражнява волята си над правителството чрез министрите на земеделието и търговията, и нейна дъщерна рожба е дружеството за тежък транспорт.

А сега е ред вече на „Силветийски петрол“.

Силвеция не произвежда течно злато, тъй като откъм това богатство недрата ѝ са ялови. Със специален закон държавата е упълномощила „Силветийски петрол“ да внася суров петрол, да го пречиства и преработва в рафинериите си и да го продава на едро и дребно. Негови клиенти са армията, флотата, голямата силветийска промишленост, а така също общественият и частният автомобилен транспорт.

Генерален директор на акционерното дружество „Силветийски петрол“ е Жозеф Берклей. Както Марсел Канотие, президентът на консорциума, и Жозеф Берклей не е човек *на* „стоте“, а човек *от* „стоте“. Но за разлика от събратята си милиардери търтеи тези двамата са по изключение „милиардери работяги“, и то не от нужда за пари, разбира се, пари те имат толкова, че и внуците на внуците им биха могли да живеят по княжески само от лихвите им. Те се различават много по характер, но една обща черта в душите им ги сближава: жаждата им да *властвуват*, да *командуват*, амбицията им да *управляват* света. Колкото и парадоксално да изглежда, страстта на тия господари да господаруват прави и двамата своего рода „робии“ на труда. Естествено, има „известна“ разлика между тях и ония роби, дето превиват гръб от тъмно до тъмно из плантациите на Юга или се пържат в собствената си пот около нажежените казани на рафинериите, или отливат вряща стоманена лава около високите доменни пещи, и човек, гледайки ги отстрани, би помислил, че наблюдава една жива картина от ада. За тази разлика се изказваше понякога и почтеният епископ Доминик, който беше искрено убеден демократ и никога не изпускаше сгоден случай, за да каже някоя и друга добра дума за Националния съюз. „Бог е разпределил труда между хората от нине — поучаваше той — и ще да го поддържа векове. Едни ще произвеждат блага, а други ще ги купуват и продават; такъв е законът. Не може животът без работници, но не може без господин Канотие, не може и без господин Берклей. Тия господа се зловидят някому, но ако тях ги няма, кой ще заплаща труда на работниците? Държавата? Но какво е държавата, чеда мои? Е, добре, държавата — това е войската, това е полицията, това са чиновниците. Ако властта падне в ръцете на тия съсловия, войската ще обяви война, полицията ще запре народа в лагери и ще даде право на командосите да палят и бесят, а чиновничеството ще затрупа народа с бумажни слънца, ни месечинка ще може да се видят от безкрайните ешелони входящи и изходящи номера. Ето какво ще стане, не дай си боже, ако господата Канотие и Берклей например захвърлят златните си самописки и се затирят, накъдето им видят очите!“

Не може да се отрече, че епископ Доминик беше смел защитник на демокрацията, но демокрацията — такава, каквато той я виждаше от

амвона на катедралата „Света Лютеция“, през тихата и кротка светлина на стотиците кандила.

Прадядото на Жозеф Берклей, сър Георг Бърклей, чужденец, избира Силвеция за своя втора родина след битката при Ватерло. Оженва се за богата силветийка от северната част на страната и приема драговошно силветийско поданство. Към милионите на съпругата си той прибавя и своите милиони, които не са малко, тъй като е наследник на богати имения — пък и сам притежава добро състояние — битката при Ватерло го заварва като главен интендант на една от кралските армии. Четвъртият потомък на първия Бърклей променя името си от Джоузаф на Жозеф, а фамилията натурализира, като „ъ“ заменя с далеч по-благозвучното силветийско „е“. Основоположникът на фамилията Георг Бърклей слага началото на едно дружество за търговия с недвижими имоти. Праправнукът му Жозеф Берклей владее 80 на сто от акциите на „Силветийски петрол“, собственик е на четири петролни рафинерии, на дружеството „Берклей-петрол“, което контролира бензиностанциите в цяла Силвеция, и на флотилия от танкери, чийто общ тонаж надхвърля един милион. Освен всичко това той беше фактическият господар на Смесеното силветийско-нигерийско дружество за сондиране, производство и рафинерия на петрол „Бамако — Тива петрол“.

Накратко, това са най-могъщите представители на „стоте“, които управляват силветийското правителство; сиреч — държавата.

3.

СТОЛИЦАТА ТИВА

Оглеждайки четирикилометровото устие на река Нума, човек мъчно може да познае къде завършва реката и откъде започва океанът — левият бряг на Нума се издига полегато и завършва с един зелен хълм над океана, висок около 600 метра. Склоновете му са покрити с дъбови, кестенови и липови гори, сред които се извиват асфалтирани пътеки, достатъчно широки, за да минават по тях кадилаци и мерцедеси. Хълмът се нарича Свети Павел, на самия му изострен връх се извисява като острие на шило червено-мраморният параклис на светеца. По хълма, сред зеленината на горите, са се стаили малки дворци, построени в източносредиземноморски стил. Това поселище

има свой частен пристан, защитен от вълните на океана с висок гранитен вълнолом. Между кея и вълнолома лениво се поклащат десетки частни яхти, боядисани с лъскавобяла боя. Сред тях мрачно издига мачтите си черната като гарван яхта на Марсел Канотие. Само дето прочутото триъгълно знаменце на „Джентълмените на сполуката“ не се развява на най-високата мачта на тази огромна яхта, за да заприлича тя напълно на един истински пиратски кораб.

От пристанището Свети Павел се източва на изток, като опъната лента крайречният булевард, „Света Магдалена“. След три километра път, осветен нощно време от хилядоватови луминесцентни фенери, булевардът навлиза в университетското предградие на столицата Тива.

Силветийската столица Тива е разположена по двата бряга на река Нума. Южната част на града, която завършва със споменатия вече параклис „Свети Павел“, е сравнително по-малка, но затова пък тя е нещо като духовна, политическа и финансова цитадела на републиката. Тук се намира президентството, тук са банките, министерствата, акционерните дружества, монополите; тук са университетите, академиите, националният театър и опера, музеите, скъпите частни клиники. На централния площад „Република“ се кипри парламентът, построен някога си като зла шега с демокрацията в стил рококо. Срещу парламента се издига тежкият сиво-зеленикав мраморен корпус на „Силветийски кредит“, в тази сграда се помещава ръководството на Банковия консорциум. На всеки ъгъл на площад „Република“, а ъглите са шест, защото площадът представлява шестоъгълник, блестят с никела и стъклото си гигантски шестнадесететажни супермаркети. Във всеки от тях човек може да влезе по ризка и гащета и да излезе през специален изход на партера в елегантна шестцилиндрова лимузина, облечен според най-изтънчените изисквания на съвременната мода; при това — скътал в портфейла си, да речем, квитанция за мебелировка на шестстаен апартамент. С една предварителна уговорка — че този човек по ризка и гащета трябва да носи чековата си книжка; или пък ръчно куфарче, заредено с пачки петхилядофранкови банкноти.

В центъра на шестоъгълния площад се издига бяла мраморна колона, увенчана на върха си с позлатената статуя на бог Меркурий.

Делничен ден южната половина на Тива е милионен град. Работят банките, акционерните дружества, представителствата на

монополите, огромните търговски магазини. Университетските аудитории се преизпълват със студенти, пред музеите се редят опашки. Станциите на метрото поглъщат и изхвърлят стотици хиляди забързани пътници. Но през почивните и празнични дни животът в южна Тива затихва. Парламентът и шестоъгълният площад на бог Меркурий са невъобразимо тихи и безлюдни, през огромните каменни пространства сноват само униформени полицаи. Граждани се мяркат главно около музеите. През тия дни в южна Тива едва ли остават повече от стотина хиляди семейства.

На север от миниатюрното заливче Свети Павел е разтворило врати централното пристанище на Тива, вдадено в сушата като конска подкова. Тук може да се видят десетки презокеански параходи, които търпеливо чакат ред, за да се приближат до търговския кей. Комини, пушеци, дрезгав вой на сирени, скърцане на ескаватори и кранове, пълпене на стотици малки съдове около туловищата на гигантите, излегнати в спокойната вода на залива като чудовищни китове — това напомня нещо библейско, вавилонско, предизвикващо опасния гняв на възмутения Йехова.

Отдясно, на около три километра по бреговата ивица, небето е затулено ден и нощ от облаци дим. На това място стърчат комините на петролната рафинерия № 1, наречена „Елизабет“. Елизабет се казва дъщерята на петролния крал на Силвеция, Жозеф Берклеј. Пристанището за суров петрол разполага с десетина кея, завардени с високи вълноломи. Тук сушата се спуска отвесно и пред всеки кей водата е дълбока над тридесет метра. Тази дълбочина е съвсем достатъчна, за да се долепят до сами гранитните стени на разтоварните платформи всякакви танкери; дори танкери над сто хиляди тона.

Северната част на столицата Тива има население над четири милиона. Тя е разделена от малката река Роксана (малка, малка, но коритото ѝ е широко десет метра, а в средата е дълбока до три) — разделена е от красивата и пълноводна Роксана на две части: източна и западна. Западната граничи с океана и няма накъде да се разширява по-нататък. Затова тук квадратен метър незастроена площ струва едно малко състояние. А крайните квартали на източната част пълзят по посока на планината Ида. Засега тази планина още изглежда синя, ако се наблюдава от „най-източния“ източен квартал. Но ако настъплението на човешкия мравуняк не бъде преустановено,

обезлесената Ида скоро ще се покаже пред бъдещите жители на най-източния квартал такава, каквата е — сива, надупчена от кариери, съсипана от човешка алчност и природни стихии.

Западната част на северна Тива е угледен търговски град: с прави булеварди, с безброй магазини, някои от които разкошни; в разкошните магазини продават електроника, луксозни лимузини, бижута, дамски вечерни тоалети, украсени с перли и блестящи дантели от мораво-кървави гранати; най-скромните дамски палта в тия магазини са ушити от визон. Улиците гъмжат от народ, коли, обществен транспорт, многотонажни камиони. Ресторантите и баровете са винаги пълни, в нощните заведения пеят и танцуват световноизвестни естрадни певици и танцовачки. В прочутите вариетета се подвизават скъпо струващи проститутки, недостъпни за мъже с по-малко от един милион годишен доход. Нощем западната част на северна Тива гори в разноцветните огньове на електрическите реклами, а по крайбрежието блещукат лампионите на частни плажове, където богати веселяци устройват малки дионисиеви тържества.

А Тива на изток от Роксана — това са стохиялните пролетарски квартали на столицата. Тук няма небостъргачи, преобладават три-четириетажни сгради, които непрекъснато се снишават, колкото се отива по на изток, към планината Ида. Най-източните предградия са от едноетажни дървени бараки и „бидонвили“ — къщички, направени от дъските и тенекиите на големи транспортни сандъци, в които превозват скъпа мебел и тежки машини. В тези квартали най-„луксозните“ магазини се помещават на един етаж, цените са „народни“, както и стоките: от синтетични материали, пластмаси, бял метал. Бакалничките в покрайнините продават само сирене, рибни консерви, олио и сапун.

От Роксана до бреговата ивица и на север чак до рафинерията „Елизабет“ се простира индустриалната зона на Тива. Това пространство е набучено със стотици комини, които денонощно изхвърлят към небето гъсти фъндъци черен дим. Затова тук винаги е сумрачно и въздухът по всяко време мирише на въглеродни, серни и амонячни отрови. Най-много пуцат дим рафинерията „Елизабет“ и трите металургични завода на „Силветийска стомана“. По отношение

на сумрака и миризмите фармацевтичният комбинат и текстилните фабрики не си играят на дребно, те обогатяват общия „букет“ не само с миризми, но и цветovo — комините на фармацевтичния завод например бълват понякога синкав, жълт или оранжев дим.

От тая крайградска зона, наречена „индустриална“, текат към южна Тива два пълноводни потока: единият носи злато; другият, невидимият — тревоги и страхове.

ГЛАВА I

УТРОТО НА ЖОЗЕФ БЕРКЛЕЙ

Сред устието на Нума, на границата между нашироко разлялата се река и океана, зеленее като малък изумруд островче, което е означено само на морските карти, тъй като площта му е нищожна — около двеста и петдесет декара. Службата, която поддържа фаровете, и тиванските журналисти са го нарекли „Жобер“ — от името на собственика му Жозеф Берклей. Говори се, че преди стотина години то е било просто едно парче от сушата, вдадено в океана, което могъщата и пълноводна Нума постепенно е превърнала на остров; и че това парче от сушата е било закупено навремето от първия Берклей, заселил се на силветийска земя. Тъй или иначе, сега „Жобер“ си е истинско островче, с кей, защитен от малък вълнолом, и с два фара, северният обърнат към Тива, южният — към бушуващите простори на океана.

По-голямата част от островчето е покрита с гори, главно дъб, останалото пространство е заето от терасовидния дом-дворец на Жозеф Берклей. В горния кат са спалните, в долния са двете столови, приемният салон, билярдната и „мини“-кабинетът на господаря, издълбан в скална маса и облицован от всички страни с огнеупорни материали. Този кабинет е една загадка, като се знае, че скъпоценностите на семейството и по-важните документи на „Силветийски петрол“ се съхраняват в трезорното подземие на „Силветийски кредит“. Какво съдържаше малката каса, вградена в южната стена на помещението — по този въпрос никой не знаеше нищо, дори жена му Мириам си нямаше „понятие“. Носеха се слухове, че „касичката“ се отваряла посредством електронни импулси на специален компютър. Броят и дължините на електромагнитните вълни били известни само на Берклей.

Двата ката на дома-дворец са разделени с тераси, разположени на различни равнища. На някои от терасите се вие около тънки колони бръшлян, на други зеленее палми, засадени нагъсто в огромни саксии от цветен мрамор. Госпожа Мириам е страдна любителка на

източносредиземноморска флора и на папагали, затова по терасите избухва понякога, като по сигнал, страхотна папагалска глъч. И пак така, като по даден сигнал, тази невъобразима глъч внезапно замира.

Жозеф Берклей има чудесна презокеанска яхта, но тя стои на котва през повече време на годината зад високия вълнолом на насрещния пристан „Свети Павел“. Там, задрямала, прави компания на гарвановозловещия яхт-кораб на Марсел Канотие. Тук, на островчето, зад гранитен вълнолом, завързани за каменните стълбове на кея, лениво се поклащат няколко моторни корабчета, едни открити, спортни, другите — с изящни кубрици, за в случай на лошо време. С тия корабчета Жозеф Берклей, семейството му и прислугата поддържат връзка със северна и южна Тива.

В края на август птичийт свят, който прелита от север на юг, за да прекара зимата на топло, непременно спира за почивка на остров Жобер. Почивката трае от няколко часа до няколко дни и през това време островчето заприличва на птича Вавилония. Надават крясъци диви гъски и патици, чуруликат, цвърчат, свирукат и гълчат хиляди славеи, дроздове, чучулиги, лястовички, с неистова гълчава им отвръщат местните папагали, стотиците шарени любимци на госпожа Мириам. Призори Жобер просто кипи от птичи звуци. Госпожа Мириам се унася в последния сладък сутрешен сън, а кралят на петрола се събужда от кошмари и още недошъл както трябва на себе си, праща чехъла си или каквото му попадне по посока на най-големия от папагалските кафези. Той спи в отделна спалня и госпожа Мириам дори да се събуди, не може да види изкривеното му от гняв лице. Гневът на краля се е изкачил до оная фатална червена черта, зад която има само изстрели с двуцевка и яростни закани, че на всичко ще сложи най-после край. Госпожа Мириам помни, че това се е случвало, и е сигурна, че отново ще се случи. Но също така знае, че до обяд пак ще напълни кафезите с нови птици, поради което не се бои особено от неговия гняв. Тя самата произхожда от фамилия, която принадлежи към „стоте“, има самочувствие, още повече че държи на личен влог в банка „Аполония“ зестрата си непокътната — един милион.

В подобни случаи, когато двуцевката не е влизала в работа, разгневеният крал се спуска почти тичешком в приземието, бос и по

пижама. Там са уредите за гимнастика, стрелбището, плувният басейн със затоплена минерална вода. Кралят грабва първия от дванадесетте заредени пищова, тежък колт, и изстрелва в мишената шест куршума, всеки от тях може да повали бик. Ако гневът му е стигнал до сами червената черта, той изпразва и дванадесетте пищова. Когато захвърля на пясъка последния, сърцето му се е успокоило, съзнанието му се е избистрило като ранното слънчево утро и в душата му нахлуват типичните за него чувства. А техният регистър не е с кой знае колко широк диапазон. При по-старателна селекция биха могли да се отделят като основни следните: най-напред — *доволство* от самия себе си. След това: *снизходителна търпимост* към Мириам и *тревожна настървеност за действие*, позната само на боксьорите, които се качват на ринга за званието „световен шампион“. Колкото до вятърничавата Мириам — той ѝ „връща“, като всяка седмица ѝ изменя по веднъж с личната си секретарка. За повече няма време, нито пък особено желание — в края на краищата все пак той приближава шестдесетте години.

Той е на 57, но ако безпристрастен човек го види, когато захвърля пижамата си, за да се гмурне в басейна с минерална вода, едва ли би му дал повече от 50. Висок, мускулист, с плосък като дъска корем, той има стойка на млад човек. Лицето му е мъжествено, красиво с острите си скули, високо чело и тъмни, понякога бляскави очи. Но при по-внимателно вглеждане излизаха като иззад кулиси някои особености на изражението му, които бяха само негови, берклеевски. Очите му например не бяха постоянно бляскави, а бляскаха при подходящи обстоятелства, навремени. Иначе имаха убит, саждив цвят. Когато бляскаха, тогава в изражението му се прокрадваше нещо, характерно за хищните птици — грабливо и студено, жестоко. Впрочем тази берклеевска „особеност“ може би не се дължеше толкова на погледа му, колкото на „орловия“ му нос, надвиснал доста круто над тънките му и стиснати устни. Най-вероятно беше хищническата черта в лицето му да се появяваше само в случаите, когато впечатлението от бляскащите очи се кръстосваше с впечатлението от „орловия“ нос.

Тази нощ Жозеф Берклеј спа лошо, измъчиха го кошмари, а когато призори се унесе най-после в по-спокоен сън — стресна го

умопомрачителната врява на Мириамините папагали, които поздравяваха възторжено едно ято диви гъски, прелитащи на юг. Вбесен, Жозеф грабна заредената си двуцевка, която висеше над леглото му, изскочи на терасата и оттам гръмна два пъти по посока на насрещната тераса — там висяха десетина от най-многолюдно населените кафези на Мириам.

Докато закачаше отново изпразнената двуцевка на стената и търсеше чехлите си, от терасата, която гледаше към спалнята на Мириам, един алтов глас, извисен към горното „до“, изричаше с убийствено презрение:

— Келтски злодей!... Като престана да е мъж, превърна се на звяр!

Тия две изречения, зли като оси, жилеха келтското родословие на Жозеф и уязвяваха мъжкото му самочувствие. Но те имаха ефект на халосни патрони, защото той се гордееше, дете в жилите му тече келтска кръв, а колкото до това, че е „престанал“ да бъде мъж — знаеше, че и самата Мириам не си вярваше на думите. Тя беше отлично осведомена, че мъжът ѝ си има любовница, но търсеше сгоден случай да го унизи пред прислугата поне, да си отмъсти — Жозеф не беше прекрачвал прага на спалнята ѝ от много месеци насам.

„Келтски злодей!“... — слушаше да се носи речитативът и от горната тераса, докато пресичаше коридора, за да слезе в приземния етаж.

Кошмарите, които през нощта бяха пръкнали в подсъзнанието на Жозеф, не бяха случайни гости. Неприятности, едни от други по-лоши, се занизаха още от сутринта. Най-напред го тресна като гръм от ясно небе новината, че ОПЕК беше увеличил от днешна дата цената на суровия петрол. Как се беше случило неговите агенти да не предусетят овреме този финансов тайфун! Той беше сключил договори с местни и чуждестранни клиенти за доставка на половин милион тона суров петрол по стари цени. Сега трябваше да закупува тия половин милион тона по завишени цени! Не му мърдаше загуба от 800 хиляди франка, наум го пресметна.

Заболя го, сякаш бяха отрязали къс месо от тялото му, и то без упойка, на живо! Но много повече го заболя душата му, задето беше се

оставил да бъде *изигран*!

Да губи „игра“ — за него това беше по-лошо дори от една значително по-висока парична загуба. Добър е господ, загубата ще навакса някак, но моралното поражение няма никога да забрави, както големите боксьори никога не забравят преживените нокаути.

Половин час след като изслуша радиоемисията, Жозеф повика в кабинета си началника на информационния си отдел. Разговор между двамата не се състоя, няколко изречения произнесе само той.

— Симон — каза Жозеф, — още днес ще вземеш самолет за Близкия изток. Ще проучиш кой от хората ни е на двойно подчинение. Непременно има такъв човек. И лично ще вземеш мерки този тип повече да не ми пречи, а да си получи заслуженото според Мойсеевия закон. — Той помълча някое време, после кимна с глава: — На добър час!

Случваше се някой от агентите на петроловносителите да мине на „служба“ и при производителите. Тогава тези хора премълчаваха важни тайни, свързани с прогнозата на цените. В такива случаи вносителите постъпваха различно. Жозеф Берклеј най-често „самообесваше“ предателите, ако Симон успяваше да ги разкрие, разбира се, преди да са запитали за Уругвай или Парагвай.

Щом Симон излезе, за да си гледа работата, Жозеф извади златната си самописка, подарена му за Нова година от шейха на Арабските емирства, и започна да прави груба сметка („тънката“ щеше да стъкмява главният му финансов съветник) на кои от смазочните масла и другите петролопродукти да увеличи цените с по няколко сантима, за да навакса загубата от 800 000. Тази сметка беше рискована, тя съдържаше фатален риск, защото фирмите, които го конкурираха на местния и международния пазар, можеха да задържат цените на сегашното им равнище и по този начин да му измъкнат клиентите от ръцете, което беше равносилно на удар с нож в корема.

Далече по-безопасно щеше да бъде, ако отчупеше тия сантими от надниците на работниците си, да речем. Времената бяха тежки, бремето на инфлацията потискаше всички; повсеместно, дето се вика, намаляваха заплатите. Намаляваха ги със свито сърце, но нямаше как, икономиката си имаше своите железни и неотменими закони. Само с намаляването и замразяването на заплатите можеше да се обуздае разбесувалата се инфлация. По-малко пари в джоба — по-малко харч!

А когато няма пари за харч — има стоки на пазара. Туй е разковничето. Защото стоките дават сила на франка, от тях зависи дали франкът да стои изправен или да се люлее като боксьор, ударен по муцуната с няколко последователни ъперкута.

Така че във всички случаи отчупването на сантиметите от работническите надници беше за предпочитане — и от гледна точка на собствената сигурност, и от гледна точка на националната икономика.

Той повика главния си финансов съветник и му нареди да направи „тънката“ сметка.

Но току-що главният съветник беше излязъл от кабинета му, и ето че по специалния му телефон се обади генералният директор на консорциума, Марсел Канотие. „Черния“ — както го наричаха интимно приятелите му.

— Какви сънища сънува нощес? — беше го запитал Черния. Марсел Канотие говореше с гробовномрачен, шепнещ глас и никога не се обаждаше на приятелите си за добро.

— Нищо особено не съм сънувал! — беше му отговорил Жозеф.

— Нощес ще сънуваш! — предупреди го със зловещо пророчески глас Черния. — Ще сънуваш вещици и кукумявки.

— Защо? — запита с уж спокоен глас Жозеф, но в същия миг му се стори, че яката на ризата му беше станала изведнъж тясна. — Защо да сънувам вещици и кукумявки?

— Имаш ли много вземания в долари? — запита го Канотие.

— Имам... Имам доста вземания. Е, не много, но все пак.

— Курсът на долара започна да спада! — каза Канотие.

Жозеф не каза нищо, само отвори уста, за да глътне по-едра глътка въздух, и накрая изсумтя едно глухо „Хм“.

— Хм! — повтори по-ясно Жозеф. После попита: — С колко спада?

— Засега е спаднал с три пункта. До тоя час. Но до обяд може да спадне още.

— Благодаря! — каза Жозеф. Той бръкна с пръст под яката си, дръпна напред и скъса копчето. Разхлаби възела на връзката си и рече: — Ти какво смяташ да правиш? Ще наредиш ли на министъра на финансите да затвори борсата?

— О, разбира се! — засмя се Канотие, но смехът му като че ли идеше изпод земята. — Ще се обадя на министъра, но едва ли ще

успея да сторя това днес. *Днес* ще съм доста зает! Довиждане! — Той прекъсна разговора.

Като се увери, че слушалката я няма, Жозеф го изруга на глас с най-мръсната псувня, която му дойде наум.

„Нямаш сметка да затваряш борсата, пират такъв! — кипеше той от негодувание и гняв. — Защото днес ще купуваш долари с нисък курс, а утре или вдругиден ще ги продаваш на *висок*! Доларът не се е застоявал досега на долните етажи за повече от ден-два!“

„Пират такъв! — размаха той юмрук по посока на Банковия консорциум и по тънките му устни пропълзя хитра усмивка. — Да не мислиш, че моето «пипе» сече по-лошо от твоето?“

Той отново позвъня за първия си съветник.

— Франсуа — рече му той, — днес „Силветийски петрол“ ще загуби от спадането на долара около половин милион. Толкова ли?

— Приблизително — отговори Франсуа и погледна в краката си.

— Хубаво. Но утре или вдругиден аз искам „Силветийски петрол“ да навакса тази загуба и да спечели поне още петдесет. Знаеш ли как може да стане това?

Франсуа мълча някое време, загледан в облака дим, който се стелеше над Индустриалния квартал, мълча доста време и накрая повдигна рамене.

— Рисковано е! — рече той.

— Но без риск можеш да седиш само до фустата на баба си — изгледа го презрително Жозеф. — Слушай! — Той го улови за ревера на сакото му. — Ще действуваш по мъжки, чуваш ли? Ще отклониш от обратните средства и ще ги хвърлиш на борсата, и ще купуваш долари, докато курсът им спада. Това ще трае до обяд или най-много до четири часа следобед. До това време ние всякак ще издържим.

Към 4,30 ч следобед правителството затвори борсата.

Канотие позвъня на Жозеф:

— Е, приятелю — рече той с шепнещия си подземен глас, — ще черпиш ли, задето те подсетих тази сутрин?

— Имаш опасен начин на подсещане! — каза Жозеф.

— Аз си знаех, че ще ме разбереш! — каза Канотие. — Измежду моите приятели няма кретени, слава богу!

— Всяко нещо, което завършва добре, е *добро*! — зае неутрална позиция Жозеф.

Но денят въпреки сполучливия удар с доларите не беше завършил добре.

След хубавия си разговор с Марсел Канотие Жозеф се почувствува в „настроение“ и реши да посети рафинерията „Елизабет“, където беше подочул, че ставало *нещо*. Той поприказва с директора на рафинерията и веднага усети — неговият нюх не го лъжеше никога, — веднага усети, че „нещото“ не е за пренебрегване, че то люти на гърлото като задушливия въздух, който се носеше от цеховете: работническият профсъюз искал увеличаване на надниците заради инфлацията и *незабавно* сключване на нов колективен договор.

— Хем „незабавно“ — беше се усмихнал мрачно Жозеф.

На излизане от рафинерията лимузината му беше посрещната от нагъсто стълпил се народ, навярно наброяваше няколко хиляди. Нямаше как, беше принуден да спре. Из навалищата изскочиха двама души, единия от тях познаваше добре, Кристиан Лафит, секретаря на социалистическия профсъюз.

— Работниците настояват за увеличение на надниците и за сключване на колективен трудов договор! — каза Лафит, като смутено беше започнал да усуква левия кичур на посивелите си мустаци.

— По тези въпроси не съм склонен да разговарям на улицата! — отговори му безапелационно Жозеф.

— Ще разговаряте, ще разговаряте! — поклати глава другарят на Кристиан Лафит.

— Ти кой си? — попита го Жозеф.

— Аз съм секретар на Обединените профсъюзи! — каза с ясен и звучен глас младият човек. — Казвам се Анри.

Обединените профсъюзи бяха под влиянието на компартията — марксисти.

— С комунисти не разговарям! — отсече го Жозеф.

— О, ще разговаряте, ще разговаряте! — каза твърдо Анри.

Жозеф хлопна вратичката на лимузината и заповяда на шофьора:

— Карай!

Шофьорът подкара, но не можеше да превключи на втора, защото тълпата стоеше срещу колата като стена.

— Карай — извика му Жозеф.

Момъкът подкара с полунатиснат съединител, торпедото на лимузината се вряза в тълпата, някой залитна отпред, екна вик на възмущение „Позор!“ — и десетки юмруци заблъскаха по каросерията.

— Гази! — ревна Жозеф. — Аз отговарям!

Някое време шофьорът седя неподвижен, ням, пребледнял, после отвори вратичката и като се измъкваше навън, рече:

— Газете вие, аз не мога!

— Лайно! — викна подире му Жозеф. Той пипна най-напред джоба си, където лежеше броунингът му, после се премести на шофьорското място, зад волана, и протегна ръка към лоста за скоростите.

Не се знае как щеше да завърши тази история, ако в същия миг на сцената не беше се появила конната жандармерия. Беше я извикал по късовълновия си радиопредавател директорът на рафинерията.

Ето защо тази слънчева утрин Жозеф Берклей се събуди в лошо настроение и като чу врявата, вдигана от папагалите, откачи двуцевката и изпрати един смъртоносен облак сачми по Мириамините любимци. А после слезе бързешком в подземиято и изстреля всичките патрони на дванадесетте си пищова.

Успокоен от стрелбата с двуцевката и разнокалибрените пищови, а донякъде и от хладната минерална вода в басейна, Жозеф Берклей се появи в малката трапезария, където поднасяха закуските, точно в 8 часа без 15 минути. Рядко се случваше да не спази този ранен за господарите час. Затова, когато се случеше да дойде например към 7 часа, целият дом се досещаше, че на краля нещо „пари“ под петите. Някакви неприятности бяха пропъждали съня от очите му. А прекрачеше ли прага на трапезарията по-късно — всички в Жобер знаеха, че господарят беше заседавал в мраморния дворец на Канотие (Черния) до среднощ. Невъздържани бърбивци, чиновници и прислуга твърдяха, че Канотие свиквал тия среднощни сбирки, когато американците ненадейно повишавали лихвения процент. Други пък още по-невъздържани бърбивци твърдяха, че поводът за тия среднощни сбирки не бил лихвеният процент. Те сочеха, че сред поканените имало политици и генерали, а тия хора не били чак толкова заинтересовани от лихвения процент, та да заседават до среднощ.

Колкото до самия Жозеф — той не проявяваше милост нито към едните бърбурци, нито към другите — пипнеше ли ги, тутакси ги изпращаше на изправителен труд в „Елизабет“.

Тая сутрин той дойде в светлосив костюм от лъскав немачкаем плат, ушит в любимата му „широка“ кройка — подходяща за пълен човек. Той беше източен като вретено, но обичаше да носи широки костюми. На врата си беше небрежно вързал „лятаща“ папийонка, червеникава, напръскана със златисти точки. Никой не знаеше, включително Мириам и поредната му секретарка, защо кралят обичаше широките палта. Някои казваха, че е заради многокалибрения пищов, който носеше било на специална презрамка, било в десния си джоб. Но тя, които гордо заявяваха, че го познават уж най-добре, обясняваха, че широката кройка „пасвала“ най-добре на характера му. И привеждаха за пример широкия му размах в покупките на петрол, валута и недвижими имоти. Тази психологическа мотивировка едва ли разкриваше истината, защото Марсел Канотие проявяваше още по-широк размах във финансовите работи — той купуваше цели банки с всичкото им злато и портфейли с ценни книжа и въпреки това носеше костюми, ушити точно по мярката му. Ние мислим, че Жозеф носеше широки дрехи, защото така му харесваше и защото в тях той се чувствуваше най-добре.

Но Жозеф Берклеј проявяваше своеобразие не само в кройката на костюмите си. Може би единствен от „стоте“ той само не ходеше с лична охрана. Марсел Канотие не мърдаше, дето се казва, и до тоалетната без човек, а когато се движеше с бронираната си лимузина из тиванските булеварди — две коли го осигуряваха, една отпред, другата подире. Кралят на петрола обикаляше Тива с луксозен, но обикновен мерцедес, който понякога шофираше сам. Вкус ли беше това, или прекалено вярваше в звездата си? Макар да беше отличен стрелец, не беше чак толкова глупав, че да се осланя на пищова си — в днешно време взривяваха лимузините отдалече, с електрически импулс.

Винаги поставяха на масата изобилие от лакомства, френският комплект се съчетаваше с английския: млякото, шоколадът, каймакът и сладкишите се състезаваха с бекона, вареното пиле и пържените яйца. Жозеф се наслаждаваше някое време на този гастрономически пейзаж — но с очи и душа, и си позволяваше да изяде само едно пържено

яйце, парченце бекон и прозрачна филийка препечен хляб. Не че не му се ядеше, о, той би могъл да погълне всичко, буквално *всичко*, гърлото и стомахът му просто *стенеха* от чудесен апетит! Но се въздържаше, по никакъв начин не искаше да пусне корем, гуша, пазеше се да не заприлича на *милионерите*, чиито карикатури с такава охота печаташе левичарският печат. Той не искаше да дава козове на социалните си врагове дори по отношение на физическата си стойка. Да видят тия естети на колективизма, че частната собственост може да ги бие „и на външност“, стига да пожелае!

След като изяде с вълчи апетит малката си закуска и потисна с огромно усилие на волята си стръвта си за още, той натисна звънеца и прислужникът тутакси му донесе сутрешните вестници. Частният му секретар беше отбелязал вече с червен молив ония текстове, които заслужаваха вниманието му.

Официозът „Република“, орган на Националния демократичен съюз, беше отпечатал на три колони набиващо се в очите заглавие: „ЛЕВИЦАТА В НАСТЪПЛЕНИЕ!“ В подзаглавието беше отбелязано с едри, тлъсти букви: „Опит на тълпи от социалисти и комунисти марксисти да линчуват Жозеф Берклей. Откога социалистите действуват в единен фронт с комунистите марксисти? Жозеф Берклей отказал да разговаря с представителите на улицата.“ Последното изречение ласкаеше силно честолюбието на Жозеф. Той усети как една топла вълна се разля в гърдите му, сърцето му зачести ударите си за някоя и друга секунда, дори светлината, която проникваше през прозорците, му се стори да става по-ярка. „Ако не беше дошла жандармерията, аз щях да им дам да разберат с кого си имат работа! — поглади той костеливата си брадичка. — В положение на *самоотбрана* аз имам право на много неща! — Тънките му устни се свиха в усмивка: — Хе, хе!“ — и той поръча на прислужника си да му донесе малка чашка оксиденски коняк, с дъх на бадеми и цвят на старо злато.

Бавно отпи половин глътка от коняка, като непрекъснато гледаше това впечатляващо заглавие на три колони и очите му сякаш сами се насочиха отново към второто изречение на подзаглавието: „Откога социалистите действуват в единен фронт с комунистите марксисти?“ Като че ли парещият дъх на коняка изведнъж беше измел оная лека мъгла, която при първия прочит беше сякаш позатулила многозначителния смисъл на това изречение. Стори му се, че зад

думите „единен фронт“ стояха насочени право срещу челото му всичките му пищови от приземието, с които беше стрелял, за да възвърне спокойствието си само преди един час. Черното, злоещо дуло на тежкия колт беше прицелено точно в основата на носа му, между двете му очи. Той допи коняка си, но тази втора глътка не му се услади. Златната течност беше загубила по някакъв магически начин и бадемовия си дъх, и приятно парещия си вкус.

„Съюзът на ислямските братя“, който се заканваше да забрани на арабите от Персийския залив да продават петрол на произраелските държави, тоест на американските съюзници, изглеждаше като гълъба на Пикасо в сравнение с кошмарния таласъм, който се появяваше във въображението му всеки път, когато се сблъскваше с понятието „Единен фронт“.

Жозеф знаеше отлично, че доколкото нещата зависеха от Клод Полен, лидера на дясното крило на социалистите, единният фронт нямаше никога да добие душа. Клод Полен беше професор по търговско право, човек на държавна служба, академическото издателство печаташе трудовете му, а академическото издателство се издържаше от субсидии, които му отпускаше Министерството на просветата. Министърът на просветата притежаваше пакетче акции от „Силветийски петрол“. Що се касаеше до Хораций Йожен, водача на левицата, той беше според Берклеј неуравновесен екземпляр, мразеше силно буржоазията, горещеше се за социална справедливост, но от комунистите бягаше като от чума̀ви. Докато тия двамата водеха помежду си битка — и за водачество, и за програма — и еднакво страняха от комунистите, макар и по различни причини, — нямаше място за безпокойство. Едно дясно правителство беше в кърпа вързано. Но знае ли човек какво може да стори сатаната, когато бог се извърне, за да си свърши малката работа — както богохулно се изразяваше Марсел Канотие? Той казваше, че *това* продължава доста дълго, често пъти месеци, защото божиите размери не били като човешките и земният миг *горе* бил равен на ден. През това време Луцифер щял да нарежда нещата по свой вкус. Щял да внуши на социалистите да препискаят амбициозните си водачи и да подадат ръка на комунистите. По този начин щял да се образува „отдолу“ единният фронт.

— Чрез комунистите царят на пъклото разиграва своя дяволски танц на земята! — заключаваше Канотие, без да си дава сметка, че тази

мисъл беше изтъркана и преизтъркана от употреба. — Единният фронт — това е най-новата стъпка на Луциферовия „червен“ кадрил!

Жозеф потърка челото си и се намръщи: вчера, рамо до рамо с Кристиан Лафит, секретаря на социалистическия профсъюз, размахваше пестница и лаеше и някакъв представител на асоциацията — профсъюза на комунистите.

„Обзор“ — вестникът на радикалите — не обелваше ни дума във връзка със случая пред „Елизабет“.

„Силветийски патриот“ — глашатай на ултранационалисти и офицери от запаса — упрекуваше Жозеф Берклеј в позорно малодушие, задето бил позволил на левичарите да беснуват безнаказано в най-нестабилния столичен квартал.

Вестник „Нова екология“ — орган на „зелените“ съветваше краля на петрола да си премести рафинериите на някой остров сред океана и предлагаше на работниците да искат освен увеличение на надниците още и по два чифта противогазови маски.

Жозеф захвърли с пренебрежителна усмивка и „патриота“, и вестника на „зелените“, и внимателно зачете една малка статия, напечатана с курсив на четвъртата страница на в. „Работник“ — орган на компартията марксисти. Частният му секретар беше обрамчил тази статия с две дебели червени линии:

СЛУЧАЯТ ПРИ „ЕЛИЗАБЕТ“

Вчера сред работниците при рафинерията „Елизабет“ се пръсна слух, че Жозеф Берклеј отказал да сключи нов трудов договор с двата профсъюза — социалистическия и Обединените профсъюзи — и възнамерявал да намали отново работническите надници. Представителите на профсъюзите поискали обяснения от господаря, но той надменно отказал да разговаря на „улицата“ по тези въпроси. Разговор с представителите на профсъюзите водила жандармерията. Напомняме на петролния крал, че работниците знаят да протестират и с други средства. Нека да си припомни събитията в неговите рафинерии отпреди три години.

Жозеф изсумтя, удари по вестника с длан, но не го захвърли, както направи преди две минути с „патриота“. Той се изправи, поклати заканително глава и като сложи ръце в широките джобове на самото си, започна да се разхожда из малката трапезария напред и назад, като вълк, запрян в тясна клетка.

Какво се беше случило преди три години? Ще го разкажем от наше име, тъй като Жозеф Берклеј участвуваше тогава в събитията и поради тези причини и сега виждаше и разбираше нещата посвоему.

Преди три години нов и мощен пристъп на инфлацията подобно на силно придошлата по това време Нума заля Тива — доларът започна да се възкачва, като изпуснат балон нагоре, а франкът захвана да се люшка и да пада на борсата, като боксьор, изпаднал в положение на нокадаун. Тогава консорциумът, поддържан от „Силветийски петрол“, „Силветийска стомана“ и „Фрут къмпани“, поиска от правителството да въведе в икономиката на страната железните принципи на монетарната политика: повече стоки на пазара, по-малко пари в кесиите. Тази политика не засягаше Стоте, те се разплащаха с чекове, а в кесиите си държаха пари само за „джоб-парасъ“. Инфлацията не застрашаваше интересите им, защото цените на недвижимите им имоти и лихвите на доларовите им авоари непрекъснато растяха.

Правителството на Националния съюз възприе без много бавеж „предложението“ на консорциума и тогава Жозеф Берклеј сметна, че е ударил и за него часът. Той снижи работническите надници с по пет процента и в четирите си рафинерии и намали с по три процента заплатите на всичките си служители, които не заемаха командно място по бензиностанции, магазини, хотели-люкс и т.н., а те бяха около десетина хиляди. По този начин Жозеф излезе „сух“ от щорма на инфлацията и дори припечели „някой и друг“ франк (с по шест нули след запетаята); това беше в реда на нещата, всеки финансово-трезвомислещ едър индустриалец постъпваше по същия начин и стигаше приблизително до същите резултати.

А „Фрут къмпани“ поиска от правителството разрешение да намали изкупните цени на гроздето и овощията — за да конкурира износа на другите страни производителки от ЕИО, те предлагаха на международния пазар същите продукти по-евтино. Износът носеше

валута, валутните резерви поддържаха люшкация се франк да стои на краката си, затова правителството разреши на „Фрут къмпани“ да намали изкупните цени.

В оксиленските краища избухнаха селски вълнения, които бяха потушени от войската. В Тива вдигнаха стачки стоманолеярите и петролните работници от рафинериите. Срецу тях излязоха кавалерийските ескадрони на жандармерията, тайната полиция и всички партии с изключение на социалистите, комунистите марксисти и „зелените“. Стоманолеярите устояха месец и половина на полицейските хайки и на стачкоизменниците, които докарваха с бронирани автомобили. Работниците от рафинериите се държаха три месеца, предизвикаха икономическа криза, парализираха транспорта, объркаха търговията и ако не беше настъпило разцепление в ръководството на социалистите и не беше се появил изменник, който издаде на полицията третия дублиращ стачен комитет — стачката щеше из основи да разтърси гордия Жобер.

Берклеј водеше битката със стачниците отначало надменно, но постепенно се озлоби и накрая заприлича на разярен лъв, в чийто хълбок черните ловци са забили остро копие. На два пъти сам ръководеше пристъпа на полиция и стачкоизменници към стачните постове. При втория щурм запратен камък от стачник го улучи и ако не беше дебелата филцова шапка модел „коубойски“ на главата му — щеше да остане на място или ако оживееше, вероятно нямаше да си помни името.

От тази стачка той загуби около 10 000 000 — колкото беше брутната му печалба за шест месеца. Все пак загубата някак преглътна, щеше да я навакса през следващите две-три години. Но с оня камък, който го удари на площада пред „Елизабет“, душата му не се примиряваше, имаше едно ъгълче там, където кралското му честолюбие стреляше „на живо“ с 12 колта срещу разбунтувалите се тълпи пред „Елизабет“.

„Не съм забравил, гълъбчета, събитията в моите рафинерии отпреди три години, не съм ги забравил! — отговаряше той мислено на заканата, която му отправяше вестникът. — Затова този път ще ви хвана за гушките, преди да сте развели знамето си! Само да сте посмели! — Той пъкна ръка в джоба си и стисна студената дръжка на

броунинга. — Само да сте посмели!“ — повтаряше си той, като продължаваше да се разхожда напред и назад.

И в тоя миг в малката трапезария като че ли стана по-светло — на прага беше застанала Елизабет.

Всъщност само за Жозеф Берклеј стана по-светло, иначе светлината продължаваше да се процежда една и съща през витражите на високите готически прозорци, мека и леко оцветена от рисунките по стъклата. Усецането, което изпита Жозеф за повече светлина, беше измамливо, вътрешно, то се дължеше на силната и някак безгранична обич, която изпитваше към едничкото си дете.

А едничкото дете беше мома на около 23 години, Берклеевка не само с източения си ръст, но и по характер. В лицето си беше наследила доста от нежната хубост на майка си: беше русокоса и миловидна, с чувствено извити устни на малките си устица, с трапчинки на бузите си, с волева, но изящна брадичка. Тя би могла да бъде една истинска Жизел, ако на ръст приличаше повече на романския тип жени.

Но всъщност не беше ръстът, който ѝ пречеше да бъде Жизел. Тя беше висока, но не много, балерини с нейния бой отлично осъществяваха на сцената физически и душевно нежната Жизел. Друго я отличаваше от този образ и при по-внимателно вглеждане можеше безпогрешно да се почувствува — това бяха очите ѝ. Очите ѝ бяха сини, но някак си *особено* сини — с примес на сиво и на жълто, като навремени преобладаваше студеното сиво, а навремени — лукавото и гальовно жълто. Когато беше в добро настроение, те изглеждаха нежно-гальовни и малко лукави. Изпаднаше ли в лошо настроение, което напоследък се случваше по-често, те ставаха или безцеремонно нагли, или се изпълваха със святкаща злина, като у разглезените котки, когато биват неочаквано обидени. Но в най-последно време у тях се появи един особен израз — на мрачно равнодушие, което веднъж се оцветяваше от открито презрение, а друг път — от някакво неопределено, болнаво чувство.

— Ели! — учуди се Жозеф. Елизабет рядко ставаше сутрин преди десет часа. — Защо толкова рано?

— Добро утро! — поздрави равнодушно Елизабет.

Тя беше облякла японско кимоно, червено, под което се виждаха сини панталони шалвари и силно деколтирана жълта блузка. Стоеше на прага, тънка в кръста, източена, цветна и красива, една японска рисунка от края на деветнадесетия век.

— Влизай де, влизай! — развълнува се Жозеф. Той кимна към масата. — Сядай да закусваш. Какво ти се яде?

Елизабет повдигна рамене, седна унило пред масата и се загледа разсеяно в насрещния витраж. Плетеница от виолетови и малинени елипси бяха предизвикателно пресечени от златен правоъгълник с изкривени страни.

— Омръзнаха ми вашите разпавии с мама! — каза тя.

— Майка ти добре знае, че аз не мога да понасям дяволската врява на тая паплач, дето е наблъскала в кафезите си! — смръщи веждите си Жозеф. — Да беше сложила вълци в клетки, повече щях да ги търпя от тия пернати малки чудовища!

— На мен ми омръзна! — каза с равен глас Елизабет.

— Е, ти не си слагай на сърцето бели грижи! — поглади я леко по косите Жозеф. Той натисна звънеца и поръча на появилия се лакей: — Донесете закуска за госпожица Елизабет!

— Разбирам! — поклони се лакеят. Той се обърна към Елизабет: — Какво ще обичате да ви сервирам за закуска, госпожице Берклеј?

— Сладолед без мляко, само от лед, розов. — Тя помълча някое време. — И чашка уиски. Жанет знае какво уиски пия сутрин! — допълни тя.

Когато лакеят излезе, Жозеф каза с отровен от горчивина тон:

— Какво си решила, дъще, да се съсипваш ли? С това, дето поръча, може да приключи една закуска, но то не е никаква закуска! Да не си болна?

Елизабет придърпа към себе си един от вестниците, които лежаха разпилени на масата. Беше вестник „Народ“ — партийният орган на Социалистическата партия. Тя посочи с пръст портрета, дето беше отпечатан на първата страница, и попита:

— Този кой е?

Берклеј, недоволен, че забележката му за Елизабетината закуска увисна във въздуха, отвърна без желание:

— Този ли? Фантазьор един... Бивш професор по естествена история в университета. Книжен тигър.

— Защо „книжен тигър“!

— Водач е на лявото крило на социалистите! — каза Жозеф Берклей.

Елизабет помълча. Не ѝ беше ясно защо баща ѝ нарича водача на лявото крило на социалистите „книжен тигър“, но не изпита желание да любопитствува. Като продължаваше да се взира в портрета, тя каза:

— Хораций Йожен. Помня го добре.

— Ти? — отстъпи крачка назад Жозеф.

— Нали книжните тигри не са опасни, защо се стряскаш? — усмихна се леко и за пръв път Елизабет.

— Истински или книжни, те не са от твоята черга! — отговори малко троснато Жозеф.

— Този човек дохожда миналата година у нас! — каза Елизабет, без да се смущава нито на йота от троснатия тон на баща си. — Извика го майка ми заради черните си рози. Бяха заболели от някаква болест. А според нея той бил най-добрият специалист по цветята.

— Майка ти може заради кресльовците си и треволаците си да извика и самия дявол от пъклото! — каза мрачно Жозеф.

— В пъклото няма книжни тигри! — усмихна се Елизабет. Усмивката ѝ беше нагла и очите ѝ проблеснаха тази сутрин за пръв път. — Наздраве, татко! — каза тя като изпи до половина чашката уиски, която лакеят беше поднесъл заедно с една сребърна купа розов сладолед. — Не забелязваш ли, че си противоречиш? — рече тя.

Вместо да се разсърди за тази забележка, а той ѝ прощаваше, когато си позволяваха да го поднасят, Жозеф остана доволен, защото дъщеря му беше намерила най-последна тема, която поне мъничко раздвижваше задрямалия ѝ според него дух.

— Ти не разбираш политиката, дъще — рече той, като повдигна наставнически пръст, — а тя е сложно нещо и противоречиво, затова книжният днес тигър може да стане утре истински тигър, ако обстоятелствата се променят. Хораций Йожен например заявява в речи пред слушателите си, че ще удвои и утрои подоходния данък на всички, които имат годишен доход по-висок от сто хиляди. Това са закани на книжен тигър, разбира се. Но ако все пак се случи да дойде на власт и ние му позволим да разиграва коня си, както си ще, той може да изпълни налудничавите си идеи, тоест да се превърне на един истински тигър, людоед, разбираш ли?

— Политиката никога не ме е вдъхновявала! — поклати глава Елизабет. Тя кимна към портрета на Хораций Йожен: — Този човек дойде тук по покана на майка ми и не произнесе пред нас никакви политически речи, а се държа човешки, като доктор по цветята. Мен лично не ме отегчи!

— Аз чувам за пръв път, че е идвал тук, на Жобер, в собствения ми дом, най-левият от моите легални противници! Добре, добре! — неочаквано се засмя той.

— Може би пак ще дойде тия дни, защото черните рози отново са се разболели и майка ми, струва ми се, спомена името му оня ден! — каза Елизабет, като лениво си загребваше с позлатена лъжичка от розовия сладолед.

— Добре, добре! — отново се засмя Жозеф. — Дали той ще помогне на проклетите погребални рози на майка ти — не съм сигурен, пък и малко ме интересува. Но на Хораций Йожен климатът в Жобер във всички случаи ще повлияе здравословно!

— Какво искаш да кажеш? — протегна се на стола си Елизабет.

Жозеф Берклеј извади от джоба на жилетката си своя тежък златен часовник, погледна за часа, сетне, като щракна капака му, дойде до Елизабет, потупа я леко по рамото и рече:

— Трябва повече и по-добре да се храниш! Това искам да кажа. Другите неща вървят и ще вървят по естествения си ред!

Докато крачеше за кея, тикнал ръце в джобовете на широкото си бяло сако от тънък таргален плат и стискайки дръжката на броунинга си, той си помисли:

„Ето, че и Алберт, шефът на разузнаването ми в Жобер, е преминал на двойно подчинение — на мен и на Мириам!... Да не ме уведоми за посещението на Йожен!... Е, ще си получиш заслуженото, миличък Алберт, и то още днес!... Нашата сврака — с двата крака! — тъй върви светът!“

Заповяда на кормчията да се отмести, седна на мястото му и натисна стартера. Даде газ и моторницата полетя като стрела към пристанището „Свети Павел“.

ГЛАВА II

УТРОТО НА КЛОД ПОЛЕН

В същото това време, когато Жозеф Берклеј разговаряше с Елизабет, обезпокоен от апатичното ѝ душевно състояние и още по-обезпокоен от миналогодишната визита на Хораций Йожен в Жобер — закъсняла новина, която предизвика противоречиви мисли в главата му, — името на Хораций Йожен беше отново повторено, и то не за добро в дома на Клод Полен, лидера на Социалистическата партия в Силвеция.

Клод Полен, на средна възраст, с нагли и малко гузни очи на мошеник, когото току-що са изгонили от игралната зала, но който пак ще се върне след малко време там „ни лук ял, ни лук мирисал“, този водач на втората по влияние партия в Силвеция, пъшкаше под жилавите и безсърдечни пръсти на своя масажист. Клод Полен знаеше, че в днешните модерни времена външността на водачите не беше без значение в едни избори за партиен лидер; демокрацията даваше право и на жените да гласуват, а техните гласове, бездруго, можеха да възкачат или да катурнат един водач. Разбира се, Клод Полен не искаше от масажиста си да го превърне в Аполон, но беше готов да бъде изтерзан до смърт от щипане, разтегляния и плесници, само и само да заприлича поне приблизително на Хораций Йожен, своя съперник от „ляво“, който беше на 36 години, тоест с двадесет години по-млад от него.

Обективно погледнато, мъките му не даваха голяма рента. Масажите го поизглаждаха, поосвежаваха, но в никакъв случай не можеха да смъкнат излишните тлъстини по корема и по задника му, нито да изтрият ситните бръчици под пепеливосивите му очи и особено двете големи бръчки около пълните му и месести уста.

Като човек с вродено чувство за реалност, той съзнаваше, че все пак по външност конкурентът му печелеше, нямаше как, но не се даваше изцяло, защото освен поддръжката от масажите той имаше две съвсем ясно изразени преимущества: още буйния перчем на главата си и мощния си йерихонски глас. Перчемът му, леко посивял,

зablуждаваше лековерните, че е романтична натура, а йерихоновскотръбният му глас можеше да стресне и най-разсеяните слушатели на неговите речи и беседи.

Обикновено външността на човека няма нищо общо с характера му с изключение на очите и донякъде пръстите. Очите, както е казано в общоизвестната поговорка, са „огледало на душата“, затова, като отбелязахме в началото на тази глава, че очите на Клод са „нагли и малко гузни“, ние мислим, че сме загатнали доста важни неща за характера на нашия герой. Но освен основни черти човек носи в характера си и второстепенни черти, а те от своя страна влияят върху основните, така както основните оказват известно влияние върху второстепенните. Работата, значи, е сложна, затова нека оставим Клод сам да се показва пред читателите и те сами да си съставят мнение за човека, който от десет години имаше честта да бъде лидер на Социалистическата партия.

И така, когато масажистът започна не без вътрешно удоволствие да бие плесници на пациента си, за да освежи бузите му и уж да предотврати появата на нови бръчки, единият от двата телефона на нощната му масичка *остро* иззвъня. „Остро“, разбира се, е най-меката и нежна дума, с която може да се изрази това страхотно изръмжаване на тигър, затворен в клетка. Ако в спалнята на Клод имаше жена, тя непременно щеше да изпищи и обезумяла да изхвърчи от леглото. Но в спалнята на Клод нямаше жена, той беше разведен, а да кани гостенки в апартамента си не смееше, смяташе, че това може да го изложи като партиен лидер на прогресивна партия. Тайно приемаше понякога гостенки във вилата си, но тя беше отдалечена от Тива на половин час път със специалния експрес.

Телефонът марка „супераларм“ беше суперспециален, неговият засекретен номер Клод беше записал в тефтерчето си със зашифровани адреси, дал го беше на най-близките си политически сътрудници. По този телефон го търсеха при изключителни случаи — политическа криза в правителството, неприятни инциденти в партията и пр. Той имаше здрави нерви и никакво ръмжене на хора и зверове не можеше да го стресне, стига да не се отнасяше до партията или партийното му положение. Но наскоро предстоеше партиен конгрес, партията трябваше да избере или преизбере своя лидер, и тоя лидер щеше да възглави листата на Социалистическата партия. Така че изръмжаването

на телефона не можеше да бъде за какво и да е. Сърцето му изведнъж зачести ударите си и като че ли стомахът му се изкачи с една педя понагоре. Той отхвърли с дясната си ръка масажиста, а с лявата грабна слушалката на специалния телефон.

Обаждаше се генералният директор на 100-те обединени потребителни кооперации на партията, Морис Леконт, доктор по икономическите науки и пръв съветник по финансовите въпроси и по партийната финансова политика.

— Поразен съм, другарю, Полен! — каза Леконт. Гласът му беше спаднал и пресипнал от вълнение.

Дори да не беше спаднал и пресипнал, Клод щеше да разбере, че е силно развълнуван, защото Морис Леконт никога не казваше „другарю Полен“, а винаги слагаше пред името му прилагателното за учтивост: „любезни“, „почтени“ и в по-ординерни случаи „уважаеми“.

— Е, как?... Защо? — почувствува се поразен и Клод. Леконт беше по характер свръхспокоен човек и съвсем рядко се поддаваше на силни емоции. — От какво си поразен, скъпи приятелю? — запита го Клод. Той употреби немалко усилия на волята си, за да придаде на гласа си обичайния му лидерски тембър.

— Моля ви се! — изохка Морис. — Нечувано! Търговската банка отказа да ни кредитира по текуща сметка!

Клод помълча. После попита:

— Да не би да сме превишили кредита?

— Кредитът ни е за десет милиона. Гарантирали сме го с недвижими имоти за осем милиона и с два милиона в ценни книжа. До този момент сме изтеглили пет милиона. Имаме право да теглим още пет!

Клод посочи вратата на масажиста и когато остана сам, поклати глава пред слушалката и рече:

— Остави това право, Морис! Туй са студентски понятия и се изговарят само на экзамен. Няма „право“, а има *интереси*! Туйто! Ти с кого говори?

— Говорих с директора на Търговската банка. С главния директор.

— И той какво ти обясни?

— Нищо не благоволи да ми обясни! Просто ми рече: „Господин Леконт, от днес закриваме вашия кредит по текуща сметка. Бъдете

добри да покриете в тридневен срок сумата, която сте изтеглили по сметката!“ Не продума нито дума повече.

Ако на мястото на Клод Полен седеше Жозеф Берклеј, той непременно щеше да каже: „Ти си едно лайно, Морис! Защо не му рече на онова говедо от Търговската банка: Можеш ли да идеш на майната си, господине, ти знаеш ли кому закриваш сметката?!“ Но Клод беше съдържан човек и в полемика с противника си влизаше след дълга и старателна подготовка и като по правило не употребяваше вулгарни думи и изрази.

— Е, и сега какво ще правим? — запита Клод, като съзнаваше, че този въпрос беше най-неуместният, който трябваше да зададе.

— Ще теглим пари от спестовния си влог в Националната банка! — каза Морис. — Иначе ще трябва да затворим магазините.

— Но защо от Националната банка и защо от собствения си влог? — учуди се Клод. — Защо да не теглим например от Сконтната банка?

— О, боже мой! — въздъхна отгатък Морис. — Аз опитах. Отказаха. И Сконтната банка играе под същата свирка, под която скача и Търговската банка. Нима не се досещате кой е главният свирджия?

— Чакайте, чакайте! — дръпна се крачка назад Клод и повлече опасно телефона към ръба на масичката. — Вие мислите, че в тази работа има пръст „Силветийски кредит“ на господин Марсел Канотие?

— Не мисля, дявол да го вземе, ами съм уверен! — каза малко грубичко Морис.

— В такъв случай е станало някакво недоразумение! — повдигна рамене Клод. — Какво недоразумение?

— Вие знаете! — отговори Морис.

Партийният лидер стоя пред слушалката някое време с учудено-озадачено лице, после махна с ръка:

— Теглете пари, откъдето искате, другарю Леконт. Аз от своя страна ще изясня тази работа най-късно до обяд. — Той затвори телефона и тогава се сети, че не е казал „довиждане“ на финансовия си съветник.

„В подобна ситуация човек може да забрави дори името си!“ — утеши се той.

Докато се обличаше, той почувствува как в душата му бавно се пробужда, набира сили и започва да клокочи един стар вулкан. „Неблагодарна буржоазна олигархия! — кипеше професорът. — Два пъти ги спасявам от катастрофа, два пъти им подадох ръка, когато останаха в малцинство преди една година, а те да ми спират кредита сега!“

Не два пъти, а много пъти Националният съюз щеше да бъде бит в парламента, ако от бламиране не беше го спасявал Клод Полен с групирани около него десни социалисти. Последният фатален случай се разигра миналата година, когато „зелените“ предложиха да се гласува недоверие на правителството, „Фрут къмпани“ беше понижило изкупните цени на земеделските произведения в оксиленската област. Тогава срещу правителството се обединиха „зелените“, радикалите, левите социалисти и комунистите марксисти и еврокомунисти. Бяха потребни 17 гласа, за да останат националдемократите на власт. Тия гласове ги даде професор Клод Полен, като накара най-десните от привържениците си да гласуват за олигархите.

А сега *те* да му играят такъв номер! И почти в навечерието на законодателните избори, когато партийните каси трябваше да бъдат пълни, за да води партията агитационната си борба на най-съвременно равнище, с радио, телевизия, кино, естрада, та дори и с нощни електрически реклами, а всичко това струваше *много* пари, една планина пари! Да го накарат да чупи от залька си, като тегли от спестовните влогове на стоте „универсални магазина“! Черна неблагодарност на хора, които бяха забравили отдавна що е морал!

На път за трапезарията вулканът изригна още веднъж: „От страх го правят! Страх ги е, че ще получим най-много гласове, че ще ги бием на изборите, че ще вземем властта!“

А докато мушкеше салфетката под яката си, тоя старовремски обичай, останал от времената, прекарани в католическия колеж-пансион, той отново почувствува кратера на вулкана да клокочи: „Страх ги е, магнатите, и аз ги разбирам много добре! Страх ги е! Инфлация, безработица, скъпотия, високи лихвени проценти, безбожно покачване на наемите — това са въглени, хвърлени в цистерна с бензин!“

Единственият му прислужник поднесе традиционната закуска: чашка мляко с какао, паничка портокалов конфитюр и добре изпечена

виенска кифла. Клод Полен не искаше да има на масата си повече от онова, което можеше да си позволи един най-среден по доходи силветийски чиновник. По начина си на живот той не допускаше да се отличава с нищо от обикновения силветиец, макар да имаше на влог една доста значителна сума в държавната спестовна каса. „Водачите на социалистите трябва да живеят живота на работника, занаятчията, дребния чиновник, за да не забравят кому служат!“ — казваше той на помощниците си. Затова носеше каскет, а зимно време — ръкавици от вълнена прежда, грубо изплетени, за да топят и да правят впечатление с простотата си.

— Бъдете умерени във всичко и живеете скромно! — учеше той помощниците си. — Нека работниците да виждат във вас свои събратя по начин на живот. Не плюскайте по три ястия на обяд, а се задоволявайте с една питателна яхния и повечко салата. Когато обядвате на публично място, винаги разреждайте чашата си вино с малко вода.

Но бурята, с която започна тоя последен августовски ден, не го остави да доотопи докрай своята паничка с портокалов конфитюр. Тъкмо поднасяше последния залък към устата си, и телефонът, кротнат на една кръгла масичка между две саксии с червени рози, меко позвъня. В столовата си Клод беше поставил телефон със специално устройство за меко позвъняване. Беше прочел в един медицински наръчник, че в трапезариите не бива в никакъв случай да се държат пособия, които могат да предизвикат отрицателни емоции, или пък, не дай си боже, стресови състояния. Този наръчник препоръчваше сините и резедавите цветове, като изрично наблягаше, че трябва да се избягват червените. Затова Клод отдавна се канеше да замени двете саксии червени рози с „нещо“ в зелено или жълто, но тук здравословните му съображения се сблъскваха с партийните — понякога канеше на обяд свои съмишленици, гости, и много държеше да видят всички, че дори в трапезарията си той не можеше да се раздели с цвета на социалистическото знаме.

Телефонът със специално устройство меко позвъня, но сърцето на Клод подскочи, като че ли беше изръмжал зловещо оня тигър в спалнята му, людоедът, който не знаеше милост. Той изтича с късите си крака към масичката с розите, грабна слушалката и извика „ало!“,

преди да я допре до ухото си. Оттатък се обади безстрастно един подчертано протоколен глас:

— Господин Клод Полен?

— Същият.

— Моля, почакайте няколко секунди, господин Полен! С вас ще говоря господин Марсел Канотие.

Клод стисна здраво слушалката в ръката си, защото му се стори, че тя изведнъж натеза, сякаш беше направена от чиста стомана. Знаеше, че му предстоеше среща по телефона с люта и всевластна кобра, затова едничката мисъл, която прониза съзнанието му през тия няколко секунди, беше да стои здраво на краката си и да не забравя, че е водач на голяма партия.

— Господин Полен? — прошумя през мембраната гласът на Марсел Канотие.

Да, да! Това беше шумолене на кобра, която се провира през високо изкласила, но изсъхнала от жегата трева.

— На ваше разположение съм, господин Канотие! — облиза устните си Клод. — Драго ми е да ви чуя!

— Не се съмнявам, не се съмнявам! — ехидно се усмихнаха оттатък. — Как сте, Клод?

— Слава богу, не мога да се оплача!

— Е, поне със здравето да сте добре. Иначе не ви виждам в розово, приятелю, не ви виждам!

— Не разбирам какво искате да кажете, господин Канотие!

— Колко жалко, господин Полен! Да ви отрежат кредитите тъкмо пред законодателните избори! — Той помълча някое време, после приглушено запита: — А вие давате ли си сметка защо bankerите са постъпили толкова безсърдечно с вас?

— Не съм мислил по този въпрос!

— О, господин Полен! Не си струва да се измъчвате с мисли. Четохте ли уводната статия в днешния брой на вашия вестник.

— Имам за принцип, господин Канотие, да чета пресата след закуска!

— Лош навик, господин Полен, лош навик!

Клод се сконфузи малко, но нали си беше дал дума да се държи достойно, като водач на голяма партия, прокашля се и рече:

— Какво пък чак толкова страшно има в тази статия, та са се разлютили господа bankerите?

— Бих ви обяснил на драго сърце, приятелю, но моите минути са твърде скъпи, за да си позволя подобен лукс. Все пак като ваш доброжелател ще ви кажа следното: свикайте още утре пленум и изхвърлете от партията тоя опасен фантазьор и безумец Хораций Йожен!

— Вие искате да разцепим партията? — стъписа се Клод.

— Аз нищо не искам, уважаеми господин Полен! Впрочем искам да ви пожела добър апетит! — И той затвори телефона.

„То с апетита се свърши!“ — помисли унило Клод и седна на предишното си място. Залъкът, с който беше отопил портокаловия конфитюр, остана непокътнат в стъклената паничка.

Клод Полен пристигна в клуба на партията с един стар форд-купе от петдесетте години, който караше сам. Кабинетът му беше натъпкан с шкафове, с масички, затрупани с вестници, с етажерки, тук имаше две кресла на колелца, с ресни, виенски стил от времето на Франц Йосиф. По стените, боядисани с резедава боя преди половин век, висяха портретите на Маркс и Кауцки, на основателя на Силветийската социалистическа партия, календари стари и нови, снимки единични и групови. Вътре миришеше на стари книги, на стари мебели и на евтин тютюн — когато биваше силно развълнуван, Клод си позволяваше да изпуши по някоя и друга цигара. Цигарите не носеше със себе си — за да не го изкушават и да не се изкушава сам да черпи приятелите си. Държеше ги в централното чекмедже на бюрото си, а бюрото според размерите и формата си силно и някак си странно чуждееше на обстановката, която го окръжаваше. Това бюро представляваше нежна писалищна маса, предназначена за домашен кабинет, изработена по подобие на някогашните мебели стил „рококо“. Беше лакирана в златист цвят, имаше нежни къдриви крачка, преградка отпред, наподобяваща дантела, и две миниатюрни чекмедженца от двете си страни. Побелелият разсилен разказваше, че някога си Клод бил купил това бюро със собствени пари. На тия приказки никой не даваше ухо, защото всички знаеха, че Клод никога не би разходвал средства за вещи, които наподобяваха лукс. Все пак тази маса,

имитация „рококо“, беше закупена от някого и отнякъде си, но в инвентарната книга на завеждащия домакинския отдел липсваха каквито и да било данни по този въпрос.

Той нареди на секретарката си да не пуца никого при него, запали цигара и с чувството на пътник, който бърза за летището, защото има броени минути до излитането на самолета — не сваляйки цигарата от устата си, — зачете уводната статия на в. „Народ“. Тя беше написана от Хораций Йожен.

Хораций Йожен беше лидерът на „левичарите“ социалисти. Но макар да съществуваше „ляво“ крило, партията още не беше се разцепила на „леви“ и „десни“. Имаше споразумение между „десни“ и „леви“ да вървят под едно общо знаме, докато Конгресът реши кой да поведе партията в предстоящите избори — досегашният ѝ лидер Клод Полен или Хораций Йожен, водачът на „левите“. Беше подписано „джентълменско“ споразумение официозът на партията, в. „Народ“, да печати статии и от единия, и от другия кандидат. Една седмица преди изборите Конгресът щеше да реши кого да издигне за лидер. При изборен успех тоя човек щеше да състави бъдещото правителство на Силвеция.

Клод Полен, като изхождаше от богатия си дългогодишен политически опит, беше решил да започне офанзивата си от средата на месеца, като генералните, смазващите боеве виждаше в последните два-три броя преди конгреса. Но ето че Хораций Йожен го беше изпреварил и календарно, и тактически. Той започваше офанзивата си 15 дена по-рано и още в първия брой хвърляше на полесражението всичките си сили, търсеше пълен разгром на противника си, като сипеше огън и жупел по неговите основни идейни и политически позиции.

Най-напред той излагаше накратко „веруюто“ си. Той заявяваше, че е против насилието, барикадите, пролетарската диктатура и на всякакъв съюз с комунистите. Отричаше капитализма, но правеше изрична бележка, че някои негови „добри“ страни трябвало да се запазят в бъдещото социалистическо общество. Той твърдо декларираше, че е за *реформистки* средства в борбата си за социализъм, но за *радикални* реформистки средства, които за един сравнително кратък период да *обезсилят* капитализма и органически

да подготвят *естественото* му заменяне с един демократичен социалистически порядък.

Тези пасажи Клод Полен прочете донякъде спокойно, само челото му се навлажни от студена пот. Но по-нататък „нещата“ така се нажежаваха, че когато завърши четенето на статията, ризата му беше станала мокра и по раменете му, и по гърба.

По-нататък Хораций Йожен гръмогласно обявяваше досегашния курс на партията като примиренчески спрямо буржоазните правителства, а реформаторските ѝ принципи за превърнати в *пълзящ* реформизъм. Човекът, който провеждаше примиренческата политика и превръщаше реформаторските принципи на партията в „миниреформизъм“, беше сегашният ѝ лидер Клод Полен.

Клод Полен не се бореше за сключването на достойни за работниците трудови договори, за провеждането на социални програми, които да сложат край на мизерията и да осигурят работни места на стотиците хиляди безработни. Клод Полен нито веднъж не беше дръзнал да поиска *глобална* реформа в данъчното облагане; милионерите плащаха нищожни данъци, а данъчните органи свличаха ризата от гърба на бедняците. Клод Полен не беше се опитал нито веднъж да прокара през Народното събрание закон за ограничаване на *свръхпечалбите* на големите акционерни дружества и монополите, а винаги се беше примирявал с нищожните надници и заплати на трудещите се, отдавна слезли вече под чертата на екзистенц-минимума.

„Програмата на Социалистическата партия предвиждаше постепенно национализиране на най-крупните банки и промишлени предприятия, на железниците и корабоплаването, на търговията с лекарства и детски храни. Колко пъти Клод Полен беше вдигал партията на крак за осъществяването на тази програма, колко пъти беше внасял в Народното събрание законопроекти поне за частичното ѝ приемане? Клод Полен нито беше вдигал партията на крак, нито беше внасял каквито и да било законопроекти. През цялото свое лидерство той беше смирено прекланял глава пред партиите на богатите. Дори в случаите, когато партиите на богатите бяха изправяни пред криза, той им беше протягал ръка за помощ...“

Клод Полен пушеше цигара след цигара, като ги палеше една от друга и продължаваше да чете:

„Какво възнамеряваше да направи Хораций Йожен, ако поемеше ръководството на партията в ръцете си?

Първо. Да застави господарите на предприятията да сключат трудови договори с работниците; да повиши минималните надници и заплати.

Второ. Да повиши изкупните цени на земеделските продукти.

Трето. Да повиши пропорционално от два пъти до пет пъти данъка върху годишните доходи, по-високи от 100 000 франка.

Четвърто. Да създаде социални програми за подпомагане на бедните.

Пето. Постепенно, в срок от пет до десет години, да национализира най-едрите капиталистически предприятия-„акули“ в Силвеция: „Силветийски кредит“, „Силветийски петрол“, „Фрут къмпани“, „Силветийска стомана“...

Шесто. Да проведе референдум за оставането или за излизането на Силвеция от Атлантическия съюз.

Седмо. Да проведе референдум за оставането или премахването на евrorакетите от силветийска земя.

Осмо. Народното събрание да контролира дейността на секретните служби..."

Клод Полен захвърли вестника или по-точно — остави вестника да падне от ръцете му. Той повдигна слушалката на вътрешния си телефон и попита секретаря си:

— Господин Люне, имате ли сведения дали вече не са започнали да конфискуват в. „Народ“?... Нямате? Благодаря.

После набра номера на главния организационен секретар, Серж Дюмон.

— Серж — започна той със строг глас, като примигваше от дима на цигарата си, — четохте ли днешната уводна статия в нашия вестник? Чели сте я! А защо не ме уведомихте веднага? Как за какво да ме уведомите?... И още питате? Серж!

Оттатък Серж отговори невъзмутимо:

— Господин Полен, ние поехме задължението да не се месим в тяхната вестникарска пропаганда!

— Ти наричаш това „вестникарска пропаганда“! Господи! Ами знаеш ли, другарю Серж, че заради тази статия... Впрочем я повикайте другаря Морис Леконт и елате двамата при мен!

Той изплю фаса на цигарата си направо в пепелницата, избърса с длан насълзените си очи, въздъхна дълбоко и поклати заканително глава по посока на отворения прозорец. Оттам нахлуваше шумотевица, слънце и стипчива миризма от изгорели газове. По улицата се плъзгаха, като свистяха шипящо с гумите си, безброй коли.

Когато Дюмон и Леконт дойдоха при него, той попита Леконт:

— Уведомихте ли господин Дюмон за решението на Банковия консорциум да ни бъдат спрени всякакви кредити?

— Аз не зная дали непременно Банковият консорциум е взел това решение, но от днешна дата нито една банка в Силвеция не ни отпуща кредит дори за грош!

— Всичките банки в Силвеция имат един господар! — каза Клод. — Това е Банковият консорциум. Трябва да ви кажа, че Марсел Канотие лично ми се обади тази заран!

— Ужасно! — прошепна тихо Леконт.

— Лошо известие! — повдигна рамене Дюмон. — Само за нуждите на изборната агитация на мен ще ми са необходими най-малко десет милиона!

— Десет хиляди не мога да ти дам!

— Ето, виждате ли! — каза с горчиво-тържествени нотки в гласа си Клод. — Когато преди една година аз предложих да изключим от партията тоя фанатичен комунист, лицемерно прикрил се под името на една честна фамилия, само десетина души от пленума ме подкрепиха, останалите или се обявиха против, или се въздържаха.

— Той има в пленума съмишленици! — каза Леконт.

— Той има в партията най-малко петдесет хиляди души свои хора! — разпери ръце Дюмон. — Това можеше да доведе до *разцепление*, другарю Полен!

— Поне щяхме да бъдем партия чиста, истинска, а не един конгломерат, какъвто сме сега!

— Все още истинските социалисти са болшинство! — каза тихо Леконт.

— Но това болшинство ще бъде хванато за гушата от олигархите! — тропна с крак Полен. — Помислете само! Кое крупно предприятие, коя голяма банка не е свързана било пряко, било чрез друга държава с американски банки и предприятия! Да вдигнеш ръка на НАТО или на ракетите е все едно да бръкнеш с две ръце в касите

им! Ами вътрешната политика? Коя олигархия ще търпи да бъде заплашвана с национализации, с петорно увеличение на данъците, със социални програми! И, моля ви се, за секретните служби... То бива, бива, ама чак толкоз... Че военните да не са паднали от небето?... Чудя се, дето не са още изпратили една рота да помете редакцията ни до шушка! Тъй ами! — Той погледна Дюмон и по лицето му легна сянка. — „Вътрешнопартийно споразумение“ — казвате вие. Е, добре! Но когато това „споразумение“ ни води към открита конфронтация с олигархите, към блокиране на кредитите ни и следователно — към изборна катастрофа, трябва ли да го спазваме? Задължения се поемат спрямо разумни люде, а не спрямо луди глави! Оказва се, за съжаление, че водачът на нашите „леви“ не е само луд, но *опасно* луд!

— От сто и двадесет хиляди членове на партията петдесет хиляди не мислят така! — каза мрачно Серж Дюмон.

— За съжаление! — въздъхна Клод. — Тъжно ми е да призная, но във вашите думи има истина. Все повече стават хората в нашата партия, които дават ухо на крайно радикални идеи. Това са нетърпеливците, тия, дето искат да надбягат времето, дето не вярват или не се доверяват на естествения развой на нещата... Комунистите заблуждават лековерните, че са в състояние да съкратят законите на духовната еволюция и на политическата еволюция, и затова техните идеи и лозунги подмамват мнозина от нашите... Дюмон, да не би и вие да сте направили вътре в себе си крачка „наляво“?

— Аз съм организационен секретар на Социалистическата партия, която засега е все още единна! — каза Дюмон.

— А на нас не ни трябва единство, което тласка партията към пропастта! — изгледа го почти враждебно Клод.

— Серж — каза Морис Леконт, — каква изборна борба ще водим ние без средства? Ако продадем всичките си сто магазина с всичката стока в тях, пак няма да съберем твоите десет милиона! А нашия вестник, нашите клубове, нашия организационен апарат, издателството ни — кой ще ги издържа?

Серж Дюмон повдигна рамене.

И тримата помълчаха някое време, после Клод Полен запали нова цигара, пое дълбоко от дима, което съвсем рядко правеше, плъзна пръст по настолния си календар и сухо попита:

— Ние тримата, като оперативно бюро на централното ръководство — кога най-късно можем да свикаме пленум на централното ръководство?... След три дни?

— Достатъчни са! — кимна Леконт.

— За какво ще свикваме пленум? — попита Дюмон.

— За да се разграничим от Хораций Йожен — каза с почти злобливи нотки в гласа си Клод Полен.

ГЛАВА III

ИЗ ДНЕВНИКА НА ХОРАЦИЙ ЙОЖЕН

ЕЛИЗАБЕТ

1 СЕПТЕМВРИ

Обикновено ставам рано, в 6 часа съм вече на крак, но тази сутрин ме е обхванал някакъв странен и необичаен мързел. Изтягам се в леглото и както се случва, когато човек безделничи, всякакви неща ми идват наум. Тревожните неща несъзнателно отправям зад „кулисите“, а на глупавите давам ухо — от тревожните няма да избягам, те ще ме настигнат, но нека това да стане някоя и друга минута по-късно, спечеленото време действа успокояващо, като чашка ментов чай, подсладен леко със захарин.

Мисля си например, как ли са се пробуждали великите мъже в деня, когато се е решавала съдбата им. Зевс е слагал в едното блюдо на паланците бъдещето им, а в другото — онова предстоящо събитие, от което е зависело какъв цвят ще има това бъдеще — розов или черен, червен или лимонаденожълт. В утрото на деня, преди десет години, когато Клод Полен бие съперниците си и застава начело на нашата партия, навярно Съдбата е белязала бъдещата му дейност с жълтолимонаден цвят. Затова и дейността на партията ни през тия десет години има същия свят — лимонаденожълт... Но по дяволите Клод Полен! С какви мисли се е пробудил, да речем, Анибал само час до битката при Кана, Наполеон — на зазоряване при Бородино, Робеспьер — преди Конвентът да го изпрати на ешафода... Ами Цезар? Какво ли си е мислил палачът на галския народ, преди да премине граничната рекичка Рубикон? *Alea jacta est*^[1]. Е, добре, решението му да участва в битката за властта е взето, но да не би то да е дошло ей така, изневиделица в главата му? Не е ли било то подготвяно стъпка по стъпка през целия му предишен живот?

За тези неща, струва ми се, няма едно само правило, което да е задължително за всички. Ако Цезар е подготвял дълги години своето *Alea jacta est*, Наполеон преди Бородинската битка е бил тормозен повече от хремата си, отколкото от грижите си да бие Кутузов. Поне така казва Толстой, а аз съм човекът, комуто най-малко прилича да не вярва на богоподобния смъртен от Ясна поляна.

Вчерашният ден ми предложи програма от две събития, едното напомняше Наполеоновата хрема, а другото — Цезаревото преминаване през Рубикон. Разбира се, аз не съм чак такъв маниак да си представям, че нося нещо наполеоновско или цезаревско в себе си, но събитията, дори когато зад тях стоят най-обикновени или невзрачни личности, може силно да си приличат едно на друго. Да вземем за пример моя вчерашен ден. В 9 ч ми предстоеше да прескоча до остров Жобер, а в 11 ч ме чакаше пленумът на Централния комитет. В първия случай щях да прегледам едни болни *черни* рози и като доктор по естествените науки да им предпиша някакъв цяр. При втория случай членовете на пленума щяха да се занимават с особата ми: дали да ме изхвърлят от Централния комитет заради статията ми във в. „Народ“, или да ми дадат възможност да се боря за лидерското място в партията.

Не е необходим много ум, за да разбере човек, че заседанието на пленума беше събитие хилядократно по-важно от отиването ми в Жобер и че отиването ми в Жобер през *същия* този ден напомняше оперетъчната хрема на Наполеон, или казано по-скромно, според реалността на мащабите — напомняше жълтолимонадена прищявка, недостойна и за учения, и за *политика*.

И все пак, изтягайки се в леглото, аз си мисля сега повече за Жобер. За ужас на ония, които си въобразяват, че политиците мислят само за политика, или главно за политика! И че *първата* цигулка в душата им е *винаги политиката*! Съжалявам, дами и господа, другарки и другари, много съжалявам! Вие просто не сте попаднали на типичен случай. Според мен в душата на политика, който се бори за красивото бъдеще на социализма, трябва да звучат всички видове инструменти на симфоничния оркестър — цигулки и флейти, валдхорни и туби, барабани, арфи, цимбали — всички със своите партитури и всички партитури — обединени в името на една обща идея. Защо в този оркестър да няма място и за инструмент, който да

възпроизвежда темата за остров Жобер? Нека да бъде виолончело този инструмент или флейта, или валдхорна, все едно!

Изтягам се в леглото и жумя срещу прашната слънчева светлина. Към 9 ч аз бях на остров Жобер. Черните рози на госпожа Берклей отново бяха се разболели, пак имаха нужда от грижите на „доктор Йожен“. Миналата година те боледуваха по същото време и госпожа Берклей с жалостив глас беше помолила по телефона току-що уволнения от университета доктор по естествените науки Хораций Йожен: „Моля ви се, господине, забравете политиката поне за един час! Вие сте най-прочутият естественик в Силвеция, елате да видите моите болни!“ Господин уволненият доктор каза тогава, че няма намерение да забравя политиката дори за минута, но за чудесии, каквито са черните рози, ще се помъчи да направи компромис със съвестта си, макар Жобер, където царува злият демон на капиталистическото насилие, да не заслужава това.

Казах ѝ го точно така: „Злият демон на капиталистическото насилие!“ Защо да се правя на наивен? Жозеф Берклей, най-дръзкият от „кралете“, беше взел участие в моето изхвърляне от университета, той и събратята му по злато настръхваха, когато чуеха, че социалистическите идеи печелят съмишленици сред студентите. Прави бяха за себе си тия господа, но черните рози нямаха нищо общо с класовите двубои, те не бяха виновни, че растяха в оранжерии на петролния крал. Те чакаха помощ от „доктора“ и докторът отиде тогава на остров Жобер. Но тогава нямаше пленум и никой не мислеше да ме изключва от централното ръководство.

А сега имаше пленум, искаха да ме изхвърлят от централното ръководство и затова моето отиване на остров Жобер в *същия* този ден приличаше на Наполеоновата хрема преди Бородинската битка.

До черните рози на госпожа Берклей стоях прехласнат и удивен, сякаш слушах реквиема на Моцарт. Такова тъжно чудо виждах за пръв път — листенцата, направени сякаш от най-гладкото и нежно кадифе на света, бяха тъмни като беззвездна нощ, само по краищата си едва видимо руменееха; напомняха разсъмването, едва забележимата розова виделина, която покрива света много преди слънцето да е показало червения си диск. Пред това свято чудо очите ми овлажняха и ако не беше дошла при нас Елизабет, дъщерята на петролния крал, за да се взема в ръцете си, непременно щяха да си помислят, че аз съм един

сантиментален учен. Или единомишленик на прелата Фаворио, който обещавахе да сложи край на социалното неравенство чрез християнска благотворителност и щедри подаяния. Или кой знае какво друго щяха да си помислят за мен, като ме гледаха просълзен пред тъжното природно чудо, каквото бяха черните рози на госпожа Берклей.

Но аз тутакси се взех в ръцете си, когато Елизабет се появи. И навреме направих това, защото и госпожа Берклей, и свитата ѝ от безделнички и безделници трябваше да видят в мое лице един свой непримириим класов враг, който не се церемони много-много дори в бърлогата на такъв хищник като петролния крал.

Все пак несъмнена заслуга за това мое навременно съзнаване имаше и Елизабет, не съм от ония, които са склонни да потулват нещата, за да се самоизтъкват. Такава беше истината. Появата на Елизабет пришпори още по-силно желанието ми да се държа като твърда личност, чужда на каквито и да било сантименти.

— Вие ли сте този прочут Хораций Йожен? — запита ме Елизабет.

Долових в гласа ѝ известно разочарование. Може би си ме представяше като някакъв бикоборец или специалист по клане на говеда от градската кланица.

— Разминавам ли се с представата ви? — попитах я на свой ред.

Тя повдигна рамене, не благоволи да ми отговори, но аз забелязах в апатичния ѝ поглед искрица на просветление, на оживление, тя лумна за секунда в тъмната синевина на очите ѝ и изчезна подобно на метеор.

„Навярно още ѝ се спи на принцесата!“ — помислих си с леко раздражение, като отместих погледа си от лицето ѝ и отново съсредоточих вниманието си върху черните рози. Но за голямо учудване или изумление, не знам, сред зелените листа и печалните цветове отново ми се мярна образът ѝ като гоблен, рамкиран с натура. Той, естествено, не беше веществен, беше призрачен, но тъй или иначе аз видях лицето ѝ сред розовия храст. Нямаше смисъл да се учудвам, работата беше много проста — всеки човек може да задържи за някое време в очите си *нещо*, което му е направило силно впечатление, и да го прожектира, за секунда или повече, върху първия предмет, който попадне насреща му. Така например веднъж, след горещ спор с Клод

Полен, аз се извърнах и на секундата видях въздържателно-добродетелната му мутра върху един афиш, на който беше литографирана „Свободата“ на Дьолакруза. Но онази сутрин поради необикновените условия навярно, сред които се намирах, появата на Елизабетиния образ сред храстите ме стресна и аз инстинктивно се обърнах отново към истинската, разочарована от вида ми „принцеса“. Боже мой! Тя леко, едва забележимо ми се усмихна...

И с тази полуусмивка започна нашият роман. Тоест не „нашият“, а *моят* роман. И всъщност не „роман“, а някаква история, или начало на история, един бог знае. В литературата има жанрове, на които не можеш да хванеш края, не е като в естествената история, където всичко е подредено, класифицирано, уточнено във видове, групи, подгрупи и т.н. Затова все още не зная в кой „жанр“ трябва да отнеса моето познанство с Елизабет. Политическият ми съветник Робер Смит, той има две висши образования, но никога не е имал в гардероба си повече от два костюма. Предвиждам го за министър на финансите — този мой съветник още с връщането ми от Жобер ме предупреди: „Не ходи там! Лошо ще се изтълкува от пролетариата!“ „Робер — рекох му, — аз не обичам тесногръдомислещите хора, особено ако произхождат от пролетарската класа. Струва ми се, че си забелязал това.“ „Все пак!“ — поклати предивременно посивялата си глава Робер. „Все пак — продължих — аз не отидох на остров Жобер, за да говоря или да преговарям с оня вълк, облечен в човешка кожа, Жозеф Берклеј. Аз отидох там заради черните рози. Те са един феномен в науката! Защо да не им помогна?“ „Простете — каза Робер, — за едни черни рози — поне да бяха червени! За едни черни рози не си струва да поставяте на изпитание политическия си престиж!“

Ядосах се в себе си, но не му се разсърдих: той винаги беше се показвал пред очите ми един и същ: прекалено трезвомислещ, прекалено уравновесен и винаги малко скептичен и тъжен. Но той не хареса онзиденшната ми статия във в. „Народ“. Не възрази на нито една моя мисъл, но ме предупреди, че „непременно ще последват големи неприятности“. Нарече статията ми „погрешен тактически ход“!... Ще си помисля дали да го запазя за политически съветник, но по-добър от него за министър на финансите не виждам; между нас, левите, скептичните и тъжни финансисти не са много.

За Елизабет, разбира се, не му споменах нито дума.

А тя винаги стои пред очите ми такава, каквато я видях за пръв път, преди година. Една хубавица на Севера, препуска с шейната си из белите простори, а шейната теглят дванадесет северни елена. Пищят белите ветрове насреща ѝ, засипват я със снежен пращец, лепят замръзнали снежинки по косите ѝ, а тя все по-енергично размахва камшика си. И елените препускат ли, препускат към хоризонта, потънал в сива мъглявина. Няма съмнение, че тя е дъщеря на Севера, това си личи от невъобразимо русите ѝ коси, от още по-невъобразимо особената синина в очите ѝ, но навярно някой пътешественик на Юга, търговец на платове или странствуващ доктор по медицината, е оставил следи в потомствената ѝ кръв, защото устата и са малки, но плътни и толкова чувствено извити, че дори една испанка от Андалусия би могла да ѝ завиди. От северните ледени широти до мрачните шотландски планини и оттам до атлантическото крайбрежие на Силвеция Елизабет е пропътувала за две-три столетия навярно, като при последното ѝ матрициране — това личи толкова силно — наследственият ген се е изявил с най-забележителните си черти.

От малък съм имал възможност да наблюдавам всякакъв женски свят. Баща ми беше доктор гинеколог, а чичо ми — той държеше ателие за фото-реклами. И двамата работеха на един етаж, баща ми заемаше лявото крило на етаж, а чичо ми — дясното. Разбира се, баща ми не ме допускаше да припаря в кабинета му, освен това той си беше и малко пуритан. Брат му, тоест чичо ми, напротив, беше веселяк, гледаше по-свободно и по-нашироко на тия работи и често тайничко ме пуцаше в ателието си, като обясняваше на женската си клиентела, че съм му чирак. Бяха излишни приказки обясненията му, тъй като тази клиентела не ми обръщаше нула внимание, както не обръщаше нула внимание, струва ми се, и на целия свят. Момичетата идваха да се снимат по поръчка на тази или онази фирма и малко ги беше грижа кой ги заснима и в какъв вид: облечени, полуголи или съвсем голи. Тъй че от приемната на баща ми и от ателието на чичо ми аз имах доста впечатления — като физиономии от приемната, и като „фактури“ от ателието. Ето защо мога да кажа сега не без „основания“, че Елизабет е най-интересна „по израз“ и най-съвършена „по фактура“. За „фактурата“ съдя, естествено, по предположение. Разсъблечена не бях я виждал, но оня ден, на Жобер, тя беше облечена с толкова тънка

лятна рокля, че опитно око като моето не можеше да се излъже. Тя беше една съвършена творба.

И аз, който до 36-та си година не можех да се влюбя за това, че отрано бях се пренатрупал с впечатления, вчера се завърнах от Жобер в Тива със сърце, което Купидон беше прострелял от единия до другия му край.

Преди да се завърна в Тива с няколкото листенца от розите, които бях взел за микроскопическо изследване, Елизабет ми предложи да направим една малка разходка из острова. До пленума оставаше още доста време, затова се съгласих. На излизане от официалната част на парка срещнах погледите на неколцина типове, за чиято професия моментално се досетих — те бяха от телохранителите на Жозеф Берклей, „горили“, както популярно ги наричаха в печата. Мрачни, тежки, навъсени, невероятно плещести и с къси вратове, нискочели, с нехайно килнати към дясното ухо скъпи шапки тип „Борсалино“ — тези тъпи, но яки и безмилостни представители на човешкия род бяха готови на всичко — да убиват, да палят, да мъчат, стига само техният господар да им кимнеше лекичко с глава. Като минавах покрай тях, те ме изгледаха нагло и недружелюбно, а аз тикнах ръце в джобовете си и се престорих, че не ги забелязвам, че вървя около празно пространство.

След като оставихме типовете и градинската врата подире си, Елизабет подсвири и из шубраците изскочи и се спусна към нас, правейки гигантски скокове, едно куче-звяр, навярно от породата на най-едрите догове, с каквито навремето келтите са ходили на лов за мечки. Когато ни доближи на скок, два, аз вече чувах ужасното му ръмжене, едно клокочене на лава от ярост и вече усещах зъбите му да се впиват в гушата ми, но тъкмо в този миг Елизабет вдигна ръка и рече с не особено строг глас: „Мирно, Жак!“ Жак изквича, като да го бяха ръгнали с острие по реброто, раздрусна се, сякаш електрически ток го беше пронизал, но накрая седна покорно на огромния си задник, без да сваля очи от лицето ми. В гърлото му като че ли още клокочеха остатъци от онази лава.

— Този човек е мой приятел! — кимна му Елизабет. И повтори натъртено: — *При-я-тел!* Чуваш ли?

Жак сви назад дългите си уши, повдигна се от мястото си и размаха леко опашка. После дойде до мен със ситни стъпки и внимателно подуши най-напред ръцете ми, а сетне краката. Доволен от

проучванията си, той благосклонно ме побутна с муцуната си по коляното, а след това тръгна пред нас с гъвкава и преизпълнена с достойнство лъвска походка.

Отдире се чуха ръкопляскания. Ръкопляскаха някои от типовете.

— Защо ръкопляскаат? — попитах Елизабет.

— Защото проявихте самообладание! — отговори Елизабет и аз долових в гласа ѝ нотки на подчертано задоволство.

— Голяма работа! — рекох. — Не ми трябва техните одобрения.

Тя помълча, а когато отминахме напред по пътеката и гората ни погълна, облегна се на ръката ми и рече:

— Не всеки запазва хладнокръвие пред Жак! Вчера например един мой добър приятел, режисьор от Италия, много известен, буквално се скри зад гърба ми, когато Жак се появи на пътеката. — Елизабет се засмя и допълни: — А по ръст и самочувствие този човек ви превъзхожда!

— Значи, госпожице — рекох, — вие каните приятелите си на разходка из парка, за да си правите експерименти със самообладанието им, така ли да ви разбирам?

— Хайде да оставим тази тема! — рече хладно тя. След малко допълни: — Аз не мога да откажа на Жак някои малки удоволствия! И без това на този остров е скучно до смърт!

Гората беше стара, дъбова, прохладна, прошарена тук и там с по някой клонат кестен или източен към небето бук, непроходима на някои места от сплетени храсталаци, а на други места отворена за слънцето със зелени полянки, осеяни с папрати и изпъстрени с диви маргаритки и жълтурчета, които стърчеха сред тревата като запалени свещици. Миришеше на здравец, на изсъхнала шума, на задрямало под сенките време.

Пътеката лъкатушеше между храсталаците и стволите на старите дървета и някъде толкова се стесняваше, че двама души мъчно можеха да вървят по нея един до друг. Аз деликатно понечвах да изостана подир спътницата си, така го изисквах правилата на кавалерството, да ѝ сторя място да върви напред, пред мен, но в тия случаи тя така плътно се притисваше до рамото ми, че всичките ми благородни опити за галантност отиваха напусто. Нещо повече, аз усещах как гърдата ѝ опираше лакътя ми и това свръхприятно, но доста

вулгарно усещане извикваше пред очите ми червени кръгчета, а челото ми се овлажняваше от пот.

Както и да е, аз се чувствах като Данте, когато Беатриче развежда из райските селения. Птичи свирукания се чуваха от всеки клон, по няколко наведнъж от всяко дърво, така че гората приличаше на една репетиционна зала „ин натуралибус“, където хиляда птичи хора упражняваха своя конкурсен репертоар. Макар и да имаше вавилонско стълпотворение в мелодиите, музиката на пернатите, общо взето, беше райска.

Стигнахме до едно хълмче, където пътеката изкачваше пряко. Елизабет ме поведе встрани, наляво, в подножието на това заоблено възвишение, и скоро ние се намерихме сред една тиха долинка, покрита с папрати и гъста трева, която беше доста утъпкана на места. Небето над главите ни беше толкова заплетено от клонците на старите дъбове и кестени, че въздухът изглеждаше зеленикав, като да се процеждаше през някакъв църковен витраж, в който преобладава зелената боя. Атмосферата на „църковност“ се усилваше и от тишината, която владееше тук. Птичите песни стигаха до нас като през някаква дебела стена.

Жак, изглежда, познаваше добре това място. Той помириса това, онова, разписа се тук и там, после легна по корем и положи глава на предните си лапи.

— Пътеката се наблюдава от телевизионна уредба — каза Елизабет. — Тя беше застанала толкова близо до мен, че аз усещах дъха ѝ. — А това място — продължи тя — не е покрито с телевизионни приемници наоколо, затова вие можете да ме прегърнете и да ме целунете без всякакъв страх, че някой ще ни види!

Като чух тия дръзки думи на Елизабет, аз „буквално“ се втрещих. Между излъчването си на чистота, на северно сияние и думите, които произнесе, имаше разстояние колкото от „земята до небето“! Да я прегръщам и целувам половин час само след като бяхме се запознали!

— Хайде де, какво чакате? — подкани ме тя.

Смутен бях, прегърнах я неловко и едва допрых устни до крайчеца на нейните устни. И като всеки нормален мъж почувствах мигновено реакцията ѝ — тя изстина, превърна се в ръцете ми на парче лед.

После се отдръпна от мен, като отблъсната от ток, оправи един къдрав кичур от косата си, който беше се спуснал над челото ѝ, постоя някое време мълчалива, като да се вслушваше в себе си, и изведнъж се разсмя — звънко, на висок глас:

— Ха, ха, ха!... Ха, ха, ха!

Смехът ѝ не беше весел.

Жак извърна огромната си глава и внимателно я загледа.

— Знаете ли — каза тя, — ако сте толкова непохватен и като политик, вие нямате бъдеще, ще губите битките си. Напразно ви помислих одеде за смел човек!

Мълчах, не знаех какво да ѝ кажа.

— Или може би не ме харесвате? Не приличам на вашите активистки, а? Ха-ха! Ако си въобразявате пък, че аз си *падам* по вашата книжна хубост... дълбоко се мамите!... Нищо стерилно не ми хваща окото... Направих го ей така... за да не му е скучно на Жак!

— Ако знаех, че го правите за Жак — рекох, — щях да се постарая повече!

Тя пребледня малко; отново заприлича на хубавица от Север, дето гони белите простори.

Огромният пес, като чу да произнасяме и двамата името му, начаса се изправи, изтърси се от полепналата по козината му гнила шума и усърдно завъртя опашка.

— Хайде, Жак! — потупа го Елизабет по хълбока. — Свърши се разходката. Ще се връщаме вкъщи!

Навярно му беше дала някакъв знак с очи, защото той не вървеше напред, а се движеше редом с нея, беше заел моето място.

Аз ги следвах на крачка-две и тъжно се възхищавах на гъвкавата снага на Елизабет и все си мислех за мотивите, които бяха я накарали да ми се предложи, и горко съжалявах за глупашкото си поведение.

А на тръгване от Жобер се случи един неприятен инцидент. Тоя инцидент хвърли още по-загадъчна светлина върху Елизабет.

Моторницата, която трябваше да ме отведе до пристана „Свети Павел“, боботеше вече с пълна газ, зад кормилото ѝ беше седнал един от типове с шапки а ла Борсалино. На самия бордюр на кея казах последно довиждане на Елизабет и протегнах крак, за да стъпя върху вибриращата дъсчена седалка на лодката. В същия този миг оня тип зад кормилото отпусна рязко амбреажа, даде пълна газ и моторницата

подскочи като луда напред. Аз увиснах във въздуха с десния си крак и бездруго щях да цамбурна във водата, ако Елизабет не беше мигновено обвила ръцете си около кръста ми, та вместо да глътна солена вода, оказах се на колене върху гранитния бордюр. Моторницата, изминала вече двадесетина метра, се завърна на мястото си със заден ход. Оня тип на кормилото нехайно се хилеше. Той загаси мотора.

— Задържайте лодката! — подвижна в настъпилата тишина Елизабет; а на оня, дето седеше зад волана, рязко заповяда: — Слизай веднага, Роше!

— Но защо, госпожице Берклеј? — престори се на учуден Роше. — Нали аз ще заведа господина до „Свети Павел“?

— Слизай веднага! — още по-рязко заповяда Елизабет.

Докато той слизаше, тя развърза околошийника на Жак, един ремък, широк три пръста, и когато Роше застана пред нея, замахна силно с този ремък и го зашлеви по лицето.

— Как посмя, негоднико? — произнесе тя с такъв леден глас, че на мене чак ми стана студено. — Как посмя? — повтори тя и отново замахна с ремъка. По бузата на Роше потече тънка струйка кръв — борсалиновата му шапка се отърколи на земята.

— Но, госпожице... — отстъпи назад Роше и вместо ярост по лицето му се изписа унизителна гримаса на страх.

— Никакво „но“! — каза със същия леден глас Елизабет. — Взимаш си багажа и повече да не съм те мярнала тук!... Чуваш ли ме добре? Ако те видя тук, ще насъскам Жак и тогава не знам кой ще те събира!... В името на баща ми се кълна! Марш!

Роше се отдалечи към сградата като смазан човек, а тя погали Жак по главата и галено му рече:

— Не се вълнувай, момчето ми, той си го заслужава!

После тя зае мястото на Роше зад волана и любезно ми подаде ръка:

— Заповядайте, господин Йожен!

Докато стигнем пристана „Свети Павел“, не проговорихме нито дума.

На раздяла тя ми каза:

— Е, господин Йожен, видяхте ли как трябва да се *действува* в този ужасен свят?

— По берклеевски! — усмихнах се студено аз.

— Да, по берклеевски! — повтори тя. Помълча замислено някое време и преди да ми подаде ръка, каза тихо: — И не мислете за мен нито добро, нито лошо! Можете ли?

— Едва ли! — отговорих аз. И благоговейно целунах ръката ѝ. Тя беше малка и хладна. Как ли беше размахвала гърмящия си камшик и как ли беше управлявала впрягове витороги северни елени с тая нежна и крехка ръка?

ПЛЕНУМЪТ

За пленума на Централния комитет закъснях с около половин час. На улицата, пред сградата, нетърпеливо се разхождаше напред и назад моят бъдещ финансов министър. Набразденото му с бръчки лице беше кисело, сърдито и някак си тайничко уплашено. Беше облякъл празничния си черен костюм, на лъскави петна от многобройно гладене, с него приличаше на началник тп станция в някой отдалечен квартал на северна Тива.

— За бога, другарю Йожен, закъсняваме — разтревожено зашепна той на ухото ми, — току-що беше направено предложение заседанието да започне без вас! — И като ме побутваше по рамото да вървя по-бърже, продължи: — И другарят Полен каза: „Защо пък не?“ Вие знаете, че другарят Полен умее много добре да се възползува от подобни случаи! Моля ви се!

— Как е твоят бедничък Натаниел — рекох, — оздравява ли? — Той имаше четирима синове, Натаниел беше най-малкият.

— О, господи! — въздъхна Робер. — Благодаря. Позволете ми да изтичам пред вас, моля ви се! Да съобщя че пристигате!

И дългите му крака на застаряващ, но още як козел чевръсто го понесоха към входа.

Заизкачвах се по каменните стълби с чувство на човек току-що пристигнал от далечна, слънчева страна, „където портокалите цъфтят“. И докато преминавах от един коридор в друг, това мое странно настроение неудържимо се изпаряваше като шепа вода, плисната на нажежена плоча, страната на портокалите чезнеше, губеше се в жълтеникавосива мъгла. От опущените тавани цедяха жълта светлина немощни електрически лампи, Клод Полен беше пестеливец и не позволяваше употреба на крушки с повече от четиридесет свещи. Миризма на застоял тютюнев дим, на прашни книжа и стари рафтове

бързо ме връщаше на родна земя. И все пак една топла златиста струйка все още се носеше в кръвта ми, сякаш беше възбуждаща следа от наскоро изпита чаша силно арабско кафе.

Заседателната зала тънеше в сумрак, затова по-скоро усетих, отколкото видях, че тя не беше пълна. Зееха празни места сред редиците заети столове. Мъчно се организираше пленум за три дни дори когато с такава работа се заемаше опитен човек като Клод.

Като ме съзря да влизам, Клод Полен, който седеше от най-дясната страна на президиума, до трибуната, високо се провикна:

— По-лесно ви е да предизвиквате безпорядък, другарю Йожен, а ви е много по-мъчно да спазвате порядък, като дохождате навреме, нали?

Клетият, той не знаеше, че по моите артерии препускаше златистата струйка на едно слънчево, възбуждащо преживяване, че аз пристигах на пленума освежен, бодър, готов да се боря на ринга девет рунда за своите идеи.

Снех ръчния си часовник, повдигнах го и рекох високо:

— Законният тридневен срок за свикване на извънреден пленум изтича след петнадесет минути, тоест седемдесет и два часа след като бюрото е взело решението си. На протокола са означени часът и минутите, когато съобщението е било предадено по телеграфа. Не съм закъснял. Моля лидера на нашата партия да се извини за бележката, която ми направи!

Последва гълчава — одобрителна или отрицателна, не можех да съдя, но мнозина изръкопляскаха. С твърди стъпки заех мястото си, крайното от лявата страна на президиума.

— Не смятам да се извинявам — повдигна рамене Клод, — защото доводът ти е от областта на чистата софистика. Щом бог вземе някому ума, налива главата му със софистика! Това е известно още от времето, когато античното гръцко събрание е започнало да се превръща в говорилня на безделници!

Отдясно се чуха ръкопляскания, отляво затропаха с крака.

— Каквото и да е — рекох, — говорилнята е по-добра от тиранията! Но — усмихнах се примирително — за да не губим време, приемам да минем към дневен ред без извинения!

Сам не знаех защо ми беше толкова добре, откъде преливаше тази енергия в душата ми. От остров Жобер не се завърнах

триумфално, като един Казанова. Напротив! И все пак сякаш слушах дванайсет полкови музики и пресичах площада пред Силветийския парламент на бял кон.

Клод Полен произнесе против мен силна обвинителна реч. Изкара ме политически авантюрист, който не умее да прави разлика между стратегия и тактика и който не е способен да отдели една най-обща идейна платформа от политическите реалности на момента. Той каза:

— Облагането на богатите с допълнителен данък, национализацията на банките и на крупните предприятия — тия неща стоят в нашата идейна програма *максимум*. А и на най-невежите е известно, че програмата максимум е нещо като пътеводна звезда в политиката — тя сочи пътя, по който партията трябва да върви и да се развива във времето. За осъществяването на програмата максимум са необходими редица условия, толкова важни, както са важни солта и хлябът за човека. Най-напред ние трябва да станем най-масовата партия в политическия живот на страната и да завоюваме абсолютно мнозинство в парламента. А за да постигнем това, необходимо е най-напред да отстраним от пътя си нашия най-опасен конкурент — комунистическата партия, да убедим работническата класа в две неща: че властта не може да бъде взета по революционен път в една атлантическа страна и че диктатурата на пролетариата е антидемократичен и порочен метод на управление като всяка диктатура изобщо. След като отстраним комунистическата партия от пътя си и след като сме постигнали абсолютно мнозинство в парламента, ние трябва да си осигурим поддръжката на страните от атлантическия съюз и преди всичко на най-могъщата страна в тоя съюз. Трябва да си осигурим безусловно и поддръжката на армията. Първите ни стъпки в областта на реформите трябва да бъдат умерени — първо, за да не се предизвикат сътресения финансови и социални, и, второ — за да не изплашим нашите съюзници и армията... Ето какво е необходимо, за да се осъществи една програма максимум. А това не може да стане нито за пет, нито за десет, нито за двадесет години. Това ще стане, когато обществото узрее духовно за радикални промени.

— Ти не си за лидер, ами си за изключване от партията, господине! — не се стърпях аз. — Ти искаш да ликвидираш идейно нашата партия и от *социалистическа* да я превърнеш в буржоазно-

съглашателска, в партия на дребните реформи, на пълзящия реформизъм! Вместо радикални, социални и икономически реформи ти искаш да откриваме бакалници! Това е позор!

От дясната страна на залата яростно затропаха с крака.

— Не му обръщайте внимание! — махна снизходително с ръка Клод Полен. — Подобни възгласи съм слушал не един път. От ентузиастични и лекомислени политици какво ли не може да чуе човек!

После той започна да доказва, че моята политика е по същество комунистическа, че статията ми във в. „Народ“ е могла спокойно да излезе на уводно място във вестника на комунистите марксисти; че поради същата тази статия партията е била заподозряна, че прави уклон към комунизма и поради това — поставена под наблюдение от органите на полицията, и което било най-лошо — лишена още начаса от банкови кредити.

— И всичко това — извиси глас Клод Полен — в навечерието на изборите! По-голям от този саботаж не може човек да си представи дори насън!

В заключение той каза:

— Имаме само една възможност, за да завоюваме отново предишното си доверие сред трудещите се, на които ние сме единствена опора, като извадим тоя човек — той ме посочи с пръст — от състава на Централния комитет!

Рядко съм заставал на трибуната с по-горещо желание да си „връщам“, защото поначало аз не съм нито злоблив, нито отмъстителен човек. Но в оня час до слуха ми долиташе маршовата мелодия на дванадесет полкови музики, а аз пресичах площада пред силветийския парламент на бял кон.

Най-напред трябваше да се разгранича от комунизма, в който ме обвиняваше Полен.

„Аз ненавиждам с цялата си душа насилието — рекох. — Ненавиждам насилственото вземане на политическата власт, отвращавам се от всякакви диктатури, включително и от червената диктатура на пролетариата... Затова не съм и не мога да бъда комунист. Аз съм убеден и непреклонен привърженик на чистия парламентаризъм.

Но съм убеден привърженик на идеята, че с капитала трябва да се води решителна и безкомпромисна борба, че едрият капитал трябва

да бъде разбит на пух и прах. Как?“

Развих мисълта си, че властта на олигархите може да бъде сразена само чрез радикални реформи.

„Такива реформи — рекох, — които ще ударят човеконенавистния капитал през краката. Които ще извадят въздуха от дробовете му и ще го накарат да превие врат!“

Аз не мисля като нашия лидер Клод Полен, че за такива радикални реформи трябва да се иска благословията на богатшите, съгласието на най-мощната атлантическа държава, а на всичко отгоре — и честната дума на генералите!

Политиката на Клод Полен — заключих — води Социалистическата партия до идейна ликвидация, до поражение, до превръщането ѝ в социално-миролюбив профсъюз!“

И на свой ред предложих Клод Полен да бъде свален от лидерство и да се извади от състава на Централния комитет.

Десните защитиха предложението на Клод Полен да бъде изваден от състава на Централния комитет, а моите хора се застъпиха за предложението, което аз направих — Клод Полен да бъде свален от лидерство. По време на гласуването разбрах, че ония полкови музика са имали основание да свирят — тоя ден щастието се оказа на моя страна, защото двама от десните не бяха дошли на заседанието и по този начин силите от дясно и ляво се изравниха. И двамата с Клод Полен останахме в Централния комитет. Предстоящият конгрес щеше да реши въпроса за лидерството. Полковите музика спряха да свирят, строиха се в една дълга, святкаща на слънцето колона и поеха за някъде. И белият кон тръгна след тях. Площадът пред парламента замлъкна и опустя.

Преди да закрие заседанието, Клод Полен ни предупреди:

— До второ нареждане никой член на Централния комитет няма да получава заплата, включително и моя милост. За това удоволствие да благодарите на другаря Хораций Йожен и на неговите добри сподвижници. Само на чиновниците и на техническия персонал ще бъде давано по нещо, колкото да не изпускат от глад. Засега, уви, едничкият ни финансов резерв е джирото, което прави кооперация „Напред“!

Минаваше обяд, беше настъпил часът на амбутейажите^[2], най-наситения с изгорели газове; над северна Тива вече се извиваше синьосива снага на смог, тук, в аристократическа Тива, въздухът изглеждаше по-добре, той беше само замърсено синкав и през него слънцето приличаше на едно виолетово кълбо, по-скоро на футболна топка, боядисана с отровно виолетова боя.

Тръгнахме с Робер Смит по булевард „Либертатие“, интелектуалния, с книжарниците си, където човек можеше да намери ръкописи, например от времето на еди-коя си династия на китайските императори. Тук всеки континент имаше свои специализирани кухни и още по-изтънчено — специализирани публични домове. Разноцветните сенници на честите кафенета и сладкарници правеха този булевард да прилича на тропическа градина, на японски пейзаж. От сутрешната ми възбуда не беше останало почти нищо, но не бях изпаднал в мрачно настроение, както често се случва час-два, след като човек изпие набързо голяма чаша силно кафе. Победата ми над Клод Полен не ме изпълваше с възторг, а с грижи. На конгреса не биваше да разчитам на случайности, съдбата нямаше да ми осигурява мнозинство всеки път, трябваше да обикалям страната, да държа речи, да разпалвам ентузиазъм, надежди. А за това бяха нужни пари, много пари.

— Много пари! — повторих мисълта си аз и се усмихнах замечтано, като сиромаш човек пред коледни празници.

— Мислех да взема днеска аванс — каза Робер Смит, моят бъдещ министър на финансите, — защото вкъщи е, как да ви кажа, като на село след градушка, а пък този наш Клод... Вие сигурни ли сте, че Банковият консорциум ни е отрязал кредитите?

— О, да! — рекох аз. — Оттатък водят играта според правилата, не допускат грешки.

— Това, дето не допускат грешки, не ме учудва, но не ме и утешава — въздъхна Робер. — Днес трябваше да намеря пари, за да изпратя Натаниел на село, при старите. Разчитах на аванс, а този наш Клод... Вижте само какъв смог се вие над квартала, около Роксана, като че ли точно над нашия дом. Напук на онова, дето казва докторът, че Натаниел има нужда от повече озон. — Той помълча и поклати глава: — А вие сте свършено прав, нужни са ни много пари, ако искаме да направим избори като хората! — Той отново помълча, после

изведнъж се спря и ме улови за лакътя: — Понеже оттатък играят играта според правилата, аз ще ви кажа следното: *те* нямат интерес да отслабят много Социалистическата партия! На опразненото място ще нахълтат комунистите, *те* знаят това много добре. За *тях* Шарл Дюбуа е много по-опасен от Хорацій Йожен и неговите хора! *Те* нямат интерес да отслабят много нашата партия, вие ще видите, че до седмица-две *те* ще вдигнат ембаргото върху кредитите... Не унивайте, шефе, бъдещето е наше! Но за едно бих ви помолил — не вдигайте прекомерно парата през тези дни! Въздържайте се временно, не пишете срещу тях такива страхотии!

— О, ще те разочаровам, любезни! — рекох. — Та аз възнамерявам да правя тъкмо обратното! Дори ще почна да стрелям по тях, още по-конкретно — по фамилии. Ще напиша например с колко милиона ще обложва допълнително доходите на един Жозеф Берклеј. Това ще са много милиони, ти ще ми направиш сравнително точна сметка на доходите му. А следващата ми жертва ще бъде тарторът на дяволите, самият Марсел Канотие! Тези милиони ние ще внесем веднага в един специален фонд за откриване на нови работни места. Представяш ли си с какво ликуване ще се посрещне това наше намерение?

Робер Смит поклати някак озадачено глава, повдигна рамене и нищо не ми отговори. Прекалено грандиозна му се виждаше идеята или пък беше много травмиран от болестта на Натаниел.

Когато стигнахме до моста над Роксана, тук трябваше да се разделим, защото той живееше в северна Тива, аз извадих от портфейла си всичките франкове, които имах, и насила ги мушнах в джоба му.

— Това е за Натаниел — рекох. — Да го изпратиш на село.

— Благодаря! — смутено ми кимна Робер. — Може би не трябваше... Но ще ти ги върна от първата заплата, щом Клод отключи касата. Още същия ден!

— След изборите! — рекох. — Когато станеш министър на финансите!

И му магнах насърчително с ръка...

Западният прозорец на кабинета ми гледа точно срещу океана. И понеже моята гарсонiera е на тридесетия етаж и нищо не закрива простора пред очите ми, виждам оттатък устието на Нума, сред

синевата, едно сиво-зеленикаво петно, поръсено в предния си край със святкащи люспици от слюда. Това е остров Жобер с проблясващия в лъчите на следобедното слънце Берклеев дворец.

Изправих се пред прозореца, загледах се към острова и кой знае по силата на какви странни асоциации в ушите ми се завъртя оня прочут валс на Чайковски от операта „Евгений Онегин“, на бала у Татянини: трам, таам-трара-а-ам... Стори ми се, че насреща ми стои Елизабет, тя имаше гъвкавото тяло на Олга и умното лице на Татяна, и дълбоко сините очи на някоя Хилда от далечния Север. Олга-Татяна-Хилда ми се усмихна насърчително, аз я прегърнах и ние се завъртахме под звуците на вълшебния валс във въздушното пространство между моя прозорец и святкащия на слънцето остров Жобер...

Разтрих челото си с овлажняла ръка и се сетих, че от вечерта не бях слагал троха в устата си и че просто ми се вие свят от слабост. На дванадесетия етаж имаше бистро, което работеше целодневно, там можех да хапна нещо и да изпия чаша бира с малко коняк, за да вляза във форма, нали ми предстоеше работа над ония листенца от черните рози на мадам Берклеей. Дръпнах чекмеджето на писмената си маса, за да извадя пари, но в същия миг го тласнах обратно назад — вчера бях обрал всичко, каквото се намираше вътре, не бяха останали дори пет сантима. А наличните, дето носех в портфейла си — тях ги бях дал на своя бъдещ министър — спестяванията пък от чекмеджето бяха отишли за една нова ботаническа енциклопедия, съставена от японски учени. Тя лежеше на масата ми, внушителна и красива, само цветните ѝ приложения заемаха една трета от целия ѝ внушителен обем. Взех тази енциклопедия в чантата си и без особен ентузиазъм тръгнах за асансьора.

Продадох енциклопедията на един букинист, мой приятел, той държеше дюкянче на булеварда, който вървеше успоредно с Нума. Думата „продадох“ не е точна за случая, защото моят приятел букинистът изпита неудобство да търгува с мен — той ми даде пари назаем, а енциклопедията сложи настрана, за да си я взема обратно, когато ми потрябва.

— Не че нямам пари — рекох му, — но моята спестовна каса се намира на един час оттук, а налучках един okazjiон, който не ми се ще да изпускам, затова!

Все пак не изглеждаше редно бъдещият лидер на Социалистическата партия да продава книгите си, за да получи няколко си там десетки франкове, нали? Чак пък такова изпадане можеше да ме изложи в очите на някои избиратели, думата „авторитет“ не беше празен звук.

— Разбирам ви, господин Йожен! — усмихна ми се съчувствено моят книжар...

Черните рози бяха нападнати от особен вид бактерии, които рушеха клетките в листенцата им, хранеха се от техния сок. Предписах лекарство и изпратих по куриер рецептата на госпожа Берклей. Привечер на тоя ден получих по специален човек от Жобер чек на твърде солидна сума, равняваше се на шест месечни заплати, когато преподавах в университета. Госпожа Берклей беше написала на визитната си картичка: „Хонорар на г. Йожен за лекуването на моите черни рози.“ Върнах този чек по същия куриер, като написах на визитната си картичка: „Хонорар на госпожа Берклей за удоволствието ми да лекувам черните й рози!“

И пак заставах на моя прозорец, за да погледам как слънцето залязваше зад остров Жобер. Елизабет-Олга-Хилда още стоеше на мястото си, само че сега тя имаше около русите си коси един златен нимб. Като светица от някой църковен иконостас...

И тя влезе в живота ми. В съня ми, в свободното ми от работа време. Съзнавах всичката нелепост, всичката абсурдност на положението: водачът на лявото крило на социалистите — влюбен в дъщерята на Жозеф Берклей, най-бесния от олигархите! Аз, дете исках да национализирам Берклеевите заводи, дете щях да пиша статия за милионите, с които следваше да бъде обложен собственикът им, бях се влюбил в неговата собствена дъщеря!

Но колкото повече се вирах в абсурдността на положението, толкова по-ясно разбирах, че то е абсурдно само по отношение на *нечие* мислене. Бездруго имаше хора, и то добри и честни хора, които можеха да допуснат, че връзката ми с богаташката дъщеря ще повлияе по някакъв начин върху политическото ми верую. Току-виж, заради берклеевските милиони навлякъл съм на гърба си кожата на агнец! В мисленето на някои хора парите се явяваха като всемогъща сила, а дружбата с човек от господарската класа — като начало на класова измяна. Еснафството и фанатизмът вървяха ръка за ръка, аз ги

презирах еднакво, но в същото време бях длъжен да се съобразявам с обстоятелството, че съм водач на *лявото* крило на партията, а не на дясното; и че на водача на *лявото* крило не му прилича да проявява каквито и да било интимни чувства към една милиардерска дъщеря. Просто и логично! Поне докато траеше изборната борба, трябваше да контролирам действията си, за да не предизвикам възмущение у „правоверните“ си последователи и да не ставам за „мезе“ на десния печат и реакционната политическа пропаганда.

А в душата ми никой нямаше право да поглежда. Но случеше ли се понякога аз самият да се вирам в себе си, един коварен въпрос започваше да ме измъчва: от *какво* тесто бях аз омесен, та можах да се влюбя в издънката на едно милиардерско семейство? Тоя проклет въпрос ме хвърляше в дълбока преизподня. Лутах се из мрачини, а отговор-светлинка не намирах.

Само във въображението си дочувах навремени клопотарите на дванадесетте елена, с които Елизабет препускаше из заснежените равнини на необятния Север.

[1] *Alea jacta est* — жребият е хвърлен, (лат.), приписват се на Цезар, при преминаването му през граничната река Рубикон. ↑

[2] Задръствания, причинени от натрупване на коли (фр.). ↑

ГЛАВА IV

ИЗ ДНЕВНИКА НА ХОРАЦИЙ ЙОЖЕН

СРЕЩА НА ЕДНА ИЗЛОЖБА

7 СЕПТЕМВРИ

Оня ден продадох микроскопа си. Втресе ме от мъка, лежах целия ден. Беше хубав инструмент, с увеличение — хиляда и петстотин.

Втресе ме не заради самия микроскоп, а защото имах чувството, че като се разделям с него — казвам „сбогом“ на оная част от душата си, която в най-хубавата ми възраст беше живяла с простите радости на човека и на природата и беше намирала удовлетворение в безкористното служене на най-„чистата“ наука, каквато представляваше естествената история. Стори ми се, докато закопчавах кальфа на микроскопа, да звучи наоколо ми траурният Шопенов марш, а когато тръгнах към асансьора — подире ми да тичат на невидими крачка божури и гергини, и бели хризантеми, и червени лалета, и нежни карамфили и всички уплашено да ме питат: къде отнасяш *това*?

С „*това*“, макар и с далеч по-малко увлечение, бях започнал да привиквам още от ранните си юношески години.

Преди да напуснат родния си град Люневил, баща ми и двамата му братя — фотографът Луи и адвокатът Андре — живееха заедно в старата фамилна Йоженова къща, една старовремска, но яка и масивна сграда от камък и смърчови греди, на три етажа, с голям салон на партерния етаж. В този салон по стар фамилен обичай се събираха вечерно време на кафе всички Йоженовци. И понеже Луи, най-възрастният, беше ерген, а адвокатът нямаше деца, аз се чувствавах толкова сам в този огромен салон, с таван от почернели обработени греди, колкото дори Робинзон не се е чувствувал на своя безлюден

остров. От тия вечерни семейни сбирки в душата ми още е останала някаква утайка, нагар, който облепва стените на стъкления чайник, когато в него непрекъснато се вари силен чай: тъмнокафява, неприятна на цвят ръжда. Тя е всъщност още неизлиняла следа на две силни чувства, които са ме разтърсвали по онова време — болезнено състрадание към майка ми и страх, примесен с удивление спрямо „дивите“. „Дивите“ — така в нашия фамилен салон наричаха комунистите. Защо не ги споменавах на право с името им, ами им бяха измислили този прякор — и до ден-днешен не мога да си обясня.

Майка ми беше „доведеният“ човек в Йоженовото общество, понеже беше дъщеря на беден писарушка от една съседна на Люневил паланка, а над всичко отгоре имаше брат, който членуваше при „дивите“ и беше лежал вече три месеца в затвора заради обида на „властта“. Тя беше красива и миловидна жена, но имаше крехка физика и затова често боледуваше. И макар да не беше донесла едно сузестра на баща ми, държеше се с едно мълчаливо достойнство, не свеждаше очи и не гледаше в краката си. Отбелязвам тази нейна тиха, но непоклатима гордост, защото стринка ми Лиза, съпругата на чичо Андре, беше една високомерна и нагла жена, с отровно хаплив език, тя не пропускаше случай да не уязви майка ми било заради плебейския й произход, било заради „дивия“ й брат. Чувствувах инстинктивно колко не на място си се намираше майка ми в големия Йоженов салон и затова винаги се въртах около нея, като че ли аз, малчуганът, можех да й вдъхвам някакъв кураж.

За да не правя впечатление с неуместното си присъствие, кротвах се в някой по-отдалечен ъгъл на салона и оттам само навремени отправях поглед към майка ми, да знае, че съм наблизо и да не й пука от стринка ми Лиза. Така аз слушах всяка вечер колко е близо до естеството на нещата Социалистическата партия и колко са чужди на естеството на нещата идеите на „дивите“, които не държат сметка за законите на живота, а искат да ги прескочат с помощта на насилие и диктатура. Представа за „насилие“ вече имах: стринка Лиза беше живо олицетворение на насилието и диктатурата в тоя дом, затова още от ония люневилски времена бях започнал да изпитвам антипатия и недобри чувства към „дивите“.

Все пак една вечер веселият чичо Луи ме забеляза в моя ъгъл, поклати многозначително глава и ме повика с пръст. Пламнах от

смущение, но се престорих, че съм попаднал случайно на това място, и дори се прозинах, за да видят колко ми е скучно в този „техен“ салон.

— Тази заран какво правеше ти в градината между лалетата? — попита ме чичо Луи. — Какви тайнствени работи вършеше там?

Почувствувах се на моя територия и бързо се окопитих.

— Пренасях тичинков прашец от едни лалета на други, за да се получат нов сорт лалета, шарени! — отговорих аз.

— Хо, хо, хо! — засмя се гръмогласно чичо Луи. — Чувате ли — пренасял прашец! Хе, хе! Туй са глупости, момчето ми. Виж какво ще ти кажа аз, за да получиш едно шарено лале. Слушаш ли?

Той си беше пийнал тази вечер малко повечко, затова изглеждаше в отлично настроение.

— Слушам те добре, чичо Луи! — рекох аз.

— Ето какво, момчето ми, от твоя начин на опрашване няма нищо да излезе, ами виж и запомни аз какво ще ти кажа! Взимаш едно червено лале, то е мъжко. Взимаш едно бяло лале, то е женско. Слагаш ги да спят заедно, като ги покриваш с една добре изгладена носна кърпичка. За да им е топло!... Е, следващата година на това място ще поникне едно шарено, червено-бяло лале! Хо, хо, хо! Тъй стават тези работи, а не с пренасяне на прашец!

Майка ми се изчерви от неудобство и понечи да стане от мястото си, но стринка Лиза се провикна:

— Я не се прави на светица, миличка! Вие там, във вашата паланка, от деца ги знаете тия работи, защото пред очите ви стават, а тук ни продаваш свян!

— Момчето ще става естественик, трябва да знае някои тънки работи още отсега! — каза чичо Луи.

— Няма да става никакъв естественик! — провикна се чичо Андре. — Той ще продължи нашата фамилна традиция в политиката. Когато аз остарея — в негови ръце ще предам ръководството на люневилската Социалистическа партия! Йоженовци ръководят партията в Люневил от петдесет години! Чува ли? — извърна се той към баща ми.

Баща ми повдигна рамене и не отговори. От някое време той проявяваше все по-малък интерес към работите на партията. Струваше ми се, че дохожда от немай-къде на тия вечерни семейни срещи. Дали защото виждаше, че майка ми се измъчва в компанията на стринка ми

Лиза, или беше започнал да изпитва безразличие към политическия живот?

Тъй или иначе, но още на другия ден той ми купи микроскоп с увеличение 250 пъти. Толкова се развълнувах, че ръцете ми се разтрепераха, цял час гледах лъскавата му тръба и не се решавах да я докосна.

Оттогава, та до оня ден винаги съм имал *свой* микроскоп. А ето че с последния се разделих и затова сега изпитвам чувството, че в живота ми е настъпил страшен прелом.

Моят бъдещ финансов министър си намери временна работа — осчетоводяваше вечер документите на едно комисионерско предприятие. Можех да постъпя някъде като градинар, но се задаваше конгрес, предстоеше ми да пътувам, да правя събрания и да държа речи. Аз бях ръководител на прочутия градски разсадник за лалета „Лалелия“, но там работех на обществени начала, не получавах никакво възнаграждение. Награда ми беше удовлетворението, че създавам малко радост за бедния гражданин на Тива, изсушен като цветете в хербарий от индустриалния порядък на нашия електронен век.

Оня ден Робер ми каза:

— Шефе, правете се на колебаещ се човек по отношение на единния фронт с комунистите марксисти. Единният фронт между леви социалисти и комунисти плаши ужасно буржоазията. Ако Марсел Канотие усети, че вие се колебаете по този въпрос, той веднага ще смекчи финансовия си терор над нас, за да не ни предразполага към единофронтовски настроения. Той знае, че дори левият социалист, когато има пари в джоба си, не е твърде предразположен към единофронтство. Затова напишете една статия в „Народ“, която да се хареса на Шарл Дюбуа!

Аз се усмихнах кисело.

— Ако комунистите се откажат веднъж и завинаги от всякакви насилия и барикади и от всякакви пролетарски диктатури, аз с удоволствие ще им протегна ръка.

Случи ми се да прескоча същата тази заран до северна Тива, за да получа от издателство „Популярна просвета“ авторски бройки от брошурката си „Социализъм, а не миниреформизъм!“. Беше едва десет

часът преди обяд, а в павилионите не можеше да се намери дори един брой от брошурата. По пътя срещнах неколцина мои съмишленици от „левите“. Те ми се усмихваха, стискаха ми ръка, казваха ми „браво, така трябва!“. А някои дори ме потупваха по рамото интимно, сякаш бяхме другарували от детинство. Срещнах и няколко души комунисти, от хората на Шарл Дюбуа. Боже господи! Те също ми се усмихваха дружелюбно, но много по-дружелюбно от всеки друг път. А това, което ми взе ума, беше начинът, по който някои от тях ме поздравиха — с вдигнат юмрук, както се поздравяваха помежду си! Сякаш бях станал изведнъж техен човек...

На връщане у дома, в южна Тива, не срещнах нито един комунист от партията на Дюбуа. Срещнах едного от „еврокомунистите“, стори ми се, че ми се усмихна насмешливо. А социалистите на Клод Полен, дето се изпречваха случайно на пътя ми — те до един ми кимаха с кисели физиономии, сякаш току-що бяха сдъвкали голямо парче лимон.

Изводът, който животът ми подсказваше съвсем непринудено, беше от ясен по-ясен: ако левите социалисти и комунистите марксисти се обединят в единен фронт — ние ще бием на изборите Националния демократичен съюз и ще си осигурим в парламента пълно мнозинство. Дотук — добре. А по-нататък? По-нататък общият ни път неминуемо ще се раздвои; революцията на Дюбуа минаваше през диктатурата на пролетариата, а моята революция — само през парламента.

За мен принципът на демократизма стоеше над всякаква политика. Древната атинска демокрация — това беше моят идеал.

Предстоеше ми да замина наскоро за провинцията, да провеждам политически събрания, затова вчера реших да се поразходя из южна Тива, да посетя любимите ми места и да им се порадвам; южна Тива беше мое родно огнище.

Най-много обичах да скитам из квартала, където някога баща ми държеше гинекологически кабинет, а чичо ми Луи — *художествено* фотографско ателие. Къщата и сега си е такава, каквато беше по онова време, масивна, двуетажна, близо до градината „Одеон“, която граничеше с очното отделение на медицинската академия. И сега лявото крило на къщата се заема от гинекологически кабинет, а

дясното — от фотографско ателие, само че собствениците бяха други. Баща ми почина в деня, когато ме хабилитираха за кандидат на естественоисторическите науки, а майка ми — година подир него, от грип. Чичо ми Луи пък започна любовен роман с една своя клиентка на деветнадесет години, пропи се и се удави една нощ в река Нума.

След самоубийството на чичо ми в старата къща не съм влизал и не ми се влиза, но срещу градината „Одеон“ има аперитив с галерия, казва се „Гамбринус“, там понякога се отбивам и сега. Като ученик от последния клас на гимназията в този аперитив ходех скришом да пуша, а веднъж пак там ме спипа една опитна и красива проститутка, бях я виждал в кабинета на баща ми. Любовната нощ, прекарана в дома ѝ, толкова ме уплаши и отврати, че една година след този случай ходех целомъдрен, като послушник в манастир.

И така, като скитах вчера безцелно по Булеварда на свободата, отбих се в една изложба на живописец абстракционист. Абстракционната живопис не ми допаднаше, затова, след като се поразходих из салона и почувствувах, че скуката ме хваща за гърлото, побързах да си вървя. Но точно тогава в салона влезе Елизабет.

Боже господи! Ако слънцето, преобразено на жена, се беше показало пред очите ми — едва ли щях толкова да се стресна, толкова да се развълнувам! Възкликнах с едно възторжено „О!“ и протегнах ръце.

Елизабет ми се усмихна любезно, но сдържано и, естествено, подаде само дясната си ръка. За съжаление ръката ѝ беше облечена до лакътя с дантелена ръкавица и аз я поднесох само символично до устните си. Около нас за секунда се събраха любопитни посетители и аз съобразих със закъснение, че не се придържам към собственото си предписание, че съм стъпил върху тънка корица лед.

Защо изведнъж бяха се насъбрали толкова от посетителите около нас? Може би защото Елизабет блестеше с тоалета си — невероятно бял костюм, украсен с деликатна якичка от някаква сребристорозлатиста кожа. Освен това снимката ѝ се появяваше често из вестниците, които хроникираха светския живот на южна Тива, та я познаваха доста хора.

Навярно Елизабет беше забелязала сянката на смуцение, която премина по лицето ми, затова ме запита с подчертано официален тон:

— Сигурно сте разгледали изложбата и вече си отивате, господин Йожен?

— О, не, госпожице Берклей — излъгах аз, — каня се да правя един втори тур!

— Тогава да гледаме заедно, господин Йожен, ако нямате нищо против! — все със същия официален тон рече тя.

Имах опасението, че тръгвам по деветия кръг на ада, но не изпитвах страх: тя беше намерила подходящия начин. *Случайна* среща в един открит за всички и за всякаква публика изложбен салон!

След като погледахме картините, тя тръгна към кътчето за пушачи и аз я последвах — доброто възпитание изискваше това. Левите социалисти не бяха простаци я!

— Е, какви са впечатленията ви? — запита ме тя с вече почовешки тон. Около нас нямаше хора.

— По ми се нрави реалистичната живопис! — рекох. — Тя казва нещо на човека.

— О, да! — съгласи се Елизабет. — Една реалистична картина казва нещо на човека. Но след като го каже, тя става банална. Да ти повтаря едно и също една картина — това досажда най-после, нали?

— А това са само шарки за украса! — кимнах по посока на изложените платна. — Нищо не казват!

— Да, но те предизвикват да си мислиш за разни неща, всеки път различни! Ето тия преплетени ромбове например — тя посочи с глава една от картините — може веднъж да ми напомнят гората в Жобер, а друг път — разни объркани мисли, които се въртят в главата ми, или пък желязната решетка пред параклиса „Свети Павел“...

— И в края на краищата — нищо определено! — рекох аз.

— Слава богу! — усмихна се Елизабет.

Тя извади от чантичката си визитна картичка, надписа в ъгъла ѝ „Откупена“ и ме помоли да я поставя под картината с ромбовете. След като изпълних молбата ѝ, тя ме попита дали съм съгласен да изпием по една студена оранжада горе, на терасата. И преди да чуе отговора ми, тръгна към изхода.

Последвах я с противоречиви чувства в сърцето си: изпитвах неудобство, страх и същевременно бях щастлив.

Тя избра масичка близо до парапета на терасата. От това място се откриваше изглед към океана, виждаше се остров Жобер.

Беше пълно с народ. „Сега няма да ми се размине“ — въздъхнах в себе си, но се престорих на безгрижен.

— Как са черните рози на госпожа майка ви? — попитах Елизабет.

— Вашето лекарство ги вдигна на крак! — каза Елизабет. Тя се усмихна: — Дето върнахте чека на майка ми — това беше чудесно. Татко много се смя и каза, че сте славно момче!

Едва сервитьорът беше оставил оранжадите на масичката ни, и около нас защракаха фотоапарати. Домъкнаха се трима журналисти. Прималя ми. Водопади загърмяха в ушите ми, та не чух дори имената на вестниците, които представляваха. Навярно съм загубил цвета си, защото забелязах, че Елизабет тревожно ме гледа.

Те нагласиха магнетофоните си и тоя, дето стоеше най-близко до мен, запита с лукава усмивка, като не снемаше нахалните си очища от лицето ми:

— Как да си обясним тоя социален мир, господин Йожен — капиталът и левият социализъм седят на една маса и дружелюбно разговарят?

— Какъв мир! — удари Елизабет с длан по масичката. Чашите издрънчаха. — Никакъв мир, а непрекъсната война! — продължи тя. — Вие лошо наблюдавате, господа! Много лошо! Нищо не виждате! Господин Йожен, когото едва познавам, като ме видя на изложбата да откупувам една картина, бясно се нахвърли срещу фамилията Берклеј в мое лице, че сме поддържали такова безсмислено изкуство като абстракционизма. Толкова се запали от омраза, че ме последва дотук, за да ми повтаря и преповтаря своите леви социалистически възгледи. Какво искате, господа, може би той има право за себе си. И аз имам право за себе си, като отхвърлям неговите крайни социалистически възгледи. Ха, ха!... Ние водим война, идеологическа война, а вие ни дрънкате за социален мир... Записахте ли? Хайде тогава, на добър час! — и им посочи с глава изходните врати.

Отидоха си с подвити опашки.

Така Елизабет ме спаси втори път от опасно падане. Ако не беше проявила съобразителност, щях да се нагълтам предостатъчно с горчива вода. Можеше дори да ми излезе и през носа...

Тя се наведе към мен и прелестното ѝ лице стана сякаш изведнъж по-остро:

— Като не искате да изпадате в неудобно положение, защо тръгнахте подире ми? — попита ме тя с тих глас.

Отвърнах ѝ още по-тихо:

— Защото ви обичам, Елизабет!

— О!... *Вече* имах случай да се уверя в това!

— Тогава бях изненадан, Елизабет!

Тя сложи лакти на масата и се загледа по посока на Жобер.

— Освен да държите речи, да пишете статии и да строите въздушни кули, какво друго *можете*, Йожен?

— Да се боря с капитала и да го стисна накрая за гушата! — казах аз.

Тя поклати глава и скептично се усмихна:

— Тях не ги е страх от вас, Йожен. Но ако прекалите — *те* ще ви схрускат като парченце сухар, както прави това моят Жак!

— Кои — *те*? — попитах аз.

— Моят баща и приятелите му, вие знаете това!

— Отлично зная! — рекох. После на свой ред се наведох към нея: — А вие знаете ли поговорката, че пилците наесен се броят?

Тя повдигна рамене. Помълча някое време, после ми рече наставнически:

— Сега аз ще си тръгна. Вие няма да се повлечете подире ми, а само ще се изправите и студено ще ми кимнете с глава. Запомнихте ли?

Тя остави една банкнота на масата, едва забележимо се поклони и с походка на млада лъвица тръгна към изхода.

Изправих се и както ми беше заръчала, студено, дори нехайно ѝ кимнах. После отново седнах на масата, извадих цигари и запуших с израз на разсеян човек.

ГЛАВА V

СРЕЩИ В ЛЮНЕВИЛ

1.

Робер Смит излезе прав. Една част от социалистическите агитатори, лишени от заплати, бързо и лесно станаха жертва на политическо униение, а друга част, дори по-голямата, като изпитаха непосредствено върху гърба си ноктите на консорциума, захванаха да се озлобяват и с все по-голяма охота да дават ухо на радикалистичните „бунтарски“ идеи, прокламирани тържествено от водача на лявото крило. С всеки изминат ден оперативният щаб на Клод Полен губеше по някого, а числото на ентузиастите около Хораций растеше.

Една заран Марсел Канотие се обади по телефона на приятеля си Жозеф Берклеј и някак весело го запита с шептящия си пълзящ глас:

— Не мислиш ли, приятелю, че безпаричието е лош съветник?

— Защо? — учуди се кралят на петрола и подозрително погледна слушалката, като че ли от тръбата ѝ наистина можеше да изпъзми една отровна змия. — С безпаричието и съветниците му си нямам работа и не ща да имам! — рече той.

— О, аз имам предвид не специално тебе, а хората изобщо! — каза Канотие.

— Виж какво, приятелю! — намръщи се пред слушалката Берклеј. — За хората изобщо се грижи господ, а моя милост в неговите работи не се бърка. Аз си гледам моите работи и туй ми стига!

— Тъй, тъй! — каза Канотие.

— Ти за какво всъщност ми подмяташ? — запита рязко Берклеј.

— Е, не ти подмятам нищо, успокой се! — каза Канотие. — Ами съм изпаднал във философски размишления. Имам чувството, че парични затруднения навярно са подтикнали например някои добри социалисти да минат от „дясно“ на „ляво“. Този процес трябва да бъде спрял. Ти какво мислиш?

— Да вървят по дяволите всички! — изруга Берклей.

— О! — изви се в слушалката гласът на Канотие. — Ти ми отговаряш, приятелю, съвсем в твоя стил. Аз забравих, че ти имаш лошия навик да отиваш понякога в заводите си с ботуши и с каубойска шапка на главата си! И с колт в джоба си съвсем като в доброто старо време. На добър час!

Същия този ден той покани в мраморния си дворец Клод Полен, почерпи го с ароматно етиопско кафе с призрачно бяла порцеланова чашка и му съобщи, че консорциумът ще възобнови банковите кредити за стоте кооперативни магазина, при условие че за предконгресната кампания на Социалистическата партия няма да бъдат отпускани средства за застъпниците на лявото ѝ крило. „Вие ще се съгласите с мен, нали, че би изглеждало глупаво и смешно да улесняваме с парите си хора, които открито ни заявяват, че ще ни затрият, щом дойдат на власт! — Той се усмихна мрачно и с бавни стъпки отиде до бюрото си, извади една пура от черна абаносова кутия за пури и след като извърши процедурата с подрязването ѝ, леко я поглади с малката си ръка. — Ще признаете, любезни господин Полен — той щракна със запалката си и синкавото ѝ пламъче лизна върха на пурата, — ще признаете, господин Полен, че в случая се получава една театрална сцена, достойна за театър, който играе щури пиеси. Господин Хораций Йожен ми казва: «Изпитвам горещо желание да ви обеса, господин Канотие, но ми липсват пари, за да купя едно хубаво въже.» «О — казвам аз, — не се тревожете за такава дреболия, господине, с голямо удоволствие ще ви дам пари, за да купите това въже!»“

Клод Полен седеше като попарен в креслото си и само с крайчеца на очите си следеше как тоя дребен човек, облечен както винаги в безупречно елегантен черен костюм, се разхожда с котешки стъпки из кабинета си и кой знае защо имаше чувството, че наоколо му снове някакъв невъобразимо могъщ звяр, тигър може би, и че всяка секунда изпитва все по-неудържимо желание да скочи отгоре му и да забие ужасните си зъби във врата му. Толкова силно избухна това чувство, че той мигновено се наведе и несъзнателно протегна ръка към врата си.

— Пари за въже, с което да ме бесят, аз няма да дам! — каза почти шепнешком Канотие. Той направи още няколко стъпки около Клод и неочаквано се спря насреща му. — И не защото ме е страх, че

може наистина да ме обеси, такава мисъл *въобще* да не минава през главата ви! Да ме обеси може Шарл Дюбуа, ако му развържа ръцете за такава работа, разбира се! Но Хораций Йожен — никога! — Звучите на думата „никога“ се стрелнаха из устата му като двете остри връхчета на змийско езиче. Той се отправи към бюрото си и някое време поседя мълчалив, като не сваляше пурата от устата си. После той погледна електронния стенен часовник, който висеше насреща му, намръщи се, защото беше загубил за тази среща повече минути, отколкото беше определил, изгърси пепелта от пурата си и рече: — Вашите сто магазина, господин Полен, ще имат предишния си банков кредит и затова вие ще можете спокойно да вършите политическата си работа. А що се отнася до финансовата поддръжка на Хораций Йожен, ние с вас заключихме джентълменско споразумение, то няма да бъде отразено в никакви книжа! — Той се изправи, дойде при Полен и му протегна ръка. — Желая ви успех! — рече му учтиво той и по тънките му устни се плъзна хладна усмивка.

На тази среща освен „добър ден, господин Канотие“ Клод Полен не успя да произнесе друга дума.

Конгресът на Социалистическата партия беше насрочен за края на месец октомври; избраните делегати щяха да определят новия лидер на партията. При една победа на предстоящите законодателни избори новият лидер щеше да състави бъдещото правителство.

Членовете на централното ръководство на партията заминаха за своите райони. Тръгнаха за различните краища на страната и поддръжниците на „лявата“ линия, но те не получиха от партийната каса нито франк. Отправиха се за местата си по апостолски, разчитайки на ораторския си патос и на въздействието му върху слушателите. Винаги се намираха група затрогнати слушатели, най-често дребни чиновници и начинаещи адвокати, секретари на социалистическия профсъюз, канеха ги на скромна вечеря и им осигуряваха легло в някой второстепенен хотел. Задето лидерът беше лишил „левите“ от командировки, Хораций написа гневна статия, но главният редактор на в. „Народ“ отказа да я помести. Освен че недолюбваше „левите“, той се боеше и за заплатата си, а тъкмо през

този месец жена му приготвялаше зимовнина, бяха нужни повечко пари.

Но ходовете на човешката логика често пъти довеждат до резултати, обратни на очакваните. И това като че ли по правило се случва, когато в сметката се въвеждат стойности от психологически характер. Марсел Канотие отлично знаеше, че при съвременните условия да правиш политическа пропаганда без пари е все едно да сееш жито на камък. Освен комунистите нямаше други „щурци“ (той много обичаше тази дума), които да слушат ораторите под открито небе. Редовните хора държаха на салоните, прожекторите, високоговорителите; на духовите музика, които изпълняваха партийните химни — това правеше стократно по-добро впечатление от стандартните магнетофонни записи. Редовните хора обичаха след политическата реч да има естрада и колко повече певиците разголваха гърдите си и певците въртяха задници в тесните си джинси, толкова повече политическият ефект от речите вършеше работа при избора на бюлетините. Марсел Канотие знаеше, че тия малки удоволствия, на които толкова държеха редовните хора, са немислими без пари.

Но ето че една голяма част от „редовните“ социалисти, като научиха, че „шефът“ е оставил „левите“ без пари, дори без командировъчни за единия хляб, дето се казва, изведнъж изпитаха в душите си странна смесица от възмущение и състрадание, и над всичко отгоре едно подозрение започна да се промъква в главите им: не му бяха толкова чисти работите на лидера, изглежда, щом като искаше да запуши устата на критиците си „отляво“; пък и десните, и техните сметки май не бяха като хората, щом се примиряваха с поведението на своя шеф. Ето защо голяма част от „редовните“ социалисти взимаха чадъри и отиваха по мегданите да слушат поддръжниците на Хораций Йожен. А те, настървени, дето лидерът ги беше обрекъл на окаяно съществуване, на постна гозбица и на хотелска стая с тоалетна в края на коридора, сипеха огън и жупел на главата му, убеждаваха слушателите си, че всичкото зло на земята идело от Марсел Канотие и събратята му, и се кълнях да ги национализират на втория ден след като дойдат техните на власт, тоест „левите“ на Хораций Йожен. Някои слушатели клатеха подозрително глави, но повечето, хванати за гушата от инфлация и скъпотия, казваха

в себе си „имат право“ и обещаваха (пак в себе си), че на конгреса ще гласуват за Хораций Йожен и неговата „революционна“ политика.

Така едно антиляво решение на Марсел Канотие започна бързо да тика социалистите наляво.

Но до конгреса оставаха все пак още дни. След „левите“ агитатори дохождаха „десните“. Тогава гръмваха високоговорители и въздухът се нажежаваше от свирните на духови музика, почервяваше от партийни знамена, ресторантите от средна ръка се разпукваха по шевовете си от народ. И мнозина от тях, дето бяха обещали в себе си да гласуват за политиката на Хораций, отново се размисляха: не беше ли рисковано да се хвърля ръкавицата върху такива колоси като Марсел Канотие, Жозеф Берклеј и на още няколко дузини „крале“?

Тъй или иначе, според прогнозите на по-опитните политици левицата на Социалистическата партия набираше сили.

2.

По времето, когато Гъоте пише идиличната си поема „Херман и Доротея“, Люневил е имал изглед, напълно достоен за името си. Готическа черква, дребни площадчета с уютни кръчми, а пред тях стара липа или разклонен кестен; калдъръмести улици, по които едва са се провирали тумбестите лозарски талиги на люневилци; и една месечина нощно време, чиято щедра бяла светлина е правила заспалия Люневил да изглежда като омагьосан. Лунната светлина се е отразявала от голите каменисти възвишения, които опасват Люневил от север на юг, затова нощем огрятото от месечината градче е приличало като извадено от някоя стара приказка. Има такива приказки, но в тях нито едно градче не остава омагьосано докрай.

Люневилци били лозари и скотовъди, майстори на вино и сирене, и на опушена шунка — занаяти кротки и мирни, затова и животът им бил тих и безметежен. Някоя Гретхен да забременее преди венчавка, мъж да понатупа жена си, ако забележи, че прекалено развява пола, или, не дай си боже, някому да не втаса виното както трябва — туй са били събития, които раздвижвали всекидневието на люневилци от време на време като тих ветреца. Могло да се каже, че през ония години градчето Люневил живяло доста добре и в сравнение с други градове — като в царството на един приказен свят.

Но като във всяка приказка „клончето“ казва „Пук!“ и приказката свършва „дотук“. Преди някое и друго десетилетие учени люде (наричат ги минно-геологопроучватели) на служба при Министерството на природните ресурси открили в подземните недра на тучните полета около Люневил огромни залежи магнетитови и хематитови руди, които съдържали желязо близо до максималния процент. Банковият консорциум, възглавяван по онова време от Арнолд Канотие, баща на Марсел, получил от държавата монополно право да разработва залежите срещу 5% от реализирани бъдещи печалби. От своя страна консорциумът възложил на Атлантическата банка, чийто контролен пакет акции притежавал същият този Арнолд Канотие, да финансира експлоатацията на откупените люневилски залежи. За осъществяването на тази цел Атлантическата банка основала акционерно дружество, чиито главни акционери станали другите пет банки от консорциума плюс американската банка „Манхатън“, с която Атлантическата банка имала стари дружески връзки... Тази сложна и скучна история за неизкусения в банковите работи читател може накратко да се изрази така: Банковият консорциум на Силвеция и американската „Манхатън Банк“ станали стопани на люневилските железнорудни залежи чрез дъщерното си дружество „Люневилски железодобивни мини“.

И така дружеството за експлоатация на люневилските залежи започнало да работи. Люневил се превърнал в миньорски град. Отворили се хотели, ресторанти, барове, надошли тълпи проститутки, а и люневилски момичета започнали да се занимават с тази доходна работа.

На десетата година от основаването си „Люневилски железодобивни мини, акционерно дружество“ се обединило с тръста „Силветийска стомана“. Засилена с богати суровинни източници, „Силветийска стомана“ изправила ръст и скоро станала членка на многонационалната корпорация „Евростал“. „Евростал“ беше дружество с неограничен капитал, регистрирано в държавицата Люксембург. В управителния му съвет участваха генералните директори на няколко национални компании, каквато беше „Силветийска стомана“ например. То имаше за задача да насочва европейското желязо по световните пазари, но главната му задача беше да брани „европейските“ интереси от японското производство. А

американската „Манхатън Банк“ правила всичко, каквото трябва и както трябва, за да не може „Евростал“ да конкурира американското желязо на световния пазар.

Люневил бил родното място на Йоженовци. Когато първата висока пещ на „Силветийска стомана“ забълвала гъсти фъндъци черен дим към девственосиньото люневилско небе, гинекологът и фотографът избягали в Тива, а най-старият брат, Андре Йожен, приспособим към промените, заседнал в Люневил и отворил юридическа кантора. Работите му вървели добре, но и той като братята си останал докрай последователен социалист.

От стария Люневил се запазило, разбира се, само името. Той не бил вече никакъв „Луненград“, тъй като дори по време на пълнолуние месечината на неговото небе се виждала като през опушено стъкло. За лозарство било вече смешно да се мисли. Люневилци се захванали с миньорство, с кръчмарска работа, с извозване на руда до железопътната гара. Някога те живели горе-долу еднакво, съсловията не се различавали много и по доходи, и по начин на живот. Сега, с отварянето на мините, надошъл много народ и от други краища на страната и люневилското начало се стопило в общия казан. Миньорският народ живял най-бедняшки. Той давал на люневилското общество най-известните пияници, най-непримиримите бунтари, а при избори пуцал най-много бюлетини за комунистическата партия. През последните двадесет години тази партия спечелила общинските избори тринадесет пъти. Червените кметове управлявали промишления град Люневил, но от това обстоятелство халът на миньорите не се подобрил нито на йота. Дохождал ли кмет комунист, правителството орязвало бюджета на люневилската община, обществената хигиена и изхранването на населението увисвали на косъм.

Средния слой на люневилския казан образували чиновниците, докторите, адвокатите, бакалите, по-дребните търговци — собственици на магазини, шовинистично настроени учители, радатели на потребителското кооперативно движение — една доста пъстра публика, която при избори се обединявала и гласувала непременно за кандидата социалист. През последните двадесет години Люневил бил

управляван седем пъти от кмет социалист. Правителството на Демократичния съюз не благославяло, но и не проклиняло социалистическата общинска управа, пресявала бюджетните параграфи през „средното“ сито.

В стария Люневил имало трима стражари, пък и те не се съсипвали от работа, играели на карти по цял ден. А когато мините заработили с пълна пара и небето потъмняло от пушеците на високите пещи, в Люневил били съсредоточени три роти пеша жандармерия и два специални ескадрона за потушаване на уличните безредици. И пешаци, и конници били закоравели типове, но след някой и друг месец служба повечето от тях хуквали да търсят „свои“ хора, за да ги назначат на друго място. Люневил се превръщал за тях в истински ад, не толкова заради пушеците си и непроветримата си коксова смрад, а защото им дохождало до гуша от стачки, демонстрации, от ръкопашни битки край мините и по люневилските булеварди; и от мръсотииите, които били изсипвани върху главите им от горните етажи, когато се провирали из кривите и тесни улички на многолюдните люневилски предградия. Люневилският народ ги посрещал с псувни и камъни и ги изпращал с дюдюкане, но и те му връщали: газили го с конете си, чупели костите му с нагайките си, стреляли го с гумени, но често пъти и с истински куршуми, като се оправдавали с правото си на „самоотбрана“, тровили го щедро със сълзотворен газ...

3.

Някои хора живеят без идеал, други възприемат идеала наготово, а трети стигат до него мъчително бавно, преодолявайки препятствия от всякакъв вид. Прието е да се смята, че синовете на богатите следват обществените идеали на родителите си и, обратно — че синовете на сиромасите се ориентират обикновено „наляво“. Изглежда, че така се случва най-често и че това е правилото, но животът е толкова многообразен, че и това правило като всички останали си има своите многобройни изключения.

Преди Йоженови да заминат за Тива, Хорацій се увлече силно по едно дългокрако, нежно и височко момиче на име Ирен. Ирен беше дъщеря на бедняшко семейство, баща ѝ беше бояджия, а майка ѝ работеше в пасмантерийна фабрика. Учеха заедно в един клас. Когато излизаха на разходка в по-усамотени места, Хорацій целуваше Ирен и

тя му отвърщаше, прегръщаха се и правеха всичко, каквото правят обикновено влюбените юноши. Но в клас, на училищния двор, по улиците — на публични места изобщо — Ирен се държеше хладно, нарочно отчуждено, сякаш не изпитваше към него никакви особени чувства. Това разигравано равнодушие дълбоко засягаше честолюбието на Хораций и той веднъж я запита:

— Защо толкова старателно криеш от другите, че помежду ни може да има „нещо“? Нима се срамуваш от чувствата си?

Бледните бузи на Ирен побледняха още повече.

— От чувствата си не се срамувам! — каза тихо тя.

— Тогава? — възкликна Хораций, но за разлика от Ирен неговите бузи почервеняха. Той сякаш предчувствуваше отговора, който щеше болезнено да го унизи.

— Ако не те обичах, нямаше да ти дам да ме прегръщаш! — уклончиво отвърна Ирен.

— Направо кажи: защо ме избягваш, когато около нас има хора? — настоя Хораций.

Ирен нямаше накъде да извърта повече, тя пое широка глътка въздух, сякаш щеше да се хвърля в дълбока вода:

— Аз съм комсомолка, Хораций — рече тя, като се мъчеше да гледа встрани от него, — а ти си... а ти си — заекна тя, — боже мой! Ти си от семейството на най-големите наши врагове в Люневил, Йоженовци! Срам ме е!

И тя изведнъж се разплака, поиска да облегне главата си на рамото му, но той се отдръпна като опарен.

Това опарване остави следа, която дълги години не зарасна. Болката го стресна, накара го да се вглежда по-внимателно и по-критично в политиката, която неговият род наричаше „борба за социализъм“. Наблюдавайки тази „борба“, той трябваше да установява с горчивина и разочарование, че идеалът на Социалистическата партия и нейната практическа дейност в политиката се разминават понякога като два срещуположни влака. С кога измолени, с кога придобити с упорити настоявания реформи „на дребно“ социализмът щеше да си остане до края на времената една празна химера. От друга страна, колко повече се разочароваше от традиционните политически възгледи на семейството си, толкова по-силно започнаха да го впечатляват идеите на „дивите“, както в неговия род наричаха комунистите. Между

техния идеал и практическата им дейност не виждаше разминаване, те не молеха олигархите и не ги скланяха с милостиви настоявания за реформи, които по същество не изменяха нито на косъм политическата система, а открито заявяваха, че ще изпратят по дявола и тях самите, и политическата им система. Това беше красиво, въодушевяваше го, но три неща смуцаваха силно йоженовското му сърце. „Дивите“ не изключваха насилието от борбата за властта, държаха неотстъпно на червената диктатура след взимането на властта и не признаваха плурализма в политическия живот. За Йоженовия род тия принципи на „дивите“ извращаваха социалистическата идея и сриваха из дъно социалистическия идеал. Като усвояваше от малък възгледите на рода си, Хораций оставаше верен на остатъците от наивния, романтично-демократичен хуманизъм на някогашните утописти и еволюционисти. Той не схващаше, че като се бореха против насилието в политиката, социалистите се застраховаха от рисковете, които носеха схватките с класовия враг. Той не одобряваше „пълзящия реформизъм“ на Социалистическата партия, но не приемаше в никакъв случай „паветата“ и „диктатурите“ на комунистите. Той търсеше *среден* път.

На третата година от студентството си той изнесе един шумен доклад в историческото дружество на тема „Атинската демокрация“. Този доклад предизвика остри спорове, ръкопляскания, освиркване и все пак накрая малка група ентузиастични се събраха в една севернотиванска пивница и учредиха станалия известен по-късно в политическата история на Силвеция „Атински клуб“.

Хораций беше избран единодушно за председател.

За Ирен се сецаше само при редките си отивания до Люневил. Обществеността знаеше вече, че председателят на Атинския клуб, макар и социалист и най-млада издънка на Йоженовия клан, има свои разбирания за някои неща, и това стигаше на Ирен, за да не се срамува повече от дружбата си с него. Онази ужасна следа от изгорено не беше изчезнала от душата на Хораций, но той успя да си внуши, че тя беше нанесена на един негов *alter ego*^[1] от „минало свършено“ време.

Тъй или иначе, когато избухнаха люневилските събития отпреди 16 години, той още търсеше своя път.

Люневил преживяваше през онази люта зима тревожни дни. „Силветийска стомана“ беше прекратила работата в един от рудниците, беше уволнила хиляда души работници, а другите три хиляди беше предупредила, че ще работят седмично от четири до пет дни. Хиляда семейства бяха обречени на глад, три хиляди нямаше да си дояждат, щяха да зъзнат в избите и таваните си, в дъсчените си бараки, наредени около хълма Изида, очаквайки още по-лоши времена. И останалите люневилци — мнозинството от тях — не живееха кой знае колко весело, въпреки че Люневил все още минаваше за град, където не печелят добри пари само ония, които карат вечния си сън под земята. Инфлацията, тогава нова болест, като някакъв хонконгски грип даваше стойността на парите, затова цената на стоките скачаше нагоре, а заплатите и надниците оставаха същите, правителството ги „замразяваше“, както търговците рибари замразяваха съомгата си, която готвеха за износ. Търговското люневилско съсловие също правеше всичко, което беше по силите му, за да умъчни живота на обикновените хора.

Общината през онази година беше в ръцете на „дивите“. Търговците си отмъщаваха на „червените“ избиратели, като им продаваха вместо олио, сирене, ориз и прочие насъщни храни — портокали, кокосови орехи, португалски сардини и тем подобни стоки, достойни да красят софрата на най-заможните. Дружеството на зърнопродавците нареди на хлебарите да вадят само луксозен хляб и кифли, лакомства, които миньорите дори през отминалите по-добри времена купуваха за децата си само от време на време, на големи празници. Наемодателите станаха, неотстъпчиви, зли, изхвърляха квартирантите си на улицата, ако не бяха си получили наема в началото на месеца. Затова в Люневил беше тревожно и смраченият от пушеците въздух изглеждаше нажежен, въпреки че зимата беше мразовита и втвърденият сняг скърцаше под краката.

— Как им даде сърце на ония, от „Силветийска стомана“, да изхвърлят посред зима хиляда души на улицата? — запита Хораций чичо си Андре Йожен.

Андре Йожен, председател на люневилските социалисти, беше тогава на 50 години, но имаше вече „бирено“ коремче и под сивосветлите му очи бяха започнали да се образуват лоени торбички. Той не одобряваше „атинските“ настроения на племенника си, боеше

се, че тия неща могат да избият наляво някой ден и не дай си боже от Хораций да излезе „черната овца“ на Йоженовия род.

— В тия работи сърцата не играят никаква роля! — махна той с пухестата си ръка и погледна подозрително племенника си. — В политиката няма и не може да има „сърца“, а в икономическите работи — още повече! Когато става дума за интереси, сърцата мълчат, пък и никой ги не пита.

— Хиляда души на улицата посред зима! — каза Хораций. — Даваш ли си сметка какво значи това?

— На всеки люневилец е известно, а навярно и на моя милост е ясна картинката! — намръщи се чичото. — Но това, че нещата са ясни, съвсем не означава, че може да се направи нещо съществено, което да е от полза на миньорите. Работата е там, че на световните пазари има залежало американско желязо и затова „Манхатън Банк“ е наредила на „Силветийска стомана“ да намали временно производството си. „Силветийска стомана“ слуша, разбира се, защото каквото е в интерес на „Манхатън Банк“, е в интерес и на нея самата!

— Това е подло и отвратително! — възмути се Хораций.

Той изрече тия думи с повишен тон, затова недоволният израз по лицето на чичо му се смени с учудено-тревожен. А чичото, като подуши в душата му склонност към левичарство, бързо промени старите си намерения.

— Гледай си студентството и не се впрягай по тия работи! — посъветва го той. — Науката е благородно нещо, а политиката и финансите са от дявола! Туй да го знаеш от мен.

— Аз бих предпочел да узная каква е политиката на твоята партия във връзка с уволненията! — каза Хораций.

— Йоженовци имат само една партия, момчето ми, социалистическата. Тя ще бъде и твоята партия, когато завършиш учението.

— Питам за уволненията! — настоя Хораций.

Андре Йожен помълча, защото не беше в характера му да го разпитват. Но като надви досадата си, рече:

— Посъветвахме ги да си ходят на село. Повечето са надошли от селата. Сега на село е хубаво — чист въздух, винце, а може и наденички, ако са останали от Коледата! Тук нали виждаш каква е мръсотия, пък и с храната сме зле.

— Значи на село! — поклати глава Хораций.

— Като отворят рудника, пак ще си дойдат в Люневил, няма нищо страшно.

— Ех, чичо! — погледна го с неочаквана враждебност племенникът. — Нали гладът ги е прогонил от селата, как тъй ще се връщат там?

— По-добре *там*, отколкото да стават плячка на „дивите“ *тук*! — със същата враждебност му отвърна и чичото.

— Е, да — каза Хораций, — аз знам, че ти би ги изпратил в ада дори, само да не попадне някой от тях под влиянието на най-левите!

Макар да беше раздразнен, той каза „най-левите“, защото навреме съобрази, че чичо му не понасяше думата „комунисти“. Тази дума действуваше на душата му алергично. „Диви“, „най-леви“ — всичко можеше да изтърпи, само не и думата „комунисти“.

— Като постоиш някой и други ден тук, ти сам ще откриеш кой превръща Люневил в ад! — рече мрачно той.

— Точно за това съм дошъл! — каза Хораций.

— За такива работи не си е струвало да биеш път чак до Люневил. И в Тива се срещат същите неща.

— Имам си специални съображения! — каза Хораций.

— Виж ти! — усмихна се с недобра усмивка чичото. — Да не би да са те изпратили със специална задача приятелите ти от Атинския клуб? Внимавай — повдигна той показалец, — защото в Люневил отдавна са престанали да се шегуват!

Триетажната къща на Йоженови беше масивна, тежка, с партер, повдигнат на шест стъпала и облицован със сиенитни кафяви плочи. Тя се намираше през една улица до централния площад, където се издигаше кметството, със старовремския си поцинкован купол и продълговат бял балкон, поддържан от трима мускулести Антеевци. Всеки от братята имаше по един етаж, а Андре използваше партерните помещения за адвокатската си кантора. Първите два етажа стояха заключени, собствениците им — докторът и фотографът — бяха отдавна заминали за Тива. Задето използваше сам партера, Андре Йожен беше поел задължението да поддържа къщата и от време на време да изпраща жена, която да проветрява и да почиства пустеещите етажи.

Както и друг път, когато беше дохождал в Люневил, Хораций се потопи някое време в спомени от детинските и юношеските си години, отново се полюбува на „И“-то, което беше калиграфски изписал с химически молив или с острието на пергел на няколко места в стаята си — по лавиците на библиотеката си от черно дърво — под големия Ларус и в ъгъла на писмената си маса. С „И“ започваше името на голямата му юношеска любов — Ирен. Тази любов се стопи в Тива още през първата година след раздялата, чудовищният наплив на новите впечатления се стоварваше върху люневилския му свят огромен като лавина и с бързина на експресен електрически влак. И все пак в душата му беше се съхранила една шепа нежност за ония времена, когато изписваше със замечтан поглед любимото си „И“.

Бащата на Ирен беше бояджия и зимно време, когато бояджиите обикновено нямаха работа, ходеше в дюкянчето на кооперативното сдружение, за да бърбре с другарите си и да се грее безплатно на голямата кахлена печка. Като видя Хораций да влиза в задименото помещение, той се смути, младият човек никога не му се беше нравил, а това, дете едно време се мъкнеше подир Ирен, смяташе недостойно за комунистическата си чест.

— Каква работа имате в този дяволски дирник Люневил, млади господине? — запита го той, без да става, като отвърна хладно на поздрава му.

— Люневил е мое родно място, майстор Симон! — отвърна Хораций, като се усмихваше пресилено. — Грехота е да се забрави родното огнище, да се не отдава почит на роднините, да се не спохождат старите приятели!

— Ако имате предвид чичо си, с извинение, той не заслужава почит, а нещо съвсем друго, неприлична е думата. А старите си приятели е по-добре да не ги търсите, няма смисъл, и Люневил, и времевата са други, всичко се е променило.

— Старите ми приятели са станали пълнолетни и само от тях зависи дали ще искат да се срещнат с мен! — двусмислено отвърна Хораций. После спокойно запита: — Къде работи Ирен?

Симон не побърза да отговори, запали евтина цигара, издуха дима и чак тогава рече, бърчейки вежди:

— Никъде не работи Ирен. Като затвориха рудника, изхвърлиха и чиновниците от канцелариите, защо им са! Тя беше машинописка. Ако

много искаш да я видиш, макар туй да е една безполезна работа, ще я намериш в комсомолския клуб. Той си е на старото място.

Като че ли бяха изведнъж сложили тежък и невидим товар върху раменете на Хораций. Той се понаведе, сякаш беше изпитал неудобство от височината си в тази приземна стая с нисък таван. Закопча най-горното копче на балтона си, за да не забележи кой елегантното му спортно яке от еленова кожа и италианско кадифе.

— Може би в кантората на моя чичо би се намерило едно свободно място... — измънка той.

— Таквиз думи да не съм чул повече! — стрелна го с маслиненотъмните си очи майстор Симон и Хораций се почувствува като прободен от нажежени шишове. — Ний от глад ще изпукаме, но прага на тоз предател не ще прекрачим, туй да си запишеш и да помниш! — допълни майстор Симон с изострено от гняв лице.

Ирен беше съхранила в душата си повече от една шепа нежност за Хораций и сигурно би излязла още начаса с него, ако тоя ден в комсомолския клуб не кипеше необикновено трескава дейност. По всички стаи заседаваха, на стълбищните площадки се съвещаваха, куриери тръгваха и бързешком пристигаха запъхтени.

На Хораций се стори, че Ирен е отслабнала, тя изобщо не беше от типа на „закръглените“, но сега рокличката стоеше на тялото ѝ като роба, по бузите ѝ, които правеха мили трапчинки някога, беше избила съмнителна розовина, а в кестенявите ѝ очи беше се появил стъклен блясък. „Не си дояжда“ — помисли Хораций и всичките му спомени за отминали романтични времена се превърнаха тутакси в някаква странна жалост, която по още по-странен начин заседна като лютивва буца в самото му гърло. „Докато съм тук — помисли си той, — всеки ден ще я каня на обяд и вечеря! И не другаде, а в ресторанта на гранд хотел «Тива»!“

— Днес при вас е ужасно шумно! — рече ѝ той. — Не може две думи да си кажем като хората!

И веднага ѝ предложи да обядват в „Тива“, където било сравнително тихо, главното му съображение беше всъщност добрата кухня.

Но Ирен не могла да напусне клуба по обяд, имала неотложна работа, пък и не била за „Тива“, липсвал ѝ подходящ тоалет. Ако Хораций наистина държи да прекарат насаме час-два, тя предлага едно тихо заведение в сградата на Учителския съюз, там свирел струнен оркестър и оркестрантите били професионални музиканти.

— Чакай ме днес в четири часа пред сладкарницата на градската община! — каза му тя и някак особено се усмихна. Тя помълча и не бързаше да изтегля ръката си от неговата. — В четири часа пред градската община! — повтори тя и кой знае защо ръката ѝ потръпна от конвулсивна тръпка.

Беше ѝ станало може би студено, външната врата постоянно се отваряше и затваряше, в клуба цареше необичайно оживление, като пред първомайски митинг.

Андре Йожен, отдаден всецяло на съдебни дела и политика, не успя да се ожени втори път, а от брака си не беше се сдобил с деца, така че петдесетте години го завариха в компанията на една икономка и на една готвачка, и двете вещици, фанатизирани привърженички на домашния ред, стил началото на века. Той покани племенника си на обяд в обширната Йоженова трапезария, където потъмнелите мебели бяха стабилни и тежки, равнодушни към времето, а посудата, и тя тежка, беше сребърна и благородно патинирана от годините. Плътните кадифени завеси на продълговатите прозорци бяха дръпнати встрани, по един полилей, украсен с кристални висулки, светеше над масата, защото люневилският ден поради пушеците от доменните пещи беше винаги смрачен дори през най-ведрите дни от пролетта.

По жилетка, забол салфетка под колосаната си яка, опитвайки от сосовете и желираното свинско, отпивайки умерени глътки от гъстото червено, Андре Йожен разясняваше на умълчания си племенник позицията на партията спрямо уволнените миньори:

— По селата, момчето ми, човек може да гладува, но не пропада. Той е оставил стар народ, нуждае се от помощ — на едного дръвца ще насечеш, другиму обора ще почистиш, и коматчето хляб ти е осигурено. А тука „дивите“ така замайват главите на нещастниците, че те заприличват на ония, дето им казват „обсебени“ от дявола. Бедните хорица! Внушават им, че със стачки, демонстрации и улични

безредици ще заставят „Силветийска стомана“ да отвори отново рудника! Сега те агитират миньорите от другите рудници да обявят обща стачка.

— Това е сериозно — каза Хораций. — Една обща стачка може да парализира пещите, а от това „Силветийска стомана“ ще губи милиони франкове всеки ден!

— Грещиш, момчето ми! Много грещиш! „Евростал“, която е многонационална корпорация, ще достави за „Силветийска стомана“ руда от друго място, от друга държава и люневилските пещи няма да изгаснат нито за миг.

— Да речем, че „Евростал“ ще достави рудата, но кой ще лее чугуна и стоманата, ако работниците от металургичния комбинат се присъединят към стачниците?

— В Силвеция има 50 хиляди безработни миньори и почти толкова безработни металурзи. Гладът ще принуди поне една четвърт от тях изпаднали хора да хукнат за Люневил. Инстинктът за живот е често пъти по-силен от призивите за работническа солидарност, момчето ми.

Хораций въздъхна. Той помълча някое време замислен, после попита с притихнал глас:

— А Социалистическата партия какво предлага? Или се примирява с положението и призовава божието милосърдие на помощ?

— Призоваваме Министерството на финансите да отпусне еднократно парично обезщетение на уволнените, а Министерството на транспорта да ги извозва безплатно до родните им места. Водим преговори и се надявам, че ще постигнем положителни резултати. Не се усмихвай! Това във всички случаи е по-добро от демонстрациите и митингите, към които ги призовават „дивите“! Аз ще ти дам един пример. Миналата седмица „дивите“ насъскаха миньорите да правят протестен митинг пред местното представителство на „Силветийска стомана“ и какво се получи? Докато ораторът говореше на трибуната, някакъв глупак метнал камък срещу сградата, а тя е от стъкло и алуминий. Полицията тутакси се нахвърли, ония пък взеха да вадят павета и да прекатурват коли и стана една... Резултатът: убит миньор, тридесетина ранени, стотина арестувани. Ето какво носи насилието, момчето ми.

— Онзи камък е бил хвърлен навярно от провокатор — каза Хораций. — Лично аз не виждам нищо лошо в мирните демонстрации.

— Всяка мирна демонстрация може много лесно да се превърне в „немирна“. Насилието е в природата на човека, а масовите съборища го отприщват, дават му „зелена“ улица. Социалистите са били винаги против насилието. И сега отричаме насилието като форма на класовата борба.

— Но и с „прошения“ до министерствата няма да се отиде надалече, скъпи ми чичо!

— Всяко време има и своята тактика, момчето ми. Сега ние сме снели лозунга си да вървим „надалече“. Нека „дивите“ да вървят „надалече“, като си пробиват път с павета и спират възхода на многонационалните монополи и корпорации с барикади от прекатурени таксите и кофи за боклук!

После чичото покани племенника си в салона да пият кафе и да изпушат по една хубава пура. Тръгвайки за съда, той посъветва племенника си да не шари много по улиците, защото се носел слух, че „дивите“ щели да предприемат „нещо“. „А покрай сухото и мокрото гори!“ — намекна му той и полушеговито го заплаши с пухкавия си показалец.

Когато Хораций застана на площадката пред общинската сладкарница, за да чака Ирен, беше точно 4 часът, нему и наум не идеше, че тоя мразовит януарски ден ще остане завинаги в историята на големите схватки между силветийския пролетариат и олигархите. Събитието надхвърли далече рамките на един локален инцидент и в такъв смисъл беше описано и тълкувано навремето от почти всички силветийски вестници с изключение на „Република“, органа на Националния демократичен съюз. Правителственият официоз му отдели 15 реда на четвъртата си страница и го нарече „Неприятен инцидент в Люневил“.

Ние ще опишем само оная част от „инцидента“, в която Хораций стана неволен участник и която изигра решаваща роля в по-нататъшния му политически път. С едно съвсем кратко предисловие — за началото на демонстрацията. Тя започна от миньорските крайнини на града и се отправи към централния площад. По пътя беше разбита

на три групи от жандармерията. Когато челната група, пробива вече полицейските прегради, навлезе в площада, от високоговорителите на кметството екна Интернационалът, а откъм улица „Тива“ се понесе срещу демонстрантите конният ескадрон. Хораций забеляза Ирен в първата редица на челната колона, дори му се стори, че тя му махна с ръка. Това впечатление беше още в очите му, когато друго впечатление го пренесе като че ли направо в ада. Лавината на конницата се вряза в колоната и Ирен, навярно ударена от нечий бич, се завъртя на място с разперени ръце, после рухна като подсечена на заснежената земя. В същия миг един жандармерист от втората редица на ескадрона връхлетя отгоре ѝ и честно казано, поиска може би да я прескочи, но лявото копито на коня му се стовари точно върху главата ѝ и като че ли потъна в нея. Наоколо се пръсна каша от мозък и кръв, тялото се сгърчи конвулсивно, но тази картина беше мигновено закрыта от вкопчилите се едни за други в битка за живот и смърт демонстранти и кавалеристи.

Хораций, зашеметен сякаш от гръмотевица, слезе от площадката пред сладкарницата и се спусна към мястото на боя, понесе се нататък като в полусън. Но едва изтичал няколко крачки, нещо изсвистя над главата му, обхвана го с болезнена сила през раменете и го изхвърли като изстреляна тапа напред. Той се подхлъзна, падна на колене, шапката му, една първокачествена борсалино, се изтърколи встрани. Изправи се полека, без да прави вече разлика кое е действителност и кое е полусън, и зажумял тръгна нанякъде, но една оглушителна плесница, тежка като дъската, на която месарите разсичат месото със сатър, го зашлеви по дясната буза, а сетне друга — по лявата, и един дрезгав глас изкрещя сред рояка звезди, които бяха се стрелнали пред очите му: „Къде си тръгнал, куче вестникарско!“ От носа му шурна кръв.

Той тръгна към сладкарницата или може би потокът от хора го повлече нататък. Пред стълбичките за площадката непознат човек го подхвана под ръка и го насочи към първата успоредна улица, която минаваше зад общината. Като повървя някое време, той позна, че е неговата улица. Едва когато стигна голямата Йоженова къща, усети, че хълца. Солта от сълзите се смесваше върху устните му с лигавостипчивия вкус на кръвта. Откъм площада кънтяха изстрели, а високоговорителите на общината продължаваха да изсипват в синкавия

здрач тържествено-призивната мелодия на Интернационала. Битката пред люневилското управление на „Силветийска стомана“ тепърва набираше сили...

Седем дни нервната треска последователно го разпъваше и сваляше от кръста на кошмарите. Когато оздравя и захвана да се готви за Тива, Андре Йожен най-после реши да отвори дума за „събитието“.

— Сега, момчето ми, сам видя с очите си и сам изпита с кожата си ползата от насилието в класовата борба. Туй, което преживя, ще ти държи влага за цял живот!

— Сигурно! — въздъхна Хораций. Лицето му помрачня и той мълча някое време. — Но и твоята тактика на „прошения“, чичо, няма да възприема никога! Извинявай, но това не е социализъм, това е най-чист социалдемократизъм.

— А какво искаш ти? — полуподигравателно го запита чичото. И си помисли: „Вижда се, че брат ми е поизтървал момчето! Или пък кой знае, може би в мозъците на тиванците да са задухали червени ветрове. Нали рибата започва да се вмирисва откъм главата!“ — Какъв тип социализъм, любезничък мой, допада на твоя столичен вкус? — запита го той.

— Не зная! — призна си откровено Хораций. — Тепърва ще мисля. Модели има много, а може и да се измислят и нови при условие да не се забравят или подменят основните идеи. Но едно е сигурно — той тръсна глава и помълча няколко секунди, — че със социализма на „дивите“ ще си взема завинаги сбогом!

— И това стига за спасението на душата ти! — каза с облекчение Андре Йожен.

5.

За дъщерното дружество на Банковия консорциум „Силветийска стомана“, което владееше железодобивните мини и металургичните комбинати, люневилското „събитие“ представляваше нещо като земетръс от 5-6-та степен по скалата на Рихтер — поразтърсва земята, събаря някой и друг комин, прави пукнатини по стените на стари сгради. Акционерите разбраха и това беше всъщност най-главното, че възможният бъдещ „земетръс“ ще причини несравнимо по-големи катастрофи дори ако бъде само с една степен по-силен.

Освен Ирен в люневилските „събития“ бяха убити още шест души от демонстрантите. Имаше стотици ранени от стрелбата с гумени и с истински куршуми, от полицейските палки с оловни накрайници, от конете, които тъпчеха съборените на земята хора. Арестуваните бяха разкарвани с камионетки по участъците, като още по пътя агентите ги пребиваха. Разбира се, загуби понесе и жандармерията, но за броя на жертвите беше заповядано да се мълчи.

През нощта профсъюзът на миньорите, който беше под влиянието на компартията, обяви неограничена по време стачка. Обяви стачка и профсъюзът на металиците, но една част от работниците останаха край пещите, те членуваха в социалистическата фракция на профсъюза, а люневилското ръководство на Социалистическата партия начело с Андре Йожен отказа да подкрепи стачката.

Тъй или иначе, на другата сутрин люневилските улици почерняха от стачкуващ народ. Хората се движеха мрачно, на групи, бяха озлобени заради пролятата кръв и където видеха полицаи, тутакси ги погваха с тояги и камъни. Над кметството се развяха червени знамена. Към обяд в Люневил пристигна бронирана армейска дружина, подсилена с едно отделение от танковите войски. Комендантът на града съобщи по радиото, че до второ разпореждане установява полицейски час.

Сеизмичните вълни от люневилския епицентър стигнаха още на другия ден до столицата и превърнаха северна Тива в разбунен кошер. Същия следобед компартията свика протестен митинг, манифестацията се проточи от железния мост над Нума до търговското пристанище. В стохилиядната манифестация взеха участие и редови социалисти, без да искат разрешение от секционните си ръководства. За да не се изолира от масите, централното ръководство съобщи в специално издание на в. „Народ“, че Социалистическата партия „одобрява“ стачката на люневилските миньори и че изключва от своя състав люневилския си пълномощник, адвоката Андре Йожен, задето беше заел отрицателна позиция.

Като чу по радиото това съобщение, Андре Йожен поиска светкавична телефонна връзка с новоизбрания председател на партията Клод Полен.

— Нали ти се съгласи снощи с мен, като разговаряхме по телефона? — попита го той с пресипнал глас.

— Скъпи Андре — каза Клод, — за партията има неща, по-важни от един телефонен разговор. Ти си стар социалист и затова аз много се учудвам, че ми задаваш такъв въпрос! — и той хлопна слушалката.

На другия ден Андре Йожен освободи помощниците си, заключи кантората си и повече не се показва в съда. След двадесетина дена почина от мозъчен удар.

За средата на февруари бяха насрочени парламентарните избори, а стачката в Люневил продължаваше. Нейното напрежение премина в Централна Силвеция, където бяха каменовъглените мини, в металургичните комбинати край северна Тива. Докерите от търговското пристанище на два пъти обявяваха тридневни стачки, подемните кранове стърчаха неподвижно като парализирани динозаври, струпаните за товарене камарища стоки напомняха библейската бъркотия при изграждането на Вавилонската кула. Железничарите заявиха на правителството, че ще се солидаризират с миньорите, и все по-демонстративно започнаха да кичат локомотивите си с червени революционни знаменца. Цените на месото и зеленчуците се покачваха по-бързо, отколкото Нума издигаше водите си в началото на пролетта. В северна Тива, особено по крайнините, социалисти и комунисти се събираха в „единни фронтове“, за да се борят срещу скъпотията и спекулантите.

Всичко това и особено „единните фронтове“ накараха генералния директор на Банковия консорциум, Арнолд Канотие, да отправи тревожно предупреждение до „Манхатън Банк“, Ню Йорк: „Затворените рудници и мини могат да предизвикат политически последици, които да доведат правителство, негативно настроено към Атлантическия съюз!“ От „Манхатън Банк“ му отговориха по соломоновски: „Възстановете временно предишните квоти, но се пазете да обещавате чудеса!“

През тази смутна година Хорацій разви трескава дейност в Атинския клуб. Разтърсен от смъртта на Ирен, покрусен от мижитурската политика, която чичо му Андре наричаше „социалистическа“, той се втурна с всичкия горещ ентузиазъм на младостта си да обновява социалистическото движение и да търси нови, по-„демократични“ средства за сваляне на буржоазния строй и за изграждане на един социалистически свят в духа на атинските идеи.

Така след дълги дискусии и спорове, които продължаваха до среднощ, а понякога и до разсъмване, Хораций стигна до извода, че ключът за преустройството на капиталистическото общество в социалистическо е в *парламентарно мнозинство*, което последователно да осъществява *радикални реформи*. До подобен извод за усъвършенствуване на демокрацията беше дошъл и Клистен в една своя реч пред атинския демос. Тази реч той беше произнесъл в подножието на Акропола преди две хиляди и петстотин години.

Членовете на Атинския клуб и симпатизантите им образуваха в Социалистическата партия така нареченото „радикално“ звено, което няколко години по-късно се превърна в многолюдно нейно „ляво“ крило. От идеен секретар на радикалното звено Хораций стана водач на лявото крило на Силветийската социалистическа партия и както вече знаем — кандидат за лидер на предстоящия ѝ конгрес.

А на мястото, където Ирен загина, комунистическата община издигна гранитна пирамида, увенчана с червена петолъчка. Хораций дойде на откриването ѝ и положи в основата ѝ скромен букет от червени карамфили. Той слушаше снизходително ораторите и през цялото време си мислеше колко е безсмислено насието в класовия двубой. Но когато духовата музика засвири траурния марш за падналите борци, в очите му изскочиха парещи сълзи, той се засрами от слабостта си и побърза да се затули зад нечий гръб.

На следващата година социалистите спечелиха изборите и общината премина в техни ръце. Новият кмет, за да облекчи уж личното движение, заповяда да се извади пирамидата на Ирен от площада и на мястото ѝ да се постави автоматичен светофар. Пирамидата беше запокитена неизвестно къде.

6.

Всеки път, когато Хораций пристигаше в Люневил — а той дохождаше сравнително често, защото тук неговите привърженици бяха сравнително най-многобройни, — градът му се виждаше променен. Ако в спомените си вземаше да го сравнява с оня Люневил отпреди шестнадесет години, когато избухна голямата стачка и Ирен загина на площада — сегашният Люневил беше станал един почти нов

град. Разбира се, промените засягаха преди всичко центъра на града и донякъде средната му част. Центърът гонеше столичния блясък, предлагаше луксозни ресторанти, барове с оригинални шоу-програми, магазини на по няколко етажа, заредени с модерна стока. Мъчно можеше човек да си представи, че преди шестнадесет години сред това богато място често бяха се разигравали битки на живот и смърт и паважът беше ставал хлъзгав от пролята човешка кръв. Жандармерията, подсилена с танкови части, зорко пазеше площада, не допускаше демонстрации като онази отпреди 16 години да стигат до него. Сега битките се водеха в предградията, около мините, по улиците на индустриалния квартал.

И средната част на града непрекъснато изменяше вида си. Безличието отстъпваше място на показност, която често вървеше подръка с безвкусица. До една къща, построена в южняшки стил, се перчеше друга, майсторена в алпийски. Тук живееха люневилските новобогаташи. Най-забележимо беше се променила централната част на града. Само старото кметство, с ламаринения си купол и с дългия си балкон, подпрян от тримата Антеевци, напомняше миналото. Наоколо бяха построени 25-30-етажни сгради, с тераси, перболи и с прозорци като витрини. Фасадите им бяха окичени с цветни електрически реклами; изменяйки мигновено цветовете си, те създаваха илюзия за един свят, където всичко се движи, без да се променя. Илюзия, която люневилските богаташи приемаха като един вечен и реален модел за действителността.

Редом с феерията на лампите блестяха спокойно и с достойнство неоновите реклами. От тях особено впечатляваща по размери беше рекламата, която увенчаваше терасата на хилтъновия хотел, тя въздигаше към невидимото небе авторитета на акционерното дружество „Силветийска стомана“. Това дружество беше един от няколкото господари на Силветийската република и абсолютен господар на Люневил — тия неща Хораций ги знаеше отлично, но му направи впечатление наглостта, с която дружеството бе избрало мястото, от което да навира името си в очите на хората — срещуположно на общината, от двете страни на чийто балкон открай време се развяваха социалистически или комунистически знамена. Господарите от „Силветийска стомана“ най-безцеремонно искаха да

кажат: „Развявайте си, господа, каквито щете знамена, истинският властелин в Люневил съм бил и ще бъда аз!“

„Били сте господари, и сега сте такива, но дали ще бъдете — тепърва ще видим! — закани се с глава на надписа Хорацій. — Ако аз взема властта, още на другия ден ще заповядам да те свалят и на твое място ще издигна лозунга на революцията: *Богатствата на земята — собственост на народа!* — или нещо подобно!“

По-рано, когато му се случеше да пресича този голям площад, той винаги си беше спомнял за бедната Ирен, сантиментално чувство прелиташе като сянка на птица през сърцето му или възкръсваше кошмарния спомен за конското копито, което потъна в главата ѝ. Дори на няколко пъти, както стоеше на площадката пред общината, стори му се, че я вижда до светофара да му маха с ръка. Но тази вечер той изобщо не си спомни нищо, което можеше да има някаква връзка с Ирен. „Бедната“ беше изчезнала и от сърцето му, и от площада.

Не беше късно, но поради слабия дъждец, който ръмеше от един час, площадът беше почти безлюден. Когато излезе на срещуположната му страна, пред погледа му блесна луксозният мраморен вход на хотела. Зад двойната стъклена врата стоеше портиерът с фуражка на морски офицер и генералска куртка без пагони, а зад него се виждаше част от хола, покрит с червен килим и с наредени срещу рецепцията кресла и малки канапета, тапицирани със златист плюш. За да бъдем справедливи напълно, трябва да кажем, че този хотелиерски „разкош“ не направи особено впечатление на Хорацій, в добрите си времена той беше прекарал не една вечер в южнотиванското „Кафе Роял“, известно от двете страни на Атлантика със супермодерната си дизайнерска уредба. Провинциалният разкош на люневилския хилтън не го впечатли, но извика в душата му едно смесено чувство на завист и горчивина, тъй като сега беше лишен от достъп дори до тоя стандартен комфорт. Той леко въздъхна и извърна глава, вдън земя да се продънесе проклетият Клод Полен с казионната си омраза спрямо всичко „ляво“, но в тоя миг някаква неочаквано появила се изневиделица сила изскочи, закова го на място и го накара отново да извърне глава към червено-златистото преддверие на хотела. Между двама мъже, облечени като за официална вечеря, стоеше Елизабет.

Тя беше в сребристочерна рокля от ламе, а на раменете си беше наметнала тънък японски шал във вишнев цвят. По капризните ѝ

плътни устни се плъзгаше като полусянка разсеяна усмивка, но очите ѝ гледаха с мрачното равнодушие на лъвица, затворена в клетка. Когато внезапно срещна изумено-учудения поглед на Хораций, лицето ѝ тутакси се промени вътрешно, като че ли лек ветрец беше преминал по повърхността на неподвижно застояла дълбока вода. Разсеяната ѝ усмивка се превърна мигновено в приветлива, тя нареди нещо на портиера и маститият човек изскочи като издухан навън. Той свали почтително флотската си фуражка, на която вместо кокарда святаше монограмът на фирмата „Хилтън“, и почтително рече:

— Уважаеми господине! Многоуважаемата госпожица Елизабет Берклеј учтиво ви моли да се отбиете за минутка при нея!

Първото чувство, което изпита Хораций в тоя момент, беше горчиво съжаление — горчиво съжаление, че Елизабет и портиерът, който стоеше със свалена фуражка насреща му, не са плод на въображение, а направо са една *жива* реалност. Второто чувство, което изпълзя в душата му, беше *страхът*. Живата реалност, тоест срещата му с Елизабет, тази вечер можеше да компрометира него и всичките „леви“ на утрешното събрание, когато люневилските социалисти трябваше да избират своя делегат за предстоящия партиен конгрес. Но над тия две чувства, колкото и важни да бяха, се издигаше с могъща сила нагоре любовта му към Елизабет. Тя се носеше над всичко, изпреварваше съображенията, заблуждаваше разума му с ослепителната си светлина. Малко ли забележителни политически мъже са губили битките си заради сантименталните си чувства към някоя жена? Наистина Юлий Цезар не беше допускал страстите му да се бъркат в държавните работи, но Хораций едва ли принадлежеше към тази група изключителни мъже.

Той повдигна десница към козирката на фуражката си — всички водачи на социалистите носеха фуражки, които много приличаха на железничарските — и от устата му се отрони само една дума:

— Добре! — Сетне, пристъпвайки след портиера, той допълни лицемерно: — Неприлично е, приятелю, да се отказва на дама!

— *Si, signore!* — дискретно се съгласи портиерът, като му отваряше широко вратите.

Елизабет направи малка крачка пред кавалерите си и полулениво, но с ласкава усмивка му подаде ръка:

— Здравейте, господин Йожен, как сте? — и с леко кимване му представи събеседниците си: — Господин Льокроа, господин Енрико Бертрانو.

С Льокроа се познаваше, той управляваше люневилския клон на „Силветийска стомана“, а Енрико Бертрانو знаеше по име, беше нашумял през последните две-три години италиански кинорежисьор. Пълничкият закръглен администратор с поувиснала гушка не му направи никакво впечатление, но режисьорът веднага го хвърли в „гард“. Той имаше слабо и бледо лице на отшелник, сладострастни южняшки устни и тъмни очи, зад които святкаха разпалени с различна сила огньове. Тоя тип мъже излъчваха някакво нездраво очарование, на което жените не устояваха, един бог знае защо.

— Връщаме се с господин Бертрانو от нашия Юг — започна да разказва Елизабет, като не сваляше очи от лицето на Хораций — и минавайки през Люневил, видях афиши, които съобщаваха за вашето утрешно събрание. „Ето един интересен човек, който бих искала да чуя“ — каза на господин Бертрانو. И той се съгласи.

— Но най-напред ти зададох един въпрос! — каза Бертрانو.

— Той ме запита: „С какво е интересен този човек?“ Аз му отговорих: „Той иска да експроприира баща ми, а мен да направи трудеща се жена!“

— Аз ѝ отговорих: „Интересно хрумване“ — и се съгласих, разбира се. Ха, ха! Но вие наистина приличате повече на поет, отколкото на политик, господине!

— Той има гореща фантазия на поет! — намеси се в разговора Льокроа.

— Моля! — сви вежди Елизабет. — Господин Хораций Йожен е виден учен, той е доктор по естествени науки. Дръжте се почитателно към науката, господа! — закани им се тя шеговито с глава.

— В такъв случай прося извинение! — каза полушеговито, полуиронично Енрико.

Хораций ненавиждаше екзистенциалистките филми на Енрико Бертрانو — те бяха смесени с блудкав фройдизъм, но тази вечер възневидя и него самия, усукан около Елизабет.

— Вие ми направихте комплимент, като ме нарекохте поет — каза заядливо Хораций. — Защо ще се извинявате?

Настъпи за минута неловко мълчание. Бузите на Бертрانو леко порозовяха, тъмните му очи като че ли потъмняха още повече.

Льокроа каза:

— Аз предлагам да слезем в бара. Според моя нюх на делови човек всички се нуждаем незабавно от малко благороден алкохол! Съгласна ли сте, госпожице Берклей?

Хорацій почувствува изведнъж да му става горещо. Той нямаше пари за барове, а мълвата, че яде и пие коляно до коляно с Льокроа, щеше неминуемо да го провали на утрешния избор. В същото време чувствуваше, че ще бъде най-нещастният човек, ако се отделише от Елизабет.

— О! — възкликна Елизабет. — Това ваше предложение, господин Льокроа, идва навреме и аз го одобрявам. Но ви моля да не бъдете придирчиви към моя приятел, господин Йожен! Той пристига току-що от Тива, уморен е от пътя, а му предстои тежък ден. Нека го оставим да си почине, а утре вечер след събранието аз му обещавам програма, която, надявам се, ще допадне на неговия вкус!

Тя го спасяваше от безизходица за трети път. Той мислено трябваше да падне на колене и да целуне благоговейно и двете ѝ ръце. И той мислено падна на колене и целуна ръцете ѝ, но в сърцето му нахлу ужасен студ. Той ненавиждаше Льокроа, а на Бертрانو завидя.

— Благодаря на госпожица Берклей за отвода, който ми направи, защото е истина, че утрешният ми ден няма да бъде лек — рече той. — Освен това аз ще се чувствавам в бара на този хотел толкова на своя територия, колкото господин Льокроа, да речем, в миньорската кръчмица „Червена звезда“, която се намира срещу градската кланица на другия край на града.

— Защо? — каза Бертрانو. — Аз с удоволствие бих изпил литър вино в тази ваша „Червена звезда“!

— Вие сте друго — усмихна се леко Хорацій, — вие сте свикнали да правите кино!

— Света Марийо! — разпери ръце Бертрانو и ококори святкащите си гранатови очи към Елизабет. — Как успяхте да откриете този *деликатен* човек?

— Личности като доктор Хорацій Йожен не се откриват, любезни Енрико! — изгледа го хладно Елизабет. — Те *сами* заемат

мястото, което им приляга. — Тя се извърна към гишетата на рецепцията и властно повика някого на име Бен.

Този Бен се стори на Хораций познат, май че беше от „горилите“, които се навъртаха около пристана на остров Жобер.

— Бен, вземи колата и заведи доктор Йожен до неговия хотел! — заповяда му Елизабет.

— Слушам, госпожице Берклей! — Басовият му глас беше толкова нисък, че наподобяваше по-скоро мучене на бик.

— Няма нужда! — махна с ръка Хораций. — Моят хотел се намира на хълма Изида, а дотам може да стигне само талига, теглена от катър. За лимузина като вашата, госпожице Елизабет, пътят е прекалено тесен. Благодаря ви от сърце!

Той целуна ръка на Елизабет, а на Лъокроа и на Бертрано кимна с глава за лека нощ.

— Утре ще стискам палци за вас! — леко подвижна подире му Елизабет.

Феникюлерът, който люневилци интимно наричаха „зъбчатката“, изкачи Хораций на върха на хълма Изида. Този хълм някога се намирал сред обширно поле, засадено с лозя и овошки, беше място за любовни срещи и поетични разходки; тогава ги нямаше нито мините, нито високите пещи. На върха се кипреше пивница, която собственикът ѝ по нечие романтично внушение беше кръстил „Изида“, както древните наричали богинята на луната. Люневилци свикнаха с това име, макар и не всички да знаеха за връзката му с древноегипетския култ. Сега Изида се намирал по средата на миньорския квартал. Занемарен и обезлесен, с щръкнали между храсталаците оголени скали, приличал на разяден кътен зъб. Върху плешивото му теме обединеният профсъюз на миньорите беше построил малък хотел, а пивницата беше преименувана на „Миньорска среща“. Лятно време дребни търговци и градският „Лунапарк“ откриваха павилиончета за стъклена бижутерия и стрелби с въздушни пушки, а „Миньорска среща“ предлагаше наливна бира и печени на жарава котлети.

В идилличните лозарски времена хълмът Изида е бил прочут със свежите си поляни, с липовите си горички, с чуруликанията на

хилядите си славеи. В днешно време той е прочут с едно свое изключително качество, което се цени най-вече от астматиците и от люневилските поети: челото му се издига с тридесетина метра над вечната душлива мъгла от пушеци, която се стеле над града; над него грее месечина, виждат се звезди! Астматиците усещат, че във въздуха има и кислород, а поетите се уверяват с очите си, че небето не е измислица на романтици.

Хораций често беше се срещал със свои политически приятели в „Миньорска среща“, но нито веднъж не беше нощувал в профсъюзния дом; след продажбата на Йоженовата къща отсядаше винаги в Хилтъновия хотел. Отраснал в средно по заможност семейство, свикнал с домашен комфорт, разглезен като едничък син, той не можеше да си представи, че ще живее в стая без килим на пода, че в банята му няма да има вана, че ще чете и пише в помещението, където спи! След смъртта на родителите си той остана в скъпата и аристократична южна Тива, по му беше леко да изнася лекции и да пише статии, макар че го отегчаваха и пилееха силите му, отколкото да се лиши от вана и от изгледа, който еркерният прозорец на кабинета му откриваше към синия океан.

Горе, на хълма, духаше вятър и дъждът като че ли валеше по-силно. Той изчака „зъбчатката“ да се плъзне обратно по нанадолнището и някое време стоя замислен под навеса на безлюдната спирка. Пред него, в ниското, се простираше мътно езеро, в чиито дълбочини продължаваха да блещукат безжизнени светлини на един потънал град. В средата му, като изплувал мехур, но по-близо до дъното Елизабет навярно танцуваше с модния режисьор Енрико Бертрано, а Енрико Бертрано навярно убеждаваше Елизабет, че всичко на този свят, което е извън усещанията, не струва пукната пара. Опростената философия на екзистенциализма отключваше спалнята на Елизабет и прокарваше мост към милионите на Жозеф Берклей.

Дъждът се усили, водните капки зачукаха настойчиво по ламаринената обшивка на навеса. Завесата на дъжда разми светлините на потъналия в мрачините град и моравото петно на „Силветийска стомана“ като че ли се стопи.

Тозчас, когато пристъпи прага на пивницата, изпита чувството, че вътре в самия него избухва мигновен пламък, от който дъхът му секва и по челото му се появяват ситни капки пот. Това беше пристъп на смущение, а смущението го връхлетя от изненадата, че в кръчмата го очакваха цяла дружина посрещачи. Ето тия хора той щеше да измами, ако беше останал с Елизабет! Но след като затвори вратата подире си, дяволът, който го беше съблазнявал, остана навън, а в неговата душа просветнаха празнични светлини. И все пак, докато стискаше ръцете на приятелите си, онази част от съвестта му, която се чувствуваше гузна, прокара крадешком на няколко пъти през паметта му образите на Лъокроа и Енрико като на филм. Но кой знае защо, Елизабет не се появи нито веднъж.

За кратко време много преживелици бяха препускали по нервите му, беше превъзбуден, затова, когато седнаха всички на общата продълговата маса и първото приветствие беше произнесено, и първата чаша ракия изпита, отвори му се желание да приказва повечко и да посмайва малко слушателите си, за да ги възнагради за изгубеното време.

— Знаете ли какво ми се хвърля най-напред в очите, като излязох в центъра на града? — попита той. — Новата фирма на „Силветийска стомана“! Като царица я възкачили върху покрива на хотела!

— „Силветийска стомана“ е царица на Злото за цяла Силвеция — обади се някой.

— Тя е една гигантска пиявица с безброй смукала! От всеки люневилец смуче кръв!

— А знаете ли какво ми се случи, като минах покрай хотела? — продължи Хораций. Злото с главна буква и гигантската пиявица не го впечатлиха. — Не можете да си представите какво ми се случи! — усмихна се загадъчно той.

— Някое цивилно ченге е поискало да провери паспорта ви! От пръв поглед си личи, че не сте тукашен човек.

— Та кой човек в Люневил носи такава фуражка?

— Ето какво ми се случи — каза Хораций, без да се усмихва. По лицето му се изписа дори замислен израз. — Изведнъж изскача портиерът на хотела и вика високо подире ми: „Господин Йожен! Господин Йожен!“ „Какво има, приятелю?“ — питам го. „Едни важни господа ви молят да им се обадите!“ „Щом ме молят, добре!“ — казвам

и влизам във фоайето на хотела. И какво виждам, моля ви се? Насреща ми се усмихва любезно... господин Лъокроа!

Лъокроа? Вторият човек в „Силветийска стомана“? Господарят на Люневил! — Дребните чиновници, младите адвокати, докторите без клиента любопитно проточват шии, учудено го зяпат.

— Добре сте дошли в Люневил — протяга ми ръка господин Лъокроа и ми представя компанията си: една дама и италианския режисьор Енрико Бертрانو. — Господин Бертрانو е ваш съидейник, социалист — започна да обяснява Лъокроа, — и затова изяви горещо желание да се запознае с вас!

— В Италия сме слушали за вас и вашите идеи! — кимна ми Бертрانو.

— Тогава няма за какво да говорим — рекох, — тъй като и аз съм осведомен доста добре за италианския социализъм. А що се касае до вас и до вашето кино, не мога за съжаление да ви кажа нищо утешително.

Няколко души от компанията извикаха в един глас „Браво!“ и възторжено изръкопляскаха.

— Господа — усмихна се лукаво Лъокроа, — ако госпожица Елизабет няма нищо против, аз предлагам да влезем в бара и там в съпровод с бутилка шотландско уиски да продължим любезния си разговор!

— Съжалявам, господин Лъокроа — рекох. — Аз пътувах от Тива дотук с влак, трета класа, както се полага на един уволнен университетски преподавател. Уморен съм, а утре ми предстои важно публично събрание, на което ще трябва да обясня на гражданите как например ще се ръководят работите в „Силветийска стомана“, след като имуществата на вашето дружество бъдат обявени за държавна собственост... Тъй че...

— Не се обременявайте с такива тежки грижи! — махна уж нехайно с ръка Лъокроа, но по лицето му беше изписана кисела гримаса, сякаш беше глътнал по погрешка чаша с оцет. — Още не сте дошли на власт...

— И това ще стане — рекох. — Непременно ще стане! Имайте малко търпение, изборите не са далеч! — И си взех куфарчето и се изнизих на булеварда. Вижте какво ми се случи тази вечер. А вие смислите, че съм имал разправии с някакво ченге!

После разговорите се прехвърлиха на организационни теми. Направиха сценарий за утрешното събрание. На няколко пъти пресмятаха наум и с молив възможните гласове, които щяха да бъдат дадени за кандидата на десните и за Хораций. Хораций водеше проектобюлетината с двадесетина гласа преднина. Положението не изглеждаше кой знае колко оптимистично.

— Не се тревожете! — рече уверено Хораций. — След моята реч двадесетина души от колебаещите се ще минат на наша страна. — Той отпи глътка от ракията си и попита: — А знаете ли коя беше госпожицата?

Настъпи мълчание.

— Коя госпожица? — попита някой.

— Боже мой! Онази, която беше с Лъокроа и Бертрано!

— А-ха! — каза същият. — И коя беше тази госпожица?

— Хубавицата се казва Елизабет. Дъщеря е на петролния крал Жозеф Берклей.

Отново настъпи мълчание.

Този, който беше попитал за госпожицата, рече:

— Това е отдавнашна история. Същата тази златна пачавра беше любовница на Лъокроа, когато Лъокроа беше заместник генерален директор на „Силветийска стомана“ в Тива. Зная историята, понеже по това време аз бях старши репортер в редакцията на илюстрираното списание „Светът днес“ и завеждах отдела „Светска хроника“. После Елизабет Берклей му даде пътя и тръгна с друг, забравих вече кой беше и кой любовник ѝ беше поред. Тя си мени любовниците по-често от носните си кърпички. От оня ден е в Люневил с тоя италиански майстор на секс-мелодрами. Но златната дама ще даде скоро-скоро и на него пътя, туй ѝ е в характера, защото, нали ви казах, тя си е една пачавра, не може дълго с един!

Хораций изпи на един дъх ракията, която беше останала в чашата му, и попита:

— Как ви беше името, гражданино?

— Казвам се Рене Мартисон и работя в „Люневилски новини“.

— Считайте се, гражданино Мартисон, за бъдещ началник на отдел „Вътрешна информация“ при Министерството на информацията! — каза тържествено Хораций.

Той наистина искаше да го каже тържествено, но не се получи, защото гласът му беше станал отчаяно глух.

7.

Половин час преди да започне събранието, тържествената зала на клуба на Социалистическата партия се изпълни с възбудено шумящ народ; не остана нито едно празно място. Точно в 6 часа председателят на местната партийна организация обяви началото на конференцията и дневния ред: речи на двамата представители на Централния комитет, Гастон Боние и Хораций Йожен, и избор на делегат за предстоящия партиен конгрес.

Председателят беше от десницата, човек на Клод Полен, затова още с откриването на конференцията той направи два „удара“ в полза на умерените, чийто представител беше Гастон Боние. Най-напред той съобщи на публиката, че е пристигнало разпореждане от вътрешното министерство да не се изпълнява Интернационалът на публично място и че ръководството на партията е намерило за уместно да се съобрази с това разпореждане. Голяма част от публиката, като чу това съобщение, започна да дюдюка и да тропа с крака, но председателят изчака спокойно бурята да стихне и приложи втората си хватка — даде думата на Гастон Боние да се изкаже пръв. А първият оратор обикновено обираше каймака — той използваше за себе си още свежото и жадно внимание на слушателите. Вторият оратор вече работеше с една понаситена публика, която с всяка измината минута ставаше по-мъчна за овладяване.

Председателят и двамата представители на централния комитет седяха на сцената. Гастон Боние, адвокат по професия, в най-общ план приличаше доста на Клод Полен, той и на години му беше връстник. Говореше спокойно, убедено, но в тона му и в начина, по който се изразяваше, блискаше доста изобилно наставническа пяна, открито показваше рога намерението му да критикува повече „левите“ елементи в партията, отколкото порядките на капиталистическия строй.

Гастон Боние посъветва публиката да не преживява трагично обстоятелството, че този път партийният хор няма да изпее Интернационала. Песните и площадните шумотевици са за комунистите, а разумните хора воюват за социализъм с дела.

Основната тема, която Гастон Боние разви в речта си, беше за „делата“, тоест темата за партийната деятелност: разумно умерената и авантюристично лявата. Разумно умерената, деятелността на премислените и съгласуваните с реалността реформи водят бавно, но сигурно до социализъм. Авантюристично лявата деятелност, която е първа братовчедка на комунизма, дразни силно инстинкта за социално самосъхранение на буржоазната класа и тя, за да запази властта и привилегиите си, прибегва до зловещата система на фашизма. Фашизмът е най-сигурното средство, с което буржоазната класа се бори срещу лявата опасност. Накратко казано, граждани и граждани, ако искате да ви настъпи по шията жестокият, човеконенавистен ботуш на фашистката диктатура, гласувайте за Хораций Йожен!

Не може да се каже, че Хораций Йожен слушаше много съсредоточено речта на своя политически съперник. Погледът му беше разсеян и трескав, по лицето му личаха следи от безсънно прекарана нощ. С Рене Мартисон разговаряха до първи петли, а той като познавач на светския живот му разказа доста пикантни неща за интимния живот на Елизабет. Всъщност тя не бешеменявала любовниците си като носните си кърпички, но в отношенията си с тях беше постъпвала така, както капризните царски дъщери в приказките: „Ти си ми драг и мил, но ще ми станеш съпруг, ако накараш Златната рибка, която е царица на морето, да ми служи като робиня!“ И понеже никой не успявал да угоди на капризите ѝ, тя била вечно недоволна и непрекъснато търсела услугите на нов „юнак“. Последният ѝ любовник е може би Енрико Бертрано, но Рене Мартисон е повече от сигурен, че в най-близко време тя и на него ще закрие сметката...

Половината нощ Хораций трябваше да слуша подобни и други истории за Елизабет и да се смее, защото Мартисон ги разправяше тъкмо за това, да го разсмее. Сетне, когато бившият завеждащ хрониката за светския живот си отиде, той разтвори прозореца на стаята си, за да я проветри от преструвките си и от изкуствения си смях, и в съпровод с тихото шумолене на дъжда да се отдаде на тъжни размисли.

Ето че царкинята беше и нему завъртяла главата. Историйките, които чу от Рене Мартисон, го накараха да се размисли сериозно върху бъдещето на своето познанство с Елизабет. Историйките, истински и измислени, го нараняваха болезнено, предизвикваха го да се черви, да

бледнее, но те не можеха да изличат образа ѝ от душата му. Друго обстоятелство го разпъваше на кръст — Елизабет не само принадлежеше на враждебния свят на олигархиите, тя беше дъщеря на най-бесния, на най-реакционния от „стоте“!... *Редно* ли беше водачът на „левите“ да поддържа връзки тъкмо с *такава* жена! От гледище на социалната етика подобни връзки бяха абсурдни, разбира се. Освен това те сриваха авторитета му на водач, правеха го смешен, превръщаха го в герой на филм от Енрико Бертрانو. Той трябваше или да заключи чувствата си с девет катинара и ключовете им да захвърли на дъното на морето, или утре, като се изправи пред събранието, да заяви като честен човек: „Недостоеен съм за доверието ви, граждани и гражданки! Изберете си друг водач!“

Е, добре, а после? Какъв смисъл щеше да има животът му „после“? Можеше ли да живее без идеите си, без Атинския клуб, без политическите си амбиции, без основната си цел — да докаже, че може да се построи социализъм, без да се прибегва до насилие и диктатури?

Утрото го завари разпънат на кръст. Духна вятър, разнесе облаците, над Изида се усмихна изкълпано чисто небе. Долу, под хълма, се разстилаше Люневил, той изглеждаше призрачен, потънал в някакъв апокалиптичен търбух от дим.

Сега слушаше разсеяно своя съперник, който вече привършваше речта си. След минута-две той ще заеме мястото му на трибуната, а не беше измислил още първото изречение, с което трябваше да започне. Нищо подходящо не му идеше наум. Уж беше опитен оратор, а почувствува как го оплитат лепкавите пипала на смущението и как няколкото думи, мярнали се в съзнанието му, потънаха като в дълбок кладенец, изпълнен с мрак. В тоя миг погледът му се спря на млада жена, почти девойка, която седеше на първия ред в салона, на пет-шест крачки от трибуната. Салонът беше полуосветен и може би затова лицето на девойката му се стори ужасно познато, толкова *познато*, че една болезнена тръпка, някакъв удар от електрическа искра премина през цялото му същество. Пред него седеше Ирен, каквато я помнеше отпреди шестнадесет години, а той знаеше много добре, че не можеше да бъде Ирен, изпотрошеният скелет на Ирен почиваше в сиромашката

окрайнина на люневилските гробища. Едно конско копито беше потънало в главата ѝ, а сетне цял ескадрон беше изпотъпкал безжизненото ѝ тяло. Когато ескадронът връхлиташе върху челните редици на демонстрантите, от рупорите на общинското радио загърмяха тържествено първите строфи на Интернационала:

*На крак, о, парии презрени!
На крак, о, роби на труда!*

От залата започнаха да ръкопляскаат на оратора, някои повъзторжени почитатели на „левите“ се изправиха прави и стоешком продължиха да пляскаат, като видимо правеха усилия да установят някакъв общ такт. Но никакъв такт не се получи, защото Хораций се запъти към трибуната и ръкоплясканията секнаха, увиснаха като простреляни и замряха.

Заслушан някоя и друга секунда в песента, която само той чуваше, загледан в картината, която само той виждаше, разтърси глава, като да отмахваше виденията от себе си, и облегнат с ръце върху пюпитъра, рече:

— Полицията на така наречения Демократичен съюз не разрешава на нашия хор да изпълни партийния ни марш. Е, хубаво, но полицията не може да ни забрани ние сами да си изпеем нашата песен! Така ли е?

Салонът гръмна от дружни ръкопляскания.

Вътрешен огън огряваше лицето му и то сякаш излъчваше светлина. В тоя миг той приличаше навярно на ония християни еретици, които са отивали с усмивка в огъня, въодушевени, че скъсват веднъж и завинаги връзките си с греховния земен живот. Преминавайки през зловещия си спомен отпреди шестнадесет години, може би и той чувствуваше смътно, че скъсва с „някакви“ връзки, че се освобождава от „някакъв“ грях, и затова, макар да беше стеснителен човек, пръв подхвана песента.

Последваха го без никакъв бавеж повече от хиляда гърла.

После той разказа за оня някогашен кървав люневилски ден, за Ирен, която вървеше в челната редица на мирната демонстрация. Разправи как местната социалистическа организация щяла да

„помогне“ на гладуващите безработни миньори, като ги върне обратно по селата с изпросени от правителството пътни пари... Напомни им позорния факт, че люневилските социалисти бяха отказали да подкрепят общата стачка на миньори и металици срещу „Силветийска стомана“... Спомена десетки случаи, когато социалистите на Клод Полен бяха спасявали в критични обстоятелства правителството на душегубците от „Силветийска стомана“ — господарката на мините и доменните пещи в Силвеция... Осмя със злъчен сарказъм *пълзящия реформизъм* на „десните“, тази политика на угодничество и поклони, която щяла да изведе работническата класа до социализма в деня, когато божиите ангели слязат на земята и със златни фанфари възвестят деня на страшния съд... Колкото до политиката на „левите“ — те нямало да чакат появата на божиите ангели, а сами щели да ликвидират — но *без гилотини и бесилки* — едрият капитал, като национализират без много протакане финансовите империи на канотиевци, берклеевци и прочие „крале“...

— А моята първа работа ще бъде — завърши Хораций — още на другия ден, след като вземем властта, да преименувам този площад на името на загиналата Ирен — безсмъртната героиня на люневилските миньори! А втората ми работа ще бъде да обявя референдуми за НАТО и евроракетите. Нека народът да си каже тежката дума за тия свръхважни неща!

Той седна на мястото си с разтуптяно сърце, като да беше изкачвал хълма Изида на един дъх. Но очите му блестяха щастливо, имаше чувството, че се беше с някого *разплатил*. Заслуга за това се падаше несъмнено на ужасния спомен за бедната Ирен.

После започна гласуването, люневилските социалисти трябваше да изберат своя делегат за предстоящия партиен конгрес. Пред двете урни бяха се проточили дълги опашки.

Докато чакаше резултата, Хораций отиде да пуши във фойето до салона, съпроводен от група свои съмишленици. Внезапно разбутал с лакти приятелите му, до него се приближи Рене Мартисон. Той му прошепна в ухото:

— Знаете ли кой ви чака пред входа на театъра?

Неприятна тръпка събра веждите на Хораций.

— Елизабет! — усмихна се Мартисон. В усмивката му имаше и професионална безочливост, и някакво необяснимо злобливо

тържество.

— Защо съм ѝ притрябвал на тази мадама? — опита се да играе снощната си игра Хораций.

— О, аз не коментирам фактите, а само ги регистрирам! — отново се усмихна Мартисон.

Гледайки го в гърба как се запъти към салона, за да гласува, Хораций си помисли, като държеше още усмивката му в очите си: „Този непременно ще пусне бюлетината си против мен!“

След четвърт час по високоговорителите из целия театър, а и по ония високоговорители, които бяха инсталирани на площада, загърмя гласът на председателя на люневилската Социалистическа организация. Председателят съобщаваше, че за листата на дясното крило на партията люневилци бяха пуснали 1370 бюлетини, а за листата на лявото, водено от Хораций Йожен, 1540. Данните бяха обработени от компютърни машини. Хораций Йожен беше посочен за пръв делегат, а съгласно партийния устав първите делегати щяха да изберат на предстоящия конгрес новия лидер на Социалистическата партия. Според досегашните гласувания в страната Хораций се очертаваше като безспорен съперник на Клод Полен.

След горещите поздравления на стотиците си съмишленици, всеки от които искаше непременно да му стисне ръка, Хораций успя най-после да се измъкне навън. Над площада падаше сива, опушена привечер, разноцветните електрически реклами върху фасадата на Хилтъновия хотел бяха започнали вече да святкат и да се въртят, но още изглеждаха немощни, не създаваха илюзията, чеменяващият се свят си е всъщност стабилен и непроменлив.

Тя стоеше с лице към изхода и той веднага я забеляза. Беше облечена просто, непретенциозно, като всички жени от народа, и той веднага осъзна с болка, че това костюмче, което не ѝ лягаше твърде, купено от магазин за готови облекла, тя беше облякла заради *него*, да не бие на очи, да не бъде разпозната, да не го „излага“ с присъствието си пред неговите хора. За да не подрони авторитета му на народен водач, тя беше преодоляла най-непреодолимото за жени от нейната класа — вродената си суета. Жертвата ѝ го ласкаеше, изпълваше с щастие, но и същевременно го смущаваше, сякаш му предстоеше да мине през дълбока река по тънък лед.

— Честито! — усмихна му се тя с очи, в които бликаше неподправена радост. Малката ѝ ръка потъна в неговата и открито подсказа, че там не се чувства зле.

А той пръв отпусна своята ръка с неловкост, която го накара да се изчерви. Почувства се като беглец, като последен страхливец.

— Хайде, хайде, по-смело! — окуражи го Елизабет, но в същото време нежно го и упрекуваше... — Сега аз не се различавам по нищо от вашите. Няма опасност да се компрометиращ с мен, тук никой не ме познава!

Тя му беше заговорила на „ти“! Сякаш полъхна топъл ветрец и опушената привечер беше се превърнала изведнъж в поетична здрачевина.

— Грещиш! — каза Хораций полушепнешком. Той се мъчеше да не усеща топлия ветрец и да не се поддава на магията, която превръщаше опушената привечер в поетична здрачевина. — Грещиш! — повтори той по-твърдо, като се озърташе, уверен, че непременно ще види някъде наблизко или сардоническото лице на Мартисон, или булдожката мутра на гиганта Бен. — Но това няма никакво значение! — каза той. — Никакво! — повтори той още веднъж.

— Е, тогава да вървим! — каза Елизабет, и — боже мой! — сложи ръката си на лакътя му, сякаш бяха отдавнашни приятели и не се намираха в сърцето на работническия Люневил, а в южна Тива, на площада пред зелено-розовия дворец на Марсел Канотие! — Аз ти обещах снощи, че тази вечер ще бъдем заедно! — усмихна се тя.

Като приближиха Хилтъновия хотел, Хораций каза:

— Тази вечер аз трябва да бъда с моите политически приятели, Елизабет!

— О! — тя отпусна ръката си от лакътя му. — Тази вечер! И от колко часа?

— След час, час и половина — отговори уклончиво той.

Тя отново го улови под ръка.

— Час и половина не е малко време! Е, не страдай, приятелю. Аз съм гарирала моя мерцедес в подземния гараж на хотела. Чакай ме на отсрещния ъгъл.

— И какво по-нататък? — попита глухо Хораций.

— След половин час ще бъдем във от града. Аз ще шофирам. Ще сме сами като Адам и Ева в рая! — Тя деликатно, но многозначително

притисна лакътя му към гърдта си.

Студена пот ороси челото на Хорацій.

— Елизабет — рече той, — само след две преки има скромна таверна, гръцки тип, посещава се главно от музиканти, но в тоя час едва ли ще има някого, там клиентелата дохожда след десет. Няма ли да бъде добре, ако изпием по чаша гръцко вино или по глътка узо и да си кажем някои неща?

Елизабет каза своето „О!“ — но не го съпроводи с думи, а само с лек, свръхделикатен и всеопрощаващ смях.

Вътре не беше нито прекалено чисто, нито достатъчно проветрено, нито престилката на сервитьора блестеше като пресен сняг. Но Елизабет каза:

— Колко е уютно и интимно в тази кръчма! — Тя избра една маса в крайния ляв ъгъл срещу входа и плесна с ръце: — Тук ще се чувствавам по-добре, отколкото например в „Кафе роял“!

Хорацій беше тъжен, не приличаше на победител.

— Защо героят на деня е мрачен като Рицаря на печалния образ? — попита го шеговито Елизабет, чукайки чашата си с неговата. Тя пиеше метакса с резенче лимон и бучка захар, по балкански обичай.

Хорацій си поръча втора чашка узо, преполови я и без много да се колебае, реши като отчаян играч на зарове да заложи на едно хвърляне всичко, каквото имаше в сърцето си, макар дяволът да го предупреждаваше със съвършено ясни знаци, че ще получи катастрофалното „еп и ек“, тоест 1:1! От това по-лошо не можеше да има. Всъщност имаше — един куршум в черепа, но Хорацій винаги беше се плашил от кръвта.

— Елизабет — каза той, — аз никога не съм бил привърженик на нелегалната дейност и няма да бъда, и това е една от причините, дето не съм станал комунист. Комунистите, когато им се наложи да действуват в нелегалност, работят като в родна стихия, но аз съм създаден да живея на светло, тъмнината ме плаши и ме отвращава. Виждаш ли, аз затова се чувствавам безкрайно унижен, и то от самия себе си, като крия от хората, от обществото чувствата, които изпитвам. Става дума за чувствата ми към тебе, разбира се... А ги крия, защото те съдържат един абсурд, който може да взриви като адска машина

задачата, на която съм посветил живота си... Тоя, който иска да умъртви едрият капитал, прави любов с дъщерята, извинявай, на най-агресивния силветийски капиталист... Заради милионите му или дявол знае там за какво. Все едно... Абсурд, достоен за филмите на един Енрико Бертрانو или за романите с продължение в дребнобуржоазните вестници. Не е ли така? Ти сама си схващала това положение и на няколко пъти си ме изваждала „сух“ от водата. За това съм ти безкрайно, безкрайно благодарен, Елизабет! Но не може повече, не бива... От мене самия ме е срам!

Той изпи на един дъх останалото узо, усети ризата си мокра от пот и погледна Елизабет с потъмнели очи. Но в душата му беше настъпила яснота. Като в ледено утро, звънтящо от студ.

Очакваше тя да му се усмихне снизходително и да каже: „Като не те бива да носиш две дини под една мишница, защо се захващаш?“

Той мислеше така, защото я познаваше само като дъщеря на Жозеф Берклеј. Той не знаеше и не можеше да знае, че в жилите ѝ течеше кръвта на прабаби и прадеди, които бяха живели в юрти, опушени от тюленова мас, които бяха изкарвали половината си живот на шейни, теглени от кучешки или еленови впрягове. Той не можеше да знае, че плющенето на нейния възлест кожен камшик и призивният ѝ вик към мъжете ловци беше карал северната тишина да скача от снежното си ложе и да танцува „па де дьо“! Той я познаваше в стандартното ѝ берклеевско превъплъщение и затова нестандартният ѝ отговор му прозвуча в тази таверна, напомняща Ориента, като съвременен текст от древна скандинавска сага.

— Твоята драма, любезни мой Хамлете — рече тя, отпивайки една едра глътка от втората си чашка метакса, — може да бъде решена само по един начин: като спечелиш битката с баща ми и мене, лишена от милионите му, направиш в социално отношение равна на себе си. — Тя помълча и допълни: — Няма друг начин и не виждам друг път! — После, като се огледа и разбра, че са сами в кръчмата и че сервитьорът е за миг изчезнал в кухнята, тя се наведе през масата и го целуна по устните. — Пожелавам ти успех! — рече тя. — Дано да пристигнеш за мене на остров Жобер начело на дружина от финансови екзекутори! Тогава ще ме имаш, без да те гризе съвестта! Наздраве!

И тя изпи до капка своя златистобакърен ориенталски коняк.

Той беше излъгал Елизабет, че тази вечер ще има среща с приятелите си. Никакви приятели не го чакаха, изборът беше произведен, нямаше смисъл от повече губене на време. Елизабет напусна първа кръчмата, като не позволи той да ѝ заплаща сметката. Пет минути подире ѝ се измъкна и Хораций, с позамайна глава, навярно от узото, но и от преживелиците, които му се бяха струпали много тоя ден.

Все пак той беше триумфатор този ден и не замина от родния си Люневил като забравен човек. На гарата го чакаше един дребен изпращач на средна възраст, беше представител на левите от местната организация. Той му предаде доста обемист плик и на въпроса на Хораций какво съдържа (Хораций се досещаше, разбира се) отговори:

— Пари. Тези пари са събрани от левите социалисти, има протокол за тази работа. Ние ги внасяме във фонда „Изборна агитация на левите“. Вие можете да си вземете от тях за един билет първа класа, ние сме предвидили тази сума в протокола.

— Първа класа ли? — усмихна се Хораций.

— Друга класа не ви подхожда. Вие ще бъдете утре първият човек на нацията. В първа класа ще си починете добре и утре ще пристигнете освежен в Тива.

— Благодаря! — каза сухо Хораций. — Аз пътувам на собствени разноски, още не съм никакъв и смятам, че трета класа ми подхожда най-много. Колкото до парите, които сте събрали за фонда „Изборна агитация“ — благодаря ви от сърце, още утре ще ги предам на комитета. — И той му протегна ръка.

Свря се в ъгъла до прозореца на вагона и когато влакът тръгна, затвори очи. Невидима, груба тежест го притискаше към дървената седалка. Беше допуснал да пламне в сърцето му една голяма любов, а сетне беше се уплашил и беше се държал като жалък дребен буржоа. Единствена светлинка беше се мярнала в душата му през този ден — споменът му за Ирен. Когато преди шестнадесет години откриваха паметника ѝ и в очите му изскочиха сълзи, той се скри зад нечий гръб, за да не изложи мъжкото си достойнство. Сега той коленичи пред паметника, допря чело до ледения му мраморен цокъл и не се посвени да скрие от никого мъката, която беше бликнала в душата му.

Но в очите му нямаше дори следа от сълзи.

[1] *Alter ego* — друго „аз“ (лат.). Преносен смисъл — душевен двойник. ↑

ГЛАВА VI

ЧЕРНАТА ЯХТА

1.

Мастиленочерната яхта на Марсел Канотие с абсурдното за външността ѝ име „Анемона“, с две ветроходни платна — повече за сюрреалистична украса, отколкото за работа, измина четири мили на запад, остави зад кърмата си остров Жобер, сетне пое курс право на юг към силно вдадения в океана полуостров Посейдон. Този полуостров се намираше на около сто мили южно от пристана „Свети Павел“. Беше прието да се смята, че от „Посейдон“ нататък океанът мие топлите и равни брегове на силветийския Юг.

Дотук нищо забележително не се случи освен неочаквания топовен салют, с който поздравиха „Анемона“ от най-високата крайбрежна скала на остров Жобер.

— Боже мой, господин Берклеј, нима ти имаш и топ? — попита с удивено и някак си огорчено лице стопанинът на яхтата Марсел Канотие.

— О, чак „топ“ — не, разбира се! — засмя се гръмогласно Жозеф Берклеј. — Какъв ти топ! Де да беше наистина топ! Това е едно пособие, което стреля пресовани фишеци от барут и бертолетова сол. Нищо повече за твое успокоение, господин Канотие!

Беше последният ден на месец септември. На този ден по отдавнашен обичай поредният старейшина на фамилията Канотие канеше гости в родовото имение на Канотиевци „Пленерия“ и по този случай устройваше гуляи, танци, партии бридж, а за любителите на барута — голям лов на глигани и сърни. Последният Канотиеец, Марсел, не обичаше лова, изпитваше едновременно страх и отвращение от стрелковото оръжие, но за да задоволи суетата на своите гости ловци, подаряваше им по една зурла на глиган или еленови рога, специално подбрани екземпляри, заковани на артистично декорирани позлатени дъски.

Този последен ден на месец септември започна с едно синьо, леко розовеещо небе и с парчета рехава мъглица между вълните, които вятърът раздипляше, а слънцето постепенно разтапяше с косите си лъчи.

Младите се забавляваха на палубата, защитени от студените ласки на утринния вятър с пелерини, гугли и кожухчета, а дамите изживяваха пристъпите на морската болест в каютите си. Бащите, привикнали през младостта си на пътешествия, спокойно пиеха кафето и коняка си в салона на яхтата и лениво разговаряха за неща, които нямаха нищо общо с деловия живот: за ловни кучета, за състезателни коне и нови „звезди“ в света на музикхолния балет. И за едните, и за другите ставаше въпрос за оценка и наддаване. Споменаваха се имена и суми и непосветеният можеше лесно да сбърка наддаването за една кобила с оценките за някоя новоизгряла „звезда“. Беше почивен час и докато стопанинът не започваше да се покашлюва многозначително — кучета, коне и танцувачки скачаха весело и миролюбиво от маса на маса.

Марсел Канотие слушаше тия забавни разговори с безизразно лице, а кралят на петрола презрително се подсмиваше и изливаше в гърлото си с голяма охота нови чашки коняк.

— Би помислил човек, че ти, господин Берклей, не се интересуваш особено от подобни неща?

— От какви неща, господин Канотие?

— Ами от коне, жени, кучета! Не чуваш ли за какво се приказва?

— А, чувам! — кимна Жозеф. — За коне и кучета не давам пукната пара, а по женската част не съм придирчив; каквото падне, вземам, стига да не е жилаво! Хе, хе!

— Цинични възгледи имаш за живота, господин Берклей!

— Ами! — повдигна рамене Берклей. — Тъй ти се струва. Тия уважаеми господиновци около мен да не са по-деликатни? Вятър!

Марсел Канотие въздъхна, но не можеше да се разбере дали въздишката му се отнасяше за Берклей, или за „господиновците“ около него. На „Анемона“ имаше всъщност само трима истински представители на Стоте — самият той, Жозеф Берклей и Крист Дьоламаре, който председателствуваше директориума на „Силветийска стомана“ и в последно време беше успял да сложи ръка върху контролните пакети от акции на два от люневилските железодобивни

рудници. Към тази тройка можеше да се прибави и Леон Холдщейн, силветийско-германски хибрид, който командуваше кантората на „Евростал“ в Тива. Господин Холдщейн притежаваше значителен дял от основния капитал на банка „Силветийски кредит“ и също такъв значителен дял от акциите на „Силветийска стомана“. Той беше член на директориума на Банковия консорциум и минаваше за един от близките съветници на Марсел Канотие.

Освен тия четирима чистокръвни нотабили в специалната каюткомпания на зловещо-невинната, черно-бяла „Анемона“ присъствуваха още неколцина финансови магнати, които управляваха три от корпорациите гиганти: химическата, електронноприборната и авиационно-строителната. Директорите на електронноприборната и авиационно-строителната корпорация носеха допреди три години генералски мундири, но вече привикнаха с цивилните си доспехи и особено удобно се чувствуваха в пътническо-спортни костюми.

Осмият човек в специалната каюткомпания на „Анемона“ беше политик, казваше се Натаниел Рошфор, споменаваме го, макар че от него не зависеше нищо, той беше просто председател на парламентарната група на Демократическия съюз.

И така Жозеф Берклеј рече:

— Тия уважаеми господиновци около мен да не са по-деликатни? Вятър! — И той махна пренебрежително с ръка.

„Господиновците“ познаваха добре нрава на краля, затова оставиха думите му да минат покрай ушите им, без да си дават вид, че се засягат.

— Винаги съм се възхищавал на твоята последователност, приятелю! — усмихна му се Канотие със студено потръпваща усмивка, от която само дето не беше подала езичето си отдавна познатата на Жозеф отровна змия. — Как не промени поне веднъж широката кройка на връхното си палто! Артистично вързана папийонка с ярък цвят, широко сако, шапка с каубойска периферия! Обзалагам се, че под лявата ти мишница на специална презрамка си прикрепил любимото си желязо... Или може би този път греша?

— Грубо грешиш! — поклати глава Жозеф, но по лицето му разцъфна израз на човек, когото току-що са дарили с най-висока похвала. — Първо, на главата си нямам шапка и аз не знам откъде я измисли! Второ — този път „желязото“ не е под мишницата ми, а съм

го гудил ей тука, за да му е по-проветриво! — И той се потупа многозначително по десния джоб на кремавото си ленено сако. — Тъй е, приятелю! Всеки човек, който струва нещо, живее по свой терк, и слава богу! И ти си имаш своите навици, и ако река аз да ти кажа, че си излязъл от корема на майка си по черно костюмче, с лачени чепички и сребърна вратовръзка, ти няма да ми се разсърдиш, разбира се! Не съм ли прав?

— Прав си, но по-добре ще бъде да не споменаваш за някои подробности! — рече Канотие.

— Съгласен! — кимна с кралска щедрост Берклей. — Впрочем ти започна с подробности, а не аз. Моя милост се вглежда в подробности само когато се целя в някоя мишена или когато се изправя да съзерцавам картина като ей тази, дето си окачил тука, на ламперията. Бог да ме пази! Ако аз спя с жена като тази, дето е нарисувана на платното, на сутринта ще се събудя или таласъм, или абсолютен идиот! Каква е тази глава? Такива глави рисуват първолачетата по тротоарите с тебешир! Ами това гърди ли са? Не може да разбере човек на какво приличат, на пъпеша или на чушки за туршия. Коремът — част от кил на прогнила лодка. А краката? Туй не са крака, а конски пищяли! С удоволствие бих прострелял туй плашило, но аз съм деликатен човек и няма да го сторя. Аз, приятелю, уважавам твоя вкус!

— Тази картина — каза Канотие с усмивка, от която излизаха езичетата на една дузина отровни змии, — тази картина, приятелю, е нарисувана от най-великия съвременен художник и струва петдесет хиляди долара, ни цент по-малко!

— Пък аз бих заповядал да ударят на този художник петдесет пръчки на голо, а картината му да хвърлят в морето! Хе, хе!... Знаеш ли, приятелю, какво ми дохожда наум? Ако цамбурнем туй безобразие в нашия Атлантик, всичките му акули ще избягат до една в Пасифика!

— Недейте, моля ви! — опита се да влезе в тон с него Леон Холдщейн от „Евростал“. — Толкова много акули, и само една шепа японци! Акулите ще излапат японците и тогава ще останем без конкуренти. А живот без конкуренция живот ли ще е!

— Е, не бойте се, до туй свято чудо не ще стигнем! — обади се Крист Дьоламаре от „Силветийска стомана“. — Янките не ги ли туряте в сметката? — Крист Дьоламаре никога не ги забравяше, те и насън го

преследваха, защото винаги му размътваха сметките по световните пазари.

— По днешни цени — каза Леон Холдщейн — един японец струва колкото двама американци. Защо в такъв случай един долар струва много повече от две йени?

— Господа — обади се Марсел Канотие, комуто гневът заради картината беше започнал да минава, — не забравяйте, че вие живеете под един покрив с „Манхатън Банк“, а туй означава нещо все пак.

— Лесно ви е на вас, защото не продавате стомана — въздъхна Крист.

— Само аз си знам на какъв огън се пържа заради тази „Манхатън Банк“ — махна с ръка Холдщейн от „Евростал“.

— Не забравяйте, господа и скъпи гости — каза Канотие, този път с привичния си пълзящ глас, — че богу е било угодно да живеем всички под едно небе, а това е небето на долара! — Той помълча и допълни: — И че Атлантическият океан е наша обща граница!

— С акули или без акули, но обща граница, дяволите я взели! — подкрепи мисълта му Жозеф Берклей, като удари с юмрук по масата и изгледа с дружелюбен поглед своя опонент.

— Както и да пъшкаме от долара и да негодуваме, нека не забравяме, че с по-висок лихвен процент никой не ни е глезил досега! — напомни на компанията Канотие.

Всички се умълчаха. В думите на Канотие имаше истина, която галеше ухото като шумолене от броене на банкноти; но тя съдържаше и видение на небостъргач, който неприятно скърца и се пука, и навяваше страх, че някой божи ден може да се срути и да се превърне в съсипни. Понятието „висок лихвен процент“ беше като златна пара с две лица. На едното лице, на езито, да речем, бог Меркурий изсипваше върху главите на присъстващите чувал с жълтици, а на другото лице, на турато например, онази, безоката, размахваше безжалостно зловецата си коса...

Ето защо всички се умълчаха, макар думите на Канотие да прошумоляха приятно, като броенето на хубави пари.

В този наситен с вътрешен драматизъм момент вратата на специалната каюткомпания рязко се разтвори и още по-рязко биде

затръшната. Това действие се повтори три пъти. При първото явление от действието пред погледите на замислените нотабили се появи Елизабет — една богиня, както се казва в оперетата на Офенбах, но не разсъблечена, а облечена в спортен костюм, с едно червено кожухче отгоре, гарнирано с кожички от сребърна лисица. Богинята изглеждаше свръхвъзбудена, очите ѝ гледаха гневно, а устицата ѝ потрепваше като пеперуда, забодена с карфица върху дъска.

Тя каза с висок глас на изумените нотабили:

— С убийци не желая повече да пътувам! Искам да се върна назад!

Баща ѝ, кралят, начаса си помисли, че някой иска да убива дъщеря му, и мигновено пхна ръка в десния джоб на широкото си сако. Той измъкна оттам една „Берета“, автоматична, последен модел, и гръмогласно попита, размахвайки пред гърдите си страшното оръжие:

— Кой е тоя тип, дъще, дето си позволява? Аз на него мога ли...

Едва беше доизрекъл последната дума на нецензурната си закана, вратата на каюткомпанията рязко се разтвори за втори път — и през нея нахълта един висок и нежен хубавец, почти къосе, изваден току-що сякаш от страниците на някой младежки моден журнал.

— Татко! — извика младият човек с тънък тенор, обръщайки се към Крист Дьоламаре от „Силветийска стомана“. — Тази нахалница — посочи той с глава към Елизабет — ми удари шамар!

Едва сега нотабилите забелязаха, че младежът държеше с двете си ръце една дълга едноцветна пушка.

Двете явления на това неочаквано и незапланувано действие бяха последвани от също такава още по-неочаквана интермедия. Изведнъж в салона се появи режисьорът Енрико Бертрано, но присъстващите можаха да го забележат чак когато кинематографистът се покачи на един стол и започна да снима с миниапарат развиващото се пред очите му събитие.

— Как си могла, дъще? — сконфузено каза Жозеф Берклей, като побърза отново да скрие опасната „Берета“ на мястото ѝ.

— Но, татко! — възкликна Елизабет. — Той стреля по делфини, той се развлича, като убива делфини!

— Вярно ли е това, Ед? — запита с леден глас Крист Дьоламаре.

— Не е съвсем вярно, татко — отвърна Ед. — Аз стрелям по делфините с *гумени куршуми*!

За втори път в тапицираната с махагон специална каюткомпания настъпи тишина. Предишната тишина беше предизвикана от неприятни *размисли*, а тази се появи като изпарение, бликнало от вряща преизподня. Гумени куршуми! Демонстрации, схватки, комунисти — преизподнята се появи като на някакъв невидим екран. Гумени куршуми! Дори човек с развито въображение друго не можеше да си представи освен прикрити опити на полицията да смаже с „уж“ безкръвни средства акция на „бунтовни елементи“, преди да открие срещу тях истински огън. Гуменият куршум, когато парнеше главата, окото, гърлото, вършеше същата поразия, както истинският куршум. Но вършеше тази поразия подло, без да пуца понякога капка кръв.

— Хм, хм! — пръв излезе от света на неприятните видения Марсел Канотие. Той протегна ръка към италианския режисьор и го повика с показалеца си: — Вас как ви казваха... Бертрانو, нали? Е, добре, господин Бертрانو, дайте ми, моля ви се, вашата машинка! За момент!... Така, благодаря! И вие, господин младши Дьоламаре, предайте ми, моля, вашата пушка!... Хм!... Благодаря. — Той натисна един от бутоните на командната масичка, където седеше, и на появилия се първи капитан на яхтата нареди: — Бъдете любезен да вземете тия неща, господин Фор, и да ги заключите в корабния сейф. Но преди това ще си направите труд да извадите филмовата ролка от машинката на господин Бертрانو и ще я предложите на вниманието на делфините, за да се порадва госпожица Елизабет. Тези неща, господин Фор, ще бъдете така добър да върнете на собствениците им — господата Бертрانو и Дьоламаре младши, — когато се върнем обратно в Тива!

Щом младите се качиха отново на палубата и нотабилите останаха сами, Берклеј се провикна:

— Кръвта вода не става, господа! Госпожа съпругата ми е същата — тя не позволява едно перце да падне от перушината на проклетите й папагали! Аз сякаш предчувствувах, дявол да го вземе, че това пътешествие няма да мине съвсем без кръв, и затова не я взех със себе си, но Елизабет!

— Гумените куршуми, доколкото знам, не пускат кръв! — каза Крист Дьоламаре.

— Оставете тия гумени куршуми, за бога! — ненадейно изскочи от кожата си Марсел Канотие и като че ли за няколко мига се смали и стана още по-дребен. — От някой и друг ден нататък за *това* ще четем всеки ден по вестниците! — Гласът му засъска, сякаш всичките ония змии, които се бяха потулили в гърлото му, надигнаха застрашително глави. — Аз ви казвам: ще четем за *това* всеки ден по вестниците! Аз исках по този въпрос да поприказваме след хубавата закуска, която съм заръчал да поднесат след малко. Но като богу е било угодно да започнем с деловия разговор по-напред, нека започнем! Аз затова съм поканил господин Натаниел Рошфор, председателя на парламентарната група на нашата партия, за да обсъдим заедно с парламента някои неща. Вие знаете, господа, че що се отнася до инфлацията, ние ще продължим борбата си с нея, като прилагаме принципите на нашата *монетарна* икономическа политика, тоест повече стоки на пазара, по-малко пари в кесиите на гражданите от народа и преди всичко повече износ. Това ще предизвика навярно, поне на мен тъй ми се струва, едно увеличение на стачките и безредиците, защото, както знаете, народът мисли и живее „от ден за ден“, а не гледа в перспективите на бъдещето. Ако днес има на софрата си голямо парче бифтек, за човека от народа животът е красив. Ако утре, по едни или други причини парчето бифтек го няма — той излиза разярен на улицата и иска да събаря властта.

— Искат да събарят социалния строй, вагабонтите! — обади се Берклей.

Канотие продължи:

— Нещата се усложняват и от едно друго обстоятелство. Много наши фирми основаха смесени дружества в трети страни. Например „Силветийски петрол“ построи рафинерии в Африка, купува нигерийски петрол, рафинира го на място, и много по-евтино, отколкото тук, в Тива. Така ли е, приятелю Берклей?

— А че как иначе? — повдигна рамене Берклей.

— Затова, разбира се, ти ще освободиш част от твоите хора в Тива, а с другите ще си помислиш какъв нов трудов договор да сключиш. Нали?

— Има си хас! — засмя се Берклей.

— Така ще постъпи и химията, и електрониката, и прочие. — Той помълча някое време, сетне кимна към Натаниел Рошфор от

Силветийския парламент: — Струва ми се, че разбирате какво искам да кажа, нали, господин Рошфор?

Натаниел Рошфор се изправи от мястото си, макар че беше удобно да говори седнал. Той беше тънък и висок блондин, с лице на пенсиониран актьор, играл поне две десетилетия роли на първи любовник.

— Аз мисля — рече той, като прекара пръсти през посивелия си перчем, — че закон за ограничаване на стачките и за нови трудови договори следва да бъде издаден от новото народно събрание, тоест след изборите.

— Съвършено правилно мислите — усмихна му се скъпернически Канотие. — Разбира се! Но *сега*, господин Рошфор, нашата партия има абсолютно мнозинство, а след изборите мнозинството ни вероятно ще бъде относително. Ще трябва да се съобразяваме с разни коалиционни приятели, сътрудници и прочие. Впрочем ваша работа. Аз изказвам само някои *съображения*. Помислете по тях!

— Непременно ще помислим, господин Канотие! — поклони се Рошфор и чинно седна на мястото си.

Към него се извърна Берклеј.

— Смутителите на реда да се хванат за гушите още сега! — рече той с помрачняло лице. — На мен под краката огън гори, за кога да чакам? Като влезем в коалиция със социалистите ли? Ами знаете ли вие какви налудничави глави пръкнаха сред тия социалисти? Сега му е времето, господине, сега и — край!

— Не се тревожи, приятелю, нашата партия е достатъчно мъдра, за да съобрази кога и какво трябва да се направи, за да бъде на Силвеция добре! — Канотие се усмихна широко и направи красноречив жест към вратата: — Каня всички ви в трапезарията на празнична закуска, господа!

2.

Земята на Канотиеевци беше отдалечена на 30 километра от атлантическото крайбрежие и се простираше в югозападния ъгъл на оксиленската страна. Не беше ни обширна, ни малка, сто хектара ливади, хълмове, кестенови и портокалови горички. В средата се намираше солидна, продълговата сграда, с открита веранда и балкони,

построена от дядото на Марсел преди около един век. Сред рядка кестенова горичка се издигаше друга постройка, по-малка, която силно подражаваше с външността си на доминиканските манастири. Беше дигната от бащата на Марсел в промеждутъка между двете световни войни. Той беше борсов вълк, но в личния си живот беше по-ограничен от най-ревностния пуританец. През една ливада по-нататък се кипреше архитектурното творение на последния канотиееевец — Марсел. По размери тя беше най-малката от вилите и напълно отговаряше на неговата любов към сюрреалистичния стил. Покривът ѝ беше килнат надясно, като каскет на пийнал актьор от авангарден театър, а балконите ѝ се кривяха насам и натам — актьорът от авангардния театър правеше големи усилия да заобиколи, да речем, някакъв уличен фенер.

От рибарското селище Шарте, в чието заливче акостира „Анемона“, гостите бяха извозени до „Пленерия“ с две автобусчета и няколко леки коли. Въпреки сюрреалистичните си увлечения Канотие обичаше реда, затова нареди съпружеските двойки да се настанят в централната сграда, дъщерите и гостенките в манастирската, а синовете и ергените, като Енрико Бертрانو — в оная, с килнатия покрив. Беше заповядано обядът да се сервира в голямата магерница до манастирската сграда и навярно щеше да мине много весело, ако половин час преди гостите да насядат по скамейките, Марсел Канотие не беше получил тревожна радиограма. От централната префектура на департамента му съобщаваха, че селските вълнения, обхванали винопроизводители и овощари, а това беше многохиляден народ, са се разпространили като пожар и в района, където се намираще „Пленерия“. От префектурата настойчиво съветваха Марсел Канотие да отплава обратно за Тива най-късно на следния ден. Други мъже, когато силно се вълнуваха, побледняваха или посиняваха, или почервенияха от възбуда; Марсел почерняваше. Той и по тен си беше мургав, но когато силно се развълнуваше, ставаше черен; или почти черен. Това се случи и сега, след като прочете радиограмата на префекта.

Дълбоко заблуждение ще бъде, ако си помисли човек, че той се развълнува толкова силно поради обстоятелството, че трябва да връща гостите си предсрочно в Тива, че е принуден да съкращава удоволствията на замисления празник. Хубаво щеше да бъде празникът

да се отпразнува според правилата на голямата игра, с един канотиеевски „бал с маски на зелено“! Това щеше идеално да се съгласува с килнатия каскет на сюрреалистичната му вила. Но по дяволите! Дори да беше гощавал гостите си през целия им престой в „Пленерия“ с гъбена чорба и яхния от бял фасул, гостите пак щяха да му се усмихват любезно. Какво ще правят! Истинската си сила те взимаха от него и без него щяха да заприличат на безпомощни шатри в пустиня, всеки по-силен вятър можеше да ги отвее на възбог!

Така че той не измени цвета на лицето си заради своите гости, когато прочете тревожната радиограма на префекта. „Хе, хе! — както се смееше той славен крал, той див човек на парите, Берклеј. — Хе, хе, гостите! Голяма работа.“ Де да беше само до гостите!

Голямата работа бяха селските вълнения на силветийския Юг. Целият селски Юг се надигаше срещу Общия пазар, срещу земеделската политика на ЕИО. За да осигури конкурентни цени на стоманата, химията и електрониката, откъдето идеха големите пари, Канотие беше „отчупил“ от цените на виното и овошките, защото, за да получиш „нещо“, трябва да предложиш и да дадеш „нещо“, такъв беше неписаният закон. Тоя закон хората от родната му Оксиления не разбираха или не искаха да разберат и затова се надигаха, протестираха, бунтуваха се. Замахваха с пестник под носа му. Как да не стане по-черен, отколкото беше!

Той намери Берклеј и след кратко съвещание двамата решиха да не казват нищо на гостите по време на обяда, а привечер да ги вдигнат „по тревога“ (изразът беше на Берклеј) и да поемат обратно за пристана Шарте.

Но нали освен скачването на небесните кораби нищо друго не става „точ по точ“, според предварителния план, така и завръщането към пристана Шарте далеч не се осъществи толкова безметежно, както бяха предвидили двамата приятели.

След сития обяд, пренатъпкан с кулинарни изобретения и „невоетата“ и полян обилно с южни вина, едни от гостите отидоха да спят, а други се запътиха към тревните площадки за голф и облицованите със зелен мрамор басейни за плуване и скачане от трамплин. Повечето младежи тръгнаха за водата.

Каквото имаше да чуе и да изпита от Енрико, Елизабет го беше чула и изпитала вече, настъпваше поредната досада, а тя водеше като вързани за кучешка каишка поводи за спречкване, малки скандали и опити за устройване на „мръсни“ номера. Наближаваше време да му даде пътя и както винаги ставаше в такива случаи, раздялата трябваше да се съчетае с някакво събитие от „неординерен“ характер. Как иначе щяха да останат в паметта ѝ тия два месеца, които щедро му беше отделила от времето си, ограничено до нищожни размери в периода, когато се прощаваше с младостта си!

Тя поиска от управителя на имението да ѝ заеме за един час спортната си кола, което той направи с голямо удоволствие. Кой можеше да бъде тоя, дето щеше да си позволи да откаже на госпожица *Берклеј*? Управителят любезно ѝ благодари, задето му беше дала възможност да ѝ послужи.

А тя покани своя спътник да седне до нея и когато стигнаха края на последния, най-дългия басейн, дето граничеше със самата източна граница на имението, усмихнато му рече:

— Ще се състезаваме в два тура. Който пръв стигне при втория тур това място и пипне с ръка тоя бордюр, той печели състезанието. Загубилият — тя повдигна пръст, — загубилият ще обиколи два пъти басейна гол. *Съвсем гол!*

— Но аз нямам бански! — каза колебливо Енрико.

— И аз нямам! — махна с ръка. — Но във водата и без това не се вижда почти нищо! — И понеже наблизко ги зяпаха група младежи, сред които стърчеше и голобрадият син на Дьоламаре, убиецът на делфини, тя заповеднически им махна с ръка: — Марш двадесет крачки назад!... Марш или ще ви погна с колата, дангалаци!

„Дангалаците“ знаеха, че Елизабет Берклеј не се шегува, помнеха шамара ѝ върху бузата на Дьоламаре Младши, затова отстъпиха, като добросъвестно изброиха *точно* двадесет крачки.

Тя се съблече, остави дрехите си върху седалката, направи същото и с дрехите на Енрико, заключи дръжката на портичката и надяна ластика с ключето над дланта си. После и двамата се изправиха на бордюра. Тя изброи:

— Едно, две, *три!*

На „три“ тялото ѝ полетя към водата с изпружени напред ръце. Сякаш слънчев лъч, от тия, дето се накланят вече към хоризонта, се

превърна за миг в божествена материя и се мярна във въздуха, като видение, излязло от витражите на средновековния художествен музей. Този музей се намираше в южна Тива, на стотина метра от мраморния дворец на „Силветийски кредит“.

Спонтанен вик на възторг се изтръгна от групата на „дангалаците“.

Настъпваше кротък, малиненочервен залез. От хълмовете се спусна лек ветреца, въздухът замириса на портокали. Приключваше втората беритба на тия плодове, които заедно със сладкото грозде правеха от Оксиления земен рай.

А в басейна, дълъг около двадесет и пет метра, се разиграваше борба, сякаш на живот и смърт. Италианецът плаваше с гмуркания и изхвърляния, половината във водата, другата половина във въздуха, изглеждаше опитен плувец, но къде можеше да се сравнява с Елизабет, която беше израснала в съседство с океана! Къде можеше да мери опитност с нея, която рядко започваше деня, преди да проплува поне две мили около Жобер! Ръцете ѝ загребваха водата мощно и бързо, като автоматични гребла, движени от двутактов мотор, тялото ѝ се плъзгаше устремно, бързоускорително, сякаш набираше, а не изразходваше сили.

И така тя надмина с почти пет метра Енрико при първия тур, а при втория тур го остави подире си с около десет. Като се изкачи първа на бордюра, тя се извърна към него и му извика:

— Стой тука, ще ти донеса една носна кърпичка за „лозов лист“!

Но Енрико едва ли я чу, защото думите ѝ бяха заглушени от гръмогласното ура на „дангалаците“, които бяха наполовина съкратили разстоянието, което ги отделяше от нея. Тя не им обърна никакво внимание, като да не съществуваха, стрелна се към колата, светкавично отключи ръчката и докато затваряше вратичката с лявата си ръка, с дясната запали мотора. Стартира бясно, но не по посока на младежите, те за всеки случай мигновено бяха се разбягали встрани, а по насипаната с дребен чакъл алея, която водеше за централното шосе.

След стотина метра тя излезе на шосето и с опасна скорост зави наляво. Измина така два километра, спря, без да гаси мотора, и успя да облече това, което можа да навлече отгоре си. Другото захвърли през прозорчето на вратата, а към дрехите на Бертрانو дори не хвърли поглед.

Началникът на гарата я уведоми със студена любезност, че бързият влак няма да спре, както е предвидено в разписанието, а ще мине транзит поради „събитията“, но тя с небрежен жест му показва визитната си картичка и тогава той промени мигновено поведението си. Изтича в апаратната и там даде някакви строги и бързи разпореждания на подчинените си. Касиерът ѝ осигури в спалния вагон първокласно купе.

Тя мушна солидна банкнота в ръката на пазача и го помоли да се погрижи за колата от „Пленерия“.

След четвърт час бързият влак за Тива спря запъхтян на гарата. Влакът престоя толкова, колкото беше необходимо на Елизабет да се качи в своя вагон.

Ние не знаем дали Жозеф Берклеј беше посъветвал дъщеря си да напусне по-рано „Пленерия“, да не чака неизвестностите, които щяха да настъпят със свечеряването, а да препусне с колата на управителя за гарата и да вземе влака за Тива по залез. Но дори да беше ѝ дал такъв съвет, той ще е действувал от предпазливост, от чувство за подсигуряване, от бащински инстинкт. Ако ще е предвиждал съзнателно часа на бедата, сам е щял да предприеме всичко, каквото трябва, за да излезе от водата сух.

И така, докато Елизабет гонеше гарата, събитията около „Пленерия“ започнаха да се развиват с фатална и с неочаквана от никого бързина.

Четвърт час преди залез-слънце частният секретар на Марсел Канотие поднесе на шефа си следната радиотелеграма:

„От префекта, до Марсел Канотие. Изпращам ви незабавно личния си вертолет, който ще ви пренесе спешно до Шарте, където е акостирала «Анемона». Предупредете вашите гости да чакат полицейските автобуси, да не тръгват без полицейска охрана, тъй като всеки момент подстъпите за Шарте и за гарата могат да бъдат прекъснати от размирниците. Моля да се избягват стълкновения и особено — употреба на огнестрелно оръжие.“

Отново лицето на Канотие потъмня. Този път черният цвят лежа на кожата му повече от минута. През това време той мълча със стиснати зъби, загледан втренчено през прозореца на малкия си салон. Беше отседнал във вилата си с килнатия покрив, а в същия този салон висяха две прочути картини на „най-великия живописец на века“.

На затревената площадка срещу прозореца Жозеф Берклей и Дьоламаре играеха с увлечение голф.

После той излезе навън, повика Жозеф Берклей и насаме му прочете радиограмата на префекта. Когато стигна до последното изречение, над главите им забръмча малкият като бръмбар личен вертолет на префекта.

— Мръсници и негодници! — изруга Жозеф Берклей и размаха юмрук. Той размахваше юмрук по посока на необозримите далечини, които залезът беше обагрил със синьо-розова виделина. — Отпусне ли човек юздите на тия нехранимайковци, южняците, те му се качват на главата! Нищо по-разпасано няма от южняшкия народ!

Машината се приземи и докато витлата и още се въртяха, от кабинката ѝ беше спусната коленчатата стълбичка, която се разгъна във въздуха, преди краищата ѝ да допрат земята.

— Събери гостите в централната сграда, заключи вратите и не ги отваряй, докато пред тях не застанат полицейските автобуси! — рече наставнически Канотие на своя приятел, като поглаждаше същевременно безупречния възел на яркожълтата си вратовръзка. И изведнъж протегна ръка: — Ако обичаш, подай ми мъничко пистолета си!

— Защо ти е? — запита машинално Берклей, като доверчиво му протегна оръжието си.

— Сложен ли е предпазителят?

— Разбира се!

— Ще ти го върна в „Анемона“! — рече Канотие, като прибра оръжието в джоба си. И ситнейки с късите си крака към дуралуминиевата стълбичка на миниатюрния вертолет, подхвърли през рамо: — Запазете спокойствие, приятелю, и до скоро виждане в „Анемона“!

— Всичките южняци сте една стока! — провикна се подире му Берклей. Той плюна в краката си, неприятно засегнат повече от Канотие, отколкото от „разпасаните“ оксилени винари и овощари.

Но през следващия час, един дълъг час, това му впечатление се поизмени доста.

Енрико Бертрانو стоически очакваше Елизабет. Той седеше гол на бордюра, размахваше лениво стъпалата си в бистрата вода и с досада отговаряше на въпросите, които му задаваха развеселените младежи. Едни много любопитствуваха защо той и Елизабет бяха се състезавали *не почти*, а *съвсем* голи, други се хилеха идиотски и нагло го питаха дали прави разлика между облечена и разсъблечена жена, и така нататък. Идеше му да стане и с прави удари, и с леви и десни да разбива ченетата на тия мамини синчета, но знаеше, че татковците им после ще го хвърлят на акулите, тоест на лихварите, които правеха досиетата с неговите продуценти или им даваха назаем пари. Освен това всяка измината секунда като че ли отваряше по една клапа в душата му и от дупките подаваха глави като мишлета стракове и опасения на човек, много видял и много патил. Какво ли не можеше да хрумне на една разглежена и дръзка жена като Елизабет, която живееше навярно със съзнанието, че може *всичко* да си позволи? Да офейка с дрехите му, а после да каже: „О, Енрико, извинявай, аз просто забравих!“ Какво бяха „енриковците“ за жени като Елизабет? — тъжно мислеше Енрико Бертрانو и не с две, а с четири уши се ослушваше да чуе дали не иде вече дяволската спортна кола.

И ето най-после по алеята се зададе шум, но той съвсем не приличаше на оня, който очакваше! Шумът от спортната кола беше нещо средно между съскане на мех и въртене на орехотрошачка, а тоя, дето се търкаляше по чакълестата алея, взимаше направо ума. На няколко крачки пред басейна се закова петтонен камион, подире му дъднеш гъсеничен трактор, а зад трактора непрекъснато прииждаха нови камиони и трактори от всякакъв вид. Въздухът посиня от изгорели газове и стана стипчив.

Още щом видяха камиона да се задава, младежите се пръснаха като ято врабци и всеки хукна презглава към голямата поляна, където се намираще централната сграда на имението.

Енрико Бертрانو остана сам. Неловко му беше да се изправи гол, затова продължаваше да седи на бордюра с потопени стъпала във водата.

От стоманената платформа на първия камион наскочаха група мъже.

— Ти кой си? — запита го грубо с южняшки акцент един от мъжете. Той не беше скочил от платформата, а беше слязъл от кабината на камиона, като по-важен. От обветреното му лице се излъчваше енергична деловитост на човек, който ръководи полски работи, тъмните му очи гледаха съобразително и пресметливо. — Кой си ти? — повтори той.

Енрико обясни.

— Ами защо си гол?

Енрико смутено смънка нещо.

— Не е редно! — каза мъжът. — В светото писание е казано, че човек може да се показва гол само пред жена си и пред курва, иначе е неприлично. Развратно племе сте вие, от киното! — После изведнъж мина на делови въпроси: — Кой излетя одева с вертолета?

Бертрано не беше забелязал никакъв вертолет.

— Може би Черния е излетял!

Бертрано не запита кой беше „Черния“, но се досети.

Сетне мъжът полюбопитствува какви други по-едри риби има в „Пленерия“ и като чу името на Дьоламаре, доволно потри ръце в омасления си дочен комбинезон.

— И тоя Дьоламаре е един от тайфата, дето чрез „Фрут къмпани“ ни продадоха за няколко сребърника на ЕИО! Ще си поговорим с тия вагабонти! — Той се извърна към Бертрано: — Марш на платформата, богохулнико! — И с широки крачки се запъти към кабината на камиона.

Част от моторизираната колона — камиони, трактори и една цистерна, тръгна за гарата, а два камиона, начоколени с народ, и пет трактора, всичките гъсенични, се запътиха за центъра на „Пленерия“.

Тежък и заплашителен дъднеж и гъста пушилка надвиснаха над централната поляна на „Пленерия“. Гостите до един бяха се събрали в салоните и стаите на двуетажната старинна сграда. Двукрилата дъбова порта беше заключена.

Пришълците наскочаха от машините, а Бертрано хукна към вилата с килнатия покрив.

— У-у-у! — подвикнаха насмешливо подире му.

Тоя, дето беше разговарял с него, заблъска с юмрук по дъбовата порта:

— Ей, отворете!

— Не сме ви канили на гости, за да ви отваряме! — отговори му отвътре Краля. В гласа му като че ли изтракаха със зъби една глутница вълци. — Да се омитате оттук, докато е време! — закани се той.

— По-кратко, приятелче, по-кратко! — каза мъжът. — Името ми е Алфонсо Килано, от Монферани. Всички сме мирни лозари и овощари от областта.

— Какво искате, дявол да ви вземе? — попита Жозеф Берклеј.

— Ако дяволът дойде, твоята душа ще извади най-напред, господине, затова не споменавай толкова често името му, разбра ли? — на свой ред повиши глас Алфонсо.

Той направи знак с глава на най-близкия от трактористите и трактористът го разбра отлично. След половин минута, дъднейки и скърцайки с веригите си, стоманеният колос едва допря, всъщност едва докосна дъбовата порта и тя се огъна и изстена, сякаш бяха изскубнали душата ѝ. Бездруго, ако докосването беше малко по-чувствително, тя или щеше да изхвърчи от пантите си, или щеше да се раздробява на трески.

Отвътре изпищяха жени, а Жозеф Берклеј се провикна:

— Вие не сте мирни лозари и овощари, ами пладнешки разбойници!

Прадедите келти се пробудиха в душата му, светът почервения пред очите му и той протегна ръка, отключи. Видя пред себе си част от булдожката муцуна на трактора и искрящите очи на Алфонсо, които го пробождаха като шишове. Но навярно и неговите не са гледали подобро намерено, защото южнякът отстъпи половин крачка и се понаведе, за да посрещне внезапно нападение.

Но Жозеф беше любител на пистолетната стрелба, нямаше никакъв вкус към ръкопашни боеве, затова се задоволи да каже, както беше разярен:

— Хайде да ви видя куража, дяволи! Газете!

На това рицарско предизвикателство Алфонсо отговори в пълно съзвучие със своето положение на стопанин, оцетен застрашително от ниските изкупни цени:

— На оксиденци кураж никога не липсва, туй сме го показвали на света много пъти! Тъй че не ни подканяй, господине, ние си знаем работата. Но по-напред искаме да ни кажете защо се подигравате с нашия труд. Де го този наш съгражданин Канотие, когото ние наричаме „Черния“? Офейка с вертолета на префекта, а? Тоз Канотие е най-големият банкерин в Силвеция и той дърпа конците на всяка работа, когато се касае до цени. Той дърпа конците и в ЕИО-то, туй ние го знаем! За да отвори път на стоманата по чуждите пазари, той е отворил нашия пазар за чуждото вино и чуждите портокали и маслини. А нашето вино и нашите портокали и маслини е изпратил на дявола, тоест дал е нареждане на „Фрут къмпани“ да изкупува тия неща на безбожни цени и да ги хвърля в морето и на свинете. Туй, господине, политика ли е, питаме ние?

— Каква политика! Туй е направо съсипия! — подаде глава от кабината трактористът, дето беше подпрял дъбовата порта. — С шепата си, дето ни дава „Фрут къмпани“ — продължи той, — нафта ли да купувам за машините, или хляб за семейството!? Или гащи за дирника си? Как си мислите вие? — закани се той с глава на Жозеф.

— Аз си мисля — каза Жозеф, — че каквото прави Черния, е добро за Силвеция, а щом е добро за Силвеция, то е добро и за вас!

— Вие се подигравате, господине! — мрачно го изгледа Алфонсо.

— Я ме оставете на мира! — със също такъв поглед го измери и Жозеф. — Аз купувам и продавам петрол, нищо общо нямам с вашите вина, портокали и маслини!

— О-хо-о! — почеса се по тила трактористът. — Виждаш ли, Алфонсо, на каква важна птица сме налетели? Та тоя „Силветийски петрол“ е на негова милост! — Той се извърна към Жозеф: — Я ми кажи ти, защо тази година на два пъти повдигна цените на газьола и смазочното масло?

— За да повиша, господинчо мой, надниците на твоите другарки и другари, които работят в моите рафинерии. И те искат да носят гащи на дирниците си и да осигуряват на семействата си хляб!

— Ами да беше отчупил мъничко от печалбите си, вместо да увеличаваш цените, твойта мама! — избухна трактористът и изпаднал в някаква внезапна еуфория, натисна съединителя и запали мотора на машината.

Няма да гадаем какво щеше да последва, ако беше протегнал ръка да превключи на скорост. Пък и няма смисъл, защото историята не се създава от предположения, а от действителност. Ние не знаем каква щеше да бъде действителността, ако трактористът беше превключил на скорост, какво щеше да се случи не само в „Пленерия“, но и далече зад нейните граници.

Когато трактористът протегна ръка към лоста на скоростта, на поляната ненадейно изскочи огромен кафяв бронетранспортър и като морско чудовище, клатушкайки се и с насочени дула на две тежки картечници, полетя към скупчилите се хора и машини. Той беше заобиколил колоната откъм десния ѝ фланг и появата му беше толкова неочаквана, че хората не успяха дори да се уплашат. Те просто се втрещиха на място, загубиха, както се казва, „ума и дума“.

Бронетранспортърът спря на пет крачки от трактора, който беше залепил муцуната си за портата на централната сграда на „Пленерия“. От рупора му прозвуча дрезгав командирски глас. Командирът на машината заповядваше на всички и на всичко — на машините и пришелците — да се оттеглят *незабавно* зад пътя и да направят място за двата рейса, които чакаха край кестеновата горичка.

Вцепенението напусна хората така бързо, както ги беше налетяло. Будни и темпераментни южняци, те веднага разбраха, че насреща си нямат голяма сила: освен бронетранспортъра от префектурата бяха изпратили за охрана на гостите едно малко рейсче, от което слязоха дванадесет полицаи, въоръжени с автомати. Бронетранспортърът беше страшен, разбира се, но полицията едва ли щеше да се реши да го използва; влезеше ли подобно тежко оръжие в действие — това означаваше бездруго гражданска война. Една сериозна война не влизаше в сметката и на двете страни.

Ето защо двете „партии“, които вече бяха се срещали на кръстопътища и по гари, мълчаливо избраха стратегия, която не носеше никому полза, но и не причиняваше кой знае каква вреда. Винарите и овощарите освободиха пътя, който водеше за шосето, но не се изтеглиха оттатък, а се скупчиха отстрани, така че гостите, качвайки се в автобуса, непременно трябваше да минат покрай тях. И те минаваха, като се стараеха да изглеждат спокойни и сигурни в себе си, но повечето бяха побледнели. Особено мъжете бяха изменили цвета на лицето си, жените се държаха с повече достойнство. От време на време

по посока на автобуса политаше по някой презрял домати и улучваше някого, и тогава началникът на полицейския взвод се провикваше: „Спрете, дяволи, ще стреляме!“, но по гласа му си личеше, че няма да последва никаква заповед за стрелба. Бертрано предизвика голям смях, защото слугите бяха го облекли в някаква жълта пола-панталон и червена, силно деколтирана дамска блуза.

Последен от гостите вървеше Жозеф Берклеј. Както правят капитаните на потъващи кораби, той беше решил последен да се качи на спасителната лодка. Но достатъчно беше да се появи в полезрението на хората от двата камиона, за да се изсипе отгоре му не един, а поне десет задружни залпа от разкиснати домати. За няколко секунди доби вид на човек дълго търкалян в каца от доматиено пюре. Все пак, преди да сложи крак на стъпенката, той повдигна юмрук и отправи към мъчителите си вулгарна псувня.

След около четиридесет минути, предвождани от бронетранспортъора и следвани от полицейското автобусче, гостите пристигнаха в рибарското селище Шарте.

Марсел Канотие, облечен официално, като за вечерен прием, поздравяваше гостите си и им изказваше съжаленията си за неприятната „случка“. „В сложни времена живеем! — казваше той. И добавяше, като накланяше леко главата си наляво: — Сами сме си виновни! Ние превърнахме демокрацията в социален абсурд, свободата — в слободия!“

Жалкият вид на Жозеф Берклеј сви устните му в познатото и хипнотизиращо „колелце“, от което сякаш се подаваше понякога невидима, но съскаща змийска глава.

— Ръкопляскай, приятелю, навярно си доволен от състоянието ми! — изръмжа насреща му Краля.

— Така и очаквах, бедни ми приятелю, че тъкмо ти ще предизвикаш гнева на тълпата! — рече той на Жозеф и с елегантен жест му протегна блестящата страшна „Берета“.

— Защо ми е сега? — изгледа го свирепо Краля, чийто бял костюм беше станал марсиански-червеникав от улучилите го десетки презрели домати. — По дяволите! — изруга той, замахна силно и ядно захвърли оръжието в океана.

— Нищо, нищо, успокой се! — отново се усмихна с ужасната си усмивка Канотие. — Ако беше дал дори само един изстрел с тази

опасна играчка, сега цяла Оксиления щеше да кипи като изригнал вулкан! Ще се съ согласиш, приятелю, че подобно изригване преди изборите няма да бъде от полза за Силвеция и особено — за позициите ѝ в Общия пазар! — Той помълча и този път, без да се усмихва, попита: — Ти си успял все пак да предупредиш Елизабет да вземе влака *навреме*, нали?

— Приблизително около времето, когато ти *отлетя* с вертолета! — на свой ред го настъпи Жозеф.

Повече от гостите не бяха успели да приберат в суматоката багажа си и понеже мнозина носеха по дрехите си червените дамгосвания на оксиленските лозари и овощари, Жозеф ги поведе към единственото манифактурно магазинче в Шарте. Дигнаха собственика на магазинчето от вечеря и със снизходителни шеги започнаха да обръщат стоката по рафтовете с главата надолу. Какво можеха да открият за себе си милионерските дъщери и синове в едно дюкянче, което задоволяваше скромните нужди на няколко дузини семейства на рибари? Конопени и платнени ризи и фусти за жените, дочени панталони и червени, груби фланели за мъжете! За госпожиците, които със строг режим на хранене поддържаха спортна линия, фустите излязоха по мярка, но за солидни мъже като Дьоламаре например два чифта рибарски панталони не можеха да поберат закръглените им кореми и задници. Дори младежите изглеждаха женствено заоблени в тия панталони, скроени за тесни ханшове и мускулести бедра. Само Жозеф Берклеј и Енрико Бертрано бяха добре, първият поддържаеше каубойска фигура, вторият си беше кльоцав по рождение.

На тази рибарска компания беше сервирана вечеря — изобилие от миниатюрни деликатеси, рибни, месни, от дивеч и плодове — комай от всичките краища на света.

После най-главните „рибари“ — Канотие, Берклеј, Дьоламаре, Холдщейн, генералните директори на електрониката, на химията, на самолетостроителната индустрия заедно с парламентариста Натаниел Рошфор — всички бяха поканени от домакина в специалната каюткомпания. Там запалиха пури, бяха им поднесени арманяк и кафе. Без много приказки, изразявайки общото мнение, Марсел Канотие заръча на Рошфор парламентът да приеме на специално заседание с екстрена бързина закон за ограничаване на стачките и на трудовите договори и закон за гъвкаво прилагане на работното време.

След това в каюткомпанията се заговори за коне и за жени. Призори „Анемона“ пристигна в пристана „Свети Павел“.

НЕДОВЪРШЕН P. S.

На другия ден след описаните събития парламентарното мнозинство предложи силветийският парламент да бъде свикан след една седмица на извънредно заседание; управляващата коалиция внесе за обсъждане и приемане два законопроекта — за временно ограничаване на трудовите договори и на правото на стачки и за временно въвеждане на „гъвкаво“ работно време в промишлените предприятия и мините. Правителството беше напълно уверено, че предложенията му ще минат, тъй като само партията на Националния демократичен съюз имаше абсолютно мнозинство. Либералите и радикалите предварително заявиха, че ще гласуват „за“, като срамежливо обясняваха становището си с уж временния характер на законопроектите. Комунистите и „зелените“ протестираха бурно, особено комунистите марксисти, те организираха в северна Тива предупредителни едnodневни стачки и многохилядни демонстрации, които бяха разгонени както винаги с конни ескадрони и гумени куршуми. Но комунистите и „зелените“ имаха в парламента само 10% от гласовете, мажоритарната избирателна система им действуваше като прокрустово ложе, както и да се бореха, те не можеха да съборят нито едно правителствено предложение.

Само позицията на социалистите (30% от общия брой на народните представители) остана неясна до самия ден на гласуването. Ако всички социалисти гласуваха „за“, двата законопроекта щяха да се приемат с квалифицирано мнозинство, а такъв триумфален за олигархите вот щеше непременно да се отрази и върху хода на предстоящата изборна борба. Ето защо поведението на социалистите в парламента се очакваше с повишен интерес от цялото силветийско общество.

Два дни преди гласуването третият частен секретар на Марсел Канотие, който изпълняваше длъжността на шарже д'афер в личната му канцелария, срещна случайно Клод Полен на една изложба за породисти кучета. Дватамата се отбиха в бирарията на парка, уж на по чаша бира, а разговаряха повече от час. Когато излязоха от бирарията,

група журналисти се опитаха да изкопчат по някоя дума от двамата и донякъде сполучиха.

— Докъде стигнаха преговорите, господа? — запита фамилиарно и ухилен до уши представителят на в. „Република“?

— До мъртва точка! — отговори с кисела усмивка шарже д'аферът на Канотие.

— Тъй ли? — направи отчаяно лице завеждащият политическата хроника на „Република“. — Но защо, моля ви се?

— Защото — каза шарже д'аферът — аз съм по шпаньолите и друга порода кучета не признавам!

— Аз пък не отстъпвам по отношение на дакелите! — каза Клод Полен, макар да не разбираше нищо от кучета и да не можеше да отличи в никакъв случай, да речем, дакел от дог.

Този диалог беше доста нашироко коментиран от следобедната тиванска преса. „Република“ изказа мнение, че социалистите ще гласуват против законопроектите, за да направят мили очи на поддръжниците си в навечерието на изборите. Но на другата сутрин завеждащият политическата хроника на „Република“ беше уволнен. Това уволнение възбуди още по-силно духовете и мнозина тиванци се обзаложиха за „за“-то на социалистите. След сесията на парламента същите трябваше да захаят пръст, тъй като се оказа, че уволненият не е уволнен, а просто е преместен в сутрешното издание на вестника.

А Хораций? Какво правеше през това време нашумелият с успехите си водач на левите социалисти?

ГЛАВА VII

ХОРАЦИЙ И НЕГОВАТА „ЛАЛЕЛИЯ“

Когато описвахме Йоженовата къща в Люневил, ние не споменахме, че навремето се кипреше зад гърба ѝ голяма цветна градина, с дървена беседка по средата и засадена тук и там с овощни дръвчета, предимно праскови и череши. За майката на Хораций, дошла някога си в Люневил от още по-дълбоката провинция, тази градинка, около три декара, заменяше поне отчасти изгубения ѝ рай. Тя засади отделни къччета с различни по вид и багри цветя, като се съобразяваше с времето на цъфтежа им и с общата разцветка, която образуваха всички наедно. Получи се вълшебен килим, една длан хубост, пренесена от приказките на Шехеразада.

Беше по средата на април и един ден Хораций изведнъж се влюби в градината, която беше виждал дотогава стотици пъти. Той беше правил безбройни обиколки из алеите ѝ, но не беше изпитал очарованието ѝ, сякаш беше вървял слепешком. Тоя ден той видя цветята като че ли за пръв път, почувствува очарованието им като някаква връхлетяла го от небето омая. По същия начин той се влюби след три години в Ирен и много по-късно — в Елизабет. Сякаш от пръв поглед, за един миг. Кой знае! Сигурно тоя миг ще да е бил старателно подготвян в душата му много дни, месеци и години по-рано. А може би той е един неосъзнат стремеж по нещо, за което си говорят звездите, листата на дърветата, полюшвани от вятъра; снежинките, които падат в тиха нощ. Кой знае наистина! Но едва ли този стремеж може да се появи по всяко време и в душата на *всеки* човек.

А в чия душа се появява — с основание ще запита някой. На този въпрос не бихме могли да отговорим. Пък и едва ли някой би могъл...

В оня априлски ден Хораций се учуди най-много на лалетата, цяла поляна нагъсто източени сватбарски свещи, запалени сякаш, и остана прехласнат от различните им цветове: червени, бели, жълти, лилави, пъстри... Най-силно го впечатляваха пъстрите — всяко лале притежаваше по мъничко от богатството на всички лалета. Как беше се

получило туй чудо, по какъв път едноцветните лалета изпращаха от боята си на други лалета, за да се изкипят с шарена премяна?

Но в мига, когато почувствува хубостта им, той не си задаваше никакъв въпрос, само се радваше, а в душата му звучаха химни. Били са химните на най-висшата радост, а техен всепризнат източник, разбира се, е природата. В случая са били цветята, лалетата.

Много години по-късно, след като отдавна беше проникнал в тайната на многоцветието и беше хабилитиран за доктор по естествените науки, той помоли управителя на Южнотиванската национална ботаническа градина да му отдели два-три хектара свободна площ, за да организира за публиката постоянна *изложба* на образцово отглеждани и селектирани лалета.

— Но за какво, защо? — учуди се искрено управителят. — Лалета садим на много места! Поне на десет поляни в парка публиката може да види лалета!

— Работата е в това — каза Хораций, — че по един начин действуват на човека някое и друго лале, а съвсем по друг начин ще му въздействуват например хиляда различни по цвят лалета, засадени всичките на *една* поляна.

— Ако е до различни лалета, ние разсаждаме такива по някои лехи, дето вървят успоредно с централните алеи! Посетителите могат да добият представа за най-различни видове лалета!

— Въпросът не е в това, каква *представа* ще добие посетителят, а до това — какво *чувство* ще изпита! Аз имам предвид емоционалното, облагородяващото въздействие, което ще окажат лалетата върху душата на човека. Разбирате ли? Въздействието на красотата! А такава красота може да се получи, ако хиляди разноцветни лалета бъдат посадени на една голяма площ! Това би било, знаете ли, нещо като симфония на Моцарт, фуга на Бах!

— Ха, ха! — каза управителят, който нямаше научните титли на Хораций, но беше протеже на един виден правителствен човек. — Не ме размивайте, доктор Йожен! Та ние сме ботаническа градина, не сме концертна зала!

— Но цветята действуват на човешката душа като музиката! — каза Хораций. — Стига да ги подредите както трябва, вие може да постигнете приблизителен ефект!

— Нямам кредити за такива благородяващи мероприятия! — отрязва го сухо управителят. — Да се разработят и поддържат три-четири хектара лалета — това струва много пари!

— За пари вие не се грижете! — възкликна Хораций. — Аз съм обмислил всичко. Ще образувам клуб „Лале“ и той ще поеме разноските. Ще поканя за почетни членове директорите на най-големите силветийски банки! Представяте ли си?

— Хм! — каза управителят, който не беше свикнал да си представя подобни неща. — Ако си осигурите необходимите средства, аз ще ви предоставя терен. По крайнините на парка има доста пустеещи места!

Хораций създаде Атинския клуб по време на студентството си. След като беше хабилитиран за доктор на естествените науки, зрял човек вече, той образува клуба „Лале“ и стана негов несменяем председател.

В началото на тази история ние разказахме как Хораций прие поканата на госпожа Берклей да прегледа заболелите ѝ черни рози. Може би някои читатели са приели тази му постъпка като едно лекомислено дело. А други просто не са ни повярвали, сметнали са този епизод от биографията на Хораций за измислен. Те не са прави. Биографията на Хораций е твърде известна, за да се притурят към нея измислици, особено измислици, лъхаци на пикантерийност.

Хораций отчаяно обичаше двама гениални композитори — Моцарт и Бах. Многоцветната поетична хармония на лалетата му напомняше Моцартовата музика, а черните рози на госпожа Берклей — фуги на Бах. Той би послушал Бах, па макар и в салона на някои от своите най-отявлени политически противници.

Но ние не довършихме разказа си за клуба на лалетата. След като се завърна от обиколката си из страната и говори на две от събранията на столичната организация в навечерието на конгреса, Хораций реши да прескочи до „Лалелия“, както в южна Тива бяха свикнали да наричат оня участък от ботаническият парк, където клубът „Лале“ осъществяваше своята дейност.

„Лалелия“ беше едно вълшебно кътче, което благороден крадец сякаш беше отмъкнал от рая и кротнал в югоизточната част на тиванския национален ботанически парк. От началото на април до първите дни на юни хиляди любители на цветята се тълпяха около това място, делник и празник, за да ахкат от възторг и умиление пред ширналата се наоколо им хубост. Сред един квадрат от два хектара, ограден от елхови и брезови горички, пламтяха безброй свеци с различни светлини. Тази празнична феерия, напълно достойна за Зевсовата зала на пиршествата или за Аполоновия храм на хубостта, беше плод на Хорациевото старание да селектира и комбинира основните цветове, с които природата беше надарила едно от най-лъчезарните свои творения. Неговата „Лалелия“ даваше утеха на нещастните, макар и за час-два, а щастливите замайваше с илюзията, че красотата царува над света.

Интересно е да си зададем въпроса: а какво беше „Лалелия“ за своя творец? Разбира се, като познаваме характера на Хораций, не бива да свеждаме отговора в никакъв случай до едно просто означение. Най-напред той изпитваше доволството, което всеки добър майстор изпитва от работата си. „Лалелията“ беше красива, тази красота беше създал той, следователно струваше си да бъде доволен от себе си. Но тази красота беше по значение и по размери една нищожна част от онова, което той можеше да направи за хората. С „Лалелия“ той изплащаше една незначителна част от своя дълг спрямо обществото, спрямо оная част от обществото, която живееше тъжно. Следваше изводът: *„О, колко много още можеше той да направи!“* Неговата „Лалелия“ непрекъснато му напомняше, че големите неща, които трябваше да извърши, тепърва предстоят.

Поради случайно съвпадение Хораций отиде в „Лалелия“ същия този ден, когато „Анемона“, черната яхта с бели платна, отплава за залива Шарте.

Тази година той беше засадил един хектар с хризантеми, първенците на печалната красота, които той обичаше със същата страст, с която обожаваше лалетата. Когато пристигна на мястото, той застина от ужас, едва не получи сърдечен удар — трима от парковите работници равнодушно изкореняваха с мотики хризантемите, а

счетоводителят на клуба „Лале“, чиновник в банка „Силветийски кредит“, спокойно пушеше лулата си край тях и дори се усмихна, когато Хораций успя най-после да възкликне:

— Вие луди ли сте, дявол да го вземе! Кой ви позволи?

Чиновникът от „Силветийски кредит“ извади лулата от устата си, усмихна се снизходително и на свой ред зададе въпрос, който избухна в ушите на Хораций като бомба:

— А вие кой сте, та се месите в работата ни?

Тоя тип беше работил вече пет години под шефството на Хораций, а сега нагло го питаше кой е!

На това място трябва да отворим една малка скоба. Клубът „Лале“, както ни е известно, нямаше свои собствени финансови средства, той се издържаше от субсидии на обществени институти, преди всичко — от дружества и банки, а от банките най-голяма вноска правеше всемогъщата „Силветийски кредит“ — фасадата на още по-всемогъщия Банков консорциум. Марсел Канотие, който изцяло издържаше салона на живописците, събрани около кръжеца „Марк Шагал“, смяташе импресионистичните лалета за законно наследство на модерните неосюрреалисти, затова „Силветийски кредит“ с охота и щедро покриваше почти две трети от разходите на клуба. Робер Смит, финансовият специалист на „левите“, посъветва Хораций да продава една част от лалетата, но Хораций отхвърли с възмущение тази разумна идея. „Аз не съм търговец и няма да стана! — заяви той. — Освен това справедливо е красотата да се подарява, а не да се продава като сирене и лук!“ И той изпращаше разкошни букети на театри и концертни зали, на изложби и юбилеи.

— Вие кой сте, та се месите в работата ни? — повтори въпроса си чиновникът от „Силветийски кредит“.

— Ти добре знаеш кой съм! — успя най-после да дойде на себе си Хораций.

— Но вече не сте тоя, който бяхте до оня ден! — направи безсрамна и зла усмивка довчерашият човек на Хораций. — Вие, господине, не сте вече никакъв за сведение! — Той извади от чантата си някакъв документ и почука по него с пръст. — Туй е протокол на управителния съвет. Ето! Управителният съвет ви сменя от поста председател и ви изключва от клуба, задето без разрешение на своя глава садите хризантеми и се разпореждате самоволно със земята на

„Лалелия“! Разбрахте ли, господине? Препис от този протокол ви е изпратен надлежно по пощата. Край!

В тоя миг буца пръст, изхвърлена от нечия лопата, перна господина по филцовата му шапка и тя се изтърколи на земята.

— Внимателно, приятели! — обърна се Хораций към работниците. — Вие може да пребиете човека!

— Безотговорни елементи! — закани се господинът, но кой знае защо на Хораций. Като че ли Хораций го беше замерил с буцата пръст.

Хораций се наведе, повдигна от земята една разкошна снежнобяла хризантема, почисти я деликатно, сякаш допираше пръсти до най-фина порцеланова чаша, а по лицето му премина сянка, сякаш бяха спуснали кепенци над едничкия прозорец, през който душата му гледаше към света. Все пак той събра сили и каза на работниците:

— Аз ви уверявам, че след изборите отново ще засадим това място с хубави хризантеми!

После, без да каже дума повече, той тръгна към изхода на парка, а хризантемата носеше исправена, облеганата на рамото му, както се носи заспало дете.

ГЛАВА VIII

ИЗ ДНЕВНИКА НА ХОРАЦИЙ ЙОЖЕН

1 ОКТОМВРИ, 23 ЧАСЪТ

ОЩЕ ЗА „ЛАЛЕЛИЯ“

Тази вечер по първи канал на телевизията в рубриката „Новини на деня“ беше съобщено, че управителният съвет на клуба „Лале“ е освободил от длъжност председателя на клуба, доктор Хораций Йожен, понеже не се е справял с работата си и бил довел нещата на клуба до пълна безизходица. Той не зачитал мнението на колегите си от управителния съвет, държал се надменно, гледал отвисоко обикновените любители на природата и проявявал най-груб индивидуализъм. Решението на управителния съвет на клуба „Лале“ било одобрено от главния директор на асоциацията „Паркове и градини“ професор доктор... еди-кой си.

Да се похваля, че изслушах съобщението равнодушно ще излъжа. Какво ти равнодушие, то ме бодна по сърцето, като електрическа искра. Не е шега да те хулят и клеветят пред милиони зрители, без да си в състояние да кажеш една дума в своя защита. Не съм се справял със задълженията си като ръководител... А кой създаде „Лалелия“? И аз ли измислих думата „Лалелия“, или народът? В „Лалелия“ народът виждаше символа на една своя неосъзната мечта по свят повече красив от тоя, сред който живееше!

Какви ли не Лалелии е създавало в мечтите си изстрадалото човечество! Колхида, небесният Йерусалим и златното Елдорадо са светове на безгрижието, на материалната осигуреност, на ситите стомаси, а Островът на блажените и градината на Хесперидите са синоними на красота, духовна и материална, неосъществима в едно общество, където грижата за насъщния тормози обикновения човек през целия му живот.

Моите два хектара, засадени е лалета, грейнали с всички възможни цветове, напомняха на хората, улисани във всекидневна битка за хляб и покрив, че в живота освен черни грижи има и хубости, които радват и галят душата, но достъпни за тях само като картинки, отпечатани в списание, което рекламира луксозни и непостижими за кесията им неща.

Не съм се вслушвал в мнението на управителния съвет, бил съм надменен индивидуалист. Гледай ти! Та нали винаги управителният съвет ръкопляскаше с възторг на моите предложения и ги приемаше с пълно единодушие! В протоколната книга на управителния съвет няма нито един ред, от който да се съди за каквито и да било конфликти между мен и представителите на „колектива“. Дори най-върлите ми идеологически противници не се решаваха да обелят критична дума за „Лалелия“. Те или я премълчаваха, или благосклонно-снизходително ме съветваха да се занимавам именно с лалетата си, дейност, в която съм проявявал несъмнени дарования, а да не си пъхам носа в политиката, където съм бил невежа и дилетант. Пазя в архива си картичката на Марсел Канотие. Ще взема да я изпратя на тия мерзавци от телевизията. „С възхищение от вашата «Лалелия» и с благодарност. Това извисява духовно човека!“ — беше отбелязал на картичката си силветийският Мефистофел. А сега нещата бяха се обърнали рязко и изведнъж, един нищо и никакъв служител на Канотие беше разговарял презрително с мен, беше ме изгонил от „Лалелия“, както се гони от чужда къща неканен посетител. Е, какво пък, щях да преглътна, в Силвеция беше обичайно всеки нов началник да уволнява чиновниците на предшественика си и да назначава свои хора, както всяко правителство сменяше министрите на предишното и на тяхно място поставяше своите по-първи политици. Капиталът натискаше голямата ръчка, а тя от своя страна завърташе десетки и десетки зъбчати колела и колелца: началниците уволняваха чиновниците, а министрите уволняваха началниците. Банковият консорциум пък заменяше едни правителства и министри с други, а самият той играеше според свирнята на своите и международните монополи. Такава беше въртележката на капитала и затова нямаше нищо мистично и свръхестествено в обстоятелството, че някакво чиновниче на Канотие, една от най-нищожните бурмички на нищожна система от бурмички, че това чиновниче на Канотие беше ми посочило вратата на „Лалелия“.

Колко пъти се е случвало например гардеробиерът на министър-председателя да не става от мястото си, за да подаде палтото и бомбето на току-що сваления си шеф! Когато дребният пост се съчетава с дребнава душичка, човешкото същество придобива качества на най-долнопробно животно. Тъй че — по дяволите оня нещастник от „Силветийски кредит“. Господи, прости му, той не знаеше какво прави!

Но отлично знаеха какво правят ония от Банковия консорциум начело с Черния. Очевидно Мефисто беше се смутил от моите успехи, било му е обърнато внимание, че левите социалисти печелят непрекъснато нови привърженици. След люневилската ми победа Клод Полен се е почувствувал разклатен на своето лидерско кресло. Испитал е известно смущение и Мефисто, защото в тоя сложен живот лошите изненади не са толкова редки, като белите свраки, а тъкмо социалистите на Клод Полен никога не са му обръщали гръб в най-критични моменти. Но не са били само добрите чувства към приятеля от „скамейката на резервите“, които са накарали Канотие и компания да действуват против мен. След люневилските ми успехи усетила е лек земетръс под седалището си не само дясната социалдемокрация, но и цялата силветийска олигархия. Е, аз не съм джелатин и диктатор като комуниста Дюбуа, но нали и аз като комуниста Дюбуа искам в края на краищата да ликвидирам буржоазния порядък!

И ето законът на класовото *самосъхранение* показва рогата си. Срещу Дюбуа олигархията стреля с гумени куршуми, а често и с истински, гази го с конни ескадрони и с танкове, няма да й мигне окото и огън и жупел да стовари отгоре му с хеликоптерите си. А срещу мен тя започна да стреля с дезинформация, с публично уронване на престижа ми, с долни клевети. Тя казва, с вестниците си, с радиото, с телевизията си: „Ето го какъв е този водач на левите социалисти, Хораций Йожен — некадърник, а плюс това и наполеоновец, не признава колегите си, пукната пара не дава за мнението на помощниците си, презира колектива. Ха гласувайте за тоя демагог!“

Е, добре, господа, стреляйте по мен с лъжи и клевети, аз пък ще воювам срещу вас с принципи и идеали. Вие боготворите бизнеса, прехласвате се по парите, проповядвате, че печалбата от бизнеса развивала цивилизацията. Е, да, печалбата „развива“ цивилизацията, но така както проституцията прави това със здравеопазването и

морала. Не, господа, цивилизацията е постигнала успехите си не от големия бизнес, а защото през всички времена е била вдъхновявана от идеалите за равенство и свобода. И от борбата на народните маси за демокрация, разбира се, защото свободата и равенството, гражданино Дюбуа, без демокрация са празни звуци, думи без съдържание.

Тъй че *aux armes, citoyens*^[1]! Наближават дните на двата големи избора — за лидерство в партията и за управлението на страната — *vox populi, vox dei*^[2]! Ако щастieto не ме изостави, кълна се в паметта на великите древни атински демократи, че аз ще превърна Силвеция в една чудна Лалелия!

А за сегашната „Лалелия“ ми е страшно! Имам чувството, че остриетата на мотиките се забиват в душата ми и изтръгват из корен по едно вълшебно лале, че гасят по една светлина, която сочи на хората пътя към бога. Мефисто не иска хората да откриват пътя към бога, затова се разпорежда лалелиите да изчезнат от лицето на земята, нали навремето Ирод също е заповядал да се избият младенците, за да не остане в живота оня, комуто било заръчано да покаже на човеците пътя към светлината.

В подобни случаи Дюбуа вдига предградията на северна Тива на крак, десетки хиляди хора маршируват с червени знамена и замерват с павета телевизията и правителствените редакции, по този начин те казват, че демагогиите и лъжите на олигархията няма да *минат*, те изразяват своето *non passerant*^[3]. Те дават израз на своята стръв да свалят олигархите, въпреки че полицията на олигархите ги стреля, мачка, души. Те крещат фанатично: „*Non passerant!*“ И въпреки реките от кръв и стъпканите Ирени карат света да разбере, че все пак крайната победа ще е тяхна.

Не ми трябва победа, спечелена с океан от изтезания и мъки, пък и не се знае дали изобщо може да се извоюва, ако се върви по този път. Защото олигархите освен своите гумени и истински куршуми и ескадроните си имат още танкове и авиация, и далекобойна морска артилерия, и инквизиции, по-страшни от средновековните, и ескадрони на смъртта, и верни съюзници и поддръжници оттатък Океана...

Аз вярвам в Свободния вот и в Събранието на народа. Вярвам в безсмъртния принцип на атинската демокрация, завещан ни от древността. Вековете са го покрили с прахта на забравата, но аз ще

направя всичко, за да заблести отново, както е блестял някога като девиз на свободния атински народ.

И Лалелия пак ще разцъфти!

ОЩЕ ЗА ЕЛИЗАБЕТ

Над океана е легнала безкрайна нощ, срещу фара на пристана „Св. Павел“ примигват светлините на остров Жобер. От бездънните висини на небето надничат познати звезди. На северозапад от Жобер сияе сребърната красавица Вега, измамливо прикрила се с прозрачен синкав воал, а точно над острова виси като японска черешка наказаният от богинята Венера лекомислен красавец Арктур.

Докато обикалях Силвеция и произнасях речи срещу Клод Полен и неговата политика на сговорчивост с десните, Елизабет беше в душата ми ден и нощ, но аз я държах заключена в кула от слонова кост, както са правили някогашните поети парнасисти със своите музи. Те са казвали на музите си: „По-надалече, скъпа, от калта на всекидневието, ще си изцапаш белоснежната туника!“ За бялата „туника“ на Елизабет аз нямах изобщо никакви грижи, тъй като тя нямаше вкус към подобни връхни одеяния — и не ги носеше — и в буквален, и в преносен смисъл. Тя беше една умна и освободена от дребнобуржоазни и всякакви скрупули жена. Хладно пресметлива и сдържана в едни случаи и необуздало страстна и лекомислено-своеволна в други. В своеобразните противоречия на характера ѝ се оглеждаше много по-добре моралът на класата ѝ, отколкото в стандартните клишета, с които ние ги изобразявахме по страниците на нашия печат. Но освен тия общокласови признаци тя си имаше и лично *свои*, и трябва да си призная, че тъкмо тия *нейни* си черти завъртяха главата ми. Тя беше покровителствено-предвидлива и в това ѝ благородно качество имаше и сила, и прелест. Във външността си тя носеше суровата, скитническа и непокорна природа на северните хора и тия черти бяха органически свързани с личните особености на нейния характер. Нейните небесносини, нежно-чувствени очи, по които подлудявах, на три пъти видях как потъмняват и на три пъти почувствувах силата им — те ме бяха изваждали на „сухо“, когато се давех.

Господи, не беше случайна тази моя представа — лети шейната по заснежената шир, а тя размахва камшик над кучешкия си впряг и излита напред, оставя подире си другите впрягове и властният ѝ

звънлив глас зове на единоборство най-смелите и най-силните представители на полудивото й скитническо племе.

„Дребнобуржоазна романтика“ — ще се усмихнат снизходително някои, които се мислят за повече „светци“ в нашата моралистика. Внимавайте, приятели, хоризонтите на понятието „романтика“ включват много широки простори. Нежната и небесносинеока Кримхилда не е видение, излязло от отмерената реч на nibелунгските саги, а е една жива историческа действителност. Ето го „бича божий“ Атила, покорителя на народите, войника, прекарал живота си в походи и кръвопролитни битки. Ето как — според описанието на най-видния за времето си византийски хронист — „бичът божий“ посреща годеницата си Кримхилда, княгиня от най-северните провинции на nibелунгската страна. Когато рицарската свита на Кримхилда пристига пред шатрата му, той излиза навън, застава пред коня на Кримхилда и постила на земята златотканата си мантия. Какво „романтично“ кавалерство от страна на „бичът божий“! Нито Антоний, нито Цезар, тия велики римляни, възпитаници на една богата култура, възпяла жените и любовта в гениални образци, са простирали патрицианските си мантии в краката на митичната Клеопатра. Но „варваринът“ Атила, покорителят на народите, не се двоуми нито за миг — и не толкова поради етикета навярно, какво са за него протоколите и етикетите!, а защото не иска *крачката* на северната хубавица да стъпят върху гола земя. Той протяга мускулести ръце и сваля без усилие от седлото на коня леката като перушинка синеока девойка. Очевидно в момента не му е дохождало наум, че се държи с Кримхилда като един закъснял представител на романтизма и че не му отиват на него, палача на Римската империя, подобни „занесии“!

По-нататък историкът разказва, че на сутринта след брачната нощ приближените на Атила намерили „бичът божий“ поминал от сърдечен удар. А нежната му съпруга *закусвала* по това време по живо и по здраво на царската трапеза...

Та в моите представи за Елизабет навярно има романтика и ако на някои тя се вижда „дребнобуржоазна“, нека те да се сърдят на собствения си схоластичен опит. В тия работи няма нищо „дребнобуржоазно“ според мен, а има само отражение на разноликите правди на живота.

Търпение, моля, по-нататъшните събития ще покажат кой от нас е бил прав! Ако спечеля, тя ще спре шейната си посред заснежената степ и ще ме покани да заема мястото си до нея, и ние ще полетим заедно в бялата вихрушка. Ако загубя — тя ще постъпи навярно като прапрабаба си, Кримхилда: няма да остави чашата си недопита.

Тъй или иначе, мнозина „здравомислещи“ хора биха ми казали: „Що за история — да обикнеш една буржоазна пачавра?“

Ще направя на „здравомислещите“ две забележки. Ще започна с втората. Кой казва, че аз съм „обикнал“ Елизабет. Глаголът „обиквам“, уважаеми господа, не се среща толкова често на пазара, като спортните ризи например или като джинсовите панталони, които можеш да си купиш от всеки най-обикновен търговски магазин. Той е като оня скъпоценен камък, който се среща все по-рядко в света и чиито запаси непрекъснато намаляват. Той е като изумруда. В южна Тива има най-малко двадесет разкошни ювелирни магазина, където можеш да си купиш всякакви диаманти и колкото искаш, според средствата, с които разполагаш. Но има само два магазина, намират се на площад „Република“, зад чиито бронирани витрини можеш да видиш скъпоценните камъни, които зеленеят повече и по-топло от всички зелени неща в света. Там продават изумруди. Чувството „обич“ е като тях. Аз изпитах това чувство, когато коленичих пред паметника на Ирен. Само веднъж.

Обичта има родственици, каквото е например увлечението. Съществуват увлечения, чиято сила не е по-малка от силата на любовта. Увлечението може да възкресява, да умъртвява, да издига до небесата и да заравя вдън земя. Но не е любов.

Склонни са някои „здравомислещи“ да наричат Елизабет буржоазна пачавра. Пачаври, господа, дал господ навсякъде, всички обществени прослойки си ги имат. Тъй е било от времето на Еклезиаста, че и преди него. Но хората, които биха се изразили така за Елизабет, не знаят навярно най-важното: че тя, каквато е, държи в нежните си ръце корави юзди на свиреп кучешки впряг, размахва гърмящ камшик и звънливият ѝ глас зове на единоборство дванадесет железни мъже. А северният вятър набива в русите ѝ къдри ледени иглици...

Аз не искам да влизам в спор с така наречените „здравомислещи“, защото това би било една безнадеждна работа.

Малко ли са хората, които казват, че е безнадеждна работа да правиш конкуренция на Клод Полен и да се заканваш, че ще свалиш Марсел Канотие от златния му трон, без да употребиш дори четвърт напръстник динамит. Не са никак малко такива „здравомислещи“ люде! А да влизам в спор с тях вече е късно. Пък и безнадеждно. Нито те ще ме разколебаят, нито аз ще успея да ги убедя. Сега трябва да се действа.

Да, Елизабет е с мен ден и нощ, но обстоятелствата изискват да я държа скрита дълбоко в душата си, затворена в кула от слонова кост... Иначе Клод Полен току се провикнал в унисон с всички „здравомислещи“ социалисти: „Видите ли го тоя «левия», бореца срещу олигархите, по каква жена се е помъкнал? По дъщерята на най-увълчения от олигархите, Жозеф Берклеј! Тоя човек ще ви продаде на Капитала, преди да са пропели първи петли!“

Лалелия струва несравнимо повече от всякакви елизабети, мили хора, борбата за Лалелия е хилядократно по-значима от каквото и да било увлечение, романтично или реалистично. Ето защо аз държа и ще държа Елизабет заключена в душата си, докато вода битка на живот и смърт (без динамит, естествено!) с Полен, с Канотие и Берклеј, пък и с моя „братовчед“ Дюбуа, ако щете.

На моя боен щандарт грее цвят на лале, а не лик на жена. Ако на обратната му страна трябва да се изобрази лик на жена, това ще бъде, разбира се, ликът на Ирен. Но Ирен беше комунистка, затова най-добре ще е на обратната страна на щандарта да няма нищо.

Тъй ще бъде, докато продължава войната. А спечеля ли победата и настане ли мир и моята Лалелия се превърне от политическа мечта в жива реалност — ще изпратя бойния щандарт в историческия музей, а аз ще се заема веднага да стягам шейната. Ще ида на Север, където се подвизава Елизабет. Види ли ме — тя ще обтегне юздите на своя впряг, за да я настигна. Тя отдавна чака този миг! А когато шейните ни се изравнят — ще се впуснем на сватбено пътешествие по бялата шир. Е, нека ме пишат за романтик. От това, че ще ме пишат за романтик, сватбеното вино няма да ми загорчи!

3 ОКТОМВРИ, СУТРИНТА

ПЪТЯТ ЗА „ЛАЛЕЛИЯ“ ВЪРВИ МЕЖДУ СЦИЛА И ХАРИБДА

Потърси ме по телефона Клод Полен.

— Трябва да решим заедно един важен въпрос! — рече той.

— *Заедно!* — изсмях се аз.

— Във връзка с предстоящата извънредна сесия на парламента! — с нотка на загриженост повиши гласа си Клод. — От полза ще бъде да съгласуваме някои неща.

— Чия полза имаш предвид? Тази на Марсел Канотие ли? — предизвиках го аз.

Той помълча секунда, две и като че ли въздъхна.

— Остави черните си шеги за друг път! Казвам ти, че е важно. Освен това, преди да се отбиеш при мен, можеш да минеш и през счетоводството.

На свой ред помълчах, защото имах страхотна нужда от пари, после рекох:

— Ще си вържа червен конец на пръста, за да не забравя!

— Мини, мини! — благоразположено рече той, доволен, че ме беше поставил натясно. — Потръгна ни в търговията, с кредита сме добре, касата плаща за август и септември!

Можех да получа наведнъж две заплати. Една приятна, топла вълна сякаш ме обля и аз се засрамах от себе си — оказа се, че съм бил прекалено чувствителен към парите. И същевременно застанах в „гард“: аз имах законно право над тия пари като член на партийното ръководство! Никой не беше ме изваждал от партийното ръководство! Освен това бях потънал до гуша в дългове, на ломбардната къща плащах лихви, за да не ми продадат микроскопа, а старото ми есенно пардесю вече не беше за пред хората, трябваше непременно да си купя ново!

— Ще гледам да се отбия при тебе — рекох, — макар да предчувствувам, шефе, че от срещата ни едва ли ще излезе нещо, от което да останеш доволен. На твоє място бих избягвал да се срещам с хора, от които ме разделя непреодолима пропаст. Ние от доста време играем с открити карти, така че за илюзии няма никакво място!

— Какво да правя, Хораций! — въздъхна най-истински Клод. — Такава участ ми е отредила съдбата: да общувам в името на народното благо с всякакви хора. Колко до непреодолимостта на така наречените от тебе пропасти, тука грешиш, млади приятелю. В ерата на научно-

техническата революция няма непреодолими пропасти! И над най-дълбоката може да се прокара някакъв мост!

Стар агитатор беше Клод, опитен. Стана ми мъчно за него.

Отидох при него малко преди да настъпи обяд, и през цялото време, докато разговаряхме — а то не беше кой знае колко, около час, — бях разсеян и ме глождеше нетърпение, имах в кесията си пари, а в главата си толкова спешни и напирасци проекти, че бях временно оглушал за разговори на политическа тема. Можех да прескоча до ломбардната къща да си взема обратно микроскопа, за да не изгарям от неудобство, колчем минавах покрай витрините й, защото тя ми беше на пътя за центъра. Имах време и до Централния универмаг да ида, пардесю да си избира като хората, навън ръмеше есенен дъждец, а аз ходех само с чадър, преструвах се, че не ми е студено. А и чадърът ми беше старовремски, зашилен в долния си край, с извита бамбукова дръжка, като бастун, и с ластик околоръст, който стягаше сплиците. Някогашна работа, наследил го бях от баща ми, мил беше на сърцето ми, но ме излагаше, трябваше на всяка цена да си купя модерен, нов. Понякога си представях, че ме среща Елизабет с тоя чадър, и тогава коленете ми омекваха и лицето ми пламваше, макар че само си въобразявах подобно събитие. Слава богу, съдбата беше ме пощадила. Но не бяха само микроскопът, пардесюто и чадърът, които поотделно или в някаква сюрреалистична смесица се нижеха пред очите ми, имаше още неща, дето ме караха да поглеждам скришом часовника си. От много време не бях стъпвал в книжарницата по специализирана научна литература, а така също и в Центъра за международна политическа периодика. Представях си как ще ме посрещнат продавачките, едни мили и любезни създания, които няколко месеца вече бяха ме изгубили от очи, а срещаха името ми комай всеки ден из пресата.

„О, ето ви най-после отново, господин Йожен! За бога, какво става с вас, къде изчезнахте? Четем по вестниците, че правите голяма политика. Като станете министър, ще ни увеличите ли заплатите?“

„Значи, тъй! — ще направя аз малко огорчено лице. — Щом ме видите, за заплати отваряте дума, за друго не се сещате!“

„О, господин Йожен! Как може да мислите така! Сещаме се, разбира се, и за други неща. Ето например... въпроса за седмичния почивен ден!“

Аз пак се усмихвам, този път малко лукаво и с разбиране. „Другите неща“ са свързани, естествено, с почивния ден и момичетата съвсем направо ми го казват, макар и по заобиколен път...

— Виждам, че си в добро настроение — казва Клод Полен, — и затова много се радвам. Държавните работи биха вървели значително по-добре, ако ръководещите хора по-често се смееха и по-малко се гневяха в личния си живот. Пази боже от ръководител, комуто личните работи скърцат! Аз ти казвам, че такъв човек от десет възможни решения, които се отнасят до обществени работи, ще избере най-лошото!

Клод се стараеше да изглежда добре разположен, но си личеше, че зад доброто разположение, което показваше, се крият тревоги и големи грижи. В гласа му се прокрадваха фалшиво-весели нотки, походката му беше припряна, движенията прекалено забавени и спокойни. Изобщо той се държеше като човек, който показва спокойствие, — а е вътрешно смутен и напрегнат. Така например, за да иде до къдравата си маса, той не тръгна направо, до нея имаше само две крачки, а заобиколи без нужда креслото, в което седях. Бутилката с коняк беше в лявото рафтче, а той разтвори най-напред дясното и за да прикрие грешката си, измъкна оттам един стар железен пепелник, макар пред мен да имаше обемист, стъклен, с вид на остроноса лодка. Очевидно люневилската ми победа и другите ми успехи в предконгресната кампания бяха се отразили на нервите му.

Но най-трогателен беше случаят с коняка. Клод беше стиснат човек, почти скъперник, а по отношение на партийните пари беше непостижим от самия Гранде: не позволяваше на хората от организационния отдел да черпят гостите си за сметка на партийната каса дори с една газирана вода! А за малките почерпки имаше фонд към бюджета, одобрен от Бюрото на Централния комитет.

Та за коняка. Клод започваше работа сутрин рано и към 10 ч, за да надвие налегналата го умора, подкрепяше се с малко коняк. Коняка купуваше, разбира се, със собствени пари и винаги от най-евтиния,

марка „Увеселителен влак — 3“ — Министерството на железниците беше го включило поради ниското му алкохолно съдържание в списъка на питиетата, които се продаваха по вагоните на извънредните неделни влакове, затова консуматорите го прекръстиха на „Увеселителен влак — 3“. Така стояха работите, но този път Клод направо ме изпрати за някоя и друга секунда в нокдаун — вместо народния „Увеселителен влак“ пред очите ми се *установи* — както е прието да се наричат нещата на железничарски език, — установи се една блестяща бутилка „Шато роял“, тоест пак коняк, но вече от класата на международните „Вагон ли кук“!

По-горе казах, че случаят беше трогателен. Така беше, но затрогването ми продължи само няколко секунди, а сетне усетих по бузите си пареща горещина и душата ми като че ли се сгърчи, сякаш беше настъпена. Тоя човек си беше въобразил, че може да ме поведе за носа, както се води с каишка покорно куче, на което са дали да схруска парче захар; или че може да прокара мост на стговорчивост помежду ни, като ме доведе до умиление с помощта на луксозния си коняк. Господи, прости му, както се казва, тоя човек беше започнал да гледа на света през витрините на 100-те бакалници на кооперация „Напред“, от равнището на тезгяхите им беше започнал да съди за политическите си противници... Докато наливаше двете стъклени чашки, които жалко простееха пред помпозния „Шато роял“, идеше ми да скоча от мястото си и да напусна кабинета му, без да му кажа дори сбогом. Но заедно с негодуванието в гърдите ми се разливаше и някаква жалост — не по него, разбира се, да се продънеше вдън земя дано! Аз го ненавиждах, както навремето възневидях чичо си Андре, адвоката. Жалост изпитвах, че на капитанския ни мостик стои такъв бакалин. Какво нещастие! Той се придържаше фанатично към основния възглед на своите предшественици — да бяга от всичко „ляво“ като от чума и да се придържа също така фанатично към безопасната политика на дребния реформизъм. Подобно на предшествениците си и той признаваше само една „акватория“ за политическо лавиране — сътрудничество с олигархите, когато опасността „отляво“ заплашваше да изтръгне из корен стария завет, затова той беше решил навярно да хвърли в битката си срещу мен последния си коз — хитричко да ме приспи — със заплатички, със сладки приказки, с кралски коняк...

Докато наливаше чашките, забелязах, че ръката му потрепваше, сякаш нещо го бодеше отвътре.

— Ти не си спокоен, лидерю — рекох му. — Приличаш ми на човек, който е сънувал лоши сънища. Защо, за бога! Нали bankerите са възобновили нашите „канти-коренти“ и бакалниците ни отново въртят добра търговийка?

— Точно така, приятелю, точно така! — Той се усмихна, за да си придаде вид, че не усеща иронията ми или че не ѝ обръща никакво внимание. — Ако не беше кредитът ни възстановен, ти не би имал малкото удоволствие да се отбиеш при нашия касиер. Какво да се прави, Хораций... Капиталът все още седи на трона си и ние сме принудени да се съобразяваме с някои неща! Не, аз не съм разтревожен от политиката, Социалистическата партия ще си запази позициите. Ами се боях, докато разливах туй скъпоценно питие, да не отиде нахалост някоя и друга капка. Може да ти изглежда фантастично, но една лъжичка от този коняк струва около половин франк!

— Изглежда ми фантастично, че не друг, а Клод Полен се отдава на фантастики! — рекох аз.

— Е, чак пък фантастики! — направи безлична усмивка Клод. Той се замисли за някое време и допълни: — Няма фантастики, а има диалектика на живота, любезни! Хайде, наздраве! — И той повдигна чашката си и отново се усмихна безлично: — Пролетарии от всички страни, съединявайте се!

— О, не! — поклатих аз глава. — Този лозунг не върви с кралския коняк „Шато роял“!

— Не се задълбочавай във философски размишления, ами си пийни! — каза Клод Полен и енергично ми кимна с глава. Освен подкана в това кимване имаше очебийна смесица от нетърпение и досада.

Бакалинът му, с бакалин! Личеше си, че се готви да изкопчи от мен някаква важна облага. А аз трябваше непременно да си купя едно ново пардесю, защото на 8-ми се откриваше Есенният салон на живописиста, бях между поканените и Елизабет не биваше да ме вижда в никакъв случай с моя смешен старинен чадър...

— Другарю Полен — преминах на официален тон и леко се понаведох напред, — кажете, моля, защо ме повикахте и какво искате

от мен? — Погледнах часовника си и продължих: — След половин час имам важна среща, затова много ви моля да бъдете кратък!

— Ние толкова рядко се виждаме, а ти бързаш! — въздъхна Клод. — Е, както искаш! Но изпий си коняка по-напред!

— Позволете ми да отложа това извънредно удоволствие за накрая — рекох. — И така?

— И така, на 8-ми този месец парламентът се събира на извънредна сесия...

— Зная — прекъснах го аз. — И какво?

— Ще бъдат подложени на гласуване...

— И това ми е добре известно. По-нататък?

— Комунистите и „зелените“ ще гласуват против.

— Тяхна си работа!

— И аз казвам същото: тяхна си работа! Ние, социалистите, няма да гласуваме нито с „да“, нито с „не“! Ние ще се *въздържим!*

— Какво? — едва не подскочих от стола си, сецесионна виенска вехтория, където Клод ме беше настанил. — Ти... сериозно ли говориш? — Отново преминах на „ти“, защото възмущението беше замаяло главата ми като отровно изпарение. — Олигархите прокарват дяволски антиработнически закони, а ти предлагаш да заемем неутрална позиция!

— Е — намръщи се Клод и в очите му се мярна за миг познатата ми вече хаплива неприязън, — престани с тази риторика, моля ти се, тука не сме на събрание! Другари сме най-последно, нека да говорим просто и да се изслушваме! — Той помълча няколко секунди. — Ето моите съображения. Ако гласуваме с „не“, ще излезе, че сме влезли в сговор с безумците на Дюбуа. Така ще си помислят всички и на изборите мнозина, които са ни симпатизирали по-рано, сега няма да гласуват за нас. А понеже не върви да гласуваме с „да“ — най-добре ще е да се въздържим. Чакай, няма нищо страшно, това ще е само маньовър! След изборите ние ще внесем предложение да се премахнат тези закони. Разбираш ли?

Аз се дръпнах към облегалката на креслото и преглътнах, защото усетих гърлото си да пресъхва, а той отиде до бюрото си, извади от чекмеджето си една от своите отвратителни цигари и запуши.

— Независимо какви сме, Хораций, леви или десни, ние трябва да демонстрираме *единство*. Твоите 11 депутати трябва да гласуват с

моите, които са на брой 30. Защо не си пиеш коняка?

— Вижда се — рекох, — че напоследък сте излезли от равновесие, щом като разчитате, че ще ме подведете с луксозния си коняк!

Клод повдигна ръка, сякаш искаше да запуши устата ми.

— Бог да те съди, ако мислиш така! — По лицето му се изписа израз на смъртно огорчение. — Повярвай ми, не предполагам, че последният представител на Йоженовци може да мисли толкова дребнаво! Като те черпя със специален коняк, любезни, аз отдавам чест на една славна фамилия, и нищо повече. Честувам достойната памет и миналите големи заслуги на Йоженовци. Ти го взимаш това като подкуп. По дяволите, всеки мисли според нагласата си, извинявай!

— И всеки действа съобразно морала си! — върнах му аз. — Колкото до Йоженовци — благодаря, ти знаеш добре, че аз не вървя по пътя на моите предшественици. Може да са били добри хора, но като политици те са се проявявали ужасно. За тяхната политическа памет не бих изпил дори капчица коняк, па ако ще този коняк да е най-добрият в света!

— Да се отказваш от фамилията си — това не прави никому чест! — рече Клод Полен. — Но както и да е! Аз почитам добрите стари традиции, нали съм според твоите модерни схващания „консерватор“... Но ще ти напомня едно политическо правило, то е класическо: неутралните ги ухажват и отляво, и отдясно. Неутралитетът е капитал, който може в един важен момент да донесе огромен политически дивидент. И друго ще ти кажа. Твоите хора, като гласуват с „не“, правят фактически единен фронт с хората на Дюбуа. Това единство няма да остане незабелязано, бъди сигурен. Те ще вземат мерки, о, и какви мерки! Буржоазията не прибъгва случайно до фашистка диктатура. Имай предвид тия неща!

— Имам предвид — рекох, — че когато буржоазията предлага в парламента противоработнически закони — всички социалисти трябва да гласуват с „не“! С тоя класов закон политика не се прави, другарю Клод Полен!

Станах от креслото и си излязох, без да му подам ръка.

И все пак не мога да си обясня защо не напуснах сградата на Централния комитет с повишеното самочувствие на един победител. Доволен бях от себе си и в същото време едно чувство на смътна тревога беше започнало да прониква в душата ми. Не бях ли се отрекъл много парадно от Йоженовото си родословие, не бях ли се държал прекалено дръзко с Клод, който въпреки своя пълзящ реформизъм и бакалска психология не беше оставил партията да отиде съвсем надясно и да се превърне в една сянка на социалдемократията. И дали бях наистина прав, като го обвинявах в позорния умисъл, че иска да ме подкупва със своя кралски коняк? Аз бях потомък на видни социалисти и не беше кой знае колко невероятно да се предположи, че той искрено е искал да почете в мое лице забележителния Йоженов род... Но способна ли беше неговата душица на такъв благороден жест?

Ето в какво „разнопосочно“ настроение минах покрай сладкарница „Сирена“ тъкмо в момента, когато пред входа ѝ разговаряше със свой познат прочутият Шарл Дюбуа, първият секретар на компартията марксисти. Като ме видя, той набързо кимна за довиждане на своя познат и любезно ми протегна ръка.

— Как си, Хораций?

— Здравей, Шарл!

Ние бяхме с него състуденти в университета, само че той беше с два курса пред мен и следваше журналистика. Работничеството, особено авангардното, от заводите и мините, обичаше ентузиазирано Шарл, беше готово да мине през огън и вода за него. Ако Шарл „кажеше“ — работниците излизаха на протестни демонстрации, правеха стачки, дигаха барикади, биеха се с полиция и войска. Шарл беше много омразен на олигархите — и не толкова заради яростните му закани да ги изпрати в преизподнята на историята — те не вярваха, че това може скоро да се случи, а заради фейлетоните, които печаташе под общо заглавие „*O, tempora! O, mores!*“ в централния орган на партията „Северна звезда“. В тези фейлетони винаги лежеше в основата им една истинска мръсна история — като се започне от пазарлъците в Общия пазар и данъчните скандали с някои от най-крупните монополи, които укриваха от облагане трите четвърти от доходите си — та до назначенията на артистки и балерини в държавните театри, свързани със заплащане „*in naturalibus*“. Веднъж

го запитах защо могъщите господари го търпят, те можеха да сторят това с безкрайна леснота: автомобилна злополука, сбиване с пияни и т.н. „Нямат сметка — засмя се той. — Аз съм се погрижил да «законсервирам» при мои приятели някои историйки, които те не биха искали в никакъв случай да изскочат на бял свят дори след моята смърт!“ Той беше самоуверен човек, а и фигурата му не страдаше от прекомерна деликатност: среден на ръст, но широкоплещест, едроглав, високочел, с буйна грива и лъвска челюст.

— Ще изпием ли по едно кафе? — запита ме Шарл.

— С удоволствие! — съгласих се аз.

Сладкарница „Сирена“ е едно живописно кътче, което много обичам. Тя се намира на кръстовището, където Роксана се влива в Нума, от прозорците на галерията ѝ човек може да се любовува и на двете реки. Посещава се от прогресивни хора, предимно интелектуалци, сред тях има, разбира се, и законспирирани доносчици на полицията. По стените ѝ са окачени картини от художници, които принадлежат към групата „Ново изкуство“. В тази група влизат живописци от всякакви школи и направления, така че до един реалистичен пейзаж човек може да съзерцава сюрреалистичен натюрморт. „Ново изкуство“ е нещо като единен фронт, обединение на художници с различни политически разбирания, но с позиции от „центъра наляво“.

Аз влязох в сладкарницата с намерение да се изкачим с Шарл на галерията, но Шарл побърза да ме изпревари, като се разположи на маса близо до централната витрина. Всички, които минаваха по крайбрежния булевард, можеха да ни видят, че седим приятелски един до друг, а това обстоятелство щеше непременно да подхрани слухове за уж „предстоящо“ образуване на единен фронт между леви социалисти и комунисти. Понамръщих се, но Шарл лукаво се усмихна.

— Все някой ден и нашите партии трябва да седнат около една маса! — рече той. — Иначе поотделно мъчно ще бием буржоата.

— Засега този въпрос не стои на дневен ред! — рекох мрачно аз.

Дойде сервитьорката, една стройна хубавица, и погледна Шарл с такива ласкави очи, че моето настроение още повече помрачня. Дявол знае с какво ме превъзхожда Шарл, та хубавицата него изпи с поглед, тоя грубиянин, а мен едва забеляза.

— Да прочетеш довечера в „Северна звезда“ фейлетона ми! — каза Шарл. — Написал съм за един балет от „розовите“ и за господин Густав Палом, помощник-кмета на Тива. Той му бил меценат, а в някои случаи и менажер. Разбира се, аз не съм писал директно за помощник-кмета, но тъй съм извъртял работата, че и каналджиите в Тива да се досетят за кого става дума. Мръсникът му с мръсник! Той разтури цял площад уж заради благоустройство, а целта му беше да удари копача на новия ни клуб! И каква оценка му дадоха? Той струва минимум петстотин хиляди, а ни броиха за него едва петдесет! Нека народът да види сега истинския лик на тази свиня. Гуцери и змии ще бълват сега канотиеевци, берклеевци и прочие тузове, на които той беше покорен слуга! Розови балети! В Тива има над сто хиляди души безработни, а господата се забавляват с *розови* балети!

Аз съм поклонник на балетното изкуство, на класическото балетно изкуство, и рядко изпускам премиера дори в тия „стагнационни“ за мене времена. Затварям очи и ако пожелаея, веднага виждам във въображението си сцени от „Лебедово езеро“, от „Лешникотрошачката“, от „Жизел“... В ушите ми звучат от чудни почудни мелодии. И душата ми като че ли плува в море от изумрудени, рубинени, ясписови светлини!

Попитах Дюбуа какво всъщност означава понятието „розови балети“. Бях дочувал нещо, но не бях съвсем сигурен дали не греша.

— Какъв невинен агнец си в някои отношения и какъв ужасно корав залък си в други отношения, скъпи ми Хораций Йожен! Един пуританин, вдигнал знамето на левичарството в своята партия, която между впрочем...

— Моля ти се, без политика! — рекох аз. — Аз те попитах за друго.

— Под „розови балети“ се разбират — извинявай за думата — курвенски балети, съставени от момиченца, които са на ръба между детската и юношеската възраст, тоест между десет и, да речем — тринадесет години. Това са момиченца, влезли по бедност в детските и юношеските балетни школи, които, за да завършат обучението си, правят всичко, каквото някои важни господа поискат от тях. Това вършел и нашият помощник-кмет — някои идвали при него вече развратени, а други той развращавал. И като галантен човек —

изпращал ги при поискване на още по-важни и на още по-могъщи господа!

— Това е отвратително! — магнах с ръка. — Просто не ми се слуша!

Той ме погледна полуснизходително, полуиронично и повдигна рамене. Сякаш аз бях един наивник, който не знае, че в света на капитала съществуват и процъфтяват всичките видове разврат и че цялата държавна машина е затънала до гуша в корупция. Е, добре, това ми беше известно, но длъжен ли бях да го слушам непрекъснато и навсякъде, че и в „Сирена“? Аз съвсем не мисля, че политическият водач трябва да разговаря само за политика, мисълта му да кръжи само около социални идеи, погледът му да не се рее отгътък кръгозора на партийните програми. Откакто бях заключил Елизабет в душата си, живеех с чувството, че съм се лишил и с част от личната си свобода.

— Какво ще правим на 8-ми? — попита ме Шарл. — Твоите хора навярно ще гласуват против?

— А как иначе?

— Няма значение! — каза Шарл. — Вотът няма никакво значение. Демократическият съюз има абсолютно мнозинство, затова каквото са си наумили — *те* ще го сторят, пък нека ние да си гласуваме с „против“!

— А какво друго можем да направим?

— Можем, можем! — По устните на Шарл прелетя зла като оса усмивка, кестенявите му очи потъмняха, като че ли потънаха в гъста мрачевина. — Аз ще им устроя такъв спектакъл, че те ще сънуват кошмари дори когато лягат с любовниците си да спят! А това ще бъде само начало... Ох, ще видят *те*! Пролетариатът не слага доброволно главата си на дръвника!

Вероятно беше намислил някаква масова демонстрация, нещо подобно на онази, люневилската, отпреди шестнадесет години. Потръпнах, през тялото ми наистина премина електрическа искра. А Шарл, той приличаше сега много малко на оня, фейлетониста, който преди няколко минути ми обясняваше същността на така наречените „розови“ балети. Едно е, когато Марат разказва на приятели вицове за Антоанета и съвсем друго е, когато Марат иска в Конвента главите на сто души жирондинци, заподозрени в симпатия към роялистите. Духовитият разказвач на анекдоти и жестокият народен трибун — това

са различни неща. Що се отнася до мен, аз никога не съм се възхищавал от Марат, но и винаги съм се отвращавал от Шарлота Корде и никога не съм преставал да я ненавиждам.

Шарл гледаше втренчено към Нума и отгатък Нума — към аристократичната северна Тива, и като заклинание повтаряше своето: „Ще видят *те!*... Ще видят *те!*“

— Атинският клуб ще излезе с възвание към парламента по този случай, а на самото заседание ще говори най-темпераментният ни оратор, Бенжамен! — рекох аз.

Шарл се отърси от своя транс и някое време ме гледаше мълчаливо и замислено.

— Да ме разсмееш ли искаш, или ме предизвикваш?

— Само те осведомявам за намеренията ни! — казах аз, но тихо, като че ли издавах някаква голяма тайна. Кой знае защо, изпитвах неудобство в присъствието на тоя едроглав човек, сякаш бях седнал на чуждо място или бях скрил в джоба си лъжичката, с която се разбъркваше захарта в кафето.

Шарл се наведе към мен и шепнешком попита:

— Ще наредиш ли на твоите хора да излязат заедно с нас на улицата?

Ето защо се чувствувах неудобно — аз бях очаквал инстинктивно този въпрос! Вътре в мен настъпи една студена яснота. Бих добавил — *отчайваща* яснота.

— Ще излезеш ли с нас на улицата? — повтори въпроса си Шарл.

— Не! — рекох. — Ти знаеш добре, че аз никога не съм одобрявал *напразните* жертви. Барикадите и битките по улиците са един анахронизъм. Днес този анахронизъм гълта само жертви и не постига нищо. Аз съм против *напразните* жертви, Шарл!

Боже мой, не исках да се повтаря люневилското клане, не исках Ирен непрекъснато да умира!

Шарл се отдръпна на стола си и замълча.

А Нума — тя промени своя път, излезе от каменното си легло и започна да се разлива между нас. Нума не беше велика река, но водите ѝ бяха сиви, леденостудени и могъщи.

— Ще дойде време да разбереш, че и ти сам напразно живееш! — каза Шарл. — Непременно ще дойде такова време. Ще теглиш черта

по житейската си сметка и ще разбереш ясно и просто като две и две, че *напразно* си живял.

Ето колко ми е трудно в моята война за *Лалелия*! Съдбата ми е отредила мъчителен жребий — да търся спасителен брод между Сцила и Харибда, между примиренството на Клод Полен и насилието на Шарл Дюбуа!

[1] На оръжие, граждани! (фр.) — популярен израз от времето на Великата френска революция. ↑

[2] Глас народен, глас божи! (лат.). ↑

[3] „Няма да минат“ в смисъл, че фашистите няма да победят, популярен израз от испанската гражданска война. ↑

ГЛАВА ІХ

ОСМИ ОКТОМВРИ

АДСКА МАШИНА ПОД „КУПИДОН“

1.

След неприятния си разговор с Шарл Дюбуа в сладкарница „Сирена“ Хораций не се отби нито в ломбардната къща за микроскопа си, нито в конфекцията при Централния универмаг, за да си избере подходящо ново пардесю. Той се запъти бавно за ергенското си жилище в южна Тива, използвайки стародавния си чадър като бастун, не се сещаше да го разтвори, макар че беше започнало тихичко да ръми. Като пресичаше моста „Купидон“ над река Нума, наричан така заради дванадесетте бронзови амурчета, вплетени в железните орнаменти на перилата му, той се спря по средата и разсеяно се загледа в дълбоките води, които отразяваха едно сиво, скучно и печално небе. Обидил ли го беше Шарл, или само огорчил? И кое беше по-лошо — обидата или огорчението? Обидата беше за предпочитане и тя си беше дори в реда на нещата, защото двамата с Шарл воюваха в името на различни идеи. „На война — като на война!“ — двете страни можеха да си отправят всякакви нападки, да се стрелят и с гумени, и с истински куршуми. Но огорчението — извинявайте, господа, това е във всички случаи по-лошо от обидата! Защото обидата наранява *противника*, а огорчението — *достоинството на човека*. Обидата е нещо като куршум, парче от шрапнел, а огорчението — плесница.

Така мислеше Хораций, като гледаше в печално сивите води на Нума. Всъщност той не мислеше, всичките тези въображения минаваха през душата му като едно чувство, в което небето над Тива беше разтворило всичката си сивота, досадата си, своята студена есенна печал.

Да кажеш някому, че напразно живее, е ужасно, но хиляди пъти е по-ужасно и безпощадно, ако стигнеш до това заключение, имайки

предвид собствения си живот. Да дойдеш до извода, че напразно си живял — това е все едно да отвориш тънката вратичка, която те отделя от царството на смъртта, и да се превърнеш в Нищо.

При това Шарл Дюбуа не беше кой и да е, той беше личност и когато кажеше нещо, не хвърляше думите си на вятъра, нито ги произнасяше с лекомислие и безотговорност, както често правят хората, които не са личности. Неговата дързост не беше парадна, тя се съчетаваше с ум и с благородство на човек, обрекъл себе си на другите.

И все пак... случваше се умният и благороден човек понякога да греши. „Човешко е да се греши!“ — бяха казали древните, а познанието на древните се основаваше на натрупания през столетията опит. Следователно и Шарл можеше да греши, още повече че той беше фанатик.

Хораций болезнено се усмихна: фанатизмът беше присъща черта на пророците, пък и на всички, които обричаха себе си на другите. И той беше в известен смисъл фанатик, защото вярваше с цялата си душа в своята Лалелия и не виждаше друг път да води към нея освен тоя, който сам беше избрал и обявил за най-съвършен.

Така той стоеше наведен над железния парапет между две бронзови амурчета, жестоко огорчен от човек, чиито крайни разбирания не споделяше, но когото дълбоко уважаваше заради безкомпромисната твърдост, с която вървеше по своя път.

Дъждът, който само ръмеше, когато излезе от „Сирена“, започна да се усилва и по тихата мътна повърхност на водата заподскачаха дребни, сиви мехурчета. Трябваше най-после да отвори своя чадър и да остави „Купидон“ зад гърба си, а там, в гарсоньерата си срещу остров Жобер, да продължи размотаването на проклетото кълбо от мисли-чувства, от чувства-мисли, докато си докаже — това трябваше на всяка цена да направи, — докато си докаже, че Шарл Дюбуа просто се беше заблудил. И най-опитният можеше да се заблуди в тази джунгла, наречена човек.

Тъкмо разтваряше чадъра си и две лимузини една подир друга, плавно и почти безшумно спряха на платното пред него. Първата лимузина беше черна, като излъскан черен диамант, втората имаше мръсносив цвят, като че ли късче от небето над Нума беше се

разтопило отгоре ѝ. От първата лимузина, диамантената, подаде глава Марсел Канотие:

— Добър ден, господин Йожен! Нататък ли отивате? — и той кимна по посока на южна Тива.

Хораций беше застанал по средата на дългия мост и затова мъчно можеше да се отгатне накъде възнамерява да тръгне.

— Нататък! — със свито гърло отговори Хораций.

— Тогава заповядайте, моля, и моят път отива на юг!

След миг колебание, през който само една мисъл мина през главата на Хораций: „Ще изглежда просташко да му откажа“, той се настани до шофьора и учтиво, но без раболепие подхвърли през рамо:

— Благодаря ви, господин Канотие, много сте любезен!

— О, това е нищожна услуга, господин Йожен, не си струва да ми благодарите!

— Все пак...

— Знаете ли, аз научих малко късно за онова недоразумение с вашата „Лалелия“ и трябва да ви кажа, че много съжалявам!

— О, не си струва да се говори за това! — каза Хораций.

— Чудни лалета отгледахте, господин Йожен! Сякаш извадени от някоя картина на импресионистите... Аз имах редовно в кабинета си по един букет от вашите лалета.

— Бях получил някои интересни разцветки! — каза Хораций.

— Къде да ви оставим, господин Йожен?

— На площад „Първи юли“. Мисля, че е на пътя ви, господин Канотие.

— Площад „Първи юли“ — каза Канотие на шофьора. — Да минат изборите — обърна се той към Хораций, — ще помоля новия кмет да ви отпусне не двеста, а хиляда хектара за една ваша нова Лалелия. Вие ще станете щатен управител на това цветно царство. Туй най ще ви отива, защото вие сте артист по душа. Да, преди всичко артист!

Тия думи на Канотие като че ли зашлевиха Хораций и по двете бузи. Той пламна и за няколко мига имаше усещането, че се задушавя, не му достигаше въздух. Дюбуа го огорчи, а тоя тип направо му се подиграваше в лицето. Беше прекалено много за един ден! Ако преглътнеше тази подигравка, както преглътна мълчаливо огорчението, с което го попари Дюбуа, не му оставаше друго, освен да се изкачи на

скалите около пристана „Свети Павел“ и да се хвърли в океана. О, не, господа, в неговите жили течеше породиста кръв.

Колата намали ход, приближаваха площад „Първи юли“.

— Лимузината ви е повече от чудесна — каза Хораций. — Тя просто плава, човек не усеща, че се вози! Господин Канотие, знаете ли какво ми мина наум?

— Кажете, господин Йожен?

— След изборите аз непременно ще я национализирам и ще я предам за обществено ползване!

— Ах, тъй ли? — като че ли се дръпна към облегалката Канотие. Както беше дребен, той се смали още повече, по тънките му устни се плъзна неговата хипнотизираща, отровна усмивка. — А кому ще благоволите да предоставите моя автомобил, ако мога да зная?

Хораций сложи ръка върху дръжката на вратата и отговори:

— Навярно ще я предоставя на главния инспектор, който ще изчисли *истинските* данъци, които трябва да заплащате на държавата! — И измъквайки се навън, той учтиво се поклони. — Благодаря ви, господин Канотие!

Марсел Канотие отвори вратичката на лимузината и навеждайки се, му рече:

— Поздравявам ви за отговора, господин Йожен! Той затвърди у мен убеждението, че вие наистина сте артист по душа и че с успех ще развъждате нови сортове лалета!

Лимузините отминаха. Валеше здраво и Хораций отвори своя чадър, развълнуван и усмихнат, като борсов играч, който в последния момент преди затварянето на борсата беше успял да си възвърне поне един от няколкото си загубени милиона.

2.

Два дни след разговорите си с Дюбуа и Канотие Хораций приличаше на смутено-озадачен жрец на науката за движението на „дебитите“ и „кредитите“, който с отчаяни усилия се мъчи да проникне в сметките на собственото си предприятие, за да му стане ясно *истинското* състояние на нещата. В лявата страна, графа на „дебита“, имаше само едно число, но то се състоеше от шест знака и символично означаваше властта на олигархите. В дясната страна, графа на „кредита“, имаше няколко числа и те символично изразяваха

усилията му да подкопае властта на олигархите. Но най-голямото от тези числа беше четиризначно и всички заедно правеха една сума, чиято сила изглеждаше нищожна в сравнение със силата на дебитното, шестозначното число. На обикновен език това значеше, че Атинският клуб и лявото крило на Социалистическата партия — двете негови най-крупни завоевания през изминалите шестнадесет години, не застрашаваха в никаква степен властта на олигархите.

Това положение на нещата даваше основание на Дюбуа да смята, че беше *напразно* живял и че и за в бъдеще ще живее *напразно*. Даваше основание на Канотие да се държи с него вулгарно и надменно. Като всемоулен и безскрупулен господар.

О, господо, защо бързате! Защо сте толкова нетърпеливи! Защо забравяте, че той има пред себе си една перспектива, която — ако се сбъдне, а както върви, изглежда, че ще се сбъдне, — една перспектива, която тутакси ще се превърне в *шестозначно* число! И тогава, скъпи Шарл, ти ще се срамуваш от думите си, а вие, господин Канотие, ще се уверите, че той може да прави и други чудни неща освен разноцветни лалета... Жалко ще се сгърчите вие, когато той започне постепенно, но решително и безмилостно да реже вашите пипала на чудовищна хидра!

Ще бъдем несправедливи, ако едностранчиво внушаваме, че през тия два дни той мислеше *само* за сметки. Вярно е, че той не помисли нито веднъж за микроскопа си и за ново пардесю, беше забравил тия неща, както и чадъра си. Не му дохождаха наум тия неща, защото през двата дни, за които става дума, той не излезе навън. Намери в долапа си един пакет бисквити и ги изяде до една, макар че не му се ядеше, липсваше му всякакъв апетит. Но час по час си правеше кафе на електрически котлон; няма да преувеличим, ако отбележим, че изсърба най-малко двадесет чашки кафе. И така той не мислеше само за сметки — за олигархите, за Атинския клуб, за лявото крило на партията, за Дюбуа. Когато есенният дъжд се усилваше и започваше да тропка като кокалчета на пръсти по стъклото на прозореца му, той се облакътяваше на перваза, гледаше през дъждовната мрежа към Жобер и пред очите му се появяваше Елизабет. Понякога, като сянка на бързострелно прелитаща птица, имаше ги толкова много около пристана „Свети Павел“, а друг път като неподвижно застинала снимка от кинолента — прожекторният апарат не върти повече ролката и образът може да стои на екрана до края на „вековечните векове“ в едно неизменно

положение. Елизабет е повдигнала учудено вежди и в синкавия цвят на очите ѝ има разтворена студеносива боя. Сякаш човек гледа в леда на дълбоко замръзнало езеро. Или Елизабет е полуспуснала клепачи и през дългите мигли пак прозира синьото на очите ѝ, но в това синьо има разтворена малко жълта боя и затова те изглеждат ласкаво гальовни и някак си примамливо лукави. Превърта се някой и друг зъб на апарата и ето на екрана се появява една богиня, но не съвсем гола, а в прозирно бяла рокля. Ако човек се вгледа по-задълго в богинята, кръвта му може да се разпени като врялата вода на исландски гейзер. Но най-любима за Хораций е тази Елизабет, която го гледа със спокойни, умни, съобразителни очи. Сега синьото е само синьо и затова погледът ѝ е нежно грижовен, без да е сантиментален, каквато може да е една ария от италиански композитор... Всякаква се появяваше Елизабет през мрежата на дъжда, между неговия прозорец и мигащите светлини на остров Жобер.

3.

На 5 октомври привечер Хораций свика на заседание ръководството на Атинския клуб.

Атинският клуб се намирал в аристократичната южна Тива, помещаваше се в една стара концертна зала, строена през втората половина на XIX век, в класически стил, с шест дорийски колони отпред, с фронтон, на който беше изобразена музата Ерато с лира в ръката си. От някогашния блясък на залата беше останала само една сянка, олющена и напукана, тя навяваше само тиха тъга и никакъв възторг. Насреща ѝ процъфтяваше прочутата кръчма „Безгрижната овчарка“, посещавана от артисти, художници и литературна бохема. Ератината зала и кръчмата стояха една срещу друга, а помежду им лежеше скромно площадче, заградено от една страна със зидовете на полицейското училище, а от другата — със сенчестите градини на Медицинския факултет. Трябва да напомним, че в кръчмата „Безгрижната овчарка“ преди шестнадесет години група млади хора начело с Хораций, синове и дъщери на средно заможни семейства, вдъхновявани от южняшко вино, гръцка музика и поетични мечти, основаха Атинския клуб и избраха Хораций за несменяем председател.

В Атинския клуб членуваха интелектуалци от всякакви политически бои и с най-различни професии, нямаше само

представители на националистическия Демократически съюз и на компартията марксисти. Преобладаваха, разбира се, привържениците на лявото крило на Социалистическата партия. Най-агресивни бяха „зелените“, предвождани от Барбара Лионе, адвокатка, хубавица и свръхеманципирана жена, много популярна сред средните квартали на северна Тива. От другите двама „зелени“ единият беше диригент на естраден оркестър, а вторият — професор в Държавния университет по минералогия, елегантен застаряващ ерген с безупречни маниери и сприхав, но добронамерен характер. На сбирки в Атинския клуб Барбара често дохождаше по джинси и това много ядосваше минералога.

— С тия ваши джинси и прочие панталони вие ще накарате насилно мъжете да станат хомосексуалисти! — възмущаваше се той.

— Голяма работа! — свиваше рамене Барбара.

— Ами тогава с кого ще спите?

— Ще си направим гумени мъже с автоматични устройства. Поне няма да ни хъркат! И ще ни бъдат по мярка.

— Ами деца кой ще ви прави?

— Не берете грижа, гражданино Бъов, малко ли институти по изкуствено осеменяване има в Тива!

Напоследък Барбара „хлътна“ по един свой клиент, който водеше бракоразводно дело с невярната си съпруга. Но той оставаше сляп за многозначителните ѝ погледи, затова Барбара прибегна до едно отчаяно, крайно средство — захвърли джинсите и облече рокля. Ах, на свой ред господин Бъов „хлътна“, защото роклята показа, че Барбара има тяло на Дионисиева вакханка. Ищецът рогоносец не обърна внимание на промяната, а Барбара, тя пък на свой ред остана сляпа за многозначителните погледи на господин Бъов. Тъй вървяха някои работи в Атинския клуб, докато дойде фаталният ден 5 октомври, когато Хораций свика на заседание клубното ръководство.

В ръководството влизаха освен Хораций двама „зелени“ и двама леви социалисти.

Ръководството се разположи около една дълга кухненска маса в съседна до сцената камерна заличка. Понеже токът беше спрял заради неизплатени сметки, Барбара Лионе запали газената „бална“ лампа, единствената оцеляла реликва на бившата помпозна зала; тя

напомняше с носталгична тъга славните времена на отдавна отшумялата „Бел Епок“.

Хораций откри заседанието с кратък доклад върху предстоящото голямо политическо събитие — внасянето на двата противоработнически законопроекта в Народното събрание.

— Това е нов атентат срещу демокрацията! — заключи той. — Атинският клуб не може да стои безразличен, когато олигархите искат да поставят демоса на колене. Трябва да изразим своето становище пред интелигенцията на цяла Силвеция!

Всички бяха съгласни, че Атинският клуб трябва да каже тежката си дума във връзка с това ново посегателство срещу демокрацията. Препирни възникнаха по въпроса как да се изрази на дело тежката дума.

Професор Бъов, неспокоен от някое време, позабравил умерено-сдържаните си маниери, стана от мястото си и удари с юмрук по масата.

— Така не може! — рече той. — Това, господа, е чист фашизъм! Ние, истинските демократи, трябва да кажем на фашизма „Нон пасаран!“ — Той блъсна стола си и започна възбудено да се разхожда из заличката напред и назад.

— Да! — каза Барбара. — Но защо са нужни емоции?

Професор Бъов се спря на място и втречено я изгледа.

— Известно ми е, че на вас емоциите са чужди, госпожице Лионе! Много добре ми е известно! Но аз имам нерви и чувства и затова се вълнувам. Не мога иначе!

— Е, добре — каза Барбара с равен глас, — какво предлагате вие?

— Много неща може да се направят! — каза професор Бъов. — Например... Защо да не се снабдим с насмолени факли, като истински атиняни, и да устроим едно факелно шествие из главните булеварди на Тива? Ще носим в челото на колоната транспарант „Долу ръцете от демокрацията!“.

— Какъв романтик сте вие! — засмя се някак озадачено Барбара. — Просто ме изненадвате, професор Бъов!

Той седна на мястото си и някак си огорчено се успокои.

— За да устроим факелно шествие, трябва да искаме разрешение от полицията, а тя, полицията, няма в никакъв случай да ни разреши!

— каза Хораций.

Накрая той предложи Атинският клуб да излезе с „Протестна декларация“ в печатния орган на „зелените“ — вестник „Еколог“.

На следващата сутрин, 6 октомври, вестник „Еколог“ излезе с обрамчена статия на първата си страница: „Протестна декларация на Атинския клуб“.

Към 10 часа същата тази сутрин униформен чиновник от Главната прокуратура връчи на Хораций срещу подпис следното официално писмо:

До господин Хораций Йожен,
доктор по естествознание
и председател на Атинския клуб —
Тива

Уважаеми господине,

Понеже Атинският клуб е грубо нарушил устава си, като се занимава с неприсъща нему политическа дейност, главният прокурор на републиката предложи на министъра на вътрешните работи този клуб да бъде временно закрит. Министърът на вътрешните работи даде съгласието си. Нарещдаме ви да преустановите дейността на клуба и ви уведомяваме, че е дадено разпореждане салонът на същия, на пл. „Ренесанс“, да бъде запечатан.

Секретар на Главната прокуратура
(Подписът не се чете)

Хораций смачка това писмо и клатейки заканително глава, захвърли го в кошчето си за книги. После се облече и излезе. Трябваше да си вземе обратно микроскопа от ломбардната къща и да си купи ново пардесю.

Когато се завърна, намери мушната под вратата си друго писмо:

Уважаеми господин Йожен,

Приятно ми е да ви уведомя, че сте включен в комисията, която на 8 т. м. ще направи откупки на картини

при откриването на Есенния салон на живописиста. Изложбата ще бъде открита в 15 ч същия ден, в музея на изящните изкуства.

Министерство на културата
Секретар
(Подписът не се чете)

Извънредната сесия на Народното събрание също се откриваше в 15 ч. Но Хораций не беше депутат, странното съвпадение не го засягаше. Съвпадението беше в ущърб на Салона, мнозина от официалните лица нямаше да присъствуват на откриването.

4.

Комисията по откупките председателствуваше секретарят на Министерството на културата, той беше представител на държавата и според специално предписание трябваше да откупи от изложбата до десет картини. С този си акт държавата даваше публичност на грижите си за развитието на изобразителното изкуство. Другите от комисията бяха представители на художниците, на финансите (човек на Марсел Канотие), на индустриалците (човек на Жозеф Берклеј), на Съюза на публицистите (чак когато му връчиха трите талона за откупки, Хораций се сети, че е член на този съюз!). Министерствата на финансите и на индустрията можеха да правят откупки без ограничение, но обикновено представителите им се въздържаха, взимаха по една картина. Все пак времената бяха трудни и публиката трябваше да види, че дори такива могъщи институти не се решаваха да харчат пари за лукс. Господата Канотие, Берклеј и Дьоламаре разглеждаха изложбата преди откриването ѝ и няколко дена по-късно изпращаха секретарите си, за да поставят картичките им на ония картини, които си бяха харесали. На това събитие вестник „Република“ посвещаваше подлистник на първа страница.

Сложни бяха чувствата, които изпита Хораций, когато прочете поканата на министерството. Трябва да отбележим най-напред, че той още не беше изживял стреса си от затварянето на Атинския клуб. Противникът му показваше недвусмислено, че може да удря и през зъбите, когато намери за необходимо, и че той трябва да се съобразява

с тази негова възможност. Същевременно, като го включваше в комисията по откриването на Есенния салон, противникът му напомняше, че може да проявява и милостиво внимание към него, ако той се държи, разбира се, разумно.

Хораций, чието самочувствие беше приповдигнато от успехите, които беше постигнал по време на предконгресната кампания, отговори с едно самонадеяно „ще видим!“ на удара, който противникът му нанесе по зъбите. Той имаше предвид бъдещето. Но после се поразмисли, защото до бъдещето имаше все още доста път. С насилие противникът не можеше да бъде повален, както си въобразяваше доблестният, но наивен Дюбуа. Насилието не е постигало, не носи и никога не ще постигне добро. Само с едно средство — мислеше той — мирно по характер, но революционно по същност — можеше да се повали класовият му противник — изборната бюлетина. Трябваше да се докопа до изборите, дявол да го вземе, на всяка цена!

Пък след изборите, господа, ще видим „кой — чук, кой — наковалня!“. Изборите, изборите! Трябваше да стигне до изборите, пък ако ще, и с преструвки, и с дребни отстъпки; за разчистване на сметките имаше достатъчно време в бъдещето, нямаше смисъл, никаква полза нямаше да се показва сега нетърпелив!

След дълги размисли Хораций реши накрая да приеме поканата на министерството. „Без малки компромиси — усмихваше се той горчиво в себе си — целта няма да бъде достигната.“ А по отношение на Есенния салон не си правеше никакви илюзии — той беше олигархическо представление. Салонът не беше приел нито една картина на художници от левите кръгове на „Ново изкуство“!

Облече тъмен костюм, сложи си ярка вратовръзка (но не жълта, за да не подражава на оня демон, Канотие!) и с новото си пардесю и без никакъв чадър тръгна за Музея на изящните изкуства. Музеят се намираще на левия бряг на река Нума, точно срещу моста с бронзовите амурчета, „Купидон“.

Но тук го очакваше изненада, по-разтърсваща от тая, с поканата. Когато влезе в кръглата зала на музея, ротондата, където се събираха специално поканени гости и където върху сближени една до друга маси и сред разхвърляни стръкове карамфили бяха подредени бутилки шампанско, святкащи кристални чаши и лъскави подноси със закуски, очите му бяха привлечени като от свръхмогъщ магнит към

продълговатия готически прозорец — оттам го гледаше Елизабет. Наоколо ѝ стояха други няколко представителки на тиванския „бомонд“, те също го оглеждаха с неприкрито любопитство, но може ли човек, вглеждайки се например в съзвездията Лира, да не съсредоточи погледа си по вълшебната Вега, а останалите четири звезди наоколо ѝ почти да не види?

Така и Хораций съсредоточи погледа си изключително върху Вега и понеже тя стоеше този път насреща му не като видение, а „на живо“, почувствува леко замайване, сърцето му беше започнало изведнъж лудо да се свива и разпуца. Елизабет, която в сравнение с него здраво и безотказно се държеше в ръцете си, едва забележимо му се усмихна, но той почувствува, за нещастие, усмивката ѝ посвоему. Той почувствува усмивката ѝ отчуждено-протоколна и толкова далечна, колкото беше може би истинското разстояние между земята и небесната красавица. Нищо общо нямаше — чувствуваше той — между тази усмивка и неотдавнашната, *люневилската*, чиято топла и великодушна светлина носеше неотлъчно в душата си. Между люневилската и сегашната Елизабет — чувствуваше той — беше се втурнало сякаш леденото космическо пространство и то беше поставило всичко на мястото му, Елизабет — в берклеевския ѝ свят, а него — в една чужда, противна и надменна среда.

Елизабет каза, уж предизвикателно, придавайки си не кой знае колко заинтересуван вид:

— Надявам се, че ще гласувате за *нашите*, господин Йожен!

Но той разбра погрешно призова ѝ и като искаше да си върне за безличната ѝ и равнодушна усмивка, с която го посрещна, рече на висок глас, за да го чуят всички:

— Моля, не ме агитирайте, госпожице Берклей! Аз ще гласувам по съвест!

Всички от специално поканените отправиха учудени погледи към госпожица Берклей и затова по бузите на Берклеевката за миг-два се появиха червенобожурени петна. Тя се опита да повдигне равнодушно рамене, но си личеше, като да беше ударена с камшик. Все пак тя не каза нищо, успя да се задържи в ръцете си, в края на краищата в жилите ѝ течеше кръв от старинен, изпитан в хиляди изпитания сой.

Картините бяха номерирани и всеки член на комисията записваше на своя талон номера на картината, която харесваше.

Кубисти, сюрреалисти, кубисто-реалисти, космически фовистомажинисти, калажисти — в залите им кракът му не стъпи. По дяволите, това наподобяваше „розовите балети“, за които Дюбуа написа своя потресаващ и безмилостен фейлетон в „Северна звезда“... И като не прекрачваше праговете на залите им, той като че ли си отмъщаваше мъничко и за онази безлична усмивка на Елизабет. Уважаеми господа, чак пък толкова хладнокръвие от нейна страна! Но това вече не приличаше на хладнокръвна игра, ей богу. Може би не беше вече игра.

Тъй или иначе, той се спря на две картини в салона на „академиците“. Едната беше „Акт“ — изящно тяло-видение на девойка. Другата носеше наименование „Кондор“. Тя представляваше просто истински кондор. Могъща и величествено агресивна птица. Третата картина избра от залата на „Ново изкуство“, където Салонът беше допуснал по-„умерените“. Тя имаше название „Бездомни“ и представляваше един жалък старец, съпровождан от още по-жалко куче, застанали като за снимка пред люневилската гара.

Точно в пет часа председателят на комисията събра хората си и прочете пред специално поканените гости названията на картините, които членовете на журито бяха откупили. Когато произнесе:

„Доктор Хораций Йожен от Съюза на публицистите откупува картината «Акт» и картината «Кондор»“... — той беше прекъснат от звучния, охолоен, сребърно-разливащ се смях на Елизабет Берклей:

— Ха, ха, ха!... Какво съвпадение!... Снощи минахме набързо с баща ми през залите, той видя Кондора и каза: „Ето, тази картина ми хваща окото!“... Ха, ха, ха! Не съм виждала от снощи този господин! — тя посочи с пръст Хораций. — А той, както съм чувала, имал намерение да *национализира* баща ми. Пък вкусът му, ха, ха, ха! Виждате ли, напълно съвпада с *неговия* вкус! Кондорът...

Тя за момент беше се изпуснала от ръцете си и си отмъщаваше, задето безсмислено беше я обвинил, че го агитира. В този миг тя като че ли наистина размахваше гърмящ камшик над кучешкия си впряг. Бузите ѝ розовееха, тя изглеждаше вдъхновена и дръзка.

Председателят на комисията се почувствува неловко, а сред поканените — тук и там — започна да избухва на малки взривове ситен смях. Хораций, зашеметен, усети, че подът под краката му пропада неудържимо. И щеше да пропадне наистина, ако откъм

вратата на залата не беше изригнал с ефект на възпламенена бомба уплашен вик:

— Господа... южна Тива е в опасност!... Левите щурмуват моста „Купидон“!

5.

Докато Музеят на изящните изкуства беше място на камерни драматични сблъсъци, Народното събрание се превърна в арена на словесни кланета, а от 4 ч пролетариатът на северна Тива започна да се събира и да снове по крайречния булевард, за да се прехвърли на южния бряг и делегациите му да проникнат в заседателната зала на парламента.

Точно в 3 часа заседанието беше открито от председателя на Народното събрание. Той предложи да се гласува предложението от правителството дневен ред, който се състоеше само от една точка — приемане на законопроекта за „Ограничаване на трудовите договори и въвеждане на гъвкаво работно време в промишлеността и мините“. Шарл Дюбуа поиска думата и прочете от името на парламентарната група на компартията марксистична кратка декларация. В декларацията се казваше, че партията решително настоява да се снесе от дневен ред законопроектът, тъй като той нарушава конституцията и по същество представлява опит да се отнемат основни свободи на работническата класа. След него поиска думата за декларацията представителката на Зелената партия, Барбара Лионе. Тя се беше облякла в спретнато сиво костюмче и изглеждаше много стройна дори в очите на народните представители от управляващия държавата Демократически съюз. Тя заяви, че нейната партия смята за недопустимо внасянето на подобен законопроект в парламента на страна с демократични традиции, каквато е Силвеция.

За снемането на законопроекта от дневен ред гласуваха левите социалисти, 9 от десните, 15 комунисти и 3 „зелени“. Социалистите заеха средищна позиция. Радикали и либерали — 45 души, и от Демократическия съюз — 130 души гласуваха за оставане на законопроекта в дневния ред.

Дюбуа се изправи и рече високо:

— Ние не участвуваме в този позор, когато конституцията е тръшната на дръвника, за да бъде заклана! Ние ще уведомим тутакси

работническата класа за туй клане!

Всички депутати комунисти тръгнаха подир Дюбуа.

Барбара Лионе стана, оправи една къдрица, която беше се спуснала над челото ѝ, и заяви:

— И ние смятаме, че ще бъде под достойнството ни да участвуваме в подобен позор!

И тримата „зелени“ тръгнаха бавно, но решително подир Дюбуа.

— Съвсем ясно си личи с кого правите единен фронт! — провикна се злъчно от мястото си Даниел Рошфор.

— Та няма да правим съюз с джелати на демокрацията, какъвто сте вие! — отвърна му грубо Барбара, преди да излезе.

Започнаха разискванията. Даниел Рошфор се изправи на трибуната, за да изложи съображенията на правителството.

6.

Специално поканените гости в Музея на изящните изкуства, събрани в Ротондата, за да вдигнат тържествено чаши с шампанско по случай откриването на Есенния салон, като чуха новината, че „левите“ щурмували моста „Купидон“, не изпитаха никакъв особен страх, както би предположил навярно кой да е тиванец от средното съсловие. Уплашеният вик, че „Южна Тива е в опасност“, изскочи от гърлото на един вестникар, който нямаше нищо общо със специално поканените, а присъствуваше служебно сред тях като репортьор на вестник „Вечерна Тива“. Специално поканените с изключение на Хораций толкова бяха привикнали с мисълта, че властта такава, каквата е, е от бога и е от „веки за веки“ и че както и да се променя, си остава по същина една и съща, както е едно и също небето и един и същ необятният океан. Това усещане за „вечност“ беше създавало у тях недоверие и надменно отношение към всичко революционно, към всеки опит да се измени коренно онова, което беше „от бога дадено“ и беше сътворено „от веки и за веки“. Затова викът на вестникаря, че южна Тива е в опасност и че левите щурмуват моста „Купидон“, не извика у тях страх, а различни видове любопитство; веднъж ли „левите“ елементи предприемаха авантюри!

Директорът на музея, Ектор Монлюсон, който редактирваше същевременно отдела за художествена критика в официоза

„Република“, пръв наруши настъпилото мълчание и сърдито се обърна към репортьора от „Вечерна Тива“.

— Момче, знаеш ли, че за такива панически слухове изхвърлят на улицата без предупреждение? — И като че нищо не беше се случило и нищо алармиращо не беше казано — довърши четенето на протокола за откупките, като добави с висок, делови глас: — ... и картината „Бездомни“. — Добавката се отнасяше към откупките на Хораций Йожен.

— Това вече ви отива, доктор Йожен! — обади се от мястото си Елизабет. — Картината „Бездомни“ е много социална. — Не можеше да се разбере дали тонът, с който изрече тия думи, е сериозен или насмешлив.

Но Ектор Монлюсон любезно се поклони на Елизабет и рече:

— Съвършено сте права, госпожице Берклеј! Управлението на Есенния салон положи големи усилия, за да представи в залите на музея всички направления в съвременната силветийска живопис!

После Ектор Монлюсон заповяда на сервитьорите да отворят бутилките с шампанско и да повикат художниците, чиито картини журито беше удостоило с откупки. Когато тия художници се явиха и им беше сторено място в един кът на ротондата, председателят на журито вдигна наздравица в тяхна чест и им пожела от името на правителството нови успехи.

С тази наздравица официалната част на тържеството беше приключена. Едва тогава директорът Монлюсон предложи любезно на гостите:

— Които от вас, дами и господа, са любители на зрелища, моля да се качат на терасата. Оттам се открива чудесен изглед към моста „Купидон“. Нашият музей гледа точно срещу моста „Купидон“!

Специално поканените гости тръгнаха, без да бързат много, към преддверието, откъдето започваше широкото стълбище за терасата. Някак от само себе си се случи, че Хораций и Елизабет изравниха стъпките си и когато се намериха пред първото стъпало на стълбите, те бяха вече един до друг. Мълчаливо се погледнаха и Хораций не без болезнена тръпка в сърцето си забеляза, че студеният сив цвят беше увеличил присъствието си в синината на очите ѝ и че зад ирисовите им колелца бляскат възбудени, но неприятни светлинки.

За да бъдем напълно обективни към Хораций, трябва да „изведем пред скоби“ едно важно обстоятелство. Това е необходимо, за да не изпаднем в едностранчивост, когато тълкуваме неговия характер. Защото, ако някои си мислят, че той беше просто смазан от ироничните подхвърляния на Елизабет, от злъчния ѝ смях — те дълбоко се мамят, те несъзнателно са се заблуждавали досега, като са възприемали *мекостта* на неговия характер за *мекушавост*. Мекост и мекушавост не са, разбира се, едно и също нещо. Не, разбира се, те не са в никакъв случай сходни неща. Ние ще добавим, че в мекушавост може да изпадне при определени обстоятелства дори един суров и груб характер. Може, може! Ако е необходимо, ще извадим с голяма леснота от архивите на историята не един и не два примера. И обратно — архивите на историята са пълни с примери, които показват как хора с *мек* характер са се държали твърдо и стоически в най-безмилостни обстановки. Доказателства — има ги в изобилие!

Работата, мислим ние, е в принципите, във *веруюто* в принципите. Веруюто прави мекия характер стоически и стоическия характер, при загуба на веруюто — да хлътне изцяло в тресавището на мекушавостта.

Тъй или иначе, Хораций не беше „смазан“, а страдаше силно, както страда, да речем, едно породисто куче, когато любимият му господар *ненадейно* го ритне. В случая имаше *ненадейност*, и то колко! Ритнала го беше с деликатното си краче жената, която му се беше натискала на острова, която го беше целунала по устата в люневилската гръцка механа, която беше спасявала политическата му репутация на онази изложба на сюрреалисти, която му се беше предложила и го беше подсетила как да я завладее! И при това — отбележете си, господа — той беше толкова подлудял по нея!

Те заизкачваха мълчаливо стълбите и вече не се погледнаха. Но продължаваха да вървят един до друг.

Денят беше мрачен и затова здрачаването бързо настъпваше откъм планината Ида. Реката Нума и крайбрежните булеварди, и мостът „Купидон“ бяха почти на хвърлей камък от терасата, затова всичко, което ставаше насреща, изглеждаше да става като на гигантска театрална сцена, а те стояха на първи балкон и наблюдаваха сцената от първия ред.

Но тутакси почувстваха, че не гледат театър. Какъв ти театър! Всичко пред тях се разиграваше на живо. Те изтръпваха, и то съвсем истински, и както рядко им се случваше — онемяха.

Щурмът на моста „Купидон“ е знаменателно събитие в най-новата революционна история на Силвеция, изисква почтително отношение, за него трябва да се разказва просто, кратко, без риторика. Защото някои от хората, които участваха в този щурм, загинаха без поза, сравнително бързо и без всякакво чувство за поетичност.

На този ден стотина хиляди пролетарии се стекоха стремително на десния крайбрежен булевард и се опитаха през „Купидон“ и през съседните му мостове да навлязат в южна Тива, за да се доберат някак до ажурената сграда на парламента. Но старите мостове бяха тесни, едни от тях полицията успя набързо да препречи с пожарникарски коли, други подложи на кръстосан картечен обстрел и с миномети, чиито снаряди, като избухваха на десния бряг, пръскаха гъсти облаци сълзлив газ. На този обстрел отговаряха от десния бряг с градушка камъни. Гавроши от най-източните окрайнини мятаха камъните с прашки и те със свистене като разлютени оси прелитаха над широкото корито на реката.

Разбрали, че не ще могат да се промъкнат през старите мостове, тълпите решиха да си отворят излаз през моста „Купидон“. Градушка от камъни се заизсипва отгоре му, а прашките на гаврошите изпращаха миниатюрните си гюлета чак на 5–6 метра до Музея на изящните изкуства. Група смелчаци се промъкнаха до северния му отвор и залегнаха. Тогава от южната крайбрежна ечна по рупора на невидим високоговорител заповеднически глас:

— Отдръпвай се от моста, пущаме танкове!

Оттатък изкрещяха нещо в отговор, но ония на терасата, хипнотизирани от битката и вцепенени от трясъците и шумотевещата, не чува думите. Пък и нямаше време. Един бронетранспортър изпълзя като крокодил от крайбрежната под тях и бълвайки олово и пламъци от тежката си картечница, злоещо задрънча с веригите си по платното на моста. Тогава Ектор Монлюсон, който стоеше край парапета на терасата близо до Елизабет и Хораций, изведнъж излезе от вцепенението си, извърна се и извика:

— Господа, да се махаме оттук! Това не е за нас!

И понеже в тоя миг Монлюсон беше застанал с гръб към крайбрежната, той не успя да види най-страшното, най-чудовищното, което се случи през тази мрачна октомврийска привечер. Откъм аванпоста на щурмоваците, които бяха залегнали на няколко метра навътре от устието на моста, изхвърчаха две бутилки, те се разбиха с глух пукот близо до транспортъора. На мястото, където се строшиха, бликна мътен жълто-червен пламък. Миг, два, после, не повече — оглушителен тътен разтърси всичкия свят наоколо, светкавица се мярна сред гъста пушилка и една част от оная четвъртина на моста, която го свързваше със северна Тива, изчезна, изхвърча сякаш зад стена от кипяща тъмнина. Под моста беше експлодирала адска машина.

Втурвайки се по стълбата, едно стадо обезумели овце, специално поканените мъже и жени, едва не се изпогазиха едни други, докато да изскочат на площадчето пред музея. Почувствуваха се на „здрава“ земя, още гонени от инерцията на паниката и полузашеметени, някои хукнаха за колите си и задимиха, а други се пръснаха напосоки кой накъдето му видеха очите.

Не бързаха само Елизабет и Хораций. Настъпилият сумрак имаше сякаш особен, стипчив вкус, а луминесцентните фенери светеха с убита светлина като през мъгла. Заръмя тих, студен дъждец.

Елизабет предложи на Хораций да го заведе с колата си до площад „Първи юли“. Гласът ѝ звучеше глухо, приличаше на светлината, която излъчваха фенерите. Хораций мълчаливо поклати глава. Отказа. А тя повдигна рамене и бавно се запъти към мястото, където беше гарирала своя мерцедес.

Той направи две-три крачки и се спря. Тогава отнякъде изникна цивилен агент като изпод земята и грубо му изкрещя:

— Ти защо си тук? — и понеже Хораций мълчеше и неприязнено го гледаше, той го улови за яката, разтърси го и отново, още по-силно му подвикна: — Казвай, защо си тук? Кой си ти?

И тъкмо се готвеше да му удари един през зъбите, за да му отвори устата, тънки токчета затрополяха наблизко и когато се обърна — по бузата му се залепи плесницата на Елизабет.

— Оставете господина, мерзавецо! — на свой ред изкрещя тя.

Агентът, без да пуска яката на Хораций, инстинктивно посегна за пищова си, но Елизабет го изпревари, завря под очите му своята „карт бланш“, всъщност червена на цвят, с дебела зелена черта по диагонала. Нейната „карт бланш“ беше от екстрена категория, даваше ѝ право да се движи по всяко време и където иска из цялата територия на Силвеция и изискваше всички административни органи да ѝ оказват съдействие.

Като прочете името ѝ, агентът мигновено сне ръката си от врата на Хораций, изпъна се и смутено запремята език:

— Аз за негово добро, госпожице Берклей, нали виждате... обстановката е такава, че... Извинявайте!

Тя улови Хораций под ръка и го поведе към колата си.

Пътуваха мълчаливо из обезлюдените улици, валеше унило дъжд, чистачките равнодушно се плъзгаха по стъклото.

Когато стигнаха площад „Първи юли“, Хораций проговори само една дума: „Дотук!“

Тя се изви към него, погледа го някое време, сетне обви ръка около шията му и силно го целуна по устните.

— Онова условие си остава в сила! — каза тя. Гласът ѝ звучеше по-топло, беше едва-едва просветнал.

А той я чуваше като насън и затова сякаш насън ѝ отговори:

— Благодаря!

После тръгна за квартирата си, полузамаян, както беше някога, преди шестнадесет години, на люневилския площад.

7.

Тогава, преди шестнадесет години, стресът дойде най-напред от онова конско копито: разбивайки черепа на Ирен, остави завинаги незаличима, кървава драскотина и по неговото сърце. След гледката, запечатана в душата му от конското копито, дойде и друго незабравимо преживяване — оглушителната плесница на полицая, тоя унижаващ достойнството му реквизиет, изпроводил смъртта на момичето. Кръвта, шурнала от носа му, безкрайно унизителната безпомощност, объркването, което затъмни мозъка му — тия неща се помнят цял живот. Те усилиха по емоционален път у него убеждението, наследено от традициите на Йоженовата фамилия, че *насилието* е проклето от

бога средство за изменение на действителността, че насилието — „родено от дяволски замисли, носи по необходимост пъклени последствия, забавя естествената еволюция на нещата“.

Ето какво донесе сега това заканателно „ще видим, ще видим!“ на Дюбуа... Напразни жертви, пропилян героизъм на чудесни, себеотрицателни хора! Възхищаваше им се от терасата на музея, но със свито сърце. Барикадите не бяха в неговия стил.

А самият Дюбуа какво *спечели*?

Той чу какво съобщи радиото във вечерната си емисия по първи канал, държавния. И изпита противоречиви чувства: а някои от тях го накараха да се изчерви.

Говорителят съобщи, че правителственият законопроект е приет с мнозинство, че социалистите на Клод Полен са се въздържали, а социалистите на Хораций Йожен, левите, са гласували против. И че при това гласуване се проявило едно обстоятелство, над което Клод Полен си струвало да се замисли: от 30-те негови привърженици 9 се отцепили и гласували с левите. Дава ли си сметка Клод Полен, че това разцепление става в самото навечерие на партийния конгрес? Ами ако една значителна част от традиционните социалисти се отцепят на конгреса от досегашния си лидер и гласуват за неговия конкурент от ляво?

За пръв път тази вечер през душата на Хораций премина лъч от злъчно задоволство, радиото на държавата, на канотиеевци и берклеевци беше се загрижило за бъдещето на... социалистическия водач Клод Полен!

После говорителят съобщи, че народните представители гласували с мнозинство включване на нова точка в дневния ред: становище спрямо следобедната демонстрация на комунистите и взривяването на моста „Купидон“. Против включването на тази точка се обявили само левите социалисти. (Браво на Робер Смит! Докато Хораций журираше картини в Музея на изящните изкуства, финансовият му съветник далновидно беше ръководил работите в парламента.) Тълпи фанатизирани комунисти направили опит да се прехвърлят на левия бряг на Нума, за да окажат натиск върху съвестта на народните представители. Тълпите били „инспирирани“ от Шарл Дюбуа и приятелите му, които заедно със „зелените“ напуснали парламента в самото начало на сесията. В самия разгар на

комунистическата акция избухнала адска машина под моста „Купидон“. Естествено било да се предполага, че този вандализъм бил свързан с акцията на комунистите. Полицията започнала следствие. Народният представител Даниел Рошфор внесъл предложение за отнемане парламентарния имунитет на Шарл Дюбуа. За отнемане имунитета на Шарл Дюбуа гласували само народните представители от Демократическия съюз. Либералите, радикалите и социалистите гласували против. Предложението било прието с гласовете на депутатите от Демократическия съюз...

На това място от информационния бюлетин Хораций почувствува да се разлива в душата му топла вълничка, самолюбието му се усмихна сякаш и дори му намигна многозначително, като картоиграч на партньора си. И в тази същата секунда, осъзнал дребнавостта си, той се изчерви. Засрами се от топлата вълничка, засрами се от намигването на партньора. И както много рядко биваше, само при изключителни напрежения, той отвори бюфетчето си, надигна шишето с гръцкото узо и отпи няколко глътки. След като се завърна от Люневил, той си купи бутилка „Узо“, това питие му напомняше за Елизабет.

Дали защото няколкото глътки от силната, но мека на вкус мастика развълнуваха кръвта му, или дъждът зачука по-силно по стъклото на прозореца, изведнъж си спомни за одевешната целувка на Елизабет и смесено чувство на радост, тъга и съжаление към себе си заля като придошла буйна река политическите му интереси и мисли, политиката беше отнесена кой знае къде, но във всеки случай отгатак стените на ергенската му квартира, а може би много по-надалече.

Дали този чудака Шарл можеше като него, за един миг да забрави фанатичните си копнения, въплътени в една брутална политика, развълнуван до зашеметяване от чувствата си към някоя жена? Или Шарл беше по природа груб човек и интимните чувства се въртяха встрани от душата му, без да я докосват, както се върти пчела около наръсено с профилактична отрова цвете? И слуховете, че една вечер изпил половин бутилка коняк в „Сирена“, задето драматичната артистка Алфонсина Лагранж му била казала: „Скъпи Шарл, оценките ти за моята игра знаеш ли колко ме интересуват? Във всеки случай по-малко от готовите супи, които купувам за ангорската ми котка Лулу!...“ А Алфонсина Лагранж му била според слухове интимна

приятелка, дори повече от интимна — той я обичал... Обичал или не — железният човек, героят на барикадите пийнал онази вечер доста коняк. Ако, разбира се, той слух не са изфабрикували враговете!

Мъчеше се Хораций да намери извинение за себе си, за това, че след като Елизабет му се беше присмяла толкова безочливо за „Кондора“, той не намери сили в себе си да ѝ обърне гръб, да ѝ покаже, че хората от народа си знаят цената. Той се сви и преглътна горчиво-унизителния хап. Той се сви и преглътна втори такъв хап, когато погледна в очите ѝ пред стълбището за терасата и видя в тях отмъстителни пламъчета, обгърнати от ледена студенина. Защо не ѝ рече в тоя момент: „Моите почитания, госпожице Берклеј, сбогом!“ — и да ѝ се усмихне весело дори!...

И след всичко (от нейна страна!) горещата и всеопрощаващо милостива целувка в колата! Ами това нейно тичане около музея, под дъжда, за да го изтръгне, както беше се занесъл, от лапите на оня тип? О, господа, в отношенията между тях има толкова много парадокси, безкрайно трудно му е да разбере къде се намира, в кой град, на коя улица или може би сънува някакъв сън, където всичко се развива в приказно царство на синя мъгла, прошарена тук и там със загадъчни студеносиви и лукавожълти светлини.

И той отново тръгна към онова долапче с гръцкото узо, непременно трябваше да се освежи с глътка-две, но в този миг звънецът на външната врата иззвъня кратко, някак си ужасно тревожно и тоя неочакван звън пропъди сините мъгли и го върна тозчас в действителността. Наближаваше полунощ, кой можеше да бъде неочакваният среднощен посетител?

— Кой звъни? — попита той, преди да превърти ключа.

Оттатък отговори плътен и тежък баритон, тихо, но не толкова, че да излъчва притеснение или да изглежда уплашен.

— Аз съм, Трамзен!

На Хораций се стори, че всичката му кръв нахлува към главата.

— Трамзен ли? — попита той глухо, след като помълча.

— Същият. Хайде, отвори, не бой се.

С Георг Трамзен бяха съученици от гимназията, бяха седели по едно време на един чин. Май че беше през последната година,

абитуриентската.

— Отвори, не бой се! — повтори Трамзен и на Хораций се стори, че в гласа му прозвучаха подигравателни нотки.

— О, Трамзен! — каза Хораций. — Защо пък да се боя?

И той превъртя ключа. Всичко през този ден вървеше напук на всякаква логика. Изненадите скачаха една подир друга. Скачаха като на оня уред, дето му викаха в училището „прескочикоза“. А и узото си казваше думата. Той малко пиеше, не беше издръжлив.

— Заповядай, Георг — рече той, като нарочно отвори широко вратата. — Влизай. Знаеш ли, че те познах по гласа? Аз още *тогава* казвах, че твоят глас може да се измерва само на децимал. Спомняш ли си?

Малкото холче тънеше в полумрак, беше едва осветено от луминесцентното сияние, което се цедеше през откренатата врата на стаята. Трамзен свали мократа си мушама, окачи я на закачалката, постави върху напречната дъска над закачалката и широкополата си шапка.

— Радвам се, Хораций, че си спомняш за онова време! — каза той, като се огледа набързо в огледалото. — Сам ли си?

— А че как иначе? Сам съм, разбира се! — повдигна Хораций рамене. — Аз си останах стар ерген! Заповядай!

— Благодаря! — каза Трамзен. Той влезе в стаята, огледа се, забеляза коженото кресло, но не избърза да седне. А на Хораций се стори, че високата му едра фигура изпълни цялото пространство, от стена до стена.

— Заповядай! — повтори Хораций. — Като че ли от много отдавна не сме се виждали, ако се не лъжа! Навън силно вали, нали? Какъв дъжд!

— Вали! — кимна Трамзен. Той се настани в креслото, извади пакетче с цигари, запали.

Хораций понечи да седне насреща му, на стола си с колелца, с въртяща се седалка, но имаше нещо наум, затова остана прав.

— Ще пийнеш ли чашка узо? — попита той. — Друго нямам! А узото е чудесно. Искаш ли?

— О, не! — поклати глава Трамзен. — Благодаря, драги. По принцип не пия, когато ходя на гости. Лош навик, но навик! — Той

всмукна дълбоко от цигарата си, помълча и рече: — Е, седни де, успокой се. Аз съм дошъл при тебе с добри чувства.

— Не се съмнявам, Георг! — каза Хораций и седна на стола си. — Защо мислиш, че не съм спокоен? Ние с тебе не сме влизали в никакви разправии! От онова време, гимназиалното.

— Съвършено си прав! — каза Трамзен. — Още от *онова* време, най-хубавото, пътищата ни се разделиха.

— Не съвсем, но все пак! — каза Хораций.

— Разделиха се! — кимна Трамзен. — Но както и да е!

Помълчаха, после Хораций попита:

— Може би си дошъл да ми кажеш нещо?

— Да! — кимна Трамзен. — Дошъл съм да ти кажа нещо.

— Радвам се, че има какво да ми кажеш, Георг! — И като се усмихна някак пряко сила, Хораций допълни: — Надявам се, че няма да ме поканиш да прочета последната си молитва, нали, Георг?

— Няма! — усмихна се полувесело, полузамислено Трамзен. — Ти сам ще се подсетиш за тази работа, когато му дойде времето.

— Имаш ли такива предчувствия? — погледна го втренчено Хораций.

— О, разбира се! — каза Трамзен.

Пак помълчаха някое време.

Той беше облечен изискано, както винаги, сякаш току-що беше излязъл от „Кафе роял“. Папийонката му от пъстра змийска кожа отиваше идеално на тъмносивия му костюм, на леко посивялата му пригладена коса.

— Знам, че си против *всякаква* власт! — каза Хораций.

— И най-добрата власт произвежда по необходимост *началства*, любезни и добрий ми приятелю! — смръщи вежди Трамзен. — Затова властта винаги ме е отвращавала и ще ме отвращава!

— Зная, зная! — каза примирено Хораций.

Трамзен запали втора цигара, издуха няколко рехави колелца синкав дим и рече:

— Ето защо съм дошъл при тебе. Да знаеш, че тази работа с моста „Купидон“ няма нищо общо с Шарл. И с неговите хора. Шарл си няма, както се казва, и „понятие“ от тази мръсотия. Искам туй добре да знаеш, затова съм дошъл.

— Боже мой! — разпери ръце Хораций.

Трамзен изпусна още няколко колелца.

— Властта винаги ме е отвращавала и ще ме отвращава! — рече той. — Няма такава подлост, която властта да не извърши, ако има *изгода*. Тъй че — той изгаси цигарата си в пепелницата и се изправи — полицията може да обърне тази работа срещу Шарл, но ти не вярвай. В аферата с адската машина под „Купидон“ Шарл няма пръст.

— Аз винаги съм смятал, че Шарл е честен човек! — каза Хораций.

— Честен-нечестен, това мен не ме интересува. Аз ти казвам за адската машина.

Той облече мушамата си и след като нахлупи шапката си, която имаше фасон *a la Fra diavolo*, студено каза на жаргонен диалект:

— Шарл са го вкошарили в пандиза преди един час! Адио ти, мосю!

ГЛАВА X

КРАЯТ НА КРИСТИАН

Вечерта на 8 октомври полицията арестува Шарл Дюбуа, трима членове на Централния комитет и мнозина активисти, които не успяха да се укрият навреме. А на другия ден вечерното издание на „Република“ публикува правителствен декрет: на компартията се забраняваше всякаква политическа дейност, докато не бъде дело приключено следствието по взривяването на моста „Купидон“. Фактически компартията се отстраняваше от участие в предстоящите избори. С втори декрет правителството забраняваше до деня на изборите всякакви стачки, демонстрации и митинги и обявяваше, че за нарушението на този декрет ще държи отговорни ръководителите на съответните профсъюзи. С този декрет правителството поставяше капан пред левите социалисти — дръзнеха ли да го нарушат, неминуемо ги очакваше участта на компартията, дейците им щяха да бъдат изпратени зад решетките.

В интервю по телевизията Клод Полен заяви, че не приема стачната борба като средство за политически натиск. В подобно интервю и Хораций заяви, че е против политическите стачки, но за разлика от Клод Полен излезе по-ловък, като напомни, че не може да застави никого да мисли и да действа непременно като него. С това си изявление той заобиколи „*de jure*“ капана, в който се надяваха да го подмамят олигархите.

Два дена след бурния Осми октомври двата профсъюза на петролните работници при рафинериите на Жозеф Берклеј „Работническа асоциация“ и „Работническа воля“ излязоха с призив до цялата работническа класа на Силвеция. Профсъюзът „Работническа асоциация“ беше под влиянието на компартията, а профсъюзът „Работническа воля“ премина напоследък почти изцяло в ръцете на левите социалисти. Тоя техен общ призив беше отпечатан на хиляди листчета, позивите бяха разпръснати по мините и крупните предприятия из цялата страна.

Секретар на асоциацията беше Хенрих Бенвенисти, а на „Работническа воля“ — Кристиан Лафит.

Висок, смугъл, мустакат — ако е в синя, дочена блуза и държи в ръката си чук, човек може да си помисли, че го е виждал вече на хиляди плакати и рисунки, които изобразяват „работник“ въобще. Толкова беше по фигура и лице типичен за класата си, макар тази представа за работник „въобще“ да беше поостаряла вече за епохата на роботите.

Коренът на Кристиан Лафит беше работнически, баща му и дядо му също бяха живели в северна Тива и бяха припечелвали хляба си из ония нейни райони, където фабричните комини стърчеха най-нагъсто. Но всяко поколение Лафитовци отстъпваше по на изток, заселваше се в нискоетажната и кирпичена Тива, която пълзеше неспирно и като че ли заднишком към планината Ида. В годината, когато човечеството се готвеше да изпрати свои представители на Марс, Лафитовци живееха в тухлена къщурка, отделена с две стъпала от земята, с тоалетна на двора и си приготвяваха храната на примус, тъй като последният пръстен на газопровода беше „затапен“ на десетина улички пред тях.

Все пак те бяха „самостоятелни“, синовете Лафитовци спяха в отделна стая и имаха постоянна работа, обслужваха кран-мастодонт в една фабрика за панели. А Кристиан, бащата, той се беше закотвил вече десет години в „Елизабет“, работеше като майстор настройчик в енергийния цех. Всяка заран майката Лафит слагаше по един сандвич с масло и шунка в мрежите на мъжете, като мъчително разчленяваше душата си на три, защото на всекиго от тримата искаше да приготви сандвич с най-дебело парче от шунката, а то можеше да бъде само едно. Затова „най-дебелото парче“ си оставаше някаква абстракция, парче-призрак, а тя страдаше истински, защото както и да се стараше, не можеше да го измайстори.

На осми вечерта тримата се завърнаха по различно време, уморени и възбудени, по-големият син имаше цицина на главата си колкото яйце. Докато майката налагаше цицината със скълцан лук, по-големият, мижейки, гледаше снизходително-критично баща си и накрая не се сдържа:

— Като не си комунист, защо ти трябваше да участвуаш в тази акция?

И двамата синове на Кристиан членуваха в Младежкия съюз и бяха активисти при кварталния комсомол.

Бащата, колкото и смугло да беше лицето му и набраздено с дълбоки бръчки, като че ли се изчерви, а през кестенявите му очи премина мрачен облак. Той не отговори нищо на сина си. Стисна зъби и замълча. През следващите два-три дни той редовно закъсняваше, но си дохождаше бодър, а на четвъртия ден се завърна по-рано, но имаше вид на човек, който носи планина на гърба си и море от отрова в душата си.

Цяла нощ се въртя, нахока жена си да не го пита какво му е, а на сутринта, като изчака синовете да поемат, повика я с пръст от кухнята и с глас, който сякаш не беше негов, захвана да ѝ обяснява:

— Парите, които имам, всичките съм оставил в най-горното чекмедже на скрина. При тях съм сложил сребърния си часовник и венчалната халка.

— Кристиан! — изхълца жена му. — Ще ми кажеш ли най-после какво ти е? — и разплакана захлупи лице на гърдите му. „Трябваше да приготвя неговия сандвич с най-голямото парче шунка!“ — с остро съжаление помисли тя.

Той едва, почти скришом я погали по слабите ѝ рамене.

— Е, стига! — с подправено груб глас рече той. — Няма нищо! Просто ще вършим днес една мръсна работа, затова!

И се изниза навън бързешком, защото сантименталните сцени не му бяха по душа.

Преди единадесет години запаснякът от пехотата Кристиан Лафит беше мобилизиран да служи шест месеца на един остров сред Тихия океан, който се намираше тогава под протектората на Силвеция, но всъщност беше нейна колония и военноморска база на тихоокеанския ѝ флот. Кристиан, по онова време член на компартията, скоро се включи в една нелегална организация на местни жители, тя се бореше за независимостта на отечеството си, което освен силветийско владичество трябваше да понася и чести посещения на подивели моряшки команди от тихоокеанската армада на САЩ. Тия посещения

всеки път превръщаха тоя някогашен земен рай в пиянски вертеп и публичен дом.

На третия месец от службата си на острова Кристиан беше арестуван заедно с неколцина местни жители, членове на нелегалната организация. Кристиан се оказа костелив орех за специалните секретни служби, въпреки побоищата и инквизициите те не успяха да изтръгнат от него никакви особени показания. Тогава го изпратиха на колегите си от Тива. Като по-модерни в занаята си, те започнаха да го обработват с медикаменти и да го разпитват в полусънно състояние. После го оставиха на мира. След някое време го отведоха в кабинета на едного от следователите, който водеше следствието. Почерпиха го с кафе и цигари, сетне пуснаха миниатюрен, но много селективен магнетофон и от ролката чу да се разлива собственият му глас. И от собствения си глас научи такива неща, които го убиха на място.

— Позна ли се? — попита го следователят.

— Познах се! — въздъхна Кристиан като от гроба си.

— Можеше да кажеш тия неща още в самото начало, а не да измъчваш и себе си, и нас! Сега ние слагаме край на тази работа и ще те пуснем да си вървиш — рече следователят. — А ролката с твоите приказки ще запазим за спомен.

Няколко месеца по-късно узна, че двама от подследствените по конспирацията островитяни били осъдени на по петнадесет години каторга. Техните имена той беше произнесъл и свръхселективният магнетофон ги беше най-съвестно записал.

На 13 октомври, към обяд, Кристиан беше повикан от господин Симон, началника на информационния отдел на „Силветийски петрол, А.Д.“.

Господин Симон, човек на средна възраст, с безизразно лице, елегантен и тънък, с изящно бели, женски ръце, пристъпи към *работата* без всякакви предговори и заобикалки.

— Господин Лафит — рече той. — Ти заедно с господин Бенвенисти сте съчинили и дали за разпространение ей този позив! — и той му показва едно червено хвърчащо листче, на което беше отпечатан призивът на двата профсъюза, на Асоциацията и на „Работническа воля“.

— Да! — отговори Кристиан.

— Доколкото разбирам, вие призовавате работниците да обявят генерална стачка, така ли?

— Така е! — каза Кристиан. — Генерална стачка в знак на протест срещу закона за трудовите договори и въвеждането на гъвкаво работно време.

— Е, да! — каза Симон. — Но вие сте разпространили *това*, след като законът е бил приет от парламента!

— Парламентът не ни е питал на какво мнение сме ние, работниците, по този въпрос!

— Няма значение! — каза Симон. — Приеме ли се веднъж един закон, той влиза в сила и трябва да се изпълнява!

— Ние не сме добитък, че да ходим доброволно на заколение! — каза Кристиан.

Господин Симон помълча някое време и като че ли изглеждаше замислен.

— Ето ти едно листче — каза Симон и постави един бял лист в десния край на бюрото си. — Ще напишеш отгоре имената и местоработата на хората от стачния комитет и на хората от дублиращия го комитет. Никой нищо няма да узнае, имаш думата ми. След това си отивай в цеха и все едно че ние сме приказвали за ланския сняг.

Сега Кристиан на свой ред помълча някое време. После рече:

— Де ще зная имената на тия хора! Ние с Хенрих сме само съчинителите на позива.

— Виж ти! — каза Симон. — Не ти се приказва, значи. А друг път си бил по-разговорлив и си знаел повече неща. Искаш ли да ти припомня? Почакай!

Той извади от централното чекмедже на бюрото си миниатюрен магнетофон и го сложи пред себе си.

— Не се опитвай да посягаш, защото оригиналната ролка се намира в частния сейф на господин Берклеј! А сега отваряй си ушите добре и слушай!

Той натисна едно копче и Кристиан чу отново ония свои показания отпреди единадесет години. За втори път се почувствува убит.

— Те изкопчиха тия неща от мен чрез опиати! — глухо каза той, макар да съзнаваше, че е безсмислено да обяснява каквото и да било.

— Това няма значение! — каза Симон. — Позорът си е позор. Ако не ми напишеш имената, които искам, утре цяла Силвеция ще знае що за човек е председателят на профсъюза „Работническа воля“! Избирай!

— Ще се опитам да се добера до имената, но за това ми трябва малко време! — каза Кристиан. — Туй е тайна работа, имената не са изписани с тебешир на черна дъска!

След като помълча, Симон поклати глава и нещо като усмивка се появи на тънките му устни.

— Шмекер си ти! — рече той. — Но няма да ми избягаш! Ако утре до десет часа не ми се явиш със списъците, на обяд ще да чуеш гласа си по първи канал на Радио Тива. Уверявам те, ще падне голям смях!

Като излезе от къщи, Кристиан не тръгна за спирката на рейса, който отиваше на запад, към рафинериите си, с нахлупен до очите каскет, за да не го познае някой, свърна на изток и скоро остави зад гърба си последния ред от бидонвилите на тиванските бездомници.

Беше нежно и тихо есенно утро.

Насреща му се синееха стръмните склонове на планината Ида, а от лявата му страна се простираше чак до хоризонта посърнало и изгърбено тук и там поле. Духаше лек и прохладен ветрец.

Отдавна не беше излизал извън града. Ширината му напомни отдавнашни детски времена, прекарани на село, които сега, кой знае защо, виждаше като помътнели светлини — жълти и зелени. Навярно жълтите представляваха изкласили до раменете му пшеници, а зелените — онова кротко и топло поле, което щурците люлееха нощно време с неспирната си свирня.

Вървеше, без да се спира: час, два. Мина покрай горичка от тополи и брези — бакъреножълти, златни. Веднага зад нея блеснаха като полирани, заслепиха очите му железопътните релси. На това място, макар горичката да беше зад гърба му, миришеше на чакъл и стомана.

Беше пристигнал. Погледна небето — слънцето окуражаващо блестеше между омарата на хоризонта и избледнелия зенит. Да, беше се довялякъл навреме. Нямахше грешка.

Потули се зад ствола на една топола и се заслуша. Скоро от далечината, от противоположната страна на Тива, дочу лек грохот, чиято сила нарастваше с чудовищна бързина. Експресът летеше към столицата със сто и четиридесет километра в час.

Той се уплаши да не закъснее — това беше последното чувство, което изпита, — изскочи иззад тополата и се просна по очи върху релсите. Огромен гърмящ свят се стовари върху него и той изчезна в една кипяща, прорязана с кървави линии тъмнина.

ГЛАВА XI

КОНГРЕСЪТ, СОНЯ И ЕДНА ЧАНТИЧКА ЗА ЛУЛА

1.

Голямата есен настъпи и над Силвеция започнаха да се разразяват буря след буря, макар че денят на есенното равноденствие отдавна отмина, а сезонът на поройните дъждове, на гръмотевиците и светкавиците остана в обърнатите страници на календара. Селски вълнения обхванаха Оксиления, пламнаха кантори и складове на „Фрут къмпани“, трактори и камиони преградиха централните пътища, дерайлирали влакове стояха часове и дни сред безлюдните и пожълтели равнини.

Обявиха тридневна предупредителна стачка нефторработниците от рафинериите на Берклеј, последваха ги люневилските миньори, леярите от високите пещи на „Силветийска стомана“... Полицейски хайки, арести и интернирания принудиха компартията да мине в полунелегалност, а това се отрази на асоциацията — не успя да организира генералната стачка. Но и тия стачки, които избухнаха, заедно със селските вълнения бяха достатъчни, за да отворят предивременно път на голямата есен. Застудя, хлябът и месото поскъпнаха, виното, сиренето, маслините — тия неща, които силветнйският Юг произвеждаше с обич и в изобилие — сега „Фрут къмпани“ ги внасяше отвън, от съседите, и ги продаваше, разбира се, по-скъпо. Заваляха студени дъждове. Тая година златната есен като че ли се отби от пътя си. Портокалите и гроздето останаха неприбрани. Косове свирачи долитаха отвсякъде, дори от африканския бряг, с хиляди се събираха над лозята и по цял ден кълвяха кехлибарените зърна.

В такъв един неприветлив есенен ден се състоя конгресът на Социалистическата партия. Неутралната позиция, която беше заел

Клод Полен на извънредната парламентарна сесия, беше доста подронила авторитета му. А някои подхвърляха на шега след гласуването, че съчетанието на скъпотията с лошата есен било наклонило везните в полза на Хораций. Все пак мнозина от десните заявиха в речите си, че олигархията е станала вече твърде дръзка и че срещу нея трябва да се действа по-решително. Тъй или иначе, при гласуването Хораций излезе с преднина пред Клод Полен, не кой знае колко голяма, но все пак преднина! — и стана лидер на партията.

След много препирни и кавги конгресът утвърди листата, с която социалистите щяха да се представят на предстоящите законодателни избори. Сред избраниците имаше и леви, и десни, и неутрални, беше се получила голяма мешавица, но все пак като че ли левите бяха пресекли лентата с половин гърди пред другите.

Конгресът избра нов централен комитет. В него левите пак имаха мнозинство, но само с трима души. Затова изборната платформа, предложена от Хораций, насмалко не засече — хората около Клод се обединиха с най-десните и всички заедно атакуваха платформата толкова яростно, че се стигна на косъм до разцепление. Надви благоразумието на Клод. В най-критичния момент на словесната битка той помоли Хораций да даде почивка. По време на краткия отдых той каза на съмишлениците си:

— Тази платформа, разбира се, е луда работа и аз съм сигурен, че заради нея много наши добри приятели от средното съсловие ще ни обърнат гръб. Но по-добре е да преглътнем тази загуба, отколкото да се роим. Едно разцепление ще е от полза само за дивите, в туй отношение две мнения не може да има! А програмата на Хораций — тя ще е от ден до пладне! Слушайте мене! Животът ще я прегази, защото тя е бълнуване на занесен човек, който си представя фантазиите за реалност. Аз ви казвам, че няма да мине много време, и ние ще възстановим тържеството на разума в нашите работи. Ето защо сега трябва да проявим мъдрост и временно да изтърпим и него, и шантавата му програма!

На тайното гласуване след почивката левите наложиха платформата си, но само с три гласа мнозинство.

Изобщо Хораций извоюва навсякъде победи, но те бяха крехки; за розов оптимизъм нямаше място, бъдещето, както се казва, „криеше безброй неизвестни“.

Хораций не беше на същото мнение. Вдъхновен от успехите си (апетитът идва с яденето!) в заключителната си реч той се надсмя злъчно над противниците си, нарече ги „колаборационисти“, а за програмата си каза, че е програма *минимум*. Неговата програма *максимум* предвиждала пълна ликвидация на олигархическата власт. В частно владение щели да останат само дребната търговия и дребното земеделие...

Докато говореше с риторически патос за тия неща, почти прехласнат в представите си за бъдещето, една трета от делегатите демонстративно се изнизаха навън, друга трета злобно тропаха с крака и неистово крещяха, че тоя човек не е с всичкия си, а неговите хора възторжено ръкопляскаха и тук и там из салона групово викаха ура!

Така завърши този знаменит и небивал в историята на Социалистическата партия конгрес. А Социалистическата партия на Силвеция беше основана 20 години преди да избухне Първата световна война.

2.

На излизане от залата Клод Полен дойде при Хораций и му рече:

— Господин Йожен, позволете ми да ви връча ключа от председателския кабинет, който допреди един час беше мой кабинет... Моля!

И тонът, с който говореше, и жестът му бяха някак си превзето официални. Мъчно можеше да се разбере какво всъщност се стараяше да прикрие — чувство на смущение, на болка или на ненавист? Или едновременно изпитваше и трите чувства и затова лицето му беше неподвижно застинало като маска?

Хораций се ожесточаваше само когато спореше с противниците си, тогава фантазията му загребваше шепи остроти с отрицателен знак, не щадеше ничие честолюбие, както не щадяха и неговото. На война като на война! Галантните времена бяха навеки останали в синьорозовите зари на XVIII век. Тогава, сечейки се със сабли или ръгайки се с рапири, противниците са си разменяли най-блестящите фрази на учтивостта. „С ваше разрешение, господине!“ — фрас! „Моля за извинение, господине!“ — прас!

Но свършеше ли битката, излезеше ли на въздух, Хораций се държеше с противниците си благовъзпитано, любезно, дори с известно

добродушие — черта, която през синьо-розовия XVIII век не е била твърде свойствена за хора с различни възгледи. А възгледите са били разделяни от непроходими ровове: абсолютно монархически, просветителско-монархически, а насреща им — йезуитско-клерикални, наметнати с пурпурната мантия на велики кардинали.

— Аз не бързам за този кабинет! — каза Хораций, като мушна небрежно ключа в джобчето на жилетката си. — Като естественик предпочитал съм винаги обстановката под открито небе, сред природата. Според мен кабинетът за общественика е нещо като хербария, затваря го за света, изсушава душата му. По-добре се чувствам сред хората, на улицата, в кафенето, в един салон, където се събира много публика и входът е свободен за всички. Кабинетът е „обетована земя“ за администратора, но за общественика е нещо като сушилня за сливи — изсмуква соковете от душата му, докато го превърне в сборник от устава и правилници. Е, аз съвсем нямам предвид вас, другарю Полен, говоря изобщо. Вие какво мислите по този въпрос?

— Днес ми омръзна да мисля, до гуша ми дойде от мислене и приказване! — каза Клод Полен. Безизразната маска над лицето му изтъня, появиха се бръчки по челото и между веждите. Той килна леко назад поизсивялото си черно бомбе и отегчено въздъхна.

— В такъв случай да идем до „Сирена“ — предложи Хораций. — Чашка уиски с лед ще ви дойде добре!

Клод Полен посочи с палеца си назад:

— То на улицата тук са ни начоколили толкоз вестникари, а представяш ли си какво ще е там, в твоята „Сирена“?

Хораций се огледа и в тоя миг от тълпата, която ги беше наобиколила, щракнаха няколко фотоапарата.

— Пишете, приятели — обърна се Хораций към скупчената група репортьори, които любопитно бяха проточили шиите към тях с пръст върху пусковия механизъм на магнетофоните си, — пишете, че изказвам съжаленията си на ония господата от олигархията, които допреди час, два са лелеяли надежди, че партията ни ще се разцепи. Делят се партии, където има боричкане кой най-добре да служи на господарите! Така ли е, приятелю Полен?

— Разбира се, разбира се! — отговори намръщено и без всякаква охота Клод. Той нахлупи отново бомбето си и тихо рече на Хораций: —

За бога, по-скоро да се махаме оттук!

Хораций, който стърчеше над всички, отдалече видя едно такси, което се задаваше, и тутакси му махна с ръка да спре.

— Както виждате — отново се обърна той към репортьорите, — аз нямам своя частна лимузина, винаги съм се ползвал от услугите на обществения транспорт. Но след изборите — той се усмихна и разпери ръце — като шеф на правителството ще трябва да се возя в министерска кола. Протокол!

Тия думи толкова разтърсиха вестникарите, че те останаха някое време зяпнали и ококорени, после вкупом отвориха уста и започнаха да се надвикват с въпроси.

Таксито беше от ония коли без вратички, на чиито седалки пътниците можеха да се настанят за нула време. Когато тръгна, Клод се наведе към Хораций и сърдито му рече:

— Защо приказваш такива глупости наистина!

— Какви „глупости“? — учуди се Хораций.

— Ами още не си се качил на магарето, и си размахал крака! Шеф на правителството! Лимузини!

— Откровено си признавам, че мъчно ще свикна с тия министерски лустросани коли! — въздъхна Хораций.

Клод като ужилен се извърна към него, за да разбере по лицето му дали се шегува, но в това време шофьорът запита:

— Накъде да карам, господин Йожен?

— Към клуба на партията, приятелю, но ще те помоля да спреш някъде по пътя да купим бутилка шотландско уиски и сифон със сода!

— Разбрано, господин Йожен! — кимна шофьорът. После, усмихнат тънко, запита: — Не е ли много скромна почерпката?

— В началото на пътя, драги — толкова! Повече не бива! — със същата усмивка му отговори Хораций.

— Прав сте! — кимна с разбиране шофьорът.

Нервиран от този разговор, Клод рече:

— Никакво спиране! Тия вагабонти от вестниците са по петите ни! Ако ти се пие — той говореше извърнат към Хораций, — аз имам още от... онзи коняк!

— От кралския ли коняк, любезни приятелю?

— Както щеш го наричай! — каза Клод.

— Наистина! — каза Хораций. — Това няма значение. Но аз си спомням добре, че на етикета фирмата се препоръчваше като кралски доставчик.

— Тази ли препоръка ти попречи да опиташ коняка?

— Може би! Но не съм съвсем сигурен, другарю Полен.

— При оценка на нещата аз не се влияя от разни реклами и етикети! — каза Клод. — Гледам по същество!

— Чудесно! — каза Хораций. — И аз постъпвам по същия начин. Гледам по същество!

Клод замълча, а шофьорът, правейки завой, за да излезе пред главния вход на клуба, рече на Хораций:

— Бива си ви, господине! Ако бяхте от нашите, непременно щях да гласувам за вас!

— Пак ще гласуваш за мен, драги. Защото на вашите е забранено да участвуват в изборите, нали знаеш? А аз съм най-близо до вас!

— Близо, близо, колкото оттук до месечината! — засмя се шофьорът. — Нищо път!

— Напълно си прав, драги! — кимна му Хораций. — В нашата космическа епоха толкова път е равен на един хвърлей място. От единия край на моста „Купидон“ до другия. Примерно!

Като чу за моста „Купидон“, лицето на шофьора помрачня. Той не продума повече, направи плавен завой и отведе колата до главния вход.

3.

В приемната на бившия лидер седяха двамата му съветници — Серж Дюмон по организационните въпроси, и Морис Леконт — по финансовите. Когато Клод и Хораций влязоха в приемната, Хораций пропусна, разбира се, Клод да мине пръв — двамата се изправиха като по команда и заеха едва ли не войнишка стойка.

Клод представи съветниците си на Хораций и по лицето му се изписа кисело-горчива гримаса.

— Свободни сте! — рече им той. — Аз не съм вече лидер и вие не сте вече съветници. Търсете си работа! Обърнете се към директора на 100-те магазина, той може да ви помогне. Слава богу, директорът не се назначава от лидера на партията, а от стопанския съвет при

централния комитет и е относително независим. Аз ще му се обадя за вас.

Двамата съветници казаха почти едновременно „благодаря!“.

— Доколкото разбирам, вие имате отлични впечатления от работата им, нали? — обърна се Хораций към Клод.

— Те са много дисциплинирани! — каза Клод. — Освен това и двамата са добри специалисти.

— В такъв случай — повдигна рамене Хораций — вие може да останете на местата си, ако ви е приятно да работите с мен. Предполагам, че моят личен съветник Робер Смит няма да има нищо против.

Леконт и Дюмон се спогледаха, после отправиха очи към Полен. Но Полен беше забил поглед в единствената картина, която украсяваше приемната, една литография на Кауцки, поставена в рамка, боядисана със сребърна боя, изветряла от времето, както и самият портрет. Хораций проследи погледа на Клод и някак изведнъж и не без удивление откри, че между физиономииите на Клод и Кауцки съществува някаква прилика, макар че между чертите на лицата им да нямаше почти никакво сходство. Загадка беше откъде идеше тази прилика, но все едно, имаше я, беше доста очевидна.

Пръв наруши краткото мълчание Леконт:

— Аз съм съгласен, другарю Йожен, и ви благодаря много за доверието. Познавам Робер Смит, той е отличен финансист. Мисля, че ще се сработя с него.

— Радвам се, че имате добро мнение за Смит. След изборите непременно ще го направя министър на финансите в моя кабинет.

Тия думи на Хораций предизвикаха кратко, но неловко мълчание. Както гледаше Кауцки, Клод отвори уста и като че ли по раменете му премина тръпка. Леконт погледна в краката си, а Дюмон се прокашля, сякаш нещо беше заседнало в гърлото му.

— Вие, Дюмон? — попита го Хораций.

Дюмон се изчерви, имаше чувството, че Хораций беше прочел мислите му.

— Много съм ви благодарен за доверието! — смънка той.

— Какво мислите за Смит, ще успее ли да сложи начало на една радикална реформа в държавните финанси?

— О!... Навярно... Това зависи от политиката... Леконт е финансист и разбира тия неща добре. Аз съм по оргструктурите.

— Тъй, тъй! — усмихна се Хораций. — Е — той кимна приветливо на двамата, — продължавайте си работата! Ние с другаря Полен, ние двамата ще си побъбрем някоя и друга минута!

Клод Полен наля от кралския си коняк в двете чашки и като повдигна своята, рече:

— За твое здраве, другарю Хораций Йожен!

— А за моите *успехи* няма ли да вдигнете наздравица, другарю Полен?

Клод Полен остави чашката си на масата и поклати глава.

— Не обичам да вдигам наздравици за химерични неща, Хораций. Твоите успехи са едни мечтания, едни химери и нищо повече. Те са фантазии. Освен това аз мисля, че тия неща, които са в главата ти, дори като фантазии са *прибързани*! Нито олигархията е толкова слаба, че да ги допусне, нито съзнанието на хората е толкова *узряло*, че да ги приеме. Ти искаш да нарушиш закона на еволюцията, другарю Йожен! Точно така. Законите на еволюцията. Ти си тръгнал срещу самото естество на нещата. Аз не споделям тия твои идеи.

— Вече чух вашите съображения — каза Хораций. — Моля да ме извините, но те са много закостенели. И погрешни. Пак ще повторя: погрешни са! Защо? Защото еволюцията обработва човешкото мислене, но и човешкото мислене обработва от своя страна еволюцията. Природата е създала два типа рози: червени и бели. Но човешката намеса е принудила природата да поразмърда фантазията си и да създаде още много и най-разнообразни разцветки: небесносини, жълти, бледорозови, че дори и черни! Да не говорим за лалетата! Човешката намеса в еволюцията е създала чудеса — сега има толкова лалеени разцветки, че сам бог се диви и онемява от възторг!

— Моля ти се! — въздъхна отегчено Клод. — Това са градинарски неща. Ти механично ги пренасяш върху обществото. Обществото не е бостан, не е разсадник за зеленчуци и цветя. Хайде, остави! Аз пия за твое здраве! Толкоз!

Той надигна чашката си и отпи една глътка.

— Наздраве! — каза Хораций. И той отпи една глътка.

Помълчаха някое време. После Клод Полен каза, че е време да си върви. За съжаление той не е на годините на Хораций и умората му действа по-бързо и по-силно.

— Ако имате някои *лични* вещи тук, може да си ги приберете! — каза Хораций. — Или ги посочете, аз ще наредя да ви ги изпратят вкъщи! Както намерите за добре! — каза той.

Клод поклати глава и се усмихна. На Хораций се стори, че усмивката му не е добра.

— Само тази маса е моя! — кимна той към къдравото бюро „рококо“. — Купил съм я навремето с мои пари. Тя не е вписана в инвентара.

— Ще се разпоредя да ви я превозят до вкъщи! — каза Хораций.

— Не си прави труд! — махна с ръка Клод и по лицето му отново се мярна онази усмивка. — Нека си стои тук, ако не те дразни. — Той помълча и добави: — Тя много е видяла и, надявам се, още много ще види!

— Вие се надявате, че в недалечно бъдеще отново ще седнете зад нея, така ли? — попита Хораций.

— О, господи! — повдигна рамене Клод и се изправи. — Аз не се надявам на нищо, любезни. Аз само знам, че колелото на времето се върти — банална истина, която е известна на всички смъртни.

— В бутилката има още коняк! — каза Хораций. — Няма ли да си вземете тази бутилка? Тя е от хубав кристал!

Клод поклати мълчаливо глава, но по лицето му отново се изписа предишната усмивка. Той рече със студена тържественост:

— Изпий коняка за здраве, другарю Йожен, а с бутилката прави каквото щеш! Все ми е едно.

— Благодаря! — каза Хораций.

И двамата протегнаха едновременно ръце.

Хораций изпрати бившия лидер до прага на приемната. В приемната пушеше и се разхождаше напред-назад Робер Смит.

— Ще ми позволиш ли да си наляя една глътка? — попита Робер Смит, като посочи с глава коняка.

— Налей си колкото искаш! — кимна Хораций.

— Благодаря, шефе! Ще си наля две глътки, защото днешният ден е празничен. Вкъщи винаги изпивам по две глътки, когато жена ми или момчетата имат рожден ден. Стига да се намира нещо за пиене! — Той помириxa златната течност, после вдъхна дълбоко от слънчевия ѝ аромат. — Да ти върви все така, шефе! — благослови той и изпразни чашката наведнъж. — Вярно ли е, шефе, че си оставил Леконт и Дюмон, тия негодници, на работа?

— Защо? — каза Хораций. — Те са чиновници. Те не са ми политически противници. Не е честно да гоня чиновниците само за това, че са служили на Клод Полен. В края на краищата всеки чиновник служи на някого.

— Но те не са били само чиновници, те са негови политически съмишленици!

— Сега ще станат мои съмишленици, Робер, не се вълнувай!

— Блажени верующите! Сега те ще те шпионират на всяка стъпка и ще донасят за всичко в щаба на Полен!

— Имаш лошо мнение за хората, драги Смит. Хората не са свини и не обичам тия, които ги мислят за свини! Човешката душа не е чекмедже за пари, та да приема драговолно всичко, което ѝ се подхвърли. Отнесеш ли се с добро към човека, той ти отвърща с добро. Мерзавците са едно изключение от правилото. Не бих могъл да се съглася, че всички, които са служили на Полен, са мерзавци!

Робер Смит запали от лютивите си цигари и скептично се усмихна.

— Тук е твой дом и аз не бива да се меса в домашните ти работи, шефе. Твоя воля, доверявай се на поленовци! Но съм длъжен да те предупредя, че сред тия мерзавци и подлещи има една честна душа — това е Соня.

— Коя — Соня? — попита Хораций.

— Коя, велики боже! Ами секретарката ти, шефе. Тази, дето седи в канцеларията до приемната, дето приема посетителите; и на която лидерът диктува писмата си в края на работния ден!

— Ах, да! — кимна Хораций.

— Тя е наше момиче, шефе, туй да го знаеш добре! От нея, сме научавали много секретни и важни неща за поленовци! Тя е заслужил човек.

— Тогава нея ще уволня най-напред! — навъси вежди Хораций.
— Още утре ще я предупредя!

— Какво? — изправи се от креслото Робер Смит. — Добре ли чувам? Ще уволниш Соня?

— Но тя е шпионирала шефа си! — каза Хораций и в гласа му прозвуча искрено възмущение. — Тя може и мен да шпионира по същия начин и този път за сметка на Полен!

— Какво говориш, какво говориш, шефе! — размаха дългите си ръце Робер Смит. — Соня е момиче с наши разбирания, тя е *наша*, наш войник! Как тъй ще я уволняваш?

— Не мога да понасям шпионите! — каза Хораций. — Дори професионалните шпиони! С тоя род хора имам абсолютна несъвместимост.

— Ако ти изгониш момичето, за стария Робер Смит няма да има място в тази къща! — каза глухо Робер Смит.

Хораций го изглежда учудено, като че ли виждаше своя пръв помощник в нова и необичайна роля.

В тоя миг на вратата се почука и преди Хораций да отвори уста, в кабинета влезе Соня. И Хораций видя, че тя е млада, че е стандартна хубавица, че такива като нея простаците наричат „вкусно парче“ — закръгленичка, с малко предизвикателен бюст, с открит поглед, подчертано жизнена и весела.

— Другарю Йожен — обърна се Соня към Хораций. — Дошла е госпожа Барбара Лионе, от партията на „зелените“, да ви поздрави. Освен това при мен е пълно с журналисти. Искат интервюта.

— Барбара Лионе може да влезе! — каза Хораций на Соня, като разглеждаше с тъжен поглед фигурата ѝ. — А на журналистите кажете — продължи той — да прочетат заключителната реч, която произнесох пред конгреса. Повече нито дума не мога да им кажа!

Соня излезе.

— В ръцете на олигархите политиката е грозно средство! — каза Хораций. — Шпионаж, доноси, клевети, провокации и прочие гнусотии! Защото само с *грозни* средства олигархите могат да трупат несметни печалби и да потискат народа. А нашата политика трябва да е светло дело, ние преследваме светли цели и такива неща като шпионажите и доносите например следва да са ни чужди, както зимата

на лятото и светлият ден — на тъмната нощ. Ето защо аз не одобрявам дейността на Соня, тази категория хора не са ми симпатични!

— Може да си прав, шефе — каза мрачно Смит, — но аз ще си позволя да ти напомня, че когато земята е разкаляна, никой не ходи по нея с бели чепици!

Барбара Лионе прекъсна спора им. Тя беше по рокля и с късичък жакет.

4.

Барбара Лионе под влиянието на „кралския“, с който Хораций щедро я черпеше, се навиваше все повече и по-вдъхновено да приказва и когато Соня повторно влезе, чак тогава забеляза колко неприлично се е отдръпнала роклята ѝ нагоре от коленете. В това отношение джинсите бяха къде по-надеждни; и защо ѝ трябваше да слуша занесения професор Бъов и да се отказва толкова прибързано от брилянтната си теория за гумени мъже; битието на стара мома беше във всички случаи за предпочитане пред съжителство с някакъв овен!

Соня каза:

— Другарю Йожен, аз изгоних журналистите, но те заеха позицията пред входа и са повече от една дузина. При това времето е доста напреднало, минава десет часът.

— Нима? — учуди се неприятно Барбара и погледна недоверчиво часовника си. — Наистина! — Тя поклати глава, като да се беше уверила в нещо много невероятно. — Ние май се поувлякохме в приказки! — каза тя. — Кога пък мина туй време!

— Аз бих ви предложила, госпожице, да излезете самичка! — каза Соня, като ѝ помагаше да облече жакетчето си. — Ще бъде по-удобно за вас. Нали ме разбирате? Ако излезете заедно с другаря Йожен, *те* ще ви зададат какви ли не въпроси. И политически, и всякакви.

— О, разбирам ви отлично, мила! — усмихна се студено Барбара. „Кралският“ някак изведнъж беше се изпарил от главата ѝ.

— Ще ви изпратя до входа! — каза Соня и деликатно се отдалечи в приемната.

Като си взимаше довиждане с Хораций, Барбара му рече:

— Завиждам ви за туй момиче!

— Защо? — попита Хораций.

— Много е съобразително! — усмихна се Барбара. — Дори някак си *прекалено*! А има пословица, която казва, че прекаленият светец и богу не е драг!

Но на Хораций стана драга още същата вечер, макар да си имаше наум, че беше шпионирала предшественика му. Тя му подаде едно пакетче, луксозно подвързано, и когато той го взе в ръцете си, тутакси се хвърли в очите му златната емблема на фирмата „Жобер-петрол А. Д.“. Сърцето му трепна и той трепет като че ли изпълни душата му с небесни звуци, с музика от Моцарт, а наоколо му затрептя светлина, пречупена сякаш през кристалната бутилка на златния коняк „Шато роял“. След това той забеляза, че един от ъглите на пакетчето беше разкъсан, и то доста грубо и абсолютно безхитростно. Личеше си, че някой беше цензурирал пратката по най-нахален начин.

— Кой е направил *това*? — попита Хораций.

— Аз! — отговори някак весело Соня. — Нали знаете, че напоследък зачестиха случаите с пластични взривни устройства, поставени в пакети като този? Те откъсват пръсти, изваждат очи. Това е провокационна работа на екстремисти!

— Но тука има печат, мила моя! — посочи емблемата.

— О, боже мой! — погледна го с прелестна снизходителност Соня. — В Тива има най-малко петдесетина кантори на „Жобер-петрол“! Може ли да знае човек дали в някоя от тях не е изчезнала по най-незабележителен начин една луксозна опаковка и че тя не е попаднала в ръцете на някой екстремист?

— Е, хубаво! — каза Хораций. — Да речем! Но в такъв случай как посмяхте вие да си пъхате носа в това възможно взривно устройство? Нали пластичната бомба можеше да ви откъсне пръстите, да ви извади очите?

— Е, аз имам известен опит! — каза скромно Соня. — Показвали са ми как трябва да се пипа предпазливо. Пък и да се случи нещо, ще пострада Соня, няма да излезе от строя Хораций Йожен!

Ония сладки звуци и вибриращи сияния като че ли позаглъхнаха и избледняха. Отпред разцъфна като чашка на разкошно лале миловидният образ на Соня.

— Соня — каза Хораций, — подай ми ръката си!

Соня му подаде ръката си без капка колебание.

— Благодаря, Соня! — рече Хораций и благоговейно целуна ръката ѝ. Но благоговейното чувство както беше се появило, така и изчезна. Друго чувство го замести. Той сложи ръка на кръста ѝ, привлече я към себе си и весело я целуна по устните.

Тя му отвърна по същия начин.

— Сега да видим какво има в тоя вече обезопасен пакет! — каза Хораций с нараснало любопитство. За целувката забрави, като че ли нищо особено не беше се случило между тях.

Вътре, във великолепна кожена чантичка, имаше лула „а ла Шерлок Холмс“, посребрени прибори за почистване на лулата и пакетче ароматичен холандски тютюн. И визитната картичка на Елизабет Берклей. На гърба на картичката Елизабет беше написала: „Честито! Внимавай, димът от лулата не се поема!“

Отново зазвуча Моцартовата музика в душата му, лумнаха светлините, които се пречупваха през кристалния „Шато роял“.

— Чудесна лула! — каза замечтано Хораций.

— Наистина! — съгласи се без особен ентузиазъм Соня. Емблемата на най-омразната олигархическа фирма не преставаше да бode очите ѝ. — Няма ли да върнете обратно тия неща? — попита тя.

— Да ги върна ли? — сепна се Хораций. За миг, два той изглежда безкрайно учуден. После се сеца, че тя не знае за невероятната му връзка с Елизабет, откъде ще знае, това надхвърляше границите на обикновеното въображение. Връзката му с Елизабет беше от порядъка на развинтено сюрреалистично мислене. Като онази картина от Шагал, чиято репродукция въпреки всичко винаги го е вълнувала. Двама влюбени се разхождат върху фона на един приказен градец. Но каква разходка, господи! Тя лети, изпъната хоризонтално и в прав ъгъл спрямо него, а той я придържа с лявата си ръка и изглежда толкова възторжено усмихнат... Макар да не обича сюрреализма, той носи поетичното видение на картината в душата си и все му се струва, че това са *те*, но летящата фигура е *той*, а *тя* е повдигнала ръка и го води... Накъде?

Той пълни лулата с тютюн и се усмихва без всякаква причина и докато пълни лулата с тютюн, картичката на Елизабет пада на пода. Соня чевръсто се навежда, взима картичката от пода и му я подава, но

през мига, докато му я подава, името на Елизабет, отпечатано с черни букви, заслепява очите ѝ и тя примигва. Елизабет *Берклей!*...

Хораций не беше пушил никога с лула, затова димът опари гърлото му, той се закашля просълзен и начаса си спомни предупреждението на Елизабет: „Внимавай, димът от лулата не се поема!“ Дори в такива чисто мъжки работи тя проявяваше повече познание и затова беше напълно естествено тя да го води, а той да лети, обратно на онова, което беше нарисувал Шагал...

Соня седеше върху облегалката на креслото.

— Защо се тровите с *това*? — попита тя. Очите и гласът ѝ бяха еднакво изпълнени с възмущение, с почуда, тъга. — Защо? — повтори тя.

Като преглътна и избърса очите си, Хораций рече:

— С тази жена се запознах *случайно*. Ходих в Жобер да прегледам черните им рози и тя се чувствава, изглежда, задължена. Но с лулата ще свикна, не може изведнъж. След месец, два ще дърпам от нея като стар моряк. — И понеже Соня седеше някак прекършена, с ръце, събрани в скута си, мълчалива, дожаля му: но да я прегърне отново, изглеждаше нередно, одева всичко беше станало на шега. — Е, добре — рече той, — ония господа навярно са си отишли. Може би е време да си вървим!

— Не, ония господа не са си отишли! — каза Соня, без да го поглежда. — Те са търпеливи, може да предадат дописките си и след един час. Сутрешните вестници се завъртат на ротомашините чак подир полунощ.

— В такъв случай трябва да спим тук! — каза Хораций. И се усмихна. — Има едно канапе в приемната, ще си го поделим по братски! *Това* е по-добро от безсъницата. Не си ли съгласна, Соня?

— О, свикнала съм с всичко! — каза Соня. — Но вие не бива да се измъчвате. След такъв царски подарък, кожена чантичка и лула, канапето ще ви се види досадно. Ето защо аз ще ви превода през черния вход. Той излиза точно на срещуположната улица. Там съм гарирала моята спортна количка. Докато ония се усетят, аз ще ви закарам до вашата квартира!

— Има да скърцат със зъби, чакалите! — засмя се Хораций.

Соня донесе пардесюто му.

— Загасете лампите и ми подайте ръка да ви вода! — каза тя.

ГЛАВА XII

БЯГСТВОТО

1.

— Чудесно, Соня! — рече Хораций. — Ще загася лампите и ще ти подам и двете си ръце, щом си решила да ми бъдеш гид. Но понапред имай добрината да ми донесеш от канцеларията някакъв календар. Ще седна утре да нареждам програмата си през седмицата, а се сетих, че вкъщи си нямам дори едно джобно календарче!

Соня мълчаливо тръгна за канцеларията да изпълни молбата му, а Хораций надигна кралския коняк и отпи набързо няколко едри глътки. Календарът беше една измислица, колкото да остане сам.

Не бъдете строги към него, господа! Героят ни, както сте разбрали вече, не е от легирана стомана (слава богу!), а тоя ден беше за него свръхнапрегнат и на всичко отгоре много решаващ. В края на такъв ден дори изключително уравновесени герои вършат неща, които са просто несъвместими с формална логика и с общоприет морал. Тъй че, не се чудете, дето Хораций направи този номер с календара. Умореният мозък търси самосъхранение в леки удоволствия, в малки шегички. Не сте ли изпитвали сами тази необходимост в късен вечерен час!

Като се събуди по навик към 7 часа, Хораций напразно се помъчи да възстанови хода на събитията от момента, когато набързо отпи няколко едри глътки от кралския коняк. Нямахше съмнение, че разни събития се бяха случили и че те не бяха едно и две, защото, когато се прибра в ергенския си апартамент, лека и прозрачна розовина вече се стелеше над остров Жобер. Изглежда, че дълго се бяха лутали със Соня в тъмнината из разните етажи, канцеларии и извити коридори, докато да открият черния вход на старинната сграда. Може би бяха се спирани някъде, за да отпочинат. Старинните сгради са истински лабиринт, не може да се ориентираш из него току-тъй, без да побродиш насам и натам, без да си поемеш дъх и да успокоиш

развълнуваната си кръв. Но подробностите, които бяха съпътствували това лутане из лабиринта, Хораций беше забравил, по този въпрос умората и кралският коняк бяха си казали тежката дума. Пък и какво значение имаше в края на краищата! Важното беше, че усилията им бяха се увенчали с успех. Те бяха открили този тайнствен черен вход и всичко беше завършило благополучно. Мъглата, в която подробностите бяха се стопили, нямаше никога да се вдигне за него, но какво пък, може би така беше по-добре.

Телефонът не го остави да се изтяга лениво в леглото. Звъняха *непрекъснато* от цялата страна, поздравляваха го възторжено, пожелаваха му по-нататъшни успехи, на няколко пъти по бузите му премина горещина, като че от слушалката излизаше нажежен въздух. Най-трогателно беше приветствието от Люневил. Оттам един стар учител го попита: „Помниш ли малката Ирен?“ Хораций отговори: „Никога не съм я забравял!“ „Е, чудесно! — каза старият учител. — Сега ще видим как ще им го върнеш!“

Две обаждания бяха по-особени. Едното беше на Дюбуа, от затвора: „Стискам приятелски ръката ти!“ — нито дума повече. Второто беше на Трамзен: „Поздравявам те с първата ти крачка към Нищото!“ От телефонната слушалка като че ли полъхна мраз.

Към 10 ч по мембраната се плъзна мекият и гъвкав алт на Соня. Въпросите ѝ бяха делови, секретарски, но кой знае защо стори му се, че гласът ѝ е някак си прикрито-ласкав и същевременно топъл и предан, каквато снощи беше ръката ѝ. Странното беше, че това впечатление не предизвика в душата му никакъв нежен отклик, напротив, цялото му същество застана нащрек, сякаш го дебнеше невидима, скрита опасност. Дори го досрамя от това чувство, но докато разговаряше, не успя да се отърси от него. После Соня предаде слушалката на Робер Смит. Първият му помощник предлагаше да устроят едно заседание с активисти в 17 часа.

— Ще чествуваме победата и ще набележим най-близките задачи във връзка с изборите! — каза Робер Смит.

— Съгласен съм! — кимна Хораций.

— Вестниците прегледа ли? — попита Смит.

— Сега сядам да ги чета! — смънка Хораций. Стана му неудобно, дето още не беше ги прочел. Прекалено и с непривична за него леност беше се изтягал, премного беше се старал да си уточни

някои моменти от снощната си одисея из кривините на „лабиринта“. Една утайка от сладникаво доволство се различаваше като захарна къделка в съзнанието му и същевременно беше се появила тревога — не кой знае каква, по-скоро безпокойство. Как щяха да се развият по-нататък отношенията му със Соня?... Той запита Смит: — Какво пишат вестниците?

— Лаят! — каза Смит. — Пишат, че „червените“ са превзели ръководството!

— Нека пишат!

— А вестник „Утро“ пуска една мръсна закачка!

— Така ли? — каза Хораций и отново почувствува присъствието на онази скрита заплаха. — Каква закачка?

— Глупости! — каза Смит.

— Нищо, кажи! — настоя Хораций.

— Ами стоял си в клуба до среднощ със секретарката си, после сте се измъкнали през неофициалния вход! Мръсотия.

— Хм, да! — каза унило Хораций.

Той сложи слушалката на мястото ѝ, без да каже „довиждане“ на Смит. В странна история беше го забъркал проклетият кралски коняк! Каквато и мъгла да се стелеше над „лабиринта“, нещо беше се случило из кривините му, това го чувствуваше, почти физически го усещаше с цялото си съществуване. Но в душата му нямаше радост и ако не беше изгряла вчера звездата му на конгреса и озарила самочувствието му, щеше да се чувствува сега като грешник, безпомощно застанал пред очите на суровия Саваот.

Отиде до масата и като видя там лулата „а ла Шерлок Холмс“, която Елизабет му беше подарила, настроението му бърже изсветля. Какво великолепие! Между мундщука ѝ от слонова кост и трубката с цвят на ахат имаше сребърна лентичка и на нея бяха гравирани инициалите му „Х. Й.“ Боже господи, снощи той не беше забелязал това! По дяволите, къде му беше снощи умът... Да се „хвърли“ в една напарфюмирана с бръснарски одеколон вана: „Шефът и неговата секретарка.“ Или обратното: „Секретарката и нейният шеф“...

Взе лулата и нежно допря дланта си до невъобразимо гладката ѝ повърхност. Сетне започна да я пълни с тютюн, несръчно като всеки новак. И тревожно замисленият израз на лицето му се стопи като сянка, изчезна и на мястото му изгряваше усмивка, тиха, но

възторжена, сякаш беше застанал пред някоя от божествените картини на Рембранд.

Запали, пое силно от дима, защото беше развълнуван, и се задави. Захвана да бърше очите си с чувство на щастливо страдание и в тоя миг звънецът над входа иззвъня.

Един хоп му връчи бързо писмо от Елизабет.

2.

Писмото на Елизабет беше от няколко реда, съдържаше само указания: да иде в 15 ч на гара Изток, да си купи билет за спирка Богард, до която се стига с експресния влак „ОС-06“; като слезе на спирка Богард, да тръгне по шосе №3, тя ще го чака на първия завой.

Случи се същото, както снощи, когато в изблик на радост целуна Соня и обърна първата страница на романчето. Радостта му има кратък живот. Ето го, грешник, изправен пред жестоко присмехулните очи на Саваот. Сега Елизабет го зове... В сърцето му избухва взрив от радост, а сетне го угнетява тревога, усеща „нещо“ в съвестта си. Нали тя му се надсмя на тържеството, когато откриваха Есенния салон, и то пред публика от първа ръка. Трябваше още тогава да прекъсне тази абсурдна връзка, изискваше го достойнството му, пък и политиката... Но как? Беше му се надсмяла наистина, но час по-късно го изтръгна от лапите на полицаия, после имаше сърдечна целувка в колата, а вчера го поздрави с „Честито!“ напук на всякакви класови предразсъдъци. И кожената чантичка, и лулата със сребърния монограм... Това съвсем не беше „романче“ и не лъхаше на бръснарски одеколон...

Той набра по телефона номера на клуба и помоли да го свържат със Соня.

— Вие ли сте, Соня? (Вието прозвуча в съвестта му неестествено и по варварски!) Здравейте, Соня! Ето какво искам да ви кажа... Чувате ли ме? — Соня мълчи и той повтаря: — Чувате ли ме? Така... Уведомете, моля, Робер Смит, че отлагам срещата с активистите... Лошо, разбира се! Забравил съм, че имам важно свиждане с други хора. Благодаря, Соня!... Довиждане!

Докато говори, по челото му е избила пот. Някои хора, дори с деликатна душевност, се превръщат във варвари мигновено, но за него това е мъка. А ласката се е отдръпнала от гласа на Соня, появили са се нотки на горчицина.

Бедничката Соня! Но какво да се прави, във всяко „романче“ непременно има сълзи...

През спирка Богард преминава шосе № 3, което пресича планината Ида. Спирката е усамотена, най-близкото село се намира южно от нея, в равнината, и ако железопътната линия не се кръстосваше с това толкова важно шосе, високомерният експрес „ОС-06“ нямаше в никакъв случай да ѝ оказва уважение с едноминутния си престой. Този експрес свързваше Тива с южните средиземноморски курорти, лятно време возеше богати буржоа, зиме — авантюристи, любители на хазарта, а през есента — особняци, които все търсеха нещо, което не им се удаваше да открият. Хораций не беше нито буржоа, нито авантюрист, не се числеше и към безнадеждните търсачи, защото си имаше своята Лалелия, а пътят за нея не водеше през хотелите с пет звезди, нито през игралните казина или сътрудничество с мафиотите. Затова той слезе единствен от пътниците на спирка Богард.

Беше тих и тъжен есенен следобед, с уморено слънце и кротко, изсивяло небе. Подухваше вятър, загребваше от канавките пожълтяла шума и лениво я стелеше по черния асфалт. Изсъхналите листа от тополи и чинари отегчено съскаха, напомняха старчески въздишки и бронхити, звучаха меланхолично стенания на „есенни цигулки“. По шосето не препускаха, както биваше обикновено, камиони с ремаркета, натоварени с портокали и качета с маслини. Събитията в Оксиления бяха сложили своя отпечатък дори тук, в централна Силвеция. Въздухът не миришеше на изгорели газове, а свежо лъхаше, като в отдавнашни времена, на широко поле, на простор.

Безлюдие, тишината, есенният пейзаж, тия неща неусетно увеличаха душата на човека в света на романтичните преживявания, особено ако той идеше от безмилостната шумотевица на милионните градове. Човек попадеше в естествената си среда, която цивилизацията беше превърнала в „неестествена“, затова той с почуда откриваше в душата си струни, които никога не бяха звънели. Ето, в допира си с „естеството“ те започваха да се обаждат и звуковете им по някакъв магически начин караха душата да се настройва „поетично“, тоест да

се възвръща към своето естествено състояние, както са обяснявали навремето това странно преобразуване почитателите на Жан Жак Русо.

Но нашият герой не изпитваше никакви романтични чувства. Гнетеше го мисълта, че постъпва нередно, че напуска поста си в никакво време, че нарушава дълга си към лелеяната Лалелия. Беше отложил една политическа среща, която сам беше насрочил. Какво щеше да каже за това безупречният в морала си и в дисциплината си Робер Смит? След две седмици предстояха избори, те чукаха на вратата, Лалелия висеше на косъм, сега ли беше време да се впуска в лекомислени авантюри с жена, която принадлежеше на един враждебен на Лалелия свят?

С такива „мъчни“ чувства и мисли крачеше Хорацій по безлюдното шосе, с разкопчано пардесю, гологлав, с димяща в устата си лула; вирайки се напред, да види час по-скоро обещания завой.

А вятърът гонеше по асфалта пожълтели листа и когато срещаше по пътя си одрипавяла топола, брулеше каквото беше останало от украсата ѝ и цинично си подсвиркваше през оголените ѝ клони. В най-добрия случай това бяха мотиви от Гершуин, за класиците и романтиците не можеше и дума да става.

Шосе №3 навлизаше нетърпеливо в пролома, който раздипляше планината Ида, бързаше сякаш да излезе на срещуположната ѝ страна, откъдето през хълмове и равнини да се втурне в цветистите простори на приказния Юг. С всеки няколко крачки панорамата ставаше по-сурова, по-нависоко се извисяваха ридове, обрасли с борове, габъри и лещак, по-гъсти тъмнееха сенки, от скупчените папрати излиташе хладина, наситена със зеленикав дъх. И ето в тишината започна да нахълтва с нарастваща сила громолене на вода.

Завой. Мост над буйно разпенена река, която се мята между огромни, заоблени камъни, ръмжи. Перилата на моста са от желязо, пътеката между тях е от тежки, дъбови траверси. Шосето продължава през пролома, а оттатък моста започва тесен чакълест път. На отвъдната страна на моста стои и се усмихва Елизабет.

В душата му се боричкат две чувства: безумна радост, че го чака, и отчайващо съжаление, че изобщо се е появила в неговия свят.

Тя изтичва насреща му и те се прегръщат насред моста.

Без да отлепва устните си от неговите, тя разгръща бялото си кожухче, разтваря встрани реверите на палтото му, за да се усетят по-

близо и по-плътно един до друг.

Колко трае това? И реката не може да каже, защото тя дохожда и тутакси отминава, нито вятърът, защото той начаса забравя каквото е видял и никога не се завръща назад. И те самите не биха могли да кажат, защото времето за тях е престанало да тече.

3.

Спортна кола ги очаква в изхода на завоя. Тя е синя като очите ѝ или като небето над Севера, когато е чисто. Той сяда до нея, раменете им се опират и те отново търсят устните си, сякаш са един Ромео и една Жулиета, макар годините им отдавна да са минали и преминали през цветната градина на юношеството. Небесното блаженство на първата целувка е останало толкова далече в спомените им, че те дори не си спомнят за него.

Те потеглят по този път, притиснат от скали, покрити с мъх, от канари, украсени с борове, с хрусталаци, които са започнали вече да се спарушват и да жълтеят. Елизабет казва да не се безпокои, те няма да изкачват Ида, нейната „къщурка“ е само след десетина завоя, почти до Роксана, която извира от самото сърце на планината, сред непристъпни и много диви места. И Хораций, мълчалив и заслушан, удивен, сякаш се потапя в тайнствеността на някаква чуждоземна приказка, с видения, които са му чужди и непознати. Утешава го единствено мисълта, че ще бъдат сами с Елизабет, че времето ще е тяхно, че няма да бъдат плячка на репортьори и прицел на фотографи. В душата му свирят дванайсет гвардейски музики, възседнал бял кон, той прекосява площада пред парламента и хиляди войници, облечени в червени униформи, викат ура, ура. И все пак една загадка се е промъкнала в съзнанието му — Елизабет е отворила пътя му към Жобер, а той не е подписал дори една национализация и социалната бариера продължава да ги дели...

— Влизаме в последния, десетия завой! — окуражава го Елизабет.

Тесният чакълест път навлиза в широка поляна. В дъното на поляната е „къщурката“ на Елизабет. Една кръгла кула, висока колкото триетажна сграда, с бойници, с амбразури... Тя взима очите на Хораций. Видение, възкръснало из мъглявините на рицарските времена. До кулата — непосредствено залепена за нея — малка,

жизнерадостна постройка, стил Людовик XIV, Ришельо, мускетарите... Има и малко архитектурен дисонанс — входната врата и балконът над нея — къдрави извивки, амурчета с обтегнати лъкове — лъжерококо от края на XVIII. Той е толкова щастлив, както може човек да се чувства насън, когато лети на хвърчащо килимче или пътешествува из райска градина, където дърветата раждат кифлички и топли кренвирши и от стволовете им тече ароматно мляко, подсладено с швейцарски шоколад. Щастлив е, защото още когато получи писмото на Елизабет, той си представи, че ще прекарат следобед в усамотение, далеч от суетите на града и политическите битки, че най-после ще имат възможност да се опознаят и духовно един друг. И че свидетел на щастието им ще бъде само природата, а тя още от началото на вековете е покровителствувала любовта.

И всичките тия представи, свързани с една надежда, която изглеждаше много реална и лесно осъществима, рухна изведнъж, като куличка, построена от кибритени клечки. И той мигновено разбра, че представите му са били илюзорни и че надеждата му е била по детински наивна. В лявата страна на поляната видя паркирани една, две, три, четири модерни лимузини. Жълта, червена и две сини. Елизабет беше поканила и други гости *освен* него и надеждата му, че ще бъдат *сами*, рухна, сгромоляса се изведнъж, съвсем като куличка, направена от кибритени клечки. И като всички фантазори, когато се сблъскат с действителността — почувствува се измамен и оцетен.

— Пристигнахме! — казва весело Елизабет. Тя не знае с какви илюзии е пристигнал Хораций и какво е лелеял в душата си. Тя скача пъргаво от мястото си и заобикаля машината, за да му отвори.

— Чест имам, господине! — прави тя превзет реверанс и мило му се усмихва. — Покорна ваша слугиня!

Тя никому досега не е правила подобен реверанс и никому не е казвала подобни думи, дъщерята на Жозеф Берклеј! Но Хораций е зашеметен от сгромолясането на своите илюзии, изгубил е чувство за реалност, в дъното на душата му бушува гняв.

— Елизабет — казва той и напразно се мъчи да скрие дълбокото си разочарование, — значи ние не сме *сами*?

— Погрижила съм се да не скучаеш, драги мой! — казва тя и ако Хораций беше на себе си, той щеше безпогрешно да долови, че в гласа ѝ не звучи нито капчица притворство. Тя говореше искрено и искрено

вярваше, че беше се погрижила добре. — Обзалагам се, че малката ми компания ще ти хареса! — каза тя. — Подай ми ръка!

Той мълчаливо ѝ подава ръка и тя го улавя по мъжки, покровителствено, повежда го към входа „лъжерококо“ и скришом, уж случайно, притиска лакътя му към гърдата си. Но Хораций е наскърбен, чувствава се измамен, прави се, че не усеща нищо и от нищо не се вълнува.

Салонът е разположен в кулата с амбразурите. От гредоредата на тавана виси старинна лампа, гори голям огън в камината, миндерите са покрити с мечи кожи, а по стените, облицовани с яки дъбови дъски, са накачени гоблени.

Малката компания посреща, общо взето, малко стреснато Хораций, но чувството на остро любопитство надделява над всякакви съображения. Най-възрастният от мъжете, с олисялата глава, с уморени и мъдри очи е директорът на Националния археологически музей, Хораций го познава, посещавал е на няколко пъти Атинския клуб. Съпругата му, с къдрава бяла якичка, по скромна рокля от копринен сатен, е на попреминала възраст, но по лицето ѝ са запазени следи от прежна благородна хубост. Почти на техните години е първият инспектор на музея, но той е дебелак, с провиснали червени бузи и разперени посивели мустаци, а жена му е дребничка, с остро носле и костелива брадичка. Тя е в бяла рокля с кадифено лилаво ментанче, което стои като на закачалка върху слабите ѝ рамене. Излинелите ѝ зеленикави очи гледат напрегнато и недоверчиво. Хораций научава от Елизабет, че дамата е бивша преподавателка по средновековна история в Държавния университет. Другите двама от гостите са млади мъже, небрежно елегантни, притворно любезни. Елизабет ги представя като инспектори при Националния музей по съвременно изкуство. На Хораций му се струва, че ги е виждал някъде и навярно това е било при откриването на Есенния салон.

— Да не те учудва — обръща се фамилиарно Елизабет към Хораций, — че моите гости са изтъкнати хора на изкуството, артисти. Поканих ги да видят скромната ми сбирка от национални накити и те благоволиха да се отзоват на молбата ми. Това е голяма чест!

Фамилиарният ѝ тон, граничещ с интимност, трябваше веднага да отвее лошото настроение от душата на Хораций, но той е толкова потиснат от катастрофата, сполетяла илюзиите му, че не е в състояние

да преценява трезво нещата; не може да се раздели от своите „идеи-фикс“ и това го ожесточава и го подхлъзва да прави фалшиви стъпки.

— О, наистина, Елизабет, твоите гости са знаменити хора на изкуството, затова аз се чудя какво правя тук и защо съм тук. Аз съм един излишен лаик!

— Е, не скромничете, господине! — укорява го с добродушна усмивка директорът на Националния музей. — Освен че сте нашумял политик, вие сте известен учен, а в културната история на Силвеция изкуството и науката винаги са вървели ръка за ръка.

Хораций се покланя с превзета вежливост на директора и продължава:

— Освен това към колекционирането на накити аз не изпитвам ни пиетет, ни елементарно любопитство.

— Господине! — поглежда го строго бившата преподавателка по средновековна история. Лилавото ментанче трепва на раменете ѝ. — В накитите на жените, господине, се оглеждат най-съкровени черти на националната ни психология. Аз не одобрявам вашето равнодушие към накитите, господине!

— Мила, госпожо! — Хораций и на нея се покланя. — Ако ви кажа, че по съвременните накити на милионерките следва да се съди за психологията на жените от народа, вие непременно трябва да ми пишете двойка и да ме оставите на проверочен изпит!

Младите инспектори деликатно се смеят в шепите си, по лицето на Елизабет преминава сянка, сините ѝ очи стават синьо-сиви.

Настъпилото неловко мълчание нарушава съпругата на директора. Тя казва с надежда в гласа си:

— Вашата почтена майка, господине, не е ли имала някакво герданче, обеци не е ли носила?

— Моята покойна майка имаше и герданче, и обеци, госпожо — покланя се за трети път Хораций. — Но те бяха *вносни*. Мисля, скъпа госпожо, че и вашият гердан е вносна работа. Жените от средна ръка носят изобщо вносни украшения. Оригинални накити от благородни камъни, както и старинни накити са достъпни само за дами от по-горното съсловие, каквато е уважаемата госпожица Елизабет!

— Скъпи приятелю! — засмива се Елизабет и от очите ѝ веят студени, северни ветрове. — Ти винаги смесваш изкуството с политиката. На митингите това прави впечатление, но сред

интелигентни хора не върви. Но вината е моя, аз забравих да те предупредя за нещо много съществено. А именно да оставиш политика Йожен на спирка Богард, а тук да доведеш Хорацій, доктора по естествените науки. Към политика Йожен не проявявам никакъв интерес.

— Браво, мила! — възкликва бившата преподавателка. — Добре го каза! Политиката, разбира се, няма нищо общо с изкуството. Какво общо може да има зеленият кон на Гоген със стачката на люневилските миньори! Ти си абсолютно права — политика и изкуство, това са несъвместими неща!

Всички се усмихват, а Хорацій отива до камината, да разглежда бронзовите инкрустации. Той си дава вид, че забележката на Елизабет не го е засегнала, че тя изобщо не съдържа нищо, което може да го впечатли. Приказки като халосни патрони и нищо повече.

Влизат две млади прислужнички с къдрави престилки, предлагат уиски със сода и лед, коктейл от портокалов сок с ром, коняк, джин. Елизабет разговаря мило и оживено с гостите, отпива по малко от чашата си и все не ѝ остава време да достигне до Хорацій. А Хорацій дърпа отчаяно от лулата си, която неумело е натъпкал и затова слабо гори. Той не взема участие в общите разговори, а продължава да разглежда с неотслабващ интерес бронзовата решетка на камината.

Елизабет казва високо:

— Предлагам, дами и господа, да хвърлим един поглед на Роксана, докато не се е смрачило съвсем. Гледката е удивителна. А после ще разгледаме колекцията. Съгласни ли сте?

Компанията не само че е съгласна, но приема предложението с възторг. Хорацій мълчи, на него му е все едно.

4.

Начело на малката колона са Елизабет и директорът. Посивелият шеф на Националния археологически музей води благовъзпитано Елизабет под ръка. В опашката върви Хорацій, той е успял най-после да се справи с лулата си и сега тя дими като истинска лула на моряк.

Небето се е свлякло още по-ниско над поляната, лъха на планина, на гора, на дъжд, който скоро ще плисне.

Ето я и Роксана, още необуздана и дива, двадесетина разкрача широка, бльска яростно камънаците в коритото си, хвърля пръски на

възбог. Над нея е извил кокетно снага мост от брезови клони; сякаш е взет от картината на стар живописец, романтик и пренесен на това място, за да не стърчи средновековната Елизабетина кула толкова самотно.

Компанията изкачва моста. В центъра на дъгата му стоят Елизабет и директорът на музея. Громолене, пяна, пръски, съчетание на дива красота и сила, това предизвиква всеобщо възхищение и малко страхопочитание, не дай си боже този мост-играчка да не издържи.

И изведнъж Елизабет се провиква:

— Чантичката ми!... Господа, чантичката ми падна във водата! Изпуснах чантичката си във водата!

Директорът леко се навежда над крехките перила на моста, двамата инспектори, които са на левия му край, почти на брега, неспокойно се размърдват, единият от тях сочи с пръст:

— Да, наистина... Ето я!

Но и той, и колегата му от музея не правят нищо, никак не е лесно да се нагази в тази луда вода.

— Боже мой, чантичката ми е спомен от Непал! — казва жаловито Елизабет.

— Голяма работа, че е от Непал! — казва сърдито и като че ли на себе си Хораций.

Той изтичва няколко крачки надолу по брега, после се изсилва и скача върху една заоблена скала, която реката леко залива. Разперва ръце и залита ту насам, ту нататък, водата кипи и пръски го обливат. Но се визира напред и забелязва, че чантичката се задава насреща му, червена, като разлято петно кръв, скоклива, сякаш е перце. За да я пресрещне, трябва да нагази в дълбокото, между две скали, и той не се колебае, отправя се нататък, хлътва до пояс, балансира срещу напора, за да не бъде отнесен. И когато чантичката се стрелва на лакът-два от него, той се извива и споменът от Непал е спасен.

— Браво! — вика от моста директорът на музея. — Отлично, приятелю, отлично!

На връщане Хораций отново се покачва върху оная скала, която реката леко облива, но сега няма как да се изсили и скачайки, цамбурва два разкрача от нея. Тук не е дълбоко и водата не влече, той се изправя и малко сконфузен излиза на брега.

Двете прислужнички го настаняват в кухнята да се суши, като наблъскват с дърва огромната желязна печка. Донсят му чаша ром и казват, че госпожица Елизабет го моли да изпие това наведнъж. Но той има вече горчив опит от подобен начин на пиене, отпива само една глътка и благодари. Девојките деликатно се оттеглят.

Хораций се върти около печката, за да се изпари от дрехите му каквото може. Срѣбва още веднъж от рома и чувствува, че му се доспива. Бърка за лулата си, но тютюнът здравата се е намокрил и не го бива за нищо. Тогава отива до прозореца, отваря крилата му и леко се прехвърля навън. Бърза да излезе от светлините, които струят от готическите прозорци на салона. Като потъва в тъмнината, той поема дълбоко въздух, оглежда се и излиза на пътя за спирка Богард.

ГЛАВА XIII

В НАВЕЧЕРИЕТО

1.

По железния мост над Роксана Хораций вървя трудно, почти слепешком, над тесния път, трамбован със ситни камъчета, тежеше гъста, катранена тъмнина. Често се заплиташе в храсталаците около двете канавки и неведнъж губеше чувство за посока. Понеже вървеше с протегнати напред ръце, спаси главата си от скалите, но ожули и изподраска дланите си до кръв.

От моста нататък тъмнината като че ли малко се разреждаше, а и шосето вървеше източено и направо към спирка Богард. Тъкмо пристигна на спирката, и от надвисналото невидимо небе заръмя тих дъждец. Над касовото гише висеше табелка, която съобщаваше, че нощният експрес пристига в 23,05 часа и че пътниците могат да си купят билети от кондукторите на влака, без да плащат надценка. В малката, слабо осветена чакалня имаше само една скамейка. Хораций се отпусна тежко на коравата ѝ седалка, изпружи изтръпналите си крака и затвори очи.

Чак сега си даде сметка, че по пътя не беше мислил нищо, че беше вървял като робот, програмиран да се движи механично из неравни и криви повърхнини. Правилно ли беше постъпил, като напусна крадешком замъка, без да се сбогува с Елизабет и с нейните гости? Не беше ли постъпката му момчешка и нямаше ли тя да предизвика неприятна изненада и коментарии, уронващи престижа му на сериозен човек? И самото му скачане в Роксана — тази малка авантюра отиваше ли на човек, който се готви да вземе кормилото на държавата в ръцете си?

Срещу тия въпроси здравият смисъл предпочиташе да си мълчи. Отвореше ли уста, едва ли щеше да го похвали. Вместо него надигаше ръст всичката му чувствителност, светваха ония извивки и потайни кътчета в характера му, които напомняха за себе си само в особени

случаи. Тогава те действуваха с някаква магическа сила, взимаха нещата в ръцете си и направляваха поведението му. И той си казваше, че гостите на Елизабет са едни верноподаници на олигархията, които с ума и познанията си и срещу шепа подхвърлени сребърници крепят господството ѝ, слугуват ѝ, като създават една лустросана култура, която всъщност е лъжекултура. Защо трябва да уважава тия продажници, сред които, на всичко отгоре, има и надменни сноби, каквито бяха например двамата млади сътрудници на Музея за съвременно изкуство! Да вървят по дяволите! Той няма и не иска да има нищо общо с тия хора. Като си тръгна, без да се сбогува, той ги кара да разберат, че не дава пукната пара за тях. Хрантутници!

Работата с Елизабет стои другояче, разбира се. Беше му предложила любов сред идилична обстановка, а го изтъпанчи, представете си, господо — на вернисаж! Да бъде публика на експозиция от накити, която в скоро време ще покаже като своя лична колекция в някой изискан моден салон... Е, господо, съгласете се, че тук освен измама има и малко смях. Можеше да го помоли например да произнесе и съответно слово при откриването на тази изложба. Него, народния трибун!

Но по този пункт нещата никак не вървят в церемониален марш. Чувствителността му не се признава за много уязвена, а извивките и потайните кътчета в характера му участвуват тромаво и някак насила в шествието. Има някаква голяма сила, която ги дърпа за ръцете и краката... Навярно това е любовта.

Колкото до скачането в Роксана... Е, дори онази кукумявка, бившата преподавателка, да беше изпуснала чантичката си, той пак щеше да скочи във водата. По този въпрос всичко върви в церемониален марш...

Студено му е, втриса го, пък и умората си казва думата. Е, до идването на влака ще мине доста време... Лека нощ!

Сънува, че Роксана го е обърнала тъкмо на онова адско място между двете скали и че не може да се измъкне на плитко, защото краката му са се схванали от ледената вода. Маха отчаяно с ръце и чувствава, че го пронизва ужасен страх. И изведнъж вижда пред себе си бившата преподавателка, онази кукумявка с лилавото ментанче,

вместо да му помогне, тя го блъска с юмручетата си по рамото и нещо ядосано му говори.

Той се пробужда и преди да отвори очи, усеща краката и раменете си сковани от студ.

— Господин Йожен! — повиква го загрижено и малко разтревожено мъжки глас. — Събудете се, господин Йожен!

Чувствува на рамото си тежест, това е ръката на човека, който го буди. Тази ръка леко го раздруска и той отваря най-после очи.

— Извинявайте, господине! — казва надвесен над него един червендалест здравеняк, с каскет и в шаячна полушубка. — Аз съм от замъка. Моята господарка госпожица Берклеј ви изпраща това! — и той му показва една чанта от еленова кожа, с каишка, за да може да се носи през рамо. Великолепна чанта за път.

— За какво ми е? — казва Хораций, като размърдва рамене и се мръщи. Мускулите му са се вцепенили и го болят.

Здравенякът отваря чантата и показва: два термуса, среден размер, с блестящи капачки — единият съдържа мляко с кафе, другият — ром. Зад преградката има дебело тефтерче за записки, подвързано в червена кожена подвързия и металически молив, навярно от сребро. Очите на Хораций сякаш протягат ръце към чантата, той има неотразима слабост към такива неща.

Одеве, като обсъждаше критически поведението на Елизабет и изпитваше склонност към всеопрощаване, той беше забравил язвителните ѝ думи, съпроводени от леденото дихание на древните тундри: „Към политика Йожен аз не проявявам *никакъв* интерес!“ А нали *човекът* Хораций се проявяваше чрез *политика* Йожен? Ако откъснеш чашката от лалето, какво струва зеленото му стъбло? Нали политикът щеше да срине социалната преграда, която ги делеше един от друг? На коя Елизабет трябваше да вярва, на онази ли от гръцката таверна в Люневил, или на колекционерката на накити от Берклеевския замък при Роксана?

— Слушай, приятелю! — каза Хораций на здравеняка с шаячната полушубка. — Вземи си тази чанта и я върни обратно на твоята господарка, госпожица Елизабет. Кажи ѝ, че аз ще стигна до Тива и без горещо мляко с кафе. А що се отнася до рома... Към експресния влак има вагон-ресторант, аз там ще изпия чашка ром за нейно здраве!... Тъй ѝ кажи!

Откъм скритата в тъмницата далечина пресипнало прозвучава сирената на експресния влак.

2.

Хораций легна болен в несгодно политическо време — до изборите оставаха по-малко от две седмици, предстоеше да се вършат десетки неща и в партията, и в бюрократичната държавна машина. До два дена трябваше да се регистрират кандидатите, а всеки кандидат беше длъжен да представи куп удостоверения — че не е осъждан през последните десет години, че има най-малко седмокласно образование, че не е обявяван в несъстоятелност, че не му е съставян акт за пиянство. Това последно изискване облагодетелствуваше богатите — те си пиеха на воля, често пъти до над козирката, после сервитьорите ги домъкваха до колите, а оттам ги поемаха техните шофьори.

Като се завърна от Богард, предчувствайки, че няма да му се размине простудата, Хораций се обади още същата нощ на Робер Смит. След един час Робер пристигна с лекар и докато той се занимаваше с Хораций, седна край бюрото му и без да иска, прочете бележката на Елизабет, тя лежеше разтворена на централно място. После, като донесе лекарствата и изчака Хораций да вземе каквото му беше предписано, той седна в крайчеца на леглото му и загрижено поклати глава.

— Шефе — рече той, — знаеш ли как народът е кръстил тоя замък, където днеска ти си бил на гости?

— Откъде научи, че съм бил в тоя замък на гости?

— Прочетох, без да искам, онази бележка, дето си забравил на масата. Докато докторът те прислушваше, тя сама се навря в очите ми.

— Лоши навици имат тия бележки! — опита да се усмихне Хораций. Той помълча и продължи: — И какво искаш да знаеш — как се нарича замъкът ли?

— Как *хората* наричат замъка! — поправи го Робер. — Това са различни работи. И аз ще ти кажа: хората го наричат „Замъка на обречените“!

— Романтики! — прозина се Хораций.

— Шефе, народът не кръщава случайно! След като се нахойка с любовниците си, Елизабет ги довежда в този замък за изпроводяк и оттук им подписва паспорта. А някои и се давят в Роксана!

— Хайде, глупости! — Хораций се намръщи и за пръв път изпита нещо като неприязън към своя помощник. — Как тъй се давят? — попита той.

— По онези места Роксана е буйна като дива кобилка, рие дълбоки ями и тежко томува, който хлътне в някоя! Миналата година там се удави един швед, също поклонник на златната госпожица, тя го беше довела в замъка, за да подпише и нему паспорта. Но дяволът избързал и му видял сметката сам!

Хораций си спомни с каква сила го завличаше водата, когато нагази между двете скали, как просто го „засмукуваше“ откъм дясно, сякаш натам го теглеше някаква зловеща сила с невидими въжета.

— Случват се навсякъде разни нещастия! — каза той. — А народът е склонен към митотворчество и си съчинява какви ли не легенди!

Робер помълча някое време и рече:

— Не ти ли дохожда наум, шефе, че както си шетал сам из ония пуцинаци, ти просто си рискувал живота си, ей тъй, нахалост? Мислиш ли, че като се заканваш да бръкнеш в касите на олигархите, ти си им станал толкова мил, та ще правят и струват да не падне косъмче от главата ти? Ами че те имат един полк главорези, на които им стига само едно смигване, за да те изпратят на оня свят!

Хораций настръхваше вътрешно всеки път, когато усетеше, че отнякъде се готвят да ограничат волята му, да му предписват правила на поведение, да му четат „морал“.

— Какво искаш — сопна се той, — да ме затвориш в блиндаж ли? Да ми ограничиш личната свобода?

— Шефе, шефе! — въздъхна Робер. — Аз ако не бях хлътнал с туй семейство, щях да си остана и до ден-днешен активен комунист! Задълженията към семейството ме принудиха да мина на по-легални релси! Както и да е... В буржоазния свят има един закон, шефе: който се е заклел да се бори за свободата на другите, трябва най-напред сам да ограничи собствената си свобода! Гледай Дюбуа... Той не се връзва с никакво семейство, не поддържа никакви интимни връзки с буржоазни жени, пази се като от огън да има някакво вземане-даване с буржоазния свят. В очите на сиромасите минава за апостол. И олигархите разбират, че ако посегнат директно на такъв човек, политическата им полза ще бъде никаква. Дори обратно... Затова

търсят да му видят сметката по друг начин. Ето, гледат да го натопят за оня атентат срещу моста „Купидон“. А пък атентатът срещу „Купидон“ — готов съм да заложа главата си — е тяхно дело. Тяхно мръсно дело!... А ти си отишъл вчера в леговището на вълчицата сам. Откъде знаеш, че туй не е било една лукава примамка? Не твърдя нищо, но все пак!

Хорацій не му отговори. Той спеше, дишаше тежко, но по лицето му се беше разляла като разсеяна светлина добра и тиха усмивка.

3.

Колкото твърд и непреклонен беше в политическите си възгледи и в това отношение да приличаше на един дълбоко веруещ средновековен францискански монах, толкова беше мек, колеблив и склонен към всеопрощаване в любовта си. През ранните си младежки години не успя *напълно* да затрупа с пепелта на забравата раздвоените си чувства към Ирен. След смъртта ѝ те се вкорениха в едно затулено ъгълче на душата му и останаха там да живеят като един вечно цъфтящ храст. В замъка край Богард Елизабет за втори път го ужили като разлютенa оса — тя не позволяваше дори с кутрето си да засегне духовните темели на нейния олигархически свят. При откриването на Есенния салон тя го ужили жестоко, задето си беше позволил да защити естетически позиции, които не бяха нейни. В замъка край Богард тя отиде още по-надалеч — заяви на всеослушание, че не желае да се мярка пред очите ѝ *политикът* Йожен... И в двата случая той уж твърдо решаваше да сложи кръст на парадоксалните си връзки с тази жена, но не успяваше да събере сили за такъв решителен жест — след всяко ужилване тя протягаше ръка и нежно и по майчински го погалваше по косите. И решението му да сложи кръст се стопяваше, както се топи купчинка късен сняг под топлото дихание на пролетния развигор. След спречкването в Есенния салон имаше целувката на Площада на републиката; след победата му на конгреса — пристигна тържественото ѝ „Честито“ и чантичката ѝ с лулата; след спречкването в замъка — тя майчински го помилва с чудесната си чанта от еленова кожа, с подсладеното топло мляко и със спасяващия от простудата ром...

И той прощаваше. От младежките си години беше започнал великодушно да опрощава и да осъзнава същевременно, че пътят за приказната Лалелия не е винаги осеян или непременно осеян с розите на една щастлива любов. Лалелия! — трябваше да се примири с мисълта, че там можеше да се влиза в краен случай и без пропуск, пронизан от стрелата на Купидон.

4.

Всички предизборни подготовки си приличат. В тях има вечни неща, повтарят се от Перикъл и братята Гракхи до наши дни. Вечното е в борбата на партиите за гласа на избирателя. Променят се само *средствата*, с които се води борбата. Националният демократичен съюз, който държеше лостове на държавната машина, агитираше с радиопредавания, с телевизионни и видеопроекции, с хеликоптери, с факелни шествия, с балони, които се пръскаха във въздуха и обсипваха минувачите по улиците с друпсови бонбони и изборни бюлетини. Естрадни певци, певици и балерини, облечени или разсъблечени, полуголи или почти голи, покачени върху подвижни платформи, изпълняваха естрадни песни и танци и всеки пет минути скандираха в един глас дитирамби, възхваляващи успехите на правителствената политика, а така също високия морал и добродетелите на олигархическите кандидати. Тия неща не се различаваха кой знае колко от някогашните изборни вакханалии по римските улици и от предизборните галапредставления в римския колизеум, където гладиатори се сечеха „на живо“ и лъвове и тигри разкъсваха специално угоени „за целта“ млади роби и робинки.

Хораций за разлика от Клод Полен, който в предишните избори беше излизал с обширни и многословни „възвания“ и „програми“, този път драстично съкрати и събра цялата словесна агитация на партията в едно-единствено изречение:

„Ние обещаваме поевтиняване на живота, работа за всички, стабилност, независима външна политика и непрекъснато притискане на богатите до стената!“

Това изречение, отпечатано в милиони позиви и афиши, проникваше всеки ден и до най-затънтените краища на страната.

През тия дни се случиха две събития, за които накратко ще разкажем, макар и първото от тях да няма нищо общо с изборите. Понеже не излизаше навън поради настинката си, при него дохождаха всяка сутрин Робер и Соня. С Робер обсъждаха бързопроменящата се политическа обстановка — на доста места из страната съюзът и партията на либералите излизаха на изборите с обща листа и тия олигархически коалиции силно застрашаваха позициите на социалистите. В подобни случаи Робер настойчиво предлагаше:

— Шефе, да включим в нашата листа поне един комунист! Ако прибегнем до такава маневра, техните хора непременно ще гласуват за нас!

Хораций, който след дохождането си от Богард било поради болестта си, било поради други причини беше изпаднал в някаква необичайна за него унилоост, тутакси се оживяваше.

— По никакъв начин! — Като че през целия него преминаваше електрически шок. — По никакъв начин! — повтаряше той и по бузите му започваха да аленеят петна. — С хора, които поддържат диктатура — червена или черна, това за мен няма никакво значение! С такива хора аз не правя и няма да правя никакъв съюз! — Той се завърташе насам-натам из кабинета си, като че наоколо му жужеше оса, и продължаваше със същия тон: — Или ще останем докрай верни на принципите на Атинския клуб, или да вървим по дяволите, друга алтернатива не допускам!

Робер повдигаше рамене и се затваряше в себе си. Беше на всичко готов неговият шеф, но да го накараш да се откаже от принципите си, това беше все едно да караш умрелия да вика ура!

На Соня Хораций диктуваше спешни писма или уводни за в. „Народ“. Нямаше настроение. Беше разсеян, увиваше се зиморничаво в халата си и все пуфкаше с Елизабетината лула, въпреки че му беше забранено да пуши. Случваше се да спира диктовката си наред едно изречение и да се умълчава и тогава погледът му се рееше кой знае из какви пространства, а очите му се заковаваха неподвижно върху някакъв предмет, който често се намираще до сами него.

Веднъж, почувствувал тревожния поглед на Соня, той като че ли се сети за нещо, загърна се още по-плътно в халата си, сякаш го

побиха студени тръпки, и попита:

— Соня, спомняте ли си добре оная нощ след конгреса, която прекарахме заедно в клуба почти до зазоряване?

Въпросът му беше толкова изненадващ за Соня, а може би и неудобен, че тя мигновено пребледня и изпусна молива, който държеше, и навеждайки се да го вземе, събори на килима и стенографския си бележник.

— Защо? — запита тя, изведнъж сменила цвета на лицето си от бледожълтеникав на божуреночервен. — Какво ви дойде наум?

— Нищо особено! Просто губят се в съзнанието ми няколко часа, не мога да си спомня нищо определено. Движихме се из разни коридори, влизахме в някакви стаи, сядахме, ставахме... изобщо... имам чувството, че сме прекарали тия часове в непрогледна мъгла, смесена със също такава непрогледна тъмнина. Изключителна загадка! Сякаш сме били омагьосани или бог знае какво! Във всеки случай, когато на заранта се събудих в леглото си, чак тогава си дадох сметка, че бях изпил тази вечер порядъчно количество от кралския коняк на моя предшественик, Клод Полен. Вие, Соня, не бяхте пили нищо, затова съм сигурен, че на вас не ви се губят никакви часове. Нали?

— Няма нищо тайнствено! — каза Соня, която беше успяла вече да се вземе в ръцете си. — Абсолютно нищо! Вие неочаквано заспахте на едно канапе — и не от кралския коняк, струва ми се, а от умора... След такъв тежък ден! Този конгрес...

— Наистина! — каза Хораций. Той мълча някое време, после запита: — Докъде бяхме стигнали, Соня? Бихте ли ми прочели последното изречение?

5.

В края на всяка седмица „Фрут къмпани“ изтегляше от търговската мрежа всичките си стокови наличности и през нощта срещу понеделник ги унищожаваше до грам, като ги извозваше до собственото си пристанище и ги изхвърляше в океана. По този начин, съгласно едно тайно споразумение с партньорите си от ЕИО, тя поддържаше постоянно високо равнище на цените на дребно, което отговаряше на интересите ѝ и задоволяваше интересите на всички национални компании, които влизаха като съдружници в транснационалната корпорация „Европа фрут къмпани“. Стотици

тонове банани, портокали, маслини, смокини и грозде правеха водите около пристанището да заприличат на апокалиптичен казан, който безброй дяволи сякаш хубаво разбъркват с тризъбците си, за да отворят място за други стоки — тях „Фрут къмпани“ не изкупуваше направо от производителите, но имаше монополно право да определя цените им на пазара. Така отиваха за храна на рибите различни видове сирена, прясно консервирана съомга и много бушели златистокехлибарен зехтин.

Една седмица преди изборите в „Еколог“ излезе с уводна статия „Докога заливите около северна Тива ще служат за сметища на «Фрут къмпани»?“ Тази статия, загрижена уж за чистотата на океана, поднасяше клечка кибрит под една гигантска бъчва, натъпкана с тротил. И слепците виждаха, че бъчвата с тротила дими под трона на олигархията, затова в „Република“ още във вечерното си издание побърза да отговори: „Икономиката си има своите железни закони!“ На другия ден Хораций засече „Република“ с уводна статия в „Народ“: „Железни закони, но в чия полза?“

В статията си той казваше, че икономиката може да има само един закон — народното добро — и че от гледище на народното добро по за предпочитане е народът да сложи на трапезата си онова, което търговците хвърлят за храна на рибите.

Статията не изскачаше отгатак границите на конституционните разпоредби за правата на печата, затова служебното правителство не намери основания да я инкриминира. Всъщност истинското помилване на статията дойде от страна на Марсел Канотие, тъй като той имаше зъб срещу „Европа фрут къмпани“. Тази транснационална корпорация водеше в ЕИО яростна битка за поддържане на висок митнически праг върху вноса на земеделски продукти, а това поставяше американските вносители в неблагоприятни позиции спрямо европейските си конкуренти. За да си „върнат“ на ЕИО, американците от своя страна вдигнаха митническия праг срещу вноса на „Европейска стомана“ и срещу вноса на „Еврохим“, а от дейността на тия два монопола Банковият консорциум трупаше солидни доларови резерви в касите на „Силветийски кредит“. Ето защо на Марсел Канотие се прищя да дръпне за ухото „Фрут къмпани“ и с едно обаждане по телефона деликатно напомни на служебния министър-председател да се държи настрана от този „спор“.

Но от другата страна на „барикадата“ крилатата фраза на Хораций „народът да сложи на трапезата си онова, което търговците хвърлят за храна на рибите“, доби широка популярност. Тива оттатък Роксана зашумя бурно, като в навечерието на паметния Осми октомври. Събраха се секционните ръководства на комунисти и социалисти непринудено, както се ходи на рожден ден, и от дума на дума решиха да образуват общи акционни комитети. Тия акционни комитети разпределиха помежду си териториите на бедняшките квартали, за да завербуват оттам щурмовите групи. Опитът от Осми октомври много помогна.

През нощта срещу понеделник около хиляда души мъже, които не си поплюваха много в шепите, спряха тировете на „Фрут къмпани“, преди да навлязат в пристанището, изтласкаха шофьорите им от кабините, отведоха ги настрана, а после разтвориха търбусите на чудовищата и към източна Тива потекоха лакомства, каквито много от пролетарските деца не бяха виждали дори насън.

Малко след полунощ Клод Полен се обади на Хораций по телефона:

— Ти даваш ли си сметка какво правиш?

— Каквото е добро за народа, добро е и за Социалистическата партия! — каза Хораций и нежно погали с ръка димящата си лула.

Правителствените вестници, радиото, телевизията не обелиха дума за експроприацията на стоките, които акционерите на „Фрут къмпани“ принасяха в жертва на морския бог. Нещо повече. Със специално комюнике Министерството на правосъдието съобщаваше, че предварителното следствие срещу Шарл Дюбуа било прекратено поради липса на доказателства и че политическите права на компартията щели да бъдат възстановени на 15 ноември в 24,00 ч.

Личеше си, че този път олигархията беше решила да се представи на изборите с безупречно бели ръкавици.

ГЛАВА XIV

ПИСАНИ И НЕПИСАНИ ЗАПИСКИ

1.

О-В ЖОБЕР

15 НОЕМВРИ

Гръм и мълнии! Ще заредя двете си ловни винчестерки, ще изляза по коридорите и ще направя чудо! Ще стрелям и ще бия, ще бия и ще стрелям, докато на земята се възцари мир. О, господи! Докога ще бъда мъченик в собственото си царство? На всяка крачка, във всеки кафез — по две дузини кресливи до умопобъркване папагали. И всички пищят, като да е настанало второ пришествие, а зърнат ли ме, дяволите да ги вземат! Зърнат ли ме — до един изпадат в такава адска еуфория, че дори аз, с двете си заредени винчестерки в ръце и със самочувствието си на цар, който може да направи каквото си поиска и му дойде наум — дори аз се стъписвам и усещам, че главата ми започва да се върти. И се чувствавам — за велик мой срам, като чужд човек, попаднал в небрано лозе...

Ах, Мириам, Мириам! Дано на оня свят тия дребни пернати чудовища да кълват грешната ти душа до края на безкрайните векове, както чух веднъж да казва преподобният епископ Доминик. „До края на безкрайните векове!“ Това съвсем не звучи лошо, дявол да го вземе!

През лятото тия идиотски кафези висяха по балконите и верандите и от моя страна не беше кой знае какво, пробуждайки се, да им тегля по един сачмен залп. Бам! Бам! За добро утро и за отмъщение, дето ме будеха от сладък сън. Пък и бумкането на пушките ми дохождаше на място. Но сега по коридорите и из разните кътове и къшкови, нацвъкани от Елизабет със статуетки и картини, туй е малко неудобно, ще изхвърчат сачми през кафезите и ще отчупят на някое богче я носа, я някоя друга подробност, или ще надупчат картините,

които само един бог знае какво представляват, но все едно, Елизабет много ще се сърди, тя има високо мнение за тяхната художествена стойност. Че тия размазні имат висока цена, това ми е добре известно, но че са една глупост, пука ми жилетката, с удоволствие бих си казал мнението пред целия свят. Тъй или иначе, пречат ми тия богчета и цветни цапаници, иначе отдавна да съм видял сметката на Мириамините изчадия! Гневът остава да бушува неудовлетворен в гърдите ми. Събудиха ме мръсните му твари по никое време, още не се е разсъмнало както трябва, а ме вдигнаха на крак! И последният тип да попиташ, и той ще ти каже, че подобен живот отива повече за един събирач на курешки в зоологическата градина, но не и за краля на петрола, за собственика на Жобер.

Ври и клокочи в гърдите ми, дявол да го вземе! Откачам от закачалката вълчата си шуба, обличам я, както съм по пижама, и тръгвам за моето стрелбище да търся утеха. Там ще стрелям с берети и колтове, докато наситя поне от малко неудовлетворената си жажда за мъст. Проклетите му вресливци, как не можа чума да ги тръшне!

Ох, ако в жилите ми не течеше старата и благородна кръв на келти — по майчина линия — и на вандали — по бащина, аз отдавна да водя подобаващия ми се царски живот в собствения си дом... Не като удуша Мириам, разбира се, това няма да е кавалерско, още повече, мътните да я вземат, тя ми е спомен от ония години, когато газех из мочурищата да търся твърда земя, и нейната зестра, защо да сърдя бога, не отиде напразно, а ми помогна да стана човек. Ако не беше благородната ми кръв, за моята родова чест става дума, а не за шията на Мириам — аз щях да взема от някоя аптека кутийка подходяща отрова на прах и нощно време, в потайна доба, с помощта на пулверизатор щях да накарам тая перната паплач да вирне крачка. Но на потомъка на келти, на жреци, друиди и на храбри нормани не отива, ох, не му прилича да действа с коварен пращец. Такъв човек като мене стреля честно и почтено, с винчестерка или с едрокалибрен пистолет.

Слизам във външния хол, за да завия към подземното си стрелбище, и през джамлъците виждам гледка колкото красива, толкова и неприятна — снежна вихрушка се вие навън, трупа преспи, загребва сняг и засипва стъклата. Вятърът надува глас, пищи. И в писъците му се чува един грохот, като че ли скали се свличат по

нанадолнище и едни други се блъскат със страшен трясък. В океана има буря, вълните здравата бият вълнолома и налитат на брега. Трябва веднага да проверя колко съда са на кея. Но най-напред душата ми трябва да глътне малко барут.

Две неща обичам най-много на този свят — разбира се, без да се брои Елизабет! — писалището си, с дузината пултове и диктофони отгоре, и моето сладко стрелбище. Като седна пред писалището си — чувствавам се като ездач, шампион на стипълчейз. Натискам червения пулт — на екрана насреща светват най-последните курсове на моите акции: Силветийски петрол, Нигер-Берклей-петрол, Трансатлантик-петрол-Берклей. Натискам синия пулт — хоп, изскачат цените на бушел суров петрол, на ОПЕК, на Колумбия, Венецуела, Либия, Алжир... Хайде, мой арабски жребец, танцувай между цените и събирай точки, шампионите от Далас няма да надминеш, но в първата десетка на първенците мястото ти е в кърпа вързано. Туй е то, моят златен стипълчейз! Седя си пред бюрото, подръпвам юздите тук, подръпвам там — и точките падат, няма къде да вървят. А акциите ми потриват ръце и си шепнат: какъв ездач, какъв ездач!

Бам, бам, бам! — туй е второто ми удоволствие. При всяко добро попадение светва червена лампичка. Светнат ли дванадесет червени лампи — душата ми е сита, достоен наследник съм на славни деди и прадеди. Повече не ми трябва. Епископ Доминик казва, че човек е длъжен умерено да живее и с малко да се задоволява. Бог ми е свидетел, че аз всякак се старая да се вслушвам в неговите съвети.

— Как е положението на кея? — питам по телефона моя отговорник по връзките ми със сушата.

— Лошо, ваше благородие. В океана вълнението е над девет бала, има виелица, видимостта е слаба. Вълните преливат вълнолома, „Хилда“ и „Елвира“ едва се удържат на котвите. Останалите съдове съм изпратил на сигурно в „Свети Павел“.

— Е, хубаво — викам, — зад вълнолома на „Свети Павел“ и едно сурово яйце може да се обзаложи на едно срещу сто, че ще оцелее и при буря от дванадесет бала!

И вместо да свие опашка и да млъкне, негодникът ме пита:

— В колко часа, ваше благородие, ще благоволите да излезете за гласуване, за да ви изпратя хеликоптер?

Кучият му син, аз пък бях забравил за туй гласуване!

Наредих му да проводи машината по „клубно“ време, тоест около обяд, когато се надявах да срещна в частния клуб при кафе „Роял“ моя сърдечен приятел, дъртата кобра Канотие.

Проклетата фъртуна ми развали плановете, кой дявол я изпрати тъкмо на днешния ден! Не ми беше до никакъв Канотие, ами щях да докарам с Хилда оная жаба Крист Дьоламаре и мошеника Леон Холдщейн, плюс някакъв субект от Международната банка за развитие на транспорта — за една партия покер и за кратък разговор между четири очи: как да изцедим малко кръв от силветийския ТИР. Тия вагабонти от силветийския ТИР са започнали да мърморят нещо по адрес на моите цени, висока им изглеждала цената на моя петрол. Те ли, пладнешките обирджии, ще протестират срещу мен? Ще видят те едни звезди посред бял ден. Един такъв ритник по опашката ще получат, че ще им държи влага и на она свят. Камшик за такива, камшик! Шибни ги по курса на акциите им и мръсниците ще клекнат в краката ти. Туй е закон на естеството и който не го спазва, самото естество му изяжда главата.

Дяволите да ги вземат тия избори! Дотам я докарахме, та разни социалистчета ни заплашват с национализации! С какво право, копелатии такива! Да не ви карам насила да ми купувате бензина? Като нямате сметка, ходете пеш, както са ходили дедите ви, не търсете автомобили! Оскъпявал съм бил производството! Че кой ви кара да си правите костюми от фабричен плат? Ходете, дявол да ви вземе, в костюми от шаяк, нека жените ви питат бабите си как се произвежда, нищо пари не струва туй производство! Скъпо ви струвало електричеството? Че кой ви пречи да си светите с газени лампи, вашите баби да не са плели чорапите си на луминесцентно осветление?

Никого не карам насила да ми купува петрола, идиоти! Комото стиска — да купува, комото не стиска — той да си троши главата, както знае, негова си работа.

Плачете вие за пръчка, подушвам, че натам вървят работите.

Ама де да видим!

А сега пак ще сляза в стрелбището, защото, като се поразмислих, и ръцете ме засърбяха.

— О-хо! Кого виждам? Моята малка принцеса!... За къде си толкова подранила, Елизабет? Навън се сипе сняг, виелица вие!

— Ти забравяш, татко, трябва да гласуваме днес. Ние сме заедно, в една секция. Колкото по-рано пуснем бюлетините си, толкова по-добре!

— Я гледай, я гледай!... На очите си ли да не вярвам, или на ушите си? Откога моята принцеса толкова се политизира? По-рано не искаше дума да чуе за политика, камо ли за избори!

— Остарявам, татко! Съзрявам! Интересът към политиката дохожда с годините!

— Какво говориш, скъпа! Ти си в разцвета на младостта си!

— Доколкото си спомням, татко, нашата секция е на площад „Република“.

— Не се безпокой, дъще. Аз ще те заведа. Заедно ще гласуваме!

— Каква хубост е навън, татко! И как вие вятърът... Разбира се, че заедно ще гласуваме, но в тайната стаичка ще влизаме поотделно, аз прочетох снощи правилника!

— Това е било излишен подвиг от твоя страна, мила! Сам щях за една минутка всичко да ти обясня!

— Зная, татко! Ти имаш голям опит. Мама няма ли да дойде?

— Майка ти ще тръгне по-скоро на презокеанско пътешествие, отколкото за изборната секция на площад „Република“. Зад океана има една страна, Амазония, където се въдят тия нейни пернати пискуни.

— В колко часа ще отлетим, татко?

— Щом кацне вертолетът, ще отлетим. Ти за коя партия ще гласуваш, дъще?

— За Либералната партия. Аз съм винаги за партията на либералите, защото съм привърженица на либералните идеи в политиката.

— Идеи, казваш? Хе, хе!... Идеи има само партията на червения терорист Дюбуа. Всички други са дренки от един дол.

— Дори социалистите на Хораций Йожен?

— Хораций Йожен е един книжен тигър. На такъв флоберова пушка да покажеш, той ще се стресне, ще си забрави името.

— Хм... Кой знае, татко, кой знае!

— Няма „кой знае!“. Аз знам!

— Е, ти започваш да се сърдиш, татко. Довиждане до вертолета!

Накъде е тръгнал тоя свят, дявол да го вземе! Дъщеря ми има един милион на личен влог в Женева, а бръщолевци за либерални идеи!

Тия *идеи* ще обърнат всичко с главата надолу! Всеки дрънка за идеи. Аз нямах идеи, пък станах човек! Не е ли настъпил часът една силна ръка да опъне юздите на властта и тъй да ревне на тоя разгащен народ, че Ида да се размърда и да потрепере на мястото си: „Стоп! Вашата мамка, стоп!“

2.

ПО ТЕТРАДКИТЕ НА ХОРАЦИЙ ЙОЖЕН

Бях се зарекъл да не водя повече никакви записки.

Навика да водя записки придобих като преподавател в университета. Предварително правех резюмета на лекциите си, извличах главното, търсех ударенията, дори си записвах някоя и друга фраза, която ми дохождаше наум и ми се виждаше по-оригинална.

Отбелязвах оценката, която сам си присъждах за лекцията, и записвах ония мисли, които бяха се втурнали изневиделица в предварителния ми план. После захванах да прибавям към записките си и разни „паметни бележки“ за някои по-особени неща, които ми се случваха навън от аудиториите. В Атинския клуб например така придобих навика да си водя записки от време на време.

А през студентските години, най-вече началните няколко курса, обагрени със силни вълнения романтични мечти и „проклетни“ въпроси, бях започнал да си водя дневник, държех го на скришно място, макар родителите ми по принцип да не се ровеха в моите книжа. След покрусата от люневилските събития аз го захвърлих сред другите си десетки бележници и досега съм го изравял само на няколко пъти. Защо го запокитих в архивата си? Дълго време избягвах да си задавам този въпрос. Малко ли хора гледат да не минават по някои улици, да извързват глава от някои витрини, да не подават любезно ръка на едни или други свои познати, които всъщност са техни доброжелатели, или най-малко, не са им причинявали нищо лошо. Биват такива случаи, аз бих казал дори, че в живота ги има премного. Но всеки си има свои специални основания и аз си мисля, че едва ли има два, които да са изкласили на един и същ стрък.

Ще си призная — по едно време почувствувах дневника си като следователска камера. Насреща ми стои невидим следовател и ми задава неудобни въпроси, които самият аз обикновено избягвам. Било

защото не съм готов с отговора, или поради причини от егоистичен порядък не искам сам да си слагам капани, от които сетне ще се измъквам с изподрана душа. Някое време след като се запознах с Елизабет, прочетох каквото бях написал за нашата първа среща, сравних написаното със следващия материал, посветен на партийния ни пленум, и останах с впечатление, че тия два материала са преживени от човек с неуравновесено самочувствие. Това откритие ме огорчи и аз захвърлих за дълго дневника.

Няма да го изровя из книгата си и днес, нека да почива. Но днес не е каква и да е дата от календара по отношение на моя живот, разбира се. Днес е ден преломен, ден съдбовен: първата ми крачка оттук нататък ще е или към върхове, извисяващи се в слънчевия простор, или към мрачини, където се лутат сенките на всички неуспели политически мечтатели на тоя свят. Но не проявявам ли дързост, като сам се нареждам сред мечтателите?

Задавам си тоя въпрос и ужасно се стряскам; преди да съм повдигнал молива си от хартията — като от преизподнята изскача не друг, а, боже мой, човекът, който най-малко е навестявал въображението ми и за когото най-малко съм мислил и най-рядко съм се сещал: Трамзен! Анархосиндикалистът Трамзен, моят зловец съученик от гимназиалните години.

Римляните са казвали „*De nihilo, nihil*“! Разбира се, нищото не ражда нищо. Сега си спомням неговата „честитка“ в деня, когато на партийния конгрес ме избраха за лидер. Каква честитка беше това! Думите му прозвучаха ясно по телефона, но от слушалката като че ли ме лъхна гробовен мраз:

*Хораций, поздравявам те с първата ти крачка към Нищото!
Бъди здрав!*

Личеше си, че той имаше в ума си думата „нищо“ с главно „н“.

Тогавя бях в повишено настроение, рекох си „глупости!“ и начаса забравих всичките трамзеновци в света. Но думите му, изглежда, бяха потънали в подсъзнанието ми и сега бяха се превъплътили по някакъв магически начин „на живо“, а мефистофелският му образ ехидно се подсмиваше насреща ми:

„Мечтател, любезни мой друже, е всеки човек, надарен с нормален ум и непокварена душа. Има безброй мечтатели. Е, и какво? Във водата дупка! Човечеството продължава да живее оковано във

вериги, а твоите мечти за по-съвършен свят са едни книжни брътвежи. Фалшива е представата ти за мечтателя и прекалено идеално мнение имаш за себе си, като се пишеш сред мечтателите! Истинският мечтател не припява за реформи, па макар и радикални, а зове за бунт! Той не носи под наметката си миролюбие за господарите, а зареден пищов! Твоят мирен радикализъм ще доведе до съвършенство тогава, когато налъмите в банята ти напъпят и разцъфтят!“

Точно тъй, точно тъй, тия високопарни и груби думи бях слушал от него още в ония години, гимназиалните, когато водехме словесни битки от трибуните на нашите философски и исторически кръжоци! Като помислих за себе си и дали имам качества на истински мечтател, сякаш от дъното на морето изплуваха Трамзеновите думи... А в тях — нищо ново, бунтарство, риторика.

Захвърлих молива, отидох до прозореца и широко го разтворих. Сутрешната дрезгавина ме посрещна с мраз, лют вятър и сняг. Зимата беше долетяла ненадейно, сурова и властна, агресивна като северна хубавица. Побиха ме тръпки, затворих прозореца и отново се върнах на мястото си.

Не, естествено! Сега повече от всякога душата ми е чужда за Трамзеновите думи. Душата ми е затворена за всичко, което носи насилие, бунтове, диктатури. Но и да искам, не бих могъл да я разворя! Аз съм син на фамилия, която по традиция е социалистическа цял един век! Аз съм раснал в обстановка, където силните напрежения не са довеждали до земетръси. Вярно е, че майка ми беше нещастна, но нейното нещастие беше тихо. Истина е, че чичо ми се самоуби, но неговият трагичен случай се обяснява с изтърканата и свръхбанална формула „*Cherchez la femme*“. Своеобразна истина е, че аз не разлюбих Ирен заради нейния фанатичен комунизъм. Дълбоко, дълбоко в себе си аз още я обичам и навярно ще я обичам до края на живота си.

Аз ненавиждам фамилията Берклей, както повечето силветийци, но отидох в Жобер да лекувам черните рози, когато те се разболяха.

Трамзен ме клевети, като ми приписва черти на нарцисизъм. Боже мой, та аз ли не виждам недостатъците си? И не ги ли съзнавам? Ето че се увлякох в Елизабет, а това увлечение е абсурдно спрямо моите идеи... Но съм чист пред съвестта си, защото не допуснах досега никакъв компромис. Никакъв!

Има само едно тъмно петно в тази работа и аз отлично зная, че то излага човешкото ми достойнство. Аз крия от обществеността увлечението си, както най-долен крадец крие задигната скъпоценна вещ. Крия чувствата си заради политическия си престиж. Това, разбира се, е недостойно.

Моят политически престиж! О, не бързай, Трамзен, да ме обявяваш за кариерист и егоист! Ако не беше политическият ми престиж свързан толкова тясно, толкова органически с мечтата ми за *Лалелия*, аз досега да съм скъсал с него не един път, а сто пъти!

Лалелия!

Тоя свят на красотата. Не за себе си искам да го завоювам, а за хората, на тях да е добре.

А да завоювам Лалелия, трябва в очите на обикновените хора да съм чист човек, да ми вярват и да ме поддържат, да вървят подире ми докрай.

А народните маси не вървят подир човек, лишен от политически престиж!

Така стоят работите по тоя въпрос с Елизабет.

Но каквото е било, било е до тоя календарен ден. Затова казвам, че той е за мен *съдбовен, преломен* въпреки ненавистта, която изпитвам към големите думи. Спечеля или загубя, все едно, аз ще вдигна завесата над увлечението си, ще престана да се крия като подлец. Ако спечеля, народът ще каже — „нищо, това увлечение не му е попречило да бъде верен на идеалите си. Човешки слабости!“ Народът умее да вижда и да преценява главното, той е великодушен към слабостите на своите герои и водачи. Ако пък загубя — има ли значение какво ще каже! За човек, който е слязъл от сцената, всички стойности са обезценяват, пък и той самият престава от само себе си да бъде обект на каквото и да било внимание — всеобщо или частично. Отива в архивите с *входящ* номер, като, хиляди други преди него, без надежда да получи някога *изходящ*...

Но хайде, край! Развиделява вече, ранното утро се прецежда през заснежения прозорец като през няколко чифта тюлени завеси. Странно, имам чувството, че вятърът вие с недобър глас. Сякаш параходна сирена надава тревога, моли за помощ... Ако всички викове за помощ

се съберат в един вик, какво ли ще се получи? Апокалипсис, щорм от 12 бала по 12. Раздира се небето и през буреносната чернилка на облаците светва, нарисувано с кървав темпер, лицето на Йехова: „Молете се, грешници, имате пет минути за покаяние!“

За какво да се покая?

Ах, добре, че ми дойде наум! За оня скъпоценен миг, разбира се, който толкова жалко проиграх — Елизабет ми предложи да я целуна тогава, при първата ни среща на Жобер, а аз се смутих...

Навън сипе, навява, площад „Република“ е пред очите ми, целият е побелял.

Избирам от гардероба най-хубавия си празничен костюм, с него ходя на големи премиери и концерти, в края на краищата днешният ден е изключителен, зная, че никога няма да се повтори. Той е ден преломен и съдбовен. Преломен ще е, ако тръгна за Лалелия, съдбовен ще е, ако бъда принуден да свърна по обратната страна — натам води тежкия път на неуспелите мечтатели. За страната на сенките.

Смущава ме само едно обстоятелство: не мога да си намеря зимните боти. Кой знае къде съм ги оставил, а може би изобщо нямам обувки за сняг. И едната вероятност, и другата са еднакво неприятни. Около изборната секция ще ме чакат фоторепортьори, от радиото, от телевизията, десетки журналисти. Как ще се явя пред целия този задъхващ се от любопитство свят с „половинки“ на краката си?

Но се примирявам бързо, този ден е празничен, дребните неприятности трябва да се отминават с леко сърце.

Ето ме на площада. Той е постлан с гигантски бял килим, а от небето като че ли не се сипят снежинки, а бели карамфили.

— О, здравейте!

— Здравейте!

— Здравейте!

Заболява ме ръка да повдигам шапка, толкова много са хората, които ми се усмихват и ми махат за поздрав. Но какво е това?

Пред изборното бюро спира лимузина и тя е бяла като снега, като всичко наоколо, като целия свят. От нея слиза Елизабет, в ослепително бяло палто, на главата си има също такава ослепително бяло калпаче. „Дали не е от сребриста северна лисица?“ — мисля си.

Покланям се леко на Елизабет. Тя едва-едва ми се усмихва. Щракат фотоапарати, бръмчат телевизионни камери. Тълпа журналисти се втурват към нас, но в тоя миг вратите на бюрото някак сами се разтварят, и двете крила наведнъж, и ние влизаме като булчинска двойка в малката зала за гласуване.

Първа гласува Елизабет. Тя избягва очите ми, когато влиза в тайната стаичка. После гласувам аз. А след това взаимно си стискаме ръцете и тя ми пожелава успех. Сдържана е, защото толкова много хора ни зяпат, щракат фотоапарати, бръмчат камери.

Колко е чудно! Странна веселост препуска по жилите ми, сякаш съм изпил няколко едри глътки от кралския коняк. И хващам Елизабет под ръка и пак заедно излизаме през изведнъж разтворилите се отпреде ни врати.

„Сега — мисля си — е вече безсмислено да играем повече на криеница! Никой от избирателите не може да се върне назад, за да си смени бюлетината, никой не може — разочарован ужасно, че ме вижда под ръка с щерката на Вълка — да гласува против мен!... О, роби на свещената простота! Вие ще видите, че въпреки тази жена аз ще ви бъда верен и ще ви водя по пътя за Лалелия до последния си дъх!“

А на Елизабет казвам:

„Хайде да се качим на твоята лимузина и да излезем на люневилското шосе. Аз зная едно място край него, откъдето се открива гледка чак до края на света!“

Не зная защо ми дойде наум люневилското шосе. Никакво място край него не знаех, откъдето може да се гледа чак до края на света. Но казах: „Люневилското шосе.“ Защо всичко в главата ми се върти все около тоя стар Люневил?

И подадох ръка на Елизабет, за да я заведа до лимузината. Но ръката ми увисна във въздуха, усетих я болезнено тежка, като да беше се превърнала в парче желязо. До мен нямаше никой. Нямаше никаква Елизабет. И от лимузината не беше останала следа.

Бях се унесъл в сън минута, две. Смехотворно беше да отдавам значение на сънища, но си казах: „Обикновено се случва обратното на онова, което човек е видял насън!“

По телефона се обади Робер Смит: Да сме обиколили с Клод Полен изборните секции.

Отговорих му:

— Не ми трябва никакъв Клод Полен! Ако ти се ходи по снега — чакай ме пред клуба след един час.

Като захванах да се стягам, открих, че наистина нямам боти. Един бог знае къде бях дянал старите! Може да съм ги дал на портиера.

И едно съмнение ме обхвана, че се случва сънищата и да се сбъдват понякога. Какви ли идиотски неща не стават на този свят!

15 НОЕМВРИ, СЛЕДОБЕД

Струва си да отбележа две неща, преди да изляза отново.

Пристигнахме с Робер Смит пред моята секция, на площад „Република“, малко след 11 ч. Имаше голяма навалица. Като ме видяха, от навалицата започнаха масово да ръкопляскат, а някои се провикнаха: „Ляво!... Ляво... Ляво!“ Това беше нашият лозунг, но те не биваше да го издигат този ден и тъкмо пред изборната секция нарушаваха закона. Преди да прекрача прага на заличката за гласуване, един журналист от в. „Народ“ ме подръпна за ръкава и ми прошепна в ухото:

— Току-що пуснаха бюлетините си Жозеф Берклеј и дъщеря му Елизабет!

Студена тръпка прониза раменете ми. Тия мои „половинки“ не бяха за ден като днешния, усещах краката си измръзнали. Просто ме боляха. Щях да запитам този приятел от в. „Народ“ какво палто носеше Елизабет, но съобразих навреме, че подобен въпрос щеше да изглежда крайно неуместен. Затова си замълчах.

Обядвахме с Робер на крак в едно бистро — по сандвич с бяло месо от пуйка, гарнирано с лютив сос. Не ни се ядеше. Лютивият сос не действа на апетитите ни. Изведнъж се сетих за малко алкохол. Поисках арманяк, дадоха ни, бистрот беше извън района на секциите. Но сервитьорът се учуди: хората пиеха арманяк поне след два-три сандвича, с кафе. А ние пътьом, като забързани туристи.

О, той не подозираше. Ние бяхме туристи този ден, търсехме пътя за Лалелия. Не ни беше до никакви сандвичи.

Пред входната врата на моя небостъргач една чудна тойота, фантастичен модел между спортното и официалното, взе очите ми, сякаш ги изтръгна — тъмновишнев цвят, преобладава тъмното, но и червеното не беше предало душа.

Един млад човек, в кожена тужурка, сваля каскет, покланя ми се и ми подава картичка.

Ах, визитна картичка на *Марсел Канотие!*

„От сърце ви подарявам малката тойота, може да ви бъде полезна! До бъдещия голям парк с лалета ще има да биете доста път!“

Вадя от портфейла си своя картичка и записвам на гърба ѝ:

„Сърдечно благодаря! Не ще пожаля труд, когато му дойде времето, да си взема сам каквото ми е необходимо!“

Поръчвам на шофьора да предаде тази картичка на господаря си и да си върви по живо, по здраво!

Очите ми тичат подир тъмновишневата тойота, тя не се търкаля, не се плъзга, а *плава*. Следят я очите ми, докато свива наляво. Сетне площадът изведнъж опустява.

3.

КЛУБ НА ССП

РОБЕР СМИТ

15 НОЕМВРИ 23,30 Ч

От централната избирателна комисия току-що ми съобщиха окончателните резултати от днешното гласуване. Идущата неделя ще се прегласува отново в 7 секции поради допуснати нередности. И така от всичко 400 народни представители Социалистическата партия има

201, Народният демократичен съюз — 155, Либералната партия — 14, Радикалната — 18, „зелени“ — 5. Които и партии да вземат останалите 7 места, ние още сега имаме абсолютно мнозинство от 2 гласа.

Като притурим към тия 2 гласа 5-те от „зелените“ — обикновено те ни поддържат, — мнозинството ни се повдига на 7. А може и от партията на Дюбуа да падне нещо идущата неделя! Макар и да сме като куче и котка, в случай на беда Дюбуа няма да ни изостави!

Опасност ни заплашва от самите нас. Ние, социалистите, не сме единни. От 201 души — 60 са наши, 50 са на Клод Полен, останалите 91 — при критични положения ще се люшкат ту наляво, ту надясно и когато се люшнат надясно — Хораций Йожен ще отиде под леда.

Радвам се, а сърцето ми е свито — под нашата победа има бомба със закъснител. Детонаторът се намира в нашия Централен комитет. А в Централния комитет „левите“ имат мнозинство само с... *трима души!*... Бог да ни е на помощ! Ако бог държи страната на „левите“, разбира се.

Сега трябва да занеса тия цифри на Хораций, който ме чака в кабинета си. Улиците около клуба са задръстени от народ. Хораций Йожен, новият министър-председател, ще произнесе реч!

4.

ХОРАЦИЙ ЙОЖЕН

16 НОЕМВРИ, СЛЕД ПОЛУНОЩ

Научих за нашия триумфален успех четвърт час преди моят пръв помощник да ми донесе цифрите си. Втурна се Соня в кабинета ми с възторжения си вик: „Двеста и един!“ — и полетя да се хвърли в обятията ми, както бях се изправил, но наред стаята се спря, сякаш дръпната от невидими въжета. Ячки ще да са били тия въжета, защото нейният устрем беше много силен. Тя просто се олюля и някоя и друга секунда остана с протегнати ръце. После се разрева без всякаква причина и не зная как щеше да свърши всичко това, ако не бяха Серж Дюмон и Леконт, които нахълтаха подире й едновременно и заедно и дори малко се затиснаха на вратата. След това те я отгласнаха в насрещния на масата ми ъгъл, където винаги се намираще един резервен стол, от виенските, с извити облегалки и ръкохватки и с

плетено дъно. Някаква инерционна сила я натисна и залепи на виенския стол и някоя и друга минута тя изчезна от погледа ми. А Серж Дюмон и Леконт през това време друсаха ръцете ми и се надпреварваха да ми честитят „нечутия“ успех. Виждах само блесналите им очи и зъби, а думите им толкова се засичаха едни други, че се получаваше една словесна мешавица, сред която разпознах едва-едва думата „нечут“.

После заприиждаха други от сътрудниците, взеха да се промъкват и от улицата и в кабинета ми почти не остана въздух за дишане и самият аз се намерих притиснат в ъгъла зад масата си. Тогава чух гласа на Соня, повелителен до невероятност и въпреки това добър: „Моля, напуснете веднага кабинета!“ Последна излезе тя и аз не успях да я задържа и да ѝ кажа една дума за благодарност, защото в същия миг, когато тя се измъкваше, в стаята влезе най-последният моят пръв помощник. Той затвори вратата, превъртя ключа и остави на бюрото пред мен сметката, която беше направил за съотношението на силите в бъдещия парламент.

Тоя мой уж най-близък човек нито ме прегърна, ни ми подаде ръка, за да ми честити успеха. Все пак, все пак за пръв път в почти вековния си живот Социалистическата партия печелеше *абсолютно* мнозинство! Той остави своята сметка отпреде ми и почука с кокалчето на показалеца си върху цифрата 91.

— Това е тъмна яма — рече той, — от която не знаеш кога ще бликне мед и кога — отрова!

„Ех, Робер, суха душице! — помислих си. — Сега ли намери!“

— Ще имаме време да огледаме подробностите! — рекох аз. — Най-важното е, че печелим. Не си ли съгласен?

Той кимна в знак на съгласие, но не рече нищо. Не пророни дума за победата ни, но ме посъветва доста настойчиво:

— Сега, като излезеш навън да кажеш на хората няколко думи, много те моля — бъди по-сдържан! Няма смисъл още в самото начало да палиш фитили на взривове!

— Аз ги подпалих фитилите още на конгреса! — рекох аз. — Тогава, ако си спомняш, обещах големи огньове. — Помълчах и го погледнах право в очите: — Който се бои от огньове, да не върви с мен. Да си стои на сянка при чичо Клод!

Той не се смути ни най-малко от моя поглед, а ми направи път да мина пред него.

Излязох на балкона и в същата секунда отгоре ми се стовариха водопади светлина. Лижеха ме ослепителни езици, а нощта беше леденостудена. Под мен закипя, заклокочи човешко море.

Произнесох най-кратката реч, каквато някой държавник е произнасял след триумфален успех. Честитих на народа победата му над олигархията и се заклев, че ще му служи честно и с всичките си сили.

Няколко минути след като се прибрах, по телефона ми се обади Шарл Дюбуа:

— Наблизо съм. След десетина минути ще бъда при теб.

— Не може ли утре? — опитах да се измъкна.

— Вчера беше рано, а утре ще бъде късно! — перефразира Шарл прочутото изречение.

— Добре! — рекох. — Но съм капнал от умора!

— Днешната ти умора е позлатена със слава. Не си за жалене! — каза шеговито ли, саркастично ли Шарл.

Той наистина пристигна след десет минути. Беше поотслабнал, бръчките по широкото му чело бяха се вдълбали, кожата по скулите му беше се опънала, а бузите му бяха хлътнали. Направиха ми впечатление очите му — мрачните им светлилки като че ли бяха се сгъстили. И предишната добродушно-надменна насмешливост, която се таеше в трапчинките около тънките му устни, и тя сякаш беше загубила от добродушието си, станала беше по-хаплива.

И така, беше ми дошъл на гости човекът, когото олигархите мразеха като смъртта си. Водачът на пролетариата, който славеше барикадите като добро средство в битката за властта, а диктатурата — като абсолютно необходима за нейното запазване, сега зиморничаво крачеше около електрическата ми печка, триеше една о друга изстиналите си ръце, потръпваше с рамене, но не изглеждаше, о, съвсем не изглеждаше *омекнал*. Напротив! Вътрешно той като че ли беше станал по-нападателен и зъл.

— Личи си, че там не са ти давали много питателна храна! — рекох аз.

— Храната беше добра! — каза Шарл.

Той се усмихна снизходително, навярно по мой адрес. Какво разбирах аз от полицейски следствия! И какво изобщо разбирах? Не беше ли ми казал в очите, при последната ни среща в „Сирена“, че аз съм просто един зрител и че живея напразно? Тогава той не придаде особено значение на думите си и сигурно ги беше забравил още същия час, но аз помнех тия му думи много добре, ох, и още как!

Преместих кръглата си подвижна масичка до електрическата печка, *при него*; налях две чашки коняк. Конякът съвсем не беше от „кралския“, Соня ми го беше изпратила заедно с кутия бонбони, нали щяха да ми дохождат гости поради „случая“. Досрамя ме да предлага бонбони на Шарл.

Понеже той не седнаше, а се разхождаше около печката, останах и аз прав. Напълних лулата си, пуснах няколко кълбенца дим и тогава казах:

— Хайде, скъпи приятелю Шарл, да прием за властта! Както виждаш, и аз успях да свърша нещо полезно!

— Поздравлявам те от сърце! — каза Шарл и отпи една скромна глътка.

— Дано идущата неделя да те изберат някъде! — рекох. — Ще ми бъде приятно да има в парламента един човек като тебе.

— А, идущата неделя! — усмихна се Шарл. — Разбира се, идущата неделя ние ще спечелим и седемте места!

— Хм! — на свой ред усмигнах се и аз, но малко скептично.

— И седемте места са в промишлени райони, където ние не сме имали, нямаме и не ще имаме съперници! — каза Шарл.

— Шарл! — казах аз. — Защо си затваряш очите? В доста промишлени райони ние излязохме първи! Водим пред другите със значителна преднина!

— Тъй ли мислиш, приятелю Хорацій?

И отново проклетата снизходителна усмивка се плъзна по насмешливо свитите му устни! Не, тоя човек много *хвърчеше*, наистина. Полезно щеше да бъде мъничко да го придърпам към земята.

— Шарл! — рекох. — Пред цифрите и боговете мълчат! А цифрите показват съвсем недвусмислено, че в много промишлени райони ние сме излезли *първи*, и то с *чувствителна* преднина. Като че

ли сме *обрали* гласовете, тъй излиза! Какво означава това? Ами че само едно!...

— Какво? — прекъсна ме Шарл. — Какво всъщност означава това? — изгледа ме той с присвити очи.

— Означава, приятелю, че *ние* имаме вече решително влияние върху работническата класа, че пролетариатът ни оказва доверие и гласува за нас!

— Ама кога? — ухили се Шарл.

— Когато му се предостави възможност да гласува!

— Ха, ха! — засмя се той. — Ха, ха!

Смехът му беше искрен, весел и това ме озадачи.

— Не виждам какво смешно има! — повдигнах рамене.

Шарл ме натисна по рамото да седна, настани се и той в креслото насреща ми и отново отпи от чашката си една скъперническа глътка. А аз извадих лулата си и започнах да я тъпча с тютюн.

— Запитах те одеде — започна той — кога пролетариатът гласува за вашата партия и ти ми отговори: „Когато му се предостави възможност да гласува!“ Позволи ми, любезни, да внеса една деликатна корекция в твоя отговор. Пролетариатът гласува за вашата партия или за която и да било друга лява партия само когато *ние* му внушим да прави това, или казано по нашему, само когато нашият Централен комитет спусне съответната директива до партийните организации по места. Ние бяхме лишени от възможност да участвуваме в последните избори. Олигархията ни устрои мръсна провокация. Тя вдигна във въздуха моста „Купидон“ чрез свои наемници, разбира се, а после обвини *нас*, че ние, комунистите, сме извършили атентата. Тя се възползува от тази свинщина, като начаса накара парламента да ни накаже с неучастие в изборите и да ни лиши временно от право на дейност, докато се докаже и де юре вината ни. Тя изобщо си е имала наум да ни извади извън законите... Лишени от възможността да участвуваме със свои представители в изборите, ние трябваше да направим най-разумното, което в такива случаи се налага да бъде направено: да преградим пътя на реакцията към нашите райони, да попречим на канотиевци и берклеевци да говорят от наше име в парламента. Как? Много просто — като внушим на нашите и на нашите симпатизанти да подкрепят с всички сили кандидата на социалистите и да гласуват за него! Все пак един кандидат на

социалистите — това означава кандидат на левицата, а левицата — това е по-добро и от най-„добрата“ реакция, нали?... Така, любезни друже Хораций, разбирателството „по места“ между социалисти и комунисти даде на Социалистическата партия допълнително 30, 40 места и подsigури твоята *преднина*... Ако се съмняваш в думите ми, поискай политически отчети от вашите районни комитети и те ще „отчетат“ причините за десетки ваши изборни успехи!

Още докато Шарл говореше, аз почувствувах, че креслото ми потъва, потъва, а около главата ми се носят мъгли, галактики, звезди и какво ли не... А пък бях изпил само половин чашка коняк и този коняк не беше „кралски“ при това!

— Ето какво се получава! — казах. — Според теб излиза, че се кича с чужди лаври, така ли?

— Остави лаврите на мира! — махна с ръка Шарл. — В днешно време само магарета и поп-звезди употребяват тази флора! Кому от нас е до кичене? Моралът, поведението, всички етики трябва да се измерват с една мярка — добро ли е за класата, или не е добро! За човек, който е посветил живота си на революцията, няма и не може да има друга мярка.

— Ужасно съжالياвам, че не съм чак дотам фанатик! — рекох аз. — Но в най-общи линии споделям възгледите ти. И въпреки това в тази история с гласовете има нещо дълбоко нередно... Ако от районните комитети бяха се допитали до мен, аз щях да бъда решително против! Честна дума — решително! — Без да искам, поех дълбоко от лулата си, задавих се и на очите ми излязоха сълзи.

Шарл ме погледа мълчаливо някое време, поклати глава и се изправи:

— Наистина си премного загрявал днес!? Трябваше да те оставя да се напиш. Но понеже работата не търпи протакане, ето какво ще те питам, слушаш ли ме? — Кимнах, че го слушам, и той продължи: — Ще наредиш ли на твоите хора да гласуват за нашия кандидат там, където е сигурно, че вашият няма да успее? По този начин ще препречим пътя на някое фашистко диване!

Почувствувах се притиснат като от скала. Имаше логика в предложението му, но ако го приемех — щеше да означава, че давам „зелена улица“ на единния фронт!...

— Ако без мое знание са вършени безчестни сделки, следва ли сам да ги поощрявам, след като съм узнал за тях?

— Безчестни сделки? — ококори се насреща ми Шарл. Имах чувството, че той едва се сдържа да не ме шамароса. — Ти наричаш така гласовете, които си получил от нас? Безчестни сделки?

— Шарл! — помолих, като се стараех да не го гледам в очите. — Хайде да продължим този разговор след няколко часа! Нали виждаш, че не съм на себе си от умора?

— То си личи! — поклати глава Шарл.

С твърди стъпки той излезе в коридора, облече се и през откренатата врата бодро ми подвикна:

— Ще намина към обяд!

Щракна външната врата подире си, след като освободи механизма, и тихото жужене на асансьора, което по-скоро си въобразявах, потъна към долните етажи. Изхлузих с яд чехлите си, сякаш бяха едни пранги на краката ми, и с чувство на безкрайна неудовлетвореност се хвърлих на леглото.

Навярно това чувство ме беше подгонило навън. Но преди да хвана пътя, спомних си, че в килера имам един шкаф с капаци, където прибирах някои неща, които в момента не ми бяха необходими. И не само за момента, но и за по-дълго време. „Да не би там да съм захвърлил зимните си боти?“ — помислих. Разтворих капациите на шкафа и наистина видях ботите си там, на най-долната полица, мушнах ги бях под една дебела, зелена папка, пълна с вестникарски изрезки. Много се зарадвах, защото беше паднал голям сняг и да се ходи с „половинки“, и то летен модел, беше едновременно и смешно, и рисковано. „Сега всеки ще ме оглежда! — помислих си. — Нали ще съм бъдещият министър-председател!“ Министър-председателите не ходят зимно време с „половинки“. Извадих ботите и докато ги очуквах от прахта, забелязах, че лявата беше кафява, а дясната — сива. От един размер бяха, но не пасваха по цвят. „Не е беда рекох си, — снежната покривка е дебела, никой няма да забележи!“ За причината, дето бяха станали различни по цвят, не помислих. Може би настроението ми беше по-особено, та някои подробности не ми правеха впечатление.

Държех на главното, а главното беше хората да не се чудят, че съм с „половинки“.

Така вървях някое време из улиците и просто не усетих кога съм излязъл на булевард „Меркурий“, който беше винаги много оживен и правеше страшно впечатление с магазините си. Имаше витрини, огромни на площ, от дебело, нечупливо стъкло и по-бистри от сълза. Зад тия витрини блестеше бижутерия от злато и истински скъпоценни камъни или много красиви манекени показваха изумителни палта от визон, астраган, северни сребърни лисици и от други редки същества, всичките рожби на суровия и благороден Север. Аз имам открай време слабост към необятните простори на бялото мълчание, затова, като гледах тия палта, струваше ми се, че зад тях виждам бели равнини, ширнали се до самия край на света. Ето защо много-много не се изненадах, когато чух до рамото си гласа на Елизабет. Аз я видях веднъж с калпаче от сребърна лисица.

— Чудиш се какво да ми подариш по случай рождения ми ден ли? — попита ме тя.

— Какво ще се чудя! — засмях се, въпреки че не ми беше до смях. — Ще ти подаря целия магазин!

— Много си мил! — каза тя. — Благодаря!

Тя ме хвана под ръка и съвсем, съвсем деликатно се притисна към лакътя ми.

— Целия този булевард с всичките магазини ще ти подаря — рекох аз. Изведнъж се въодушевих, макар да нямах пари за един чифт кожени ръкавици.

Тя пак се притисна леко до мен и рече:

— Не ти ли е студено?

— О, как можа да помислиш! — възмутих се аз и скришом погледнах в краката си.

— Искам да глътна малко метакса с резенче лимон, а теб да почерпя с чашка узо! — каза тя.

— В такъв случай трябва да идем до Люневил!

— Не е необходимо да ходим чак до Люневил! На първата пресечка има заведение тип „гръцка таверна“!

Влязохме в заведението. Докато се оглеждах за свободна маса, чух някакъв тип много грубиянски да се провиква:

— Гледайте, гледайте го тоя. Обул се в различни боти! Като на маскарад!

— Той е пиан! — каза някой.

— Ха, ха, ха! — засмяха се гръмко неколцина.

— За бога, Хораций, какво си направил! — Елизабет се вторачи поразена в краката ми. — Боже мой... Ха, ха, ха! Ха, ха, ха!

Ах, да имаше кой да ме застреля на място! Да можеше земята да се продъни под мен, както е ставало някога, в библейските времена!

Сърцето ми лудо биеше, сякаш бях изкачвал бързешком безкрайните стълби на небостъргача. Какъв отвратителен сън! Като че ли наистина краката ми бяха обути в разноцветни боти, гледах ги като убит и усещах, че бузите ми горят. Звънецът над входа продължително иззвъня. „Сигурно е Шарл!“ — помислих. Погледнах часовника си — приближаваше 11 ч.

5.

ХОРАЦИЙ ЙОЖЕН

16 НОЕМВРИ, ПО ОБЯД

Не беше Шарл, а раздавачът на телеграми.

От вчера съм в Рим. Тази заран научих от радиото.
Честито.

Елизабет

Телеграмата прочетох в коридора. Не си спомням кога съм влязъл в кабинета си, кога съм седнал пред бюрото си и съм изписал цял лист с някакви неразбираеми заврънкулки. Нямахше къде повече да драскам, моливът застина в ръката ми и аз изпитах някакво чувство, подобно на пробуждане от сън. Но не като одевешното ми пробуждане, тогава всичко от съня беше в главата ми, а сега като че ли изскачах от една съвършено тъмна и празна камера. От прочита на Елизабетината

телеграма до последната заврънкулка тия няколко минути бях изкарал „вн от света“. Не си спомням какво бях мислил и дали изобщо бях мислил нещо. Но затова пък, когато моливът падна от ръката ми, аз си казах: „Заминала е в деня, когато се решаваше съдбата на нашето споразумение от Люневил.“ „Толкова ѝ е било до него!“ — като че ли се изсмя някой вътре в мен. Друг някой, по оптимист, като да каза: „Все пак тази телеграма...“

Щях и аз да се намеся в диалога, но проклетият звънец над входа пак извъня. Този път бездруго беше Шарл. Сега повече предпочитах да се изтегна по гръб на леглото и да си мисля за ланския сняг, отколкото да водя политически разговор, но нямаше как...

Шарл изгърси куп сутрешна преса на масата ми.

— Обзалагам се, че не си прочел дори собствения си вестник! — рече той. И в очите, и в гласа му имаше укор и насмешка.

— Следобед ще прочета каквото заслужава да се чете! — отвърнах му сухо аз.

— Но сега трябва да си в курса на нещата не всеки ден, а всеки час!

— Шарл — рекох му, — моят курс в политиката е пределно ясен и уточнен. Ако някому все пак нещо не е ясно, да прочете програмата ми. аз съм обещал на народа да следвам програмата си и в това отношение не възнамерявам да правя компромиси, камо ли отстъпки!

Разговорът ми с Шарл Дюбуа не продължи дълго. Появи се напрежение още в самото начало и късите съединения започнаха да дават искри. Повече вина нося аз навярно, споменът за горчивината, която ми бяха причинили неговите думи в „Сирена“, не беше отшумял, а и телеграмата от Рим не излъчи кой знае каква светлина в душата ми, така че ми се беше събрало доста. Най-напред той ме прекъсна много драстично, когато споменах какво съм обещал на народа. Как тъй си позволявам да говоря от името на *народа*, каза той. Сърцевината на народа била работническата класа, а голяма част от нея споделяла разбиранията на неговата партия! Сектантско гледище, разбира се, и при това доста спорно. Щях да му кажа: „В много чисто работнически райони *ние* получихме мнозинство!“ Но се сетих, че той си имаше готов отговор за тия случаи, тяхната *директива*, затова си замълчах. Освен това, каза той, във вашата партия има доста клод поленовци, които дърпат чергата надясно, към лагера на олигархията. „Ами

вашите «еврокомунисти»?“ — запитах го аз. Той ми каза, че за един автобус адвокати не си струвало да се повдига въпрос. И клод поленовци, рекох, ще клекнат, като видят, че народът поддържа мен и моята програма! Тогава той изплю камъчето. Ние, каза той, ще те поддържаме, ако се споразумеем да действваме според принципите на една *обща* политическа платформа! Иначе — той почука по масата — няма да имаш поддръжката на най-активната част от народа. Работническата класа ще те изостави! Тази негова закана много ме ядоса. Виждам, рекох, че ти въртиш и сучеш за единен фронт. Не, рекох, аз единен фронт с привържениците на барикадите и диктатурите няма да правя! Край. Очаквах, че той ще кипне от това мое изказване, но такъв ефект не се получи. Шарл помълча, помълча и рече: виждам, че ще проиграеш шанса си, но какво да те правя! Усмихна се замислено и без да продума повече, подаде за сбогом ръка.

Да си кажа откровенено, много не се натъжих от неговото „сбогом“. Напротив, почувствувах облекчение. Аз отстоях принципите на Атинския клуб.

ГЛАВА XV

ХРОНИКА

Ако Хораций беше прочел вестниците от 16 и 17 ноември, сигурно щеше да открие немалко странности. Така например при всички по-раншни избори официозът „Република“ беше посвещавал цялата си първа страница на резултатите. Дори когато Националният съюз не беше постигал абсолютно мнозинство, нещо повече — дори в случаите, когато губеше, уводната му статия беше пряко свързана с голямото политическо събитие, с проблемите, които предстоеше да решава бъдещото правителство. Този път за голямо удивление на читателите в уводната си статия официозът се занимаваше с проблема за суровинните отпадъци, а за резултатите от изборите отделяше като че ли от немай-къде една колонка, най-дясната. В самия ѝ край редакцията изразяваше мнението си: „Ние сме сигурни, че социалистите ще се ръководят в своята политика не от класови и съсловни съображения, а от националните интереси на страната!“

Още по-странен изглеждаше броят на „Република“ от 17 ноември. Този път уводната му статия беше посветена на един много специален финансов въпрос. В нея се изтъкваше, че тъй като дейността на извънтериториалните филиали и търговските сдружения на силветийската промишленост и търговия били по-конкурентоспособни на *международния* промишлен и финансов пазар, следвало би тези филиали и сдружения да се поощряват с по-солидни инвестиции. Казано на обикновен език, „Република“ агитираше за по-активно участие в дейността на транснационалните корпорации. Подобна статия излезе същия ден и в органа на Банковия консорциум „Финансист“.

На тревожния фон на току-що загубената политическа битка в „Република“ отпечатваше с едри букви съобщение на *първа* страница, че частната колекция на Марсел Канотие от картини на Брак, Шагал, Матис и Пикасо ще бъде открита за публиката в камерния салон на

Националният музей за съвременно изкуство от 18 ноември до края на текущия месец.

Най-горният слой на силветийската олигархия подражаваше, съзнателно или несъзнателно, на древния Рим. Когато великият Анибал достигнал със страшната си войска подстъпите на Вечния град, римляните не се уплашили, а продължавали да пълнят театрите си, цирковете си, да се състезават по красноречие, да устройват музикални конкурси, да пеят и да танцуват из улиците цяла нощ...

Марсел Канотие покани на вернисажа малко публика — неколцина финансови магнати, неколцина художници, главните редактори на буржоазните всекидневници, двама-трима политици — консерватори, разбира се, и един екип от телевизията, да заснеме тържеството за първа вечерна програма, по първи канал.

Неголяма реч при откриването на вернисажа произнесе председателят на Съюза на художниците Курт Верние. Той беше от „ташистите“, полагаше цветни петна на платното, което да напомня фигура. Там, където петната създаваха илюзия за голяма дълбочина, за дъно на много дълбок кладенец, той поставяше реалистично нарисувано рибешко око или женско око (дълги мигли!), или месечина в три четвърти и така нататък, като с този знак подсказваше идеята, която беше вложил в композицията. Едни критици казваха за него, че бил модерен мистик, а други наричаха картините му „живописни фуги“. Както и да е, в сбитата си апология той представи Канотие като образец на съвършен гражданин, който много допринеся за културното издигане на сънародниците си и за прославата на вечните ценности в изкуството.

После гостите бяха поканени да разгледат сбирката.

Канотие попита Жозеф Берклеј:

— На твоя милост нищо ли не харесва?

— Е, не съм чак толкова краен! — повдигна рамене кралят на петрола. — Тука имаш две-три картини, които аз бих изтърпял дори в собствения си дом, без да изгарям от желание да ги надупча със сачми. Ето — той посочи една картина от Шагал и две от Матис. — Тия летящи и обърнати човечета, както са нарисувани фантазе, си ги бива за детска стая или за един малък салон-кафе, където човек отива да

изпуши пурата си, пък и да си подремне до камината. На задрямалия нещата се виждат понякога обърнати и затова той ще възприеме тази картина с прекатурени и летящи човечета за напълно естествена. Да, а за този натюрморт... от Анри Матис, именно... ще ти кажа, че не е лош, макар всичко да изглежда малко поразкривено. И купата, и каничката за вино. Аз такава разкривена купа не бих сложил на масата си за нищо на света! Но пък всичките тези неща са нарисувани весело, цветовете сякаш се смеят, дявол да ги вземе, човек с удоволствие би седнал тук, да изпие чаша вино!... Както виждаш, приятелю, аз не съм много строг критик. А тия цапаници — извинявай, ако те огорчавам — той посочи платна от Брак и Пикасо, — може да са от най-прочути майстори, по този въпрос не споря, тия картини, ако това са картини изобщо, аз не възприемам. Имам си мнение и вкус и не отстъпвам!

После Канотие покани гостите си в съседната зала. Там ги очакваше най-оригинален сюрприз — огромно глинено гърне, пълно с гъсто сварен боб, с огромна дървена лъжица, забучена в боба. Наоколо бяха наредени малки питки, омесени ръчно, похлупци с лютив червен пипер и шарена сол, глинени чаши и глинени шишета с червено вино.

Нестроен хор от най-различни възклицания изпълни залата. Сетне настъпи тишина, чуваше се само жуженето на телевизионните камери. И в тази тържествена тишина пролази като сред изсъхнали от жега тропически пампаси гласът на Канотие:

— Господа, приятели, заповядайте! Добър апетит!... Не се учудвайте на менюто, моля ви! Аз ви предлагам за закуска меню, което символизира бъдещето на Силвеция под управлението на левия социалист, многоуважаемия господин доктор Хораций Йожен!... С всяка беда трябва овреме да се свиква, господа, за да се преживее някак, докато дойдат по-добри дни! Моля ви, заповядайте, добър апетит!

Телевизията засне и записа тоя малък театър, той бе представен пред милиони зрители още същата вечер.

Бобът, качество „мостра“, беше доставен от една земеделска изследователска станция в централна Оксиления, зърната му бяха едри колкото половинката на орехова ядка и толкова крехки и сочни, че приличаха на малки парченца масло. О, господа, той беше божествен на вкус, за повече от гостите на Канотие той представляваше екзотичен допир с първичната природа, рядкост, с която те се срещаха веднъж

или два пъти в годината, като скромна лъжица гарнитура към парче стек от глиган. Питките бяха опечени от специално брашно с повишен глутамин, а подправките — чубрицата, сминдухът, бабината душица и пр. — произхождаха от сочните поляни на алпийските предпланини. Колкото до виното — то имаше цвят на къпина и дъх на смола и бадем. Така че гостите, след като си сипваха по два и три пъти от боба и изяждаха поне по една питка и изпиваха по два-три пахара от виното — вътрешно не оставаха настроени песимистично спрямо силветийските бъднини.

Някои от гостите, които вече знаем от пътуването на Черната яхта до залива Шарте, Канотие покани на скромна вечеря у дома си. Той живееше на най-горния етаж на сиво-зеления мраморен гигант, където се помещаваше банка „Силветийски кредит“ и над нея — Банковият консорциум. Върху плоския покрив на своя етаж, тоест над главата си, Канотие си беше обзавел образцова оранжерия, за която се грижеше негов личен градинар.

По-рано той живееше на аристократичния булевард „Света Магдалена“ в една барокова триетажна къща, строена през втората половина на XIX в. Когато преди шест години почина жена му и синът му Марсел Канотие-младши се ожени за дъщерята на търговския директор на една люксембургска банка, той се пресели в зелено-сивия гигант, който беше наполовина негова собственост. Старата барокова къща, която се кипреше на аристократичната крайбрежна, предостави на брат си, армейски генерал, командущ столичния танков корпус.

Шест от деветте просторни стаи на апартамента си Канотие ползваше за свои нужди, в останалите три работеше личният му секретариат. След салона, който представляваше всъщност една средна на площ картинна галерия, най-много респект с размерите си внушаваше неговата трапезария, където около Т-образната маса можеха спокойно да насядат петдесетина души. Стените ѝ бяха общити с тъмен като нощта абанос, върху който меко блестяха, изваяни от сребро, най-причудливи изображения — сюрреалистични риби, пауни, апокалипсични коне.

Марсел Канотие беше почти вегетарианец, не проявяваше ни придиричност, ни ентузиазъм към храната, най-често имаше на масата си зелена супа, крокети, аспержи, грах, плодова салата. Когато решаваше да „сгреша“, за да докаже най-напред на себе си, а после и

на познатите си, че не е фанатик, обръщаше поглед към кулинарното царство на рибите и на пернатия дивеч, като държеше непременно рибата да е речна и да е планинска пъстърва, а пернатият дивеч да е от юга на страната.

Тази вечер той предложи на избраните си гости пъстърва, уловена по горното течение на Роксана; яребици, фазани, бекаси и други пернати с изключение на диви патици, които той не понасяше — стреляни по оксиленските крайнини; а вината — резливото бяло и сухото дъхаво червено — бяха му доставени от представители на най-прочути силветийски и италиански фирми.

Не описваме тези подробности, за да покажем, че вечерята беше кой знае каква — Марсел Канотие беше давал вечери, достойни за най-богатия и хедонистично настроен римски патриций, а известно е, че на патрицианските маси са си давали кулинарни срещи флората и фауната на Южна Италия, на Северна Африка и на Близкия изток... Поради пуританската кръв, която течеше в жилите му, той се въздържаше да поднася на най-личните си гости кошници с голи момичета, покрити с рози, както са се шегували събратята му от римско време, но лакомници като Крист Дьоламаре помнят, че при него са яли питки от хлебно дърво и прясно осолена пастърма от килиманджарски диви кози.

Отбелязваме в хрониката си тази скромна вечеря, защото към нейния край, малко преди да поднесат сиренето, на Марсел Канотие изведнъж му хрумна да запита:

— Господа, чел ли е някой от вас днешната уводна статия на вестник „Република“?

След известно време всички присъстващи щяха да признаят, че въпросът е бил „исторически“ за Силвеция, но в момента никой не посмя да излъже, че беше чел въпросната статия.

Канотие търпеливо изчака да секнат шегите по отношение на уводните статии, после рече:

— На ваше място аз бих погледнал на тази работа по-сериозно. Добре би било все пак да се запознаете със статията, преди да загасите нощните си лампи. И да си спомните, че временното правителство може да ви осигури, свобода във валутните трансфери до събота. От понеделник може да задухат други ветрове. Във всички случаи имайте

предвид, че романтиците като този Хораций Йожен винаги са създавали едни или други главоболия на деловите хора.

Допълнителните частични избори донесоха неприятна изненада за Хораций. Шест от седемте места бяха спечелени от „дивите“. Седмото място завоюва Националният съюз. Така абсолютното мнозинство на социалистите се стопи от два гласа на... един.

БЕЛЕЖКИ ИЗ ТЕТРАДКИТЕ НА ХОРАЦИЙ ЙОЖЕН

23 НОЕМВРИ, СУТРИНТА

Печално е, че „дивите“ печелят шест места, тъжно е, че седмото падна в лапите на олигархите... Може би те нямаше да лапнат това място, ако бях влязъл в съюз с „дивите“, както ми предлагаше Шарл Дюбуа — моят нов колега в парламента. Но по-добре загубена бройка, отколкото отказ от принцип! С привържениците на пролетарската диктатура — никога! С любителите на паветата — никога! Моноуправлението няма нищо общо с идеалите на атинската демокрация.

* * *

Всяка минута очаквам: съобщение по телефона за аудиенция при президента на републиката; и писмо от Елизабет...

* * *

Отново запрехвърча сняг. Доскоро бях луд по тази бяла хубост, а сега снежинките като че ли ме опарват по сърцето.

Би трябвало дванадесет музици да свирят тържествено, а аз чувам само как един барабанчик бие унило своя ненастроен както трябва вехт барабан.

23 НОЕМВРИ, ПО ОБЯД

Бях на аудиенция. Едва ли друг кандидат за министър-председател е бил посрещан толкова сухо и подчертано недружелюбно. Както и да е. Получих пълномощията.

Настаниха ме в правителствената резиденция. Намира се на булевард „Света Магдалена“, с бели щори на прозорците, с балкон стил „ампир“, с бронзиран герб над входа. Скромният ми ергенски апартамент има едно недостижимо преимущество в сравнение с тази имперска сграда — през западния му прозорец синее безкрайният океан, по залез-слънце гори в злато остров Жобер...

24 НОЕМВРИ, СУТРИНТА

Отвратителна нощ прекарах в министерската си резиденция! Никога не съм се чувствувал толкова не на мястото си! И никога толкова сам. Сякаш бях изоставен на безлюдна планета... Единственият близък предмет, с който можех мълчаливо да разговарям, беше лулата ми. Но и тя не беше настроена за много приказки, а и малкото думи, които си разменихме, бяха доста неясни и двусмислени. Днес ще донеса от къщи микроскопа си и голямата енциклопедия по естествена история. С тях ще разговарям откровено, като със стари приятели.

Тук има кухня, столова, всичко е от масивен махагон. Посудата: сребро, порцелан. Служебни усмивки на прислужниците, протоколни поклони. Питат ме: „Колко куверта ще заповядате, ваше благородие?“

На обяд ще повикам Робер Смит.

Все още никакво писмо от Елизабет. Не е ли това мълчание знак за сбогом?

Всъщност всичко е толкова нелогично между нас, че едно „сбогом“ ще бъде напълно в реда на нещата.

24 НОЕМВРИ, КЪСНО ВЕЧЕРТА

Обядвахме с Робер Смит. Мълчалив е, без настроение. На въпроса ми защо е неразположен, отговаря! „От вчера цените на някои стоки започнаха бързо и ужасно да се покачват!“

— А ти как очакваше! Че олигархията ще ме посрещне по друг начин? По-любезно?

— Не е въпрос до любезност! Тя направо ни удря през краката. Хитро замислен заговор, шефе! Един милиард долара изтекоха зад граница. Стопява се валутното покритие на франка, цените скачат нагоре, животът поскъпва!

— Ще спрем със закон износа на валута! — рекох.

— Това са инвестиции, не можеш да ги спреш!

— Ще видим! Веднъж да образувам правителство... — и се усмихнах, макар никак да не ми беше до смях: — Ти си опитен финансов вълк, ще се справиш!

Робер въздъхна скептично, поклати глава и не произнесе повече нито дума. Той имаше винаги чудесен апетит, но тоя път като че ли се хранеше насила.

Отдавна чувствавам оптимизма си разколебан, още от деня на конгреса, когато не успях да взема съкрушително мнозинство над Клод Полен. Тогава се появиха у мен съмнения, боязън, чувства типично йоженовски, но заедно с тях и една страст се развихри — да вървя напред, пък каквото ще да става, но само да вървя напред. Фатализъм ли беше това, отчаяние ли, или нещо друго? Резултатите от изборите отново пробудиха следконгресните ми тревоги, дори ги засилиха, но чувствавам, че и страстта, за която споменах, набира сякаш нови сили и не само че лудува в душата ми, но някак си *отчаяно* лудува... Какво е името на тази страст — не се догаждам, пък и няма значение. Зная само, че ме е „обсебила“ според *вехтата* лексика на стария завет и че старозаветният глагол „обсебвам“ е най-подходящ за случая. Обсебила ме е луда, отчаяна страст да се боря докрай с олигархията, за тържеството на атинските си идеи — *за да бъде Лалелия*.

Ето че стигам в мислите си до ръба на непроходима пропаст и си казвам: „Не е толкова важно дали ще бъде Лалелия — важното е, че има за какво душата ми отчаяно да мечтае и да се *стреми*...“

Бих могъл да кажа същото и по отношение на Елизабет.

Пръв изслушах Самуел Вайман, политическия секретар на Националния демократичен съюз.

Самуел Вайман не пожела дори да седне, с няколко изречения той изложи позицията на своята партия: монетарна система в областта на финансите, улеснения за извънтериториално промишлено производство в рамките на ЕИО и развиващите се страни, вярност към политиката на Атлантическия блок. „Ние ще се съобразяваме с железните закони на живота!“ — завърши той краткото си експозе.

— А ние ще се съобразяваме с народните интереси, с интересите на трудещите се! — рекох аз и безцеремонно му протегнах ръка.

След това приех Алфред Вим, секретаря на Радикалната партия. Чувствувам симпатия към тоя човек, затова се боя да не ме склони към отстъпки.

— Предлагам коалиция между нашите две партии! — моментално мина той в настъпление и в леко уморените му очи се появи усмивка, която не бих казал, че беше хитра или злонамерена. — Коалицията ще наречем „Демократичен блок“! — продължи той. — Това политическо име звучи хубаво — не плаши нито най-левите, нито най-десните. Не си ли съгласен?

— За името ли? — попитах аз.

— За коалицията!

— Ако приемете моята програма такава, каквата е, и декларирайте, че ще я поддържате безрезервно и при всички условия — нямам нищо против!

— Програма — това звучи абстрактно! — каза Алфред. — Кажете по-конкретно, на какво от твоята програма държиш безусловно?

С Алфред се познавахме добре, посещавал беше Атинския клуб, отдавна си говорехме на „ти“.

— Държа безусловно на национализацията — рекох. — Искам да национализирам тежката промишленост, големите банки, железниците, търговската флота, големите търговски дружества и корпорации.

— Друго?

— Другото по-нататък! Например — жилищния фонд.

— Скромничък си наистина! — засмя се Алфред. — Дори Шарл Дюбуа би могъл да завиди на скромността ти!

— Не ме интересува никакъв Шарл Дюбуа!

— Не те интересува, но си преписал програмата му! Той може да те съди за плагиатство, знаеш ли?

— Нямам настроение за шеги! — рекох.

— Но нали шеговитото и трагичното вървят ръка за ръка, както е например у Шекспир!

— Най-напред ще започна с данъка върху богатствата! — рекох. — И с отчисления върху печалбите, за да образувам фонд „Разкриване на нови работни места“! Посредством данъка върху богатствата и чрез отчисленията ще сложа ръка върху половината от доходите на олигархите! Така че те ще са претръпнали вече за следната стъпка — национализациите!

Алфред се изправи, запали цигара и някое време стоя мълчалив пред широкия прозорец на салона.

Когато отново седна на мястото си, той ме запита:

— Знаеш ли, че довечера ще гостува в „Аида“ Мария Чезарини?

— Сега не ми е до опери! — рекох.

— Световно колоратурно сопрано! — каза Алфред. — Примадона на Миланската скала. Утре ще изнесе концерт в Консерваторията. Знаеш ли на чии разноски, кой ще ѝ заплати хонорара?

— Не зная! — повдигнах рамене.

— Хонорарът ще ѝ бъде заплатен от *Марсел Канотие*. А концертът е устроен за столичното студентство. Мария Чезарини ще пее, пред столичното студентство за сметка на Марсел Канотие.

— Това милостиво дело няма да превърне черния демон в ангел! — рекох аз.

— Разбира се! — разпери артистичните си ръце Алфред. Той помълча някое време, запали папираса и изпусна през устата си няколко къдриви колелца дим. — С национализиране на мините, и то каменовъглените мини — бихме се съгласили, любезни мой екстремисте! — махна той с ръка. — И то — в края на втората или на третата година, не по-рано! И — баста. Такава стъпка *наляво* бихме направили, за да осъществим един „Демократичен блок“, политически съюз между радикали и социалисти. Съгласен ли си?

Аз на свой ред заредих лулата си, разпалих я добре и рекох:

— Дори с всичките ми „екстремистки“ намерения да се съгласиш, пак няма да направя политически съюз с теб! Защо? Много просто: защото Радикалната партия е буржоазна партия, а моята партия е социалистическа. Аз съм за ликвидирането на олигархията, а

ти искаш само да подрязваш лекичко ноктите ѝ. Какъв съюз ще правим? Глупаво е да се приказва на тази тема. Колкото и демократични да са разбиранията ви, щом сте за запазване на частната собственост — нямам интереси при вас, нито вие имате работа при мен! Край.

— Боже мой, Хораций! Шарл Дюбуа мисли още по-„ляво“ от теб, но на него и наум не му идва, че по пътя към властта ще върви *сам*!

— Не ме интересува никакъв Шарл Дюбуа! — рекох. — Колко пъти ще повтарям едно и също? Не ме интересува! Не зная дали ще ме разбереш, но аз ще ти кажа моя основен девиз: искам до чистата цел да стигна по чист път!

— Тоя девиз вече не върви! — каза Алфред.

Той се изправи, сложи приятелски ръка на рамото ми и рече:

— Един съвет от мене: първата ти грижа да бъде *франкът*!

— Благодаря! — рекох. — Първата ми грижа ще бъде да направя нещо за сиромасите и безработните! А после — добър е бог!

ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА СЛЕДОБЕДА

Преди да дойде Клод Полен, при мене постоя петнадесетина минути Барбара Лионе. За да демонстрира пълно незначитане към всякакви протоколи и етикеции, тя дойде по джинси. От секретариата ме попитаха дали да я пуснат. Случай без прецедент!

Барбара Лионе заяви, че „зелените“ ще ме поддържат при условие, че спазвам принципите на атинската демокрация и че ще взема драконовски мерки срещу замърсителите на околната среда.

Коняка не погледна. Навярно ѝ напомняше някакви лоши минути.

А с Клод Полен се измъчих, направо ме уби тоя цар на пълзящия реформизъм!

Дойде начумерен, кисел, дори направи опит да се държи предизвикателно.

— Видя ли докъде я докара с твоята революционна платформа?

— Докъде? — повдигнах рамене.

— Девизите се топят всекичасно, животът поскъпва!

— А кой тегли чужда валута от банките, сиромасите ли, или олигархите?

— Ти ги изплаши!

— А според тебе трябва непрекъснато да им играем по свирката, така ли? Това ли е твоят социализъм?

Той махна отегчено с ръка: „Знаем ги тия приказки, омръзнали са ми, стига!“

Изпи коняка, без да чака покана, и засърба кафето.

— Ако се ръководим от *временното* съотношение на силите в нашата партия (той наблегна на думата „временно!“) от седемнадесет министерства — седем трябва да са мои.

— Добре! — рекох. — Вземи ги!

— Не искам осем, защото имам предвид вътрешното и финансите!

— Най-важните министерства! — рекох.

— Ти да ми благодариш, че се нагърбвам с тях! — изсумтя Клод и ме погледна изпод вежди. — Ако ти ги вземеш, обзалагам се на едно срещу хиляда, че само след една седмица армията ще те свали от власт!

— Глупости! — рекох. — Докато народът е с мен, никой не ще посмее да ме пипне. А и в самата армия служат синове на народа.

— Моля ти, се, не пълни ушите ми с читанкаджийски работи! Освен това, докато трае алармата с покачването на цените, съветвам те да не поставяш на дневен ред никакви големи работи! С парцалите ще те изядат, тъй да си знаеш, ами ще пострадаме покрай твоите щуротии и ние, дето нямаме никаква вина!

— Прав си! — рекох. — Вие имате само една-едничка вина — че изменихте на социализма.

След като си отиде, наредих да отворят прозореца, за да се проветри. Струваше ми се, че бях погълнал няколко глътки отровен газ.

Последен от поканените дойде Шарл Дюбуа. Той и според реда на поканите беше последен, и поради тази причина аз се чувствавах малко гузен, не биваше да следвам традицията на буржоазните лидери, поддал се бях механично на буржоазния протокол. Затова очаквах да го

видя засегнат и отчужден, още повече че на последната ни среща ние бяхме се разделили доста враждебно. Затова останах учуден и дори сконфузен донякъде от сърдечната му усмивка и от приятелския му жест. Той ми донесе един стрък карамфил, отчупи цветчето и го забодде на бутониерката ми, стисна бодро ръката ми и рече: „Дано такава да бъде и политиката ти, червена!“ Навярно по лицето ми личеше още досадата от посещението на Клод Полен.

— Моята политика ли? — рекох. — В никакъв случай няма да бъде розова, в това може да бъдеш сигурен.

Очаквах, че ще се държи с мен или наперено, или снизходително, нали беше преминал отгоре ми като влак на допълнителните избори, а олигархите бяха грабнали едно място заради упорството ми да се поддържа пред лицето на врага. Но той не спомена нито дума за тоя печален случай.

— О, че политиката ти няма да бъде розова, в това съм сигурен! — усмихна се Шарл. — Но понеже ти и твоите хора сте доста усамотени — и в парламента, и навън, — бих искал да те посъветвам приятелски: не избързвай да се хвърляш в *решителни* битки срещу олигархите. Започни с патрулни схватки, с извоюване на по-дребни придобивки. Нека мръсниците да си помислят, че ще вървиш по стъпките на твоя предшественик, Клод Полен. Докато настъпи време за кантоналните избори, напролет! А напролет — поотделно или заедно — ние ще вземем общините. Големите общини ще са наши. А това има значение и сецаш ли се — защо?

Повдигнах рамене. Коя изборна победа не е от значение!

— Наведи се, ще ти прошепна! — каза Шарл.

— Ще ми откриеш тайната защо водата е мокра! — засмях се аз. Но се наведох към ухото му.

— Значението е в това: общините имат свои *милиции*... Досети ли се? — прошепна Шарл.

Аз се отдръпнах от него като ужилен. Пазил ме бог!

Той пак ми даде знак да се наведа:

— Ще можеш да сложиш свои хора и да организираш към тях *въоръжени* работнически отряди, нали ме разбираш? Ще имаш гръб! Ще изчистиш Държавна сигурност и висшето офицерство от мръсници! Тогава чак ще можеш да преминеш към по-радикални промени, без да рискуваш, че олигархията ще ти скрои преврат!

По челото ми изби пот.

— Моля ти се, Шарл! — рекох. Или по-скоро изохках. — Ти отлично знаеш, че аз съм враг на насилието!

— На злата круша единствена алтернатива е злият прът! — усмихна ми се добронамерено Шарл.

Тъкмо привършвах тази последна бележка и ето по служебния телефон ми се обади Робер:

„Пренеприятна вест, шефе! До днес, 17 ч, от Държавната банка са изтеглени над два милиарда валутни франка! Големите магазини спускат ролетки. Паника!“

29 НОЕМВРИ, СУТРИНТА

Най-после!

Преди един час получих писмо от Елизабет.

Следобед се открива парламентът, тъкмо бях започнал да скицирам речта си, и писмото пристигна. Така бях предупредил секретариата — дойде ли поща от Италия, веднага да ми се представи, дежурните да не чакат установения час.

Някое време държах плика в ръцете си, гледах марките, въпреки че към филателията никога не бях изпитвал интерес. Добре, че Елизабет не беше отбелязала адреса си върху плика, иначе цяла Тива още следобед щеше да знае, че министър-председателят е получил писмо от щерката на петролния крал. Впрочем *някъде* може би знаят вече, имам чувството, че скрито око чете кореспонденцията ми от чужбина и че скрито „ухо“ подслушва разговорите ми в приемния салон. Дюбуа беше прав, като ми шепнеше някои неща.

Но по дяволите! В политиката аз съм най-антиконспиративният човек в Силвеция, а в интимните отношения няма какво да крия изобщо: писмото на Елизабет, уви, доказва това!

На 14-и, когато завалял дъжд и сняг и над Жобер се спуснала мъгла, обхванало я отвратително настроение, нищо не я интересувало, всичко ѝ било толкова безразлично, че се чувствувала излишна на тоя свят. И *това* не се случвало с нея за първи път, често я налягали такива състояния на „безтегловност“. Жобер, когато падала мъгла и валило ни дъжд, ни сняг и дори папагалите на Мириам се умълчавали и само от

вълнолома се носел грохот, като че ли светът се разпадал на части — това било, наистина, ужасно. Жобер се превръщал в царство на отегчението. Тогава ѝ хрумнала „лъчезарната“ идея да търси спасение в Италия, където дори през ноември се случвали тихи и слънчеви дни. Рано на другата сутрин хеликоптер я отвел на летището.

В Рим я посрещнали топли и кротки дни и кипящ живот. Американците снимали суперпродукция „Последните дни на Рим“ под режисурата на най-съвременния бог на италианското кино Тино Рочети. Сценарият бил написан от самия Тино Рочети, по романа на не по-малко известния в САЩ писател Джон Стивънсън. Навярно съм слушал за него, той има преведена в Силвеция една книга „Утрото на Афродита“. Негово хоби е античният свят — култура, нрави, социално устройство и по-точно — последните един-два века на античния разцвет. Ах, като го слуша, мисли си, колко по-щастливо щеше да бъде човечеството, ако беше се развило по езически път, ако изобщо не беше се появявало християнството на историческата сцена. Боже мой, каква хармония на духовното и физическото у човека щеше да бъде постигната! Откъде наистина се взе това нещастие, наречено християнство?

Между другото тя била доста заета и с някои делови неща. Марсел Канотие ѝ се обадил да му търси из салоните на европейските търговци на картини нови произведения на модерното изкуство. А баща ѝ бил заръчал да си избере непременно някой малък замък в тихо място и да го купи на свое име, защото силветийците били хора завистливи, човек дори яхър да си построи, одумват го, че се отдавал на разкош. А италианците били свикнали и тези работи не им правели впечатление. Засега тя била харесала един малък манастир над Асизи, мястото наоколо изглеждало райско, пък не било далече и от самия град, но Стивънсън казал, че е прекалено романтично и че това подходило повече за жена, която се оттегляла от светския живот, за да се отдаде на благотворителност и на дълбокомислени разговори с енорийски свещеници. Тино Рочети, обратно, много харесал стария манастир; съветвал я да го купи час по-скоро.

В края на писмото си Елизабет ме съветваше да си купя обувки с дебели подметки, за да не изстина в снежна Тива. Обувки с дебели подметки отивали на високите мъже. Ето Стивънсън е висок колкото мене, подметките на обувките му са два пръста и половина и много му

отиват. Правят го още по` особняк. За коледните празници се надявала да дойде за някой и друг ден в Тива и тогава се надявала да ме види. Завършваше: сърдечни поздрави от твоята доброжелателка — Елизабет!

След прочита на подобни писма човек изпитва желание или горчиво да плаче, или лудо да се смее. На мен ми се дощя да грабна шишето с коняка и да пия, докато ми се завие свят. Но следобед се откриваше парламентът, трябваше да държа реч, длъжен бях да изляза пред народните представители с бистра глава.

СЪЩИЯТ ДЕН, ВЕЧЕРТА

Самуел Вайман произнесе предупредителна реч.

— И друг път — започна той — в нашата демократична страна Министерският съвет е изхождал от редовете на Социалистическата партия. Досега тази партия е съблюдавала основния закон на страната — конституцията. Поддържала е добрият ред в страната, решавала е справедливо социалните конфликти, без да взима страна на едно или друго съсловие. Ръководила се е от държавните интереси. Ние ще подкрепяме правителството на Социалистическата партия дотолкова, доколкото бъде разумно в своята вътрешна и външна политика. Дотолкова, доколкото не ще се отклонява от традиционния път на нашата национална политика. Господин министър-председателят декларира в предизборните си изявления, че бил изразител на народните възжеления. Чудесно! Само че „народни“ възжеления е едно нещо, а възжеления на „улицата“ са съвсем друго нещо. Трябва да се има предвид тази разлика, защото във възжеленията на „улицата“ често пъти има много малко разум. Една неразумна стопанска политика може да доведе страната до хаос, а най-малка полза от такъв хаос ще имат съмишлениците на Социалистическата партия!

Отговорих му кратко. Казах, че изобщо се чудя на смелостта на господин Вайман. Какво мислят те, експортърите на капитали? Че аз и партията ми ще правят от парламента марионетен театър? Не, за честта на този свещен институт, аз заявявам открито и пред всички, че моето правителство ще следва неотклонно и без отстъпки реформите, оповестени в предизборния манифест. Те може да бъдат горчиви за някои — рекох, — но колкото и да са неприятни, в името на всеобщото благополучие следва да бъдат приети и да се превърнат в реалност.

Това го искат широките народни маси, желае го мнозинството на силветийския народ!

Ръкопляскаха социалистите, комунистите, „зелените“. Националният съюз, либералите и радикалите мълчаха.

— Това е лош признак! — каза ми по-сетне министърът на финансите, Робер. — Радикалите ще ни оставят в най-критичния момент!

— Нищо! — рекох. — Справедливостта е на наша страна.

— Справедливостта може да е на наша страна, но силата е тяхна! — отвърна мрачно Робер.

1 ДЕКЕМВРИ, СУТРИНТА

Търговският дефицит в платежния баланс нараства страхотно, една снежна лавина, която неудържимо се търкаля по нанадолнище. Наредих на Робер да спре всякакви инвестиции и изплащания във валута. Само след един час всички банки в чужбина спряха да изплащат задълженията си към нашите фирми в долари. Банковият дефицит нараства още повече. Цените на стоките безмилостно се покачват.

2 ДЕКЕМВРИ, ПО ОБЯД

Няколко дена битки в нашата парламентарна група. Внесох предложение да се отмени законът за гъвкавото работно време и сключването на колективни трудови договори. Клод Полен и неговите хора бясно се съпротивляват, казват, че това било вълча яма, в която сами сме щели да попаднем. Очаквало ни блам. Внесох предложението в Централния комитет. Решение: да се направи предложение за въвеждане на 40-часова работна седмица. Другото да се отложи за по-добри дни.

Чувствавам се много, много уморен. Има минути, когато едничкото ми желание е да стоя неподвижен, свит, със затворени очи. Скромно желание, но все пак мъчно осъществимо в този луд политически кипеж. Телефонът непрекъснато звъни. Камарата, министерствата, Централният комитет. Народната банка... Ах, от Народната банка сякаш връхлитат на главата ми арктически виелици... И над всичко — редакциите на столичните вестници. Интервюта,

въпроси, въпроси и интервюта. И така една въртележка, която преминава през деветте кръга на ада.

Много нощи осъмвам в официален костюм, с колосана яка. Нима е позволено да спя тогава, когато олигархията ме минира от всички страни?

Ще дойде ли ново писмо от Елизабет? Наближават коледните празници. „Елхови лес, елхови лес...“ Пързалихме се някога с Ирен по стръмните завой на Изидиния хълм.

ВЕЧЕРТА

Спечелих!

Нека ликуват работниците от Силвеция: четиридесетчасовата работна седмица е вече реалност!

„Вие ще съсипете индустрията!“ — крещеше заплашително лидерът на десницата, Вайман. „Сега, когато борбата за пазари е стигнала кулминационната си точка, вие съкращавате работното време и с това нанасяте непоправим удар върху нашия износ!“

— Не отричам! — отвърнах. — Това малко добро, което правим на силветийската работническа класа, ще съкрати с няколко франка пищния всекидневен доход на една малка групичка щастливци. Но за сметка на това пък хиляди младежи ще могат да пречистват гърдите си, задръстени от прах и фабрични мръсотии, като излизат на разходка из парковете, хиляди ще могат да взимат книга за прочит, други хиляди ще наваксват безсънните си нощи. Здравето на нацията стои по-високо от дребната печалба на индустриалците, господин Вайман!

Радикалите гласуваха за нашия законопроект.

Писмо от Елизабет.

Всъщност никакво писмо, а една снимка. Тино Рочети — новият бог на италианското кино, в средата — Елизабет, от лявата ѝ страна — Джон Стивънсън, знаменитият автор на „Утрото на Афродита“!...

Оперетъчен завършек на един триумфален ден.

В такива случаи човек или горчиво плаче, или лудо се смее, или философски разсъждава — какво наистина е страната *Лалелия*?

4 ДЕКЕМВРИ, СУТРИНТА

Събуди ме Робер, старият добродушен Робер. Колосаната яка му отива, както нашийник на благовъзпитано домашно куче.

— Защо са хлътнали очите ти така? — пита ме уплашено той.

Помъчих се да се усмихна.

— От щастие! — рекох. — Премного съм щастлив.

— Хм! — усъмни се той. Помълча и рече: — В отговор на нашия законопроект за 40-часовата работна седмица от днес всички индустриалци намаляват надниците на работниците с двадесет на сто! Ето, чети!

Хвърли вестника на бюрото ми и продължи:

— Правят саботаж тези господа. Какво ще правим сега?

Повдигнах рамене.

— Ще помисля! — рекох. — Сега съм много уморен. Боли ме глава.

— Никаква умора! — оживи се Робер. — Как тъй — глава? Я, остави! Работниците се вълнуват, стачки ще обявят. Трябва да се действува! Една твоя реч по радиото може да поохлади страстите.

— Не ми се говори по радиото! — въздъгнах. — Пък и не виждам полза от приказки.

— Ще говориш, ще говориш! — тропна той с бастунчето си. — Ти пое съдбините на партията. Лидерите не ги боли глава!

СЛЕДОБЕД

В няколко фабрики избухнаха стачки. Стачната вълна може да залее цялата страна. Какво да правя? Обадох се в левите профсъюзи. Оттам ми казаха, че най-малко те ще забранят на работниците да защитават правата си. Да търся помощ от десните профсъюзи, няма смисъл. Те правят всичко, за да наливат масло в огъня, да създават хаос...

Да търся Дюбуа?

Това ще означава, че посипвам главата си с пепел, че протягам ръка на „дивите“ и че търся помощ и спасение от тях. Това ще означава, че тръгвам против принципите си, за да запазя министър-председателското си място. По-скоро ще скоча в бездънна пропаст, но против принципите си няма да тръгна! Смешно и жалко е да се продават принципи заради едно министър-председателско място! Йоженовци се самоубиват, но не продават душите си.

СЪЩИЯТ СЛЕДОБЕД

Депутатът Вайман заяви открито, че 40-часовата работна седмица, макар и облечена в закон, ще си остане само една наивна мечта. „Индустриалците, които създават благополучието на нашата родина, няма да допуснат тя да бъде разорена. Те ви заявяват, че по-скоро ще затворят фабриките си, отколкото да се съгласят с вас!“

Председателят на републиканската група, моят любезен приятел Алфред Вим, ме предупреди, че радикалите няма да поддържат едно правителство, което създава безредици.

5 ДЕКЕМВРИ, СУТРИНТА

Жозеф Берклеј преустанови работата на петролните си рафинерии. Това е страшен, зашеметяващ удар. Индустрията и транспортът са пред пълна парализа. Хиляди работници са изхвърлени на улицата.

Ще внеса законопроект за национализация на рафинериите.

Споделям решението си с Клод Полен.

Той ме гледа с безкрайно снизхождение:

— А с какво ще купуваш суровия петрол, къде са ти доларите?

— Ще купувам със злато! — отговарям.

— А с какво ще превозваш суровия петрол до рафинериите?

Къде са ти танкерите?

— Ще наемам танкери под наем от Япония!

— А с какво ще плащаш?

Мълча.

Клод Полен въздиша и бавно излиза от кабинета ми, без да поздрави.

6 ДЕКЕМВРИ, ПО ОБЯД

Бензиностанциите не работят, улиците са задръстени с камиони, леки коли, автобуси.

Пред магазините — опашки, побоища: търговците продават последните остатъци от стоките си.

Градът прилича на разбунено кошерище, сякаш лудост е обхванала всички.

Гаснат комините на заводите едни след други.

На излизане от резиденцията една тълпа безработни злобно се нахвърли върху мен. Намеси се полицията, разгони демонстрантите с палки.

Душата ми се сгърчи. Нали всичко правя, за да бъде добре на работниците, на бедните, на нищите — защо въстават против мен, защо искат да ме линчуват?

Вдигам слушалката на телефона и питам Дюбуа:

— Защо твоите работници и бедни се вдигат против мен? Нали аз правя всичко за тях, на тях да им е добре!

Дюбуа ми отговаря:

— Не се съмнявам, че всичко правиш за тях, любезни. Лошото е в това, че всичко правиш *без тях*. Ти си сам. А самият е най-силен само в книгите на писателите индивидуалисти.

Затворих телефона. Чудя се на Дюбуа — откъде това настроение у него да води разговори на литературни теми? За самотата, за индивидуализма... Сега ли намери време!

8 ДЕКЕМВРИ, СУТРИНТА

Току-що прочетох уводната статия, отпечатана във в. „Народ“. Аз написах тази статия. Предупреждавам Жозеф Берклей, че ще национализирам петролните му рафинерии и „Силветийска стомана“ — че ще национализирам металургическите и заводи. Предупреждавам, че когато се касае до народните интереси, демокрацията няма да се колебае да въведе в действие твърдата ръка.

СЪЩИЯТ ДЕН, ДВА ЧАСА ПО-КЪСНО

Пристига Робер. Вързал е връзката си накриво, очите му са възпалени. Неговият хубав баритон като че ли е изгънял.

От Народната банка съобщават, че чуждите компании изтеглят капиталовложенията си. Трябва да се заплаща със злато.

И шепне на ухото ми: войскови части се дислоцират около Тива. Танковият корпус се разгръща около центъра на града.

СЪЩИЯТ ДЕН, НА ОБЯД

Клод Полен. И неговите очи са зачервени. Отпуска се тежко на едно кресло, иска чашка коняк. Пали от своите отвратителни цигари. Дълго мълчи. После изпива коняка си на един дъх и ме пита:

— Е, какво ще правиш сега?

— Утре ще поискам пълномощия от парламента! — казвам. — Ще искам пълномощия, за да действавам срещу олигархите с твърда ръка.

Той ме гледа дълго време; струва ми се, че очите му са потъмнели.

— Ех, Хорацій, Хорацій! — казва той и в гърлото му сякаш клокочи нещо.

— Клод — питам и сякаш и в моето гърло клокочи нещо, — какво става с теб?

Той се секне шумно в кърпата си, после казва:

— Слушай, момче! Излез утре пред парламента и кажи, че се отказваш — е, макар и временно! Кажи, че се отказваш от всичките си намерения за национализации, данъци върху богатствата и прочие. Кажи, че за тия неща ще повдигнеш въпрос, когато някога — именно *някога* — му дойде времето. Край! Никакви пълномощия и никакви щуротии!

— Ти ме размиваш, Клод! — казвам. — Това никога няма да направя. Да се откажа от платформата си — това не бива да допускаш дори насън!

Клод мълчи, поклаща замислено посивялата си глава и изведнъж се изправя.

— Троши главата си, както знаеш! — казва той. — От *нас* няма да получиш поддръжка. Никаква поддръжка! — повтаря той и си тръгва, без да ми подаде ръка.

СЪЩИЯТ ДЕН, ПРИВЕЧЕР

Събуждам се в креслото, където на обяд седеше Клод.

Сънен още, имам чувството, че държа в ръцете си огромно червено лале. Но в ръцете си нямам нищо, на килима лежи празната ми лула, изпуснал съм я, преди да я напълня с тютюн. А лалето беше чудно! Такова лале... Сякаш изваяно от разтопен рубин. Светеше, нимб имаше около него, прозрачна дъга от червена светлина.

Става ми тъжно за лалето. Какво ли не вижда човек насън!

ГЛАВА XVI

КАКЪВ СНЯГ!

Хораций сложи ръкавиците си, протегна ръка, за да натисне лъскавата бронзова ябълка на вратата, но в този миг телефонът в преддверието остро иззвъня.

— Хораций! — обади се от слушалката познат глас, сякаш идеше изпод земята. — Чуваш ли ме?

— Чувам те, Трамзен. Говори!

— Поздравявам те с последната ти крачка към Нищото, стари приятелю!... Това е властта!

Хораций не отговори.

Площадът пред парламента беше почернял от луксозни коли. Вятърът развяваше легационните флагчета, прехвърчаше сняг.

По мраморните стъпала на парадния вход се изкачваха посланиците, пълномощните министри, военните аташета. Кулоарите бяха претъпкани с избрана публика. Никога силветийският парламент не беше виждал посетители, така възбудени, нетърпеливи.

Хораций трепна. В черна копринена рокля, украсена с тънки сребърни кожички, към него усмихнато пристъпва Елизабет. Тя му протяга ръка и той я целува. И докато все още му се струва, че пред него стои видение, тя любопитно и със скрита тревога го разглежда. Струва ѝ се, че е станал по-висок, че се е много навел, даже прегърбил. Жалост преминава като сянка на птица през душата ѝ.

— Съчувствувам ти! — казва тихо тя.

Хораций вдига рамене.

— Не разбирам за какво! — казва той.

— Казват, че ще бъдеш бламиран! — шепне тя. Струват ѝ се жестоки тези думи и тя с усилие ги произнася.

— Много е възможно! — усмихва се пресилено Хораций. — Ще съжаляваш ли, ако бъда победен?

— За победените винаги се съжालява! — на свой ред повдига тя рамене. — Апропо — да ти представя господин Джон Стивънсън!

Едър, плещест мъж, с енергично лице и бързо съобразителни очи сърчно подава ръка.

Електрическите звънци продължително звънят.

— Довиждане! — казва Елизабет.

Хораций мълчаливо поздравява.

Нещо рухва в него. Всичко наоколо му изсивява. Няма охота да говори, да мисли. За един миг му се струва, че непоносима тежест се е стоварила на раменете му. Отпуска се на стола си и поема дълбоко въздух.

Председателският звънец го разтърсва, изважда го като от сън.

— Министър-председателят, господин доктор Хораций Йожен, ще отговори на снощната интерпелация на господин Самуел Вайман! — съобщава председателят.

Пълна, абсолютна тишина.

„Как да започна? — пита се Хораций, свил мъчително вежди. Поглежда разсеяно към балкона и вижда в първата лежа Елизабет. До нея, твърде близко до нея е седнал писателят Джон Стивънсън. Как се казваше последният му роман? А, спомням си — «Утрото на Афродита».“

— Да виждам около себе си хората радостни и доволни — това е било за мене винаги една хубава мечта! — започва той.

Гласът му е неспокоен, глух, но постепенно се усилва и успокоява.

— Може би за това, че така мъчно понасям страданието на хората, а в Силвеция има толкова много хора, които незаслужено страдат!

Той вече не гледа към балкона, изчезнали са от света и Елизабет, и Стивънсън, и „Утрото на Афродита“.

— Мисля, че всички хора имат еднакъв дял от живота — продължава Хораций. — Неестествено, чудовищно е страданието на милиони хора да се превръща в цимент, в спойка за щастието на една шепа избраници на съдбата.

Дойдох в този парламент, за да отстраня редица въпиющи неправди от нашия обществен живот. Моите методи са мирни, те се

изразяват в реформи, които нямат нищо общо с насилието. Обичам от всичко най-много човека, затова съм враг на кръвта и разрушението.

Ние сме индустриална страна. Голяма част от населението прекарва по-голямата част от живота си във фабрики, заводи, юзини. Смъртността в сравнение с другите страни е огромна. Болестите и невежеството са постоянните гости на работническите семейства.

Нима трябва да оставим нацията да се изражда? Кой от вас има нещо против да вижда девойките жизнерадостни, бодри; младежите — здрави и пълни с вяра в силите си; майките — доволни, че могат да кърмят децата си, и щастливи — че са близо до тях? Интелигентният, просветеният работник е по-работоспособен от невежата. Защо да не дадем време на работника да чете? Време — да спортува? Време — за да се наслади от благата, които твори?

Е, добре. Опитах се да откъсна няколко нищожни часа, вие се обявихте против (сочи десницата), сякаш се опитах да ви окача на въжето!

Намалихте надниците, изхвърлихте хиляди работници на улицата. Моят законопроект вместо добро допринесе на работниците само беди. Кой е виновник за това? Аз ли?

Народните маси не са само сурова физическа сила. Те са нацията, градивният елемент, който всичко строи. Опитах се да урегулирам отношенията между работници и работодатели с колективни трудови договори. Сякаш ви хванах за гушата. Обявих се за национализация на петролното производство (протести отдясно). Десетки хиляди силветийски граждани живеят скотски край рафинериите и бензиновите заводи. Държавата непрекъснато се ощетява с милиони франкове. Защото петролният тръст на Жозеф Берклеј поддържа изкуствено високи цени и ние сме принудени понякога да доставяме наш петрол от чужбина, заплащайки със злато!

(Мълчание.)

Обявихте ме революционер. Мене, най-големия противник на насилието! И решихте да ме унищожите с финансови репресии. Подхвърлихте народното стопанство на нечувани мъки, разорихте държавното съкровище, даже съсипахте вашите по-малко издръжливи и не така стабилни събрата!

За да провалите една политика, неудобна вам! Кризата, предизвикана от вас, застави народните маси да се обявят против мен.

Аз не се сърдя. Те не са виновни.

Наистина, аз пипах твърде меко. Позволих голяма част от нашите девизи и нашето злато да е в чужди банки сега.

За в бъдеще подобна грешка няма да допусна. За да мога да се справя със саботажа отдясно, аз моля камарата да ми даде неограничени пълномощия за един месец.

(Бурни възражения отдясно.)

Вярвам, че ще гласуват за мен всички, които обичат човека повече от парите!

Тишина.

Хорацій погледна Елизабет. Тя шепнеше нещо в ухото на Стивънсън.

Слезе от трибуната и прегърбен, с наведена глава седна на министерския си стол.

— Думата има депутатът Самуел Вайман! — съобщи председателят.

— Не съм доволен от обясненията на господин министър-председателя! — започна Вайман. — Това беше една сантиментална тирада, която завърши със заплахи. Господин Хорацій Йожен не е политик, а мечтател. Правителството, което крета след него, е правителство сляпо, недъгаво. Когато страната е изправена пред стопански крах, когато сме загубили кредитите си в чужбина — нам ни се говори за просвета и спорт! От името на Демократическия съюз, от Либералната партия и от партията на радикалите аз предлагам да се гласува недоверие на правителството на доктор Хорацій Йожен!

(Бурни ръкопляскания отдясно.)

Секретарят на социалистическата парламентарна група иска думата.

Клод Полен чете:

„От името на Централния комитет на Социалистическата партия и от името на социалистическата парламентарна група държа да предупредя камарата, че както партията, така и правителството снемат доверието си от министър-председателя доктор Хорацій Йожен, а така също и от министъра на финансите господин Робер Смит.

Социалистическата партия и правителството отричат политиката на тези двама министри, тъй като тя няма нищо общо с официалния

курс на партията. Същата ще преустрои кабинета, като привлече в управлението представители на радикалната партия.“

(Ръкопляскания.)

— Ние ще подкрепим едно такова правителство — изправя се на мястото си Самуел Вайман. — Но за да се убедим във вашата искреност, искаме човека, който затвори десетки фабрики и разруши цветущото силветийско стопанство, да бъде отстранен от парламента, като му се отнеме депутатският мандат!

За предложението на Самуел Вайман не гласуваха само комунистите, „зелените“ и единствен от социалистите — Клод Полен.

Смазан от насмешливи погледи, бързо и със замъглени очи Хораций напусна заседателната зала.

На парадния вход войниците не вдигнаха пушките си за почест. Хораций горчиво се усмихна.

Полека слизаше по мраморните стъпала. Струваше му се, че площадът се люлее пред него. Разкопча палтото си. За пръв път неговото здраво сърце започна да забавя ударите си. Уплаши се, че може да припадне на тези стълби, по които тържествено се беше изкачил преди по-малко от месец. Шофьорът на министерската му кола се престори, че не го забелязва. Тръгна пеша към столичния парк.

Валеше чудесен предколеден сняг.

Пред входа на парка го настигна малка спортна кола. Вратичката се отвори, показа се Соня:

— Другарю Йожен, заповядайте!

Тя се усмихваше приветливо, махаше му дружески с ръка.

Хораций поклати отрицателно глава.

— Моля ви се, другарю Йожен, заповядайте! — канеше го умолително Соня.

— Благодаря, Соня! — каза глухо Хораций. — Ще походя пеша. Благодаря!

И се отдалечи.

Погълнаха го диплите на снега.

Загуби представа колко беше вървял. Не поглеждаше часовника си. Беше излязъл отдавна от централната част на парка.

Забеляза една скамейка, навярно беше от последните. Разчисти снега и тежко се отпусна. Някое време се вслушваше в шумоленето на снежинките, усмихна се тихо два-три пъти, после извади малък броунинг от вътрешния джоб на самото си, свали предпазителя и допря цевта му до слепоочието си. Но не му достигна воля да натисне спусъка, ръката му се отпусна.

В тоя момент из снега изскочи Трамзен.

— Не ти ли стигат сили? — попита той.

— Не! — отвърна Хораций. — Не ми стигат сили.

— Ще ти помогна! — рече Трамзен. Той се наведе над него. — Сложи цевта до слепоочието си. Така. Е, не бой се, то не боли! Дръж спусъка, аз ще натисна!

Разнесе се немного силен гърмеж, въздухът замириса на опърлена коса.

Трамзен тръгна обратно по стъпките си.

Валеше тих, чудесен сняг.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.